

โรงเรียนสาริต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ
**“การสอนภาษาไทย :
โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมพลวัต”**
โครงการวันภาษาไทยแห่งชาติ
ประจำปีการศึกษา 2568

สาขาภาษาไทย

โรงเรียนสาริต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ

“การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมพลวัต”

โครงการวันภาษาไทยแห่งชาติ ประจำปีการศึกษา 2568

พิมพ์ครั้งแรก 100 เล่ม พุทธศักราช 2568

จัดทำโดย สาขาภาษาไทย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

ลิขสิทธิ์ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ “การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายใน
บริบทสังคมพลวัต” โครงการวันภาษาไทยแห่งชาติ ประจำปีการศึกษา 2568. -- กรุงเทพฯ :
สาขาภาษาไทย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม), 2568.

222 หน้า.

1. ภาษาไทย -- การศึกษาและการสอน -- การประชุม. I. ชื่อเรื่อง.

495.91071

ISBN 978-616-296-320-9

ที่ปรึกษา

ผู้อำนวยการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวลิต สูงใหญ่

ที่ปรึกษาด้านหลักสูตรและการสอนฯ

รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งทิพา แยมรุ่ง

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

อาจารย์ไพศาล จรรยา

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิงกาญจน์ บุรณสินวัฒนกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ

อาจารย์ ดร.พรรณธร ครุฑเนตร

อาจารย์ ดร.ปราโมทย์ สกลรักความสุข

อาจารย์ ดร.สุวิมล คำนวน

คณะบรรณาธิการ

อาจารย์เอกพงษ์ ใจสมหวัง

อาจารย์ธนพร จึงประเสริฐศักดิ์

อาจารย์ปณณชัย จันทุม

อาจารย์ชิกามาศ ศรีทองกุล

อาจารย์ธนาภัทร ระโหลฐาน

อาจารย์ณัฐฤกษ์ ตะเกาน้อย

นางสาวพิมพ์กานต์ พิณีจ

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ
“การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมพลวัต”
โครงการวันภาษาไทยแห่งชาติ ประจำปีการศึกษา 2568

THE NATIONAL CONFERENCE ON THAI LANGUAGE TEACHING:
OPPORTUNITIES AND CHALLENGES IN A DYNAMIC SOCIAL CONTEXT

ณ ห้องประชุมหลักสูตรนานาชาติ ชั้น 4 อาคารเฉลิมพระเกียรติฯ
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)
วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2568 เวลา 08:00 - 16:30 น.

จัดทำโดย
สาขาภาษาไทย
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

บรรณาธิการ

เอกพงษ์ ใจสมหวัง
ธนพร จิ่งประเสริฐศักดิ์
บุญณชัย จันป๋ม
ชีกามาศ ศรีทองกุล
ธนภัทร ระโหฐาน
ณัฐกฤช ตะเกาน้อย
พิมพ์กานต์ พินิจ

บรรณาธิการ
ผู้ช่วยบรรณาธิการ
กองบรรณาธิการ
กองบรรณาธิการ
กองบรรณาธิการ
กองบรรณาธิการ
กองบรรณาธิการ

สารจากศิลปินแห่งชาติ

“วันนี้วันภาษาไทยแห่งชาติ”

อย่ากังวลเลยคะครูหนูหรือ
 ที่ครูบอกหนูจำได้ใช้สื่อสาร
 คำโน้นถูกคำนี้ผิดคิดไม่นาน
 เวลาเป็นการทำงานใช้ได้ดี
 แต่ที่หนูพูดกันมันแผลงแผลง
 บางคำแก้งบางคำสร้างอย่างผิดที่
 เหตุสนุกเหตุไม่รู้หนูมากมี
 แต่พอครูบอกอีกทีหนูก็จำ
 ครูสอนหนูอย่างดีมีหลักการ
 หนูก็ขานรับอย่างดีมีปณพรั
 แต่ถ้าครูเอาแต่ด่าว่าทุกคำ
 หนูก็กล้าเส้นได้เหมือนเหมือนกัน

วันภาษาคนไทยใช้ภาษา
 ใช้อย่างคนรู้ค่าและเชื่อมั่น
 ภาษาเขียนคือเขียนเพียรเท่าทัน
 พูดคือพูดเปลี่ยนทุกวันผันทุกครา
 อย่ากังวลกับภาษา ถ้าต้องเปลี่ยน
 หลายร้อยปียังวนเวียนเป็นภาษา
 ภาษาเปลี่ยนเป็นเรื่องธรรมดา
 เปลี่ยนซ้ำซ้ำตามสมัย สบายดี
 เปลี่ยนซ้ำซ้ำตามจำเป็นมิเป็นไร

خمัยภร แสงกระจ่าง

ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ปีพุทธศักราช 2557

29 กรกฎาคม 2567

สารจากผู้อำนวยการ

“วันภาษาไทยแห่งชาติ” มีรากฐานสำคัญมาตั้งแต่เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมการประชุมอภิปรายในหัวข้อ “ปัญหาการใช้คำไทย” ในการประชุมวิชาการของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2505 และทรงมีพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “เรามีโชคดีที่มีภาษาของตนเองแต่โบราณกาล จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้...”

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ได้สร้างความเจริญงอกงามทางการศึกษามาตลอดระยะเวลา 73 ปีที่ผ่านมาควบคู่ไปกับการปลูกฝังให้ผู้เรียน “เห็นคุณค่าของภาษาไทย” มีทักษะทางภาษาไทยในการศึกษาเรียนรู้ และใช้สื่อสารให้เกิดประโยชน์ในมิติต่าง ๆ เพื่อสนองพระราชดำรัสและด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

พันธกิจสำคัญของโรงเรียนฯ นอกจากทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้เรียนแล้ว ยังมีหน้าที่ในการเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูให้แก่นิสิตคณะศึกษาศาสตร์และคณะร่วมผลิตบัณฑิตครูมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รวมถึงสถาบันการศึกษาที่ผลิตครูทั้งในและต่างประเทศ และเป็นแหล่งทดลองค้นคว้า วิจัย และพัฒนาการศึกษาให้เจริญมั่นคงจนเป็นแหล่งต้นแบบในการสาธิตการศึกษาของชาติ

การจัดประชุมวิชาการระดับชาติของสาขาภาษาไทย “การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมพลวัต” จึงเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ส่งเสริมพันธกิจสำคัญของโรงเรียน และนับเป็นก้าวแรกในการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนด้านภาษาไทย เป็นพื้นที่สำคัญที่เปิดโอกาสให้ ครู อาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา นักเรียน และผู้ที่สนใจในด้านภาษาไทยมารวมตัวกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำองค์ความรู้ไปพัฒนาเยาวชนของชาติให้มีความเจริญเข้มแข็งและเกิดสำนึกรักในภาษาไทยอันเป็นมรดกสำคัญของชาติ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าการจัดประชุมวิชาการในวันนี้ จะเป็นพื้นที่ในการเสริมสร้างองค์ความรู้ในศาสตร์การสอนภาษาไทยและจุดประกายความคิดให้ทุกท่านร่วมกันพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในห้องเรียนท่ามกลางบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเช่นวันนี้ มีมุมมองแห่งอนาคตที่เห็น “โอกาสและความท้าทาย” ในการพัฒนาลูกศิษย์ของท่านให้เป็น “พลโลก” ที่มีคุณภาพและยั่งยืน

ขอชื่นชมสาขาภาษาไทย ผู้ริเริ่มแนวคิดและจัดงานให้สำเร็จสมบูรณ์ในวันนี้ ขอขอบคุณอาจารย์ ชัยภรณ์ บางคมบาง ศิลปินแห่งชาติ ท่านวิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิ รวมถึงทุกหน่วยงาน องค์กรที่กรุณาสนับสนุนร่วมมือเป็นอย่างยิ่ง ขอให้งานในวันนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่จะพัฒนาต่อยอดให้ดียิ่งขึ้นในครั้งต่อ ๆ ไป ให้สมกับปรัชญาของโรงเรียนที่ว่า “การศึกษาคือความเจริญงอกงาม”

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวลิต สูงใหญ่)

ผู้อำนวยการ

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

สารจากผู้ทรงคุณวุฒิฯ

ภาษาไทย คือ มรดกทางปัญญาและวัฒนธรรมที่สืบทอดจากบรรพชน เป็นเครื่องมือสำคัญในการคิด การสื่อสาร และการหล่อหลอมอัตลักษณ์ของความเป็นไทย ท่ามกลางกระแสแห่งโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การสอนภาษาไทยจึงมิใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่เป็นภารกิจสำคัญในการสร้าง “ความเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจโลก”

การประชุมวิชาการระดับชาติในครั้งนี้ ภายใต้หัวข้อ “การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมโลก” เป็นเวทีอันทรงคุณค่าสำหรับนักวิชาการ ครู อาจารย์ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์ และแนวคิดเชิงนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยในโลกยุคใหม่

การสอนภาษาไทยในศตวรรษที่ 21 ต้องก้าวข้ามจากกรอบการเรียนรู้แบบดั้งเดิม สู่การบูรณาการภาษาไทยกับทักษะจำเป็นของโลก เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การรู้เท่าทันสื่อ การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษาไทยจึงจะสามารถเป็นพลังในการสร้างพลเมืองไทยและพลเมืองโลกที่มีคุณภาพ

ในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ข้าพเจ้าขอแสดงความชื่นชมต่อคณะผู้จัดงานทุกภาคส่วนที่มีวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่นในการส่งเสริมภาษาไทยให้ก้าวทันโลก และขออำนวยการประชุมครั้งนี้บรรลุเป้าหมายในการจุดประกายแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการสอนภาษาไทยอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งทิวา แยมรุ่ง

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

อดีตคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารจากรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

การจัดประชุมวิชาการระดับชาติ “การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมพลวัต” ถือเป็นนิมิตหมายอันดีของโรงเรียนฯ ที่สาขาภาษาไทยได้ริเริ่มทำหน้าที่การเป็นผู้นำทางวิชาการในศาสตร์ของตนเอง และเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับ “คนภาษาไทย” ทั่วประเทศ

ข้าพเจ้าเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า “การสอนภาษาไทยในบริบทสังคมพลวัต เป็นทั้งโอกาสและความท้าทาย” ในขณะนี้ ท่ามกลางกระแสสังคมโลกที่ผันผวน แต่เรายังมีโอกาสสำคัญที่จะใช้ “ภาษาไทย” ในการสร้างความเจริญเข้มแข็งให้กับประเทศชาติไทยได้ หลาย ๆ ประเทศในภูมิภาคเอเชียมีภาควิชาภาษาไทยหรือเปิดหลักสูตรการสอนภาษาไทยให้แก่คนในชาติตนเองมาอย่างยาวนานเกือบ 100 ปี แสดงถึงความสำคัญของภาษาไทยที่ชาวต่างประเทศเล็งเห็น ดังนั้น ในฐานะเจ้าของภาษาเองจึงควรเห็นโอกาสนี้เป็นโอกาสสำคัญในการเร่งพัฒนาเยาวชนของเราให้มีความสามารถและมีคุณภาพระดับที่สูงขึ้น เพื่อเพิ่มโอกาสในการแข่งขันกับนานาชาติประเทศ

การสอนภาษาไทยในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นความท้าทายต่อครูอาจารย์ผู้สอนเช่นกันว่า “จะสอนภาษาไทยอย่างไร” ในบริบทสังคมโลกที่เปลี่ยนไป สอนภาษาไทยอย่างไรจะเท่าทันหรือก้าวนำความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นับเป็นโจทย์สำคัญที่ทุกท่านจะได้มาร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวันนี้

การจัดการประชุมวิชาการในวันนี้จะเป็นโอกาสอันดีให้ครูอาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา มาร่วมกันพัฒนาศักยภาพของตนเอง เพิ่มพูนความรู้ใหม่เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในโอกาสต่อ ๆ ไป

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) เห็นความสำคัญของการพัฒนาครูผู้สอนให้มีความเข้มแข็งทั้งในด้านศาสตร์และศิลป์ของการสอน เพื่อจะได้มีองค์ความรู้ที่นำไปพัฒนาผู้เรียนให้เจริญงอกงาม และเต็มไปด้วยศักยภาพทางวิชาการ

ในนามของฝ่ายวิชาการขอแสดงความชื่นชมและขอบคุณ เจ้าของโครงการในครั้งนี้ คณะอาจารย์สาขาภาษาไทยและนักเรียนวิชาเอกภาษาไทยบูรณาการเพื่ออาชีพทุกคน เห็นความมุ่งมั่นตั้งใจในการจัดเตรียมงานตั้งแต่เริ่มต้นปีการศึกษาจนงานในวันนี้เกิดขึ้นได้ และขอบพระคุณท่านวิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านตลอดจนผู้สนใจที่ให้เกียรติมาร่วมงานในวันนี้ และขออวยพรให้งานในวันนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ทุกประการ

(อาจารย์ไพศาล จรรยา)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

สารจากรองผู้ำนวยการฝ่ายวินัยกฎหมายและกิจการพิเศษ

วันที่ 29 กรกฎาคมของทุกปีรัฐบาลกำหนดให้เป็นวันภาษาไทยแห่งชาติ นับแต่ปี 2542

วันที่ 29 กรกฎาคม 2568 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ได้จัดการประชุมวิชาการระดับชาติ “การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมพลวัต” เพื่อเปิดเวทีให้ผู้มีส่วนสำคัญในมิติต่าง ๆ ของการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย ได้ถ่ายทอดความรู้ ความคิด มุมมอง และประสบการณ์ในการสอนภาษาไทยในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า พื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้นี้จะก่อให้เกิดวงวิชาการสำหรับผู้สอนภาษาไทยและผู้สนใจในศาสตร์ดังกล่าว และมีมุมมองหรือวิธีการรับมือกับความท้าทายของการสอนภาษาไทยในสังคมพลวัตเป็นไปตามพันธกิจสำคัญของการเป็นโรงเรียน “สาธิต” ที่ได้ทดลอง ค้นคว้า วิจัยวิธีการจัดการเรียนรู้ในสรรพวิชา โดยเฉพาะวิชา “ภาษาไทย” ที่โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) มีความมุ่งมั่นอย่างจริงจังและจัดการประชุมวิชาการระดับชาติในวันนี้

ขอชื่นชมคณะผู้จัดงาน ผู้เข้าร่วมงาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ที่ให้ความสำคัญและสร้างสรรค์การสอน “ภาษาไทย” ร่วมกันในครั้งนี้ ขอให้การจัดงานครั้งนี้เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาศาสตร์การสอน “ภาษาไทย” อย่างยั่งยืนและเจริญงอกงาม

(อาจารย์ ดร.ปราโมทย์ สุกตรักความสุข)

รองผู้ำนวยการฝ่ายวินัยกฎหมายและกิจการพิเศษ

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

สารจากรองผู้อำนวยการฝ่ายนิเทศและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

การประชุมวิชาการระดับชาติ “การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมพลวัต” เนื่องในวันภาษาไทยแห่งชาติ ประจำปีพุทธศักราช 2568 นับเป็นกิจกรรมที่สนองนโยบายของ สภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งต้องการให้โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) เป็นศูนย์กลางด้านการจัดการศึกษา และเป็นเวทีทางวิชาการในการขับเคลื่อน ด้านการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนสอดรับกับนโยบายของโรงเรียนฯ ในปีการศึกษา 2568 ที่มุ่งผลลัพธ์ “ความฉลาดรู้ (Literacy)” ควบคู่กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (ESG)

ขอชื่นชมสาขาภาษาไทย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ที่เป็นหน่วยงานนำร่องในการขับเคลื่อนนโยบายให้บรรลุเป้าหมายตามที่ผู้บริหารวางไว้ จนบังเกิดผลเป็นที่ ประจักษ์และเกิดประโยชน์ทั้งบุคลากรภายในและภายนอกองค์กร

นอกจากการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวแล้ว การจัดประชุมวิชาการในครั้งนี้ ยังสร้างคุณค่าทาง วิชาการตั้งแต่ต้นน้ำ คือ การพัฒนาคุณภาพอาจารย์ผู้สอน กลางน้ำ คือ การยกระดับและพัฒนาการเรียน การสอนในชั้นเรียน และปลายน้ำ คือ ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในทุกระดับ

การพัฒนาอาจารย์ผู้สอนจึงเป็นต้นน้ำสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ฝ่ายนิเทศและ ฝึกประสบการณ์วิชาชีพได้ประสานความร่วมมือกับสาขาภาษาไทยในฐานะผู้จัดงาน ให้เผยแพร่และบริการ วิชาการความรู้ดังกล่าวในรูปแบบออนไลน์ (การถ่ายทอดสด) ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ นับเป็นการเปิดโอกาสให้ นิสิตปัจจุบันและนิสิตเก่าที่สำเร็จการศึกษาไปแล้ว ซึ่งปฏิบัติการสอนอยู่ในพื้นที่และภูมิภาคต่าง ๆ ได้มีโอกาส เข้าถึงการประชุมวิชาการระดับชาติในครั้งนี้ จะเป็นการสร้างเครือข่ายบัณฑิตครู มศว ผ่านพื้นที่สังคมแห่ง การเรียนรู้ได้อย่างเข้มแข็งในอีกนัยหนึ่ง

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าการประชุมวิชาการระดับชาติในครั้งนี้ จะสร้างประโยชน์ทางวิชาการและ ขับเคลื่อนทิศทางการสอนภาษาไทยให้เจริญงอกงามในปีต่อ ๆ ไป อย่างไม่สิ้นสุด

(อาจารย์ ดร.ธีรเชษฐ์ เรืองสุขอนันต์)

รองผู้อำนวยการฝ่ายนิเทศและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

สารจากวิทยากร

ความเป็นประชาคมที่แท้จริงและสมบูรณ์เป็นเรื่องของสังคมวัฒนธรรม ซึ่งมีภาษาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประชาคมให้เข้มแข็ง ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม มนุษย์เราจึงมีภาษาใช้กันมากกว่าเจ็ดพันภาษาทั่วโลกและหากเลือกใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งเป็นสื่อกลางก็สามารถติดต่อสื่อสารและเข้าใจกันได้ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมที่ต่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม เช่นเดียวกับภาษาไทยที่ไม่เพียงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสาร ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นภาษาที่ชาวต่างประเทศสนใจอย่างต่อเนื่องและแพร่หลายทั้งในลักษณะจัดการศึกษาตามอัครยาชัยในสมัยกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งปัจจุบันที่สถาบันอุดมศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศในกลุ่มอาเซียนบวกสาม เห็นได้จากการที่สาธารณรัฐประชาชนจีนและสาธารณรัฐเกาหลียกให้ภาษาไทยเป็นหนึ่งในภาษาสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ระดับชาติ จากประเด็นดังกล่าวหน่วยงานด้านการพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการเปิดเสรีอาเซียนจึงระบุว่า ภาษาไทยมีความสำคัญทั้งในด้านการสื่อสาร การมีอาชีพและเป็นภาษากลางของกลุ่มประเทศอาเซียนเท่าเทียมกับภาษาอังกฤษ

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคโนโลยี ทำให้เกิดข้อค้นพบว่าจะมีภาษาตายไปในทุก ๆ 2-3 สัปดาห์ หากมีคนใช้น้อยและไม่มี การบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร นี่จึงเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายที่ชาวไทยในฐานะเจ้าของภาษา ควรร่วมกันตระหนักถึงคุณค่าและให้ความสำคัญต่อการเรียนภาษาไทยอย่างจริงจัง เพราะการเรียนรู้ภาษาแม่ไม่เพียงเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดในการศึกษา แต่ยังช่วยรักษาและส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศอีกด้วย ดังนั้นในฐานะครูอาจารย์ การพยายามปรับบทบาทตนเองจากผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ความรู้และทักษะภาษาไทยและทักษะอื่นๆ ที่ผู้เรียนถนัดและสนใจไปต่อยอดผลงานด้วยการลงมือทำ การลองผิดลองถูก และการแก้ปัญหาเพื่อบรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้จะทำให้ผู้เรียนกลายเป็นบุคคลที่สามารถประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะภาษาไทยได้อย่างแตกฉาน ส่งผลต่อการพัฒนา ทักษะการคิด การสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้เรียนจะสามารถรับฟังผู้อื่นอย่างเข้าใจ พูดได้เห็นภาพ อ่านเก็บข้อมูลเป็นระบบ เขียนอย่างสร้างสรรค์ และตั้งคำถามอย่างมีความหมาย ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญจำเป็นอย่างยิ่งในบริบทสังคมพลวัต

ในโอกาสนี้ ขอขอบพระคุณโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) คณะผู้จัดงาน ผู้เข้าร่วมงาน รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่ร่วมกันทำให้การประชุมวิชาการระดับชาติ “การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมพลวัต” ในครั้งนี้เกิดขึ้น ความสำเร็จในครั้งนี้ไม่เพียงสะท้อนถึงบทบาทของสถาบันการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน แต่ยังบ่งบอกถึงความรักที่คนไทยทุกคนมีต่อภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาประจำชาติของเราอีกด้วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวดีน เกษมปิติ

อาจารย์ชาวไทยประจำภาควิชาภาษาไทย คณะเอเชียอาคเนย์ศึกษา

มหาวิทยาลัยภาษาและการค้าต่างประเทศกวางตุ้ง (GDUFS)

สารจากวิทยากร

แนวคิด ESG (สิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล) แม้จะริเริ่มขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบการประเมินความยั่งยืนในภาคธุรกิจ แต่ในปัจจุบันได้ขยายขอบเขตการนำไปใช้ครอบคลุมถึงมิติอื่นของสังคม โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรมและการสื่อสาร “ภาษา” ในฐานะเครื่องมือหลักของมนุษย์มีหน้าที่ถ่ายทอดคุณค่า ความรู้ และจริยธรรม จึงมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนความยั่งยืนในระดับโครงสร้าง

“นิเวศภาษา” มุ่งเน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของภาษากับบริบทแวดล้อมทั้งทางกายภาพและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ วิถีชีวิต ระบบความเชื่อ หรือโครงสร้างทางสังคมของผู้ใช้ภาษา ทั้งนี้ ภาษาไทยมิใช่เพียงระบบสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสาร หากแต่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของ “นิเวศทางวัฒนธรรม” ที่เชื่อมโยงมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและภูมิศาสตร์ คำในภาษาล้านไทยจำนวนมากสะท้อนภูมิปัญญาที่เกิดจากการปรับตัวของชุมชนต่อบริบททางธรรมชาติ เป็นหลักฐานของวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ ซึ่งแสดงถึงความกลมกลืนระหว่างภาษากับการดำรงอยู่ของชุมชน นอกจากนี้ ภาษายังมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดและปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมผ่านวรรณกรรม ภาษาไทยจึงเป็นพลังสำคัญในการรักษาสิ่งแวดล้อม และมีบทบาทในการหล่อหลอมโลกทัศน์ของผู้คนให้เคารพธรรมชาติ

ยุคที่เทคโนโลยีโดยเฉพาะปัญญาประดิษฐ์ และการสื่อสารแบบรวบรัดฉับไว แพร่หลายในพื้นที่สาธารณะมากขึ้น การใช้ภาษายังต้องมีความระมัดระวัง เพราะหากปราศจากการกลั่นกรองอาจทำให้ภาษาสูญเสียแก่นแท้ของ “ความเป็นมนุษย์” ซึ่งได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมิติทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดผ่านถ้อยคำและบริบท เราจึงจำเป็นต้องตระหนักและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงพร้อมปรับตัวทำความเข้าใจยอมรับความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม ควรใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือส่งเสริมความเท่าเทียมและการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพความแตกต่าง นอกจากนี้ใช้ภาษาที่คำนึงถึงมิติด้านสังคมแล้ว การสื่อสารที่ชัดเจน โปร่งใส และตรวจสอบได้ ถือเป็นรากฐานของธรรมาภิบาล ธรรมาภิบาลไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของ “กฎระเบียบ” แต่รวมถึง “จริยธรรมของภาษา” ที่เน้นการสื่อสารด้วยความสุภาพ ไม่บิดเบือนข้อมูล และไม่ใช้วาทกรรมสร้างความเกลียดชัง สิ่งเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในสังคม

ภาษาไทยในบริบท ESG จึงไม่ใช่เป็นเพียงการรักษาเอกลักษณ์ทางภาษา แต่คือการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสร้างความเสมอภาคทางสังคม และการส่งเสริมธรรมาภิบาล หากเราให้ความสำคัญกับภาษาไทยในฐานะ “ทรัพยากรที่มีคุณค่า” ภาษาไทยก็จะกลายเป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศและโลกได้อย่างยั่งยืน

ขอขอบคุณโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) คณะผู้จัดงาน ผู้เข้าร่วมงาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมบทบาทของภาษาไทยในบริบท ESG ผ่านการบูรณาการการเรียนรู้ทั้งในระดับวิชาการและกิจกรรม รวมถึงการมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกของผู้เรียนต่อสิ่งแวดล้อม ความเสมอภาคในสังคม และการมีส่วนร่วมอย่างมีธรรมาภิบาล ผ่านการใช้ภาษาไทยอย่างสร้างสรรค์ และมีจริยธรรม

อาจารย์ ดร.ณประภาพร รุจจนเวท

อาจารย์ประจำวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารจากกองบรรณาธิการ

การประชุมวิชาการระดับชาติ “การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมโลก” มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ การมาร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ เผยแพร่องค์ความรู้ เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ทิศทางการสอนภาษาไทย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะแห่งอนาคต มีความพร้อมและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งการจัดประชุมวิชาการระดับชาติในวันนี้ ประกอบไปด้วยการแสดงปาฐกถา การเสวนา และการนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ อันเป็นพื้นที่ในการมาร่วมตัวกันเพื่อนำเอาสรรพวิชาความรู้ไปสร้างสรรค์ พัฒนาการเรียนการสอนในบริบทแวดล้อมของตนเองให้เกิดคุณภาพยิ่งขึ้นไป

ส่วนสำคัญของการจัดประชุมวิชาการ คือ การเผยแพร่ข้อมูลงานวิจัยและองค์ความรู้ ซึ่งกองบรรณาธิการได้รวบรวมเอกสารการประชุมวิชาการฉบับนี้ขึ้น ประกอบไปด้วยบทความวิจัย/บทความวิชาการ จำนวน 13 เรื่อง ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับ การจัดการเรียนรู้ภาษาไทย หลักภาษา วรรณคดี-วรรณกรรม และคติชนวิทยา บทความแต่ละเรื่องได้ผ่านการตรวจสอบและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ เฉพาะศาสตร์ จำนวน 3 ท่าน ตามกระบวนการที่กองบรรณาธิการให้ความสำคัญ เพื่อก่อให้เกิดมาตรฐานทางวิชาการในการเผยแพร่สู่สาธารณะและแวดวงการสอนภาษาไทย

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาสละเวลาอันมีค่ามาร่วมพิจารณาผลงานทางวิชาการ ขอขอบคุณนักวิชาการทุกท่านที่ได้ให้ความไว้วางใจในการส่งผลงานมาเข้าร่วมการพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการสนับสนุนจากทุกท่านในโอกาสต่อ ๆ ไป

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สารจากศิลปินแห่งชาติ	ก
สารจากผู้อำนวยการ	ข
สารจากผู้ทรงคุณวุฒิฯ	ค
สารจากรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ	ง
สารจากรองผู้อำนวยการฝ่ายวินัยกฎหมายและกิจการพิเศษ	จ
สารจากรองผู้อำนวยการฝ่ายนิเทศและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ	ฉ
สารจากวิทยากร	ช - ซ
สารจากกองบรรณาธิการ	ณ
บทความ เรื่อง อุปัถกษณ์เชิงมนโษทศนึในชื้อทำพื้อนนาฏยศึลป้พื้นเมืองฮีสาน ไชยวัฒน์ ทวยจันทร	1
บทความ เรื่อง กลวิธีกรหลึกเลียงควมไม่สุภพในการแสดงควมคึเห็นผ่าน รายการโหนกระแส ธนาตล จันทรประดิษฐ์ และอุมาภรณ์ สังขมาน	20
บทความ เรื่อง กฤษณาสอนน้องคำฉันท์: การสร้งคำที่มาจากภาษาบาลีและ สันสกฤต ไตรสิทธิ์ สุขุมาลจันทร	41
บทความ เรื่อง วาทกรรมวิเคราะห้เชิงวิพากษึในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จ พระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ภูเบศวรร เฟ็งประโคน และสุคนธรัตน์ สร้อยทองดี	52
บทความ เรื่อง ภาพจิตรกรรมที่ปรากฏภายในศาลเจ้าบุญไพศาลจังหวัด นครราชสีมา: สัณญลักษณะและคติควมเชื่อแบบจีน ทักษิณ แก้วประเสริฐ, จิรายุ นึละเสวี, ณัฏฐณิชา เทพกมล และนวรรรัตน์ ตรีพัฒน์รัตน์	70
บทความ เรื่อง ควมเชื่อเกี่ยวกับผีแม่่ม่าย: เรื่องเล่า และวิธีปฏิบัติของท้องถิ่น ดวงเด่น บุญปก	82
บทความ เรื่อง ผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์ ของนักเรียนชั้นประถมศึษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประสิตา มานิมนต์	95

เรื่อง	หน้า
บทความ เรื่อง การศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนา หลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษาเพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และ การเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา ว่าที่ร้อยโท ดร.กิริติ นันทพงษ์	108
บทความ เรื่อง การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้น โดยใช้การเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานกรณีศึกษาโรงเรียนเคหะทุ่งสองห้อง วิทยา1 วิชญาดา แต่งโต, เก็จแก้ว พรหมแก้ว และณประภาพร รุจจนเวท	131
บทความ เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับ ตนเอง เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 กฤษฎา เขตสกุล	142
การพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้แบบฝึกโคลงนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร วิธียา ตั้งตากัญจนา	156
ผลการสะท้อนคิดของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา นิชาพร ยอดมณี	168
บทความ เรื่อง แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยโดยใช้ ลำตัดเป็นฐานแบบบูรณาการสหวิทยาการในระดับชั้นมัธยมศึกษา อชิชนัน สิงหตระกูล	181
ภาคผนวก	198

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในชื่อท่าพ้องนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน

ไชยวัฒน์ ทวยจันทร์

Chaiyawat Thoaychan

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย
บุคลากรครูฝ่ายมัธยมศึกษา ตรีคุณสิกขาลัย โรงเรียนนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี,
ประเทศไทย

Master of Arts Program In Thai, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University, Thailand
Facilitator in the Secondary Department, Darunsikhalai School for Innovative Learning, King Mongkut's
University of Technology Thonburi, Thailand

*Corresponding author: chaiyawat.tho@dsil.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์ในชื่อท่าพ้องของนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน ตามแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Metaphor) ของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson) ผู้วิจัยศึกษาจากข้อมูลชื่อท่าพ้องของอีสาน 3 ประเภท ได้แก่ ชื่อท่าพ้องของหมอลำกลอน ชื่อท่าพ้องของหมอลำประยุกต์ และชื่อท่าพ้องของสถาบันการศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 109 ชื่อท่า ผลการศึกษาพบว่า จากชื่อท่าพ้องทั้งหมดที่รวบรวมมานั้น พบการตั้งชื่อท่าที่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ จำนวน 46 ชื่อท่า ซึ่งสามารถจัดประเภทตามความหมายของอุปลักษณ์ได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณ์สิ่งที่มีชีวิต พบจำนวนทั้งสิ้น 32 ชื่อท่า มีอุปลักษณ์ย่อย ได้แก่ อุปลักษณ์สัตว์และอุปลักษณ์พืช คิดเป็นร้อยละ 69.57 อุปลักษณ์สิ่งเหนือธรรมชาติ มีอุปลักษณ์ย่อย ได้แก่ อุปลักษณ์ตัวละครและอุปลักษณ์เทพเทวดา พบจำนวนทั้งสิ้น 13 ชื่อท่า คิดเป็นร้อยละ 28.26 และอุปลักษณ์ธรรมชาติ พบจำนวน 1 ชื่อท่า คิดเป็นร้อยละ 2.17 ซึ่งถ้อยคำอุปลักษณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จำนวน 3 มโนทัศน์ ได้แก่ [นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็น สิ่งที่มีชีวิต] [นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็น สิ่งเหนือธรรมชาติ] และ [นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็น ธรรมชาติ] มโนทัศน์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของนาฏศิลป์ผู้สร้างท่าพ้อง และยังแสดงให้เห็นโลกทัศน์ของชาวอีสานที่มีความสัมพันธ์อันแนบแน่นกับธรรมชาติ ความเชื่อ และวิถีชีวิต

คำสำคัญ: อุปลักษณ์, อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์, นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน

Abstract

The research aims to analyze the conceptual metaphors reflected in metaphorical expressions found in the names of Isan folk dance movements, using the conceptual metaphor theory of Lakoff and Johnson (1980). The study focuses on a total of 109 Isan folk dance movement names, categorized into three groups: names of dance movements in Mor Lam Klon, names of dance movements in Mor Lam Prayuk, and names of dance movements from educational institutions. The study found that, out of all the collected names of Isan folk dance movements, 46 contained metaphorical meanings. These can be categorized into three types based on their metaphorical meaning: metaphors of living things, comprising 32 names (69.57%), which include subcategories including animal metaphors and plant metaphors; metaphors of supernatural beings, comprising 13 names (28.26%), with subcategories including character metaphors and divine metaphors; and metaphors of nature, comprising 1 name (2.17%). These metaphorical expressions reflect three underlying conceptual metaphors: [ISAN FOLK DANCE IS A LIVING THING], [ISAN FOLK DANCE IS A SUPERNATURAL BEING], and [ISAN FOLK DANCE IS NATURE]. These conceptual metaphors exemplify the imaginative and creative faculties of the choreographers and further illuminate the Isan worldview, which is profoundly interconnected with nature, indigenous beliefs, and traditional ways of life.

Keyword: Metaphor, Conceptual Metaphor, Isan folk dance

บทนำ

การฟ้อนของชาวอีสานเป็นศิลปะการแสดงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยจุดเด่นที่สำคัญของการฟ้อนรำในภูมิภาคนี้ คือ ความเป็นอิสระสูงและไม่มีการจำกัดตายตัว (สุทธิวัฒน์ แจ่มใส, 2565, น. 151) ซึ่งมีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนท่าทางและการเคลื่อนไหวตามความเหมาะสม และความถนัดของผู้ฟ้อนรำ ความเป็นอิสระในการฟ้อนรำนี้เปิดโอกาสให้ผู้ฟ้อนรำใช้สัญลักษณ์และความสร้างสรรค์ ในการแสดงออก โดยไม่ยึดติดกับขนบหรือรูปแบบ

อย่างไรก็ดี แม้ว่าท่าฟ้อนรำของชาวอีสานจะมีความยืดหยุ่นตามลีลาของผู้ฟ้อน และไม่มีรูปแบบที่ตายตัว แต่ก็มีผู้รวบรวมท่าฟ้อนประกอบการแสดงหมอลำกลอน นำสืบทอดและสร้างสรรค์ให้เป็นต้นแบบสำหรับการฟ้อนรำของอีสานโดยเฉพาะขึ้น ซึ่งเรียกว่า “แม่ท่าฟ้อนอีสาน” ซึ่งเทียบเคียงได้กับ “รำแม่บทใหญ่” ซึ่งเป็นพื้นฐานของท่ารำและการแสดงในนาฏศิลป์ไทยภาคกลาง “ผู้ที่ริเริ่มบัญญัติชื่อกระบวนมแม่ท่าฟ้อนอีสาน คือ หมอลำฉวีวรรณ พันธุ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ)” (พีรพงศ์ เสนุไสย, 2547, น. 70)

จากการศึกษาของยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร (2539) เกี่ยวกับแม่ท่าฟ้อนตามแบบฉบับของหมอลำฉวีวรรณ พันธุ พบว่า ที่มาของแม่ท่าฟ้อนอีสาน ได้รับการถ่ายทอดมาจาก หมอลำชาลี ดำเนินผู้เป็นบิดา นอกจากนี้ก็ได้มาจากหมอลำอาวุโสที่มีชื่อเสียงซึ่งมีท่าฟ้อนสวยงามแปลกตา จึงได้มารวมกับท่าฟ้อนของตนที่มีอยู่แล้วเขียนลำดับกลอนลำแม่บทอีสานขึ้นมา เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนและการแสดง จำนวน 48 ท่า

โดยท่าฟ้อนรำแม่บทอีสานนี้มีชื่อท่าต่าง ๆ เช่น แอ้งตากขา กาทากปีก อีแหลวบินเขินเอาไก่อ้อย ช้างชูงวง เกี่ยวข้าวโนนา ผู้เฒ่าฟังธรรม เลี้ยงผีให้ เป็นต้น

ผู้วิจัยสังเกตว่า ชื่อท่าฟ้อนในนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็นกลวิธีการตั้งชื่อที่มีความน่าสนใจ และยังแฝงไปด้วยการเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Metaphor) ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ วิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ชื่อท่า “กาทากปีก” คำว่า กาทาก มีความหมายตรงอ้างอิงถึงชื่อนกชนิดหนึ่งมีตัวดำ ๆ ร้องกา ๆ อีกา ก็เรียก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น. 109) และแสดงกิริยาอาการ “ตากปีก” คือ กางปีกออกขณะพักผ่อน ยืดปีก หรือแผ่ปีกออกเพื่อรับแสงแดดหรือลม เมื่อพิจารณาชื่อท่าฟ้อนดังกล่าวจะพบว่า เป็นการตั้งชื่อเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ โดยมีการโยงคุณสมบัติของพฤติกรรมกิริยาอาการของกาเวลากาทากปีก ซึ่งเป็นแบบเปรียบเทียบ (Source domain) นำมาเปรียบเทียบกับชื่อท่าฟ้อนและการปฏิบัติท่าฟ้อน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) ดังนั้นท่าฟ้อน “กาทากปีก” จึงจัดเป็นอุปลักษณ์สิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์

เห็นได้ว่าชื่อท่าฟ้อนในการฟ้อนแม่บทอีสาน ฉบับหมอลำฉวีวรรณ พันธุ ซึ่งเป็นแม่ท่าของนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานนั้น มีการใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบด้วยถ้อยคำแบบอุปลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงบริบททางวัฒนธรรมของอีสานได้อย่างน่าสนใจ ซึ่งสามารถนำกรอบแนวคิด “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์” (Conceptual Metaphor) ตามแนวทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานมาใช้ในการวิเคราะห์ได้

จากการทบทวนวรรณกรรมพบการศึกษาวิจัยเรื่อง “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในนาฏภาษา” ของชัชวดี ศรีลัมภ์ (2550) ซึ่งนับได้ว่ามีความน่าสนใจและน่าจะนำมาศึกษาต่อยอดในวงการนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้วิจัยจะใช้ระเบียบวิธีวิจัยเช่นเดียวกันกับงานของชัชวดี ศรีลัมภ์ (2550) แต่ชุดข้อมูลที่นำมาศึกษาครั้งนี้มีความแตกต่างกันในด้านของบริบททางวัฒนธรรมนาฏศิลป์แบบอีสานกับนาฏศิลป์ไทยแบบชนบท ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จะชี้ให้เห็นความแตกต่างในด้านวิถีคิดของกลุ่มนาฏศิลป์ในฐานะที่เป็นตัวแทนของสังคมอีสาน ที่ใช้ภาษาในการตั้งชื่อท่าฟ้อน ซึ่งสามารถสะท้อนมโนทัศน์ได้ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์ในชื่อท่าฟ้อนของนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน ซึ่งจะช่วยตอบคำถามวิจัยได้ว่า นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์ท่าฟ้อนอีสาน ในฐานะที่เป็นของตัวแทนทางสังคมใช้อุปลักษณ์ผ่านการตั้งชื่อท่าฟ้อนอย่างไรบ้าง และอุปลักษณ์ที่ปรากฏนั้นสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เกี่ยวกับนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานอย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์ในชื่อท่าฟ้อนของนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน

กรอบแนวคิด

ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดด้านอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Metaphor) ของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson) มาใช้เป็นวิธีวิทยาในการศึกษาวิเคราะห์ชื่อท่าฟ้อนของนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน โดยแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวเป็นหนึ่งในทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive Linguistics Theory) เลคอฟและจอห์นสัน ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับอุปลักษณ์ไว้ในหนังสือ “Metaphors We Live By” ในปี ค.ศ. 1980 โดยแสดงให้เห็นว่าแนวคิดอุปลักษณ์มีความแตกต่างไปจากอดีต กล่าวคือ อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ไม่ใช่ถ้อยคำเชิงเปรียบเทียบที่เกิดจากผลงานการประพันธ์ของกวี ซึ่งเกิดจากจินตนาการหรือการสร้างสรรค์เชิงภาษา แต่อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ คือ การใช้ภาษาทั่วไปที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน โดยผู้ใช้ภาษาไม่รู้ตัวว่า

เป็นอุปลักษณ์ อีกทั้งภาษาที่ใช้จะต้องมีผู้ใช้มากพอสมควร ไม่ใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือใช้เฉพาะตน ดังนั้นบุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่ก็วิสามารถใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ได้โดยไม่จำเป็นต้องมีพรสวรรค์หรือมีความสามารถในเชิงภาษาขั้นสูง

แนวคิดสำคัญของอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ คือ การมุ่งพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับระบบความคิดของมนุษย์ โดยอาศัยหลักฐานทางภาษาที่เรียกว่าถ้อยคำ อุปลักษณ์ (Metaphorical expression) และเรียกความคิดที่สะท้อนจากการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบนั้นว่าอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ อุปลักษณ์พบได้ทั่วไปจากการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของมนุษย์ เพราะอุปลักษณ์เป็นระบบคิดพื้นฐานของมนุษย์ในการทำ ความเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือสิ่งที่ไม่คุ้นเคยผ่านสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากกว่าหรือเป็นสิ่งที่คุ้นเคยและอยู่ใกล้ตัว จึงทำให้มนุษย์มีระบบคิดหรือกระบวนการคิดในเชิงเปรียบเทียบส่งผลต่อภาษาที่ใช้ (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 3-8, อ้างถึงใน ชัชวดี ศรีลัมพ์, 2550, น. 38)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวทางการวิเคราะห์จากงานวิจัยเรื่อง “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในนาฏยภาษา” ของชัชวดี ศรีลัมพ์ (2550) มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยมุ่งวิเคราะห์ชื่อท่าฟ้อนในนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสานว่า ชื่อท่าฟ้อนเหล่านั้นสะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์อย่างไรบ้าง การประยุกต์ใช้แนวทางดังกล่าวช่วยให้สามารถเข้าใจนัยทางความคิด ความเชื่อ และจินตนาการของนาฏยศิลปินผู้สร้างสรรค์ท่าฟ้อน

ขอบเขตของข้อมูล

ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตของกลุ่มข้อมูลที่จะนำมาศึกษา โดยคัดเลือกตามประเภทของการฟ้อนอีสาน 3 ประเภท คือ ชื่อท่าฟ้อนของหมอลำกลอน ชื่อท่าฟ้อนของหมอลำประยุกต์ และชื่อท่าฟ้อนของสถาบันการศึกษา โดยรวบรวมรายชื่อท่าที่ปรากฏในงานวิทยานิพนธ์ของยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร (2539) และวิทยานิพนธ์ของสุธิวัฒน์ แจ่มใส (2565) ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ศึกษาและรวบรวมข้อมูลชื่อท่าฟ้อนของอีสาน รวมถึงมีเกณฑ์ในการคัดเลือกนาฏยศิลปินผู้สร้างสรรค์ท่าฟ้อนไว้อย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถสรุปจำนวนชื่อท่าฟ้อน ดังนี้

1. ชื่อท่าฟ้อนของหมอลำกลอน ศึกษาเฉพาะชื่อท่าฟ้อนของหมอลำฉวีวรรณ พันธุ เพื่อเป็นตัวแทนของการแสดงกลุ่มหมอลำกลอน ทั้งนี้เนื่องจากเป็นหมอลำที่มีชื่อเสียง ได้รับการขนานนามว่าเป็นราชินีหมอลำ และได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ และเป็นผู้ที่ได้รวบรวม สร้างสรรค์ท่าฟ้อนของหมอลำกลอนไว้เป็นคนแรก ดังที่ปรากฏในฟ้อนแม่บทอีสาน จำนวน 48 ชื่อท่า (ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 45) ซึ่งนอกจากนี้ยังมีชื่อท่าฟ้อนซึ่งสุธิวัฒน์ แจ่มใส (2565) ได้รวบรวมไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “นาฏยลักษณะการฟ้อนอีสานของ ฉวีวรรณ พันธุ ศิลปินแห่งชาติ” ในการฟ้อนเกี่ยว จำนวน 6 ชื่อท่า การฟ้อนมโนราห์เล่นน้ำ จำนวน 8 ชื่อท่า รวมจำนวนทั้งสิ้น 62 ชื่อท่า

2. ชื่อท่าฟ้อนของหมอลำประยุกต์ ศึกษาเฉพาะชื่อท่าฟ้อนของหมอลำสมจิตร บ่อทอง เพื่อเป็นตัวแทนของการแสดงกลุ่มหมอลำประยุกต์ เนื่องจากเป็นหมอลำที่มีความสามารถและเป็นที่ยอมรับกันว่ามี “वादฟ้อน” (Style) ที่สวยงามและเป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงโด่งดัง (ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 197) ท่าฟ้อนของหมอลำสมจิตร บ่อทองมีจำนวน 31 ชื่อท่า

3. ชื่อท่าฟ้อนของสถาบันการศึกษา ศึกษาชื่อท่าฟ้อนในการแสดงจำนวน 2 ชุด ได้แก่ 1) ฟ้อนหมากกับแก้ว ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด เนื่องจากเป็นสถาบันแรกที่ได้รวบรวมท่าทางการเล่นหมากกับแก้วของชาวบ้านไว้ที่น่าสนใจ ซึ่งมีจำนวน 7 ชื่อท่า 2) ฟ้อนตั้งห้วย ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

เนื่องจากมีที่มาของท่าพ้องที่น่าสนใจกล่าวคือ เป็นท่าพ้องที่มาจากประเทศลาว ซึ่งมีจำนวน 11 ชื่อท่า (ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 229) รวมชื่อท่าพ้องของสถาบันการศึกษาจำนวน 18 ชื่อท่า

จากข้อมูลข้างต้น ชื่อท่าพ้องที่นำมาวิจัยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 111 ชื่อท่า อย่างไรก็ตามเนื่องจากมีชื่อท่าพ้องซ้ำกันซ้ำกันจำนวน 2 ชื่อท่า ได้แก่ ท่าอุ่มโนราห์ จากการพ้องแม่บทอีสานและการพ้องนมโนราห์เล่นน้ำ และท่ายูงรำแพน จากการพ้องแม่บทอีสานและवादพ้องหมอลำสมจิตร บ่อทอง ผู้วิจัยจึงได้ตัดออกและใช้เพียงชื่อเดียว ทำให้ชื่อท่าพ้องอีสานที่นำมาศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 109 ชื่อท่า โดยมาจากชื่อท่าพ้องของหมอลำกลอน จำนวน 61 ชื่อท่า ชื่อท่าพ้องของหมอลำประยุกต์จำนวน 30 ชื่อท่า และชื่อท่าพ้องของสถาบันการศึกษาจำนวน 18 ชื่อท่า

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และนำเสนองานวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) โดยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน ซึ่งมีวิธีการดำเนินการศึกษาดังนี้

1. การทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Metaphor) ของเลคอฟและจอห์นสัน (1980) รวมถึงศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์และอุปลักษณ์ในนาฏศิลป์ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลชื่อท่าพ้องนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน จากวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพ้องอีสาน” ของยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร (2539) โดยการใช้เกณฑ์การคัดเลือกชื่อท่าตามเกณฑ์ของยุทธศิลป์ (2539) ซึ่งพิจารณาจากนาฏศิลป์ผู้สร้างสรรค์ท่าพ้องเป็นหลัก และคัดเลือกชื่อท่าพ้องจากการพ้อง 3 ประเภท คือ ท่าพ้องของหมอลำกลอน ท่าพ้องของหมอลำประยุกต์และท่าพ้องของสถาบันการศึกษา เพื่อเป็นตัวแทนของการพ้องอีสานที่แตกต่างกันมาเป็นข้อมูลในการศึกษาวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 3.1 วิเคราะห์ชื่อท่าพ้องนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน โดยจำแนกชื่อท่าพ้องที่จัดเป็นถ้อยคำอุปลักษณ์ออกจากชื่อท่าพ้องที่ไม่ใช่ถ้อยคำอุปลักษณ์

- 3.2 วิเคราะห์ชื่อท่าพ้องตามความหมายตรงและความหมายเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ และจัดกลุ่มแยกประเภทของชื่อท่าพ้องที่เป็นถ้อยคำอุปลักษณ์ตามประเภทของความหมาย

- 3.3 วิเคราะห์มโนทัศน์จากการโยงความสัมพันธ์ทางความหมายของอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์

4. สรุปผลและอภิปรายผลการศึกษาวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในชื่อท่าพ้องนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน โดยมาจากชื่อท่าพ้องของหมอลำกลอน จำนวน 61 ชื่อท่า ชื่อท่าพ้องของหมอลำประยุกต์จำนวน 30 ชื่อท่า และชื่อท่าพ้องของสถาบันการศึกษาจำนวน 18 ชื่อท่า รวมจำนวน 109 ชื่อท่า ปรากฏชื่อท่าพ้องเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์จำนวน 46 ชื่อท่า โดยการตั้งชื่อท่าพ้องแบบอุปลักษณ์นี้ โดยสามารถจัดประเภทตามวงความหมายของอุปลักษณ์ได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณ์สิ่งมีชีวิต อุปลักษณ์สิ่งเหนือธรรมชาติ และอุปลักษณ์ธรรมชาติ รวมถึงสะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 3 มโนทัศน์ ได้แก่ [นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็น สิ่งมีชีวิต] [นาฏศิลป์

พื้นเมืองอีสาน เป็น สิ่งเหนือธรรมชาติ] และ [นาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็น ธรรมชาติ] ดังผลการศึกษาวิจัยต่อไปนี้

1. อุปลักษณะในชื่อท่าพ็อนนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน

ผลการศึกษาวเคราะห์พบถ้อยคำอุปลักษณะในชื่อท่าพ็อนนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน ผู้วิจัยพบชื่อท่าพ็อนที่เป็นถ้อยคำเปรียบเทียบกับแบบอุปลักษณะจำนวน 46 ชื่อท่า โดยสามารถจัดประเภทตามวงความหมายของอุปลักษณะได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณะสิ่งมีชีวิต อุปลักษณะสิ่งเหนือธรรมชาติ และอุปลักษณะธรรมชาติ ดังนี้

1.1 อุปลักษณะสิ่งมีชีวิต เกิดจากการนำคำหรือข้อความซึ่งจัดอยู่ในวงความหมายของสิ่งมีชีวิต ไปใช้เปรียบเทียบกับชื่อท่าพ็อนนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน ซึ่งพบจำนวนทั้งสิ้น 32 ชื่อท่า โดยแบ่งเป็นอุปลักษณะย่อยจำนวน 2 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณะสัตว์พบจำนวน 30 ชื่อท่า และอุปลักษณะพืชพบจำนวน 2 ชื่อท่า ดังผลการวิเคราะห์ต่อไปนี้

1.1.1 อุปลักษณะสัตว์ เป็นการนำลักษณะหรือพฤติกรรมของสัตว์ซึ่งเป็นแบบเปรียบเทียบ (Source domain) มาเปรียบเทียบกับชื่อท่าพ็อนในนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) จากการศึกษาพบอุปลักษณะสิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์ จำนวนทั้งสิ้น 30 ชื่อท่า แบ่งเป็นชื่อท่าพ็อนที่มีที่มาจากสัตว์ปีก จำนวน 16 ชื่อท่า สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม จำนวน 10 ชื่อท่า สัตว์เลื้อยคลาน 2 ชื่อท่า จำพวกแมลง จำนวน 1 ชื่อท่า และปลา 1 ชื่อท่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 ท่ายุ่งรำแพน

มีที่มาจากท่าพ็อนแม่บ่ท้อฮาน

ยุ่งรำแพน มีวิธีการปฏิบัติ คือ มือทั้งสองยกขึ้นข้างลำตัวระดับสะโพก หายฝ่ามือออกหักข้อมือลง ให้ปลายนิ้วชี้ลงพื้น เท้าซ้ายวางไขว้ข้างหน้า เปิดสันเท้าขวา ย่อเข่าลง ย่อตัวลง กดไหล่เอียงศีรษะขวาเล็กน้อย การเคลื่อนไหว ยกแขนหมุนมือหงายออกแล้วแทงมือลงมาอยู่ในลักษณะเดิม พร้อมกับย่อเท้าสลับไปมาตามจังหวะ (ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 78)

ความหมายตรงของ ยุ่งรำแพน ประกอบด้วยคำว่า ยุ่ง หมายถึง นกยูง ส่วนคำว่า รำแพน หมายถึง แผ่หางกระดกขึ้นหรือแผ่ปีกแล้วเดินกรีดกรายไปมา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น. 959) การตั้งชื่อท่าพ็อนดังกล่าวได้นำลักษณะเด่นของนกยูงตัวผู้ในช่วงฤดูผสมพันธุ์ จะมีการแสดงออกด้วยการรำแพนหาง ที่มีแววหางและลวดลายงดงามสะดุดตา ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ใช้เพื่อดึงดูดความสนใจจากนกยูงตัวเมียเมื่อนำมาใช้ตั้งเป็นชื่อท่าพ็อน ยุ่งรำแพน ในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึง กิริยาอาการและพฤติกรรมของนกยูงขณะกางขนหางออกเป็นรูปพัด เพื่ออวดความสวยงาม โดยเฉพาะในบริบทของการเกี่ยวพาราสิหรือการป้องกันตัว แต่เป็นการใช้ความหมายเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณะ โดยมีการโยงคุณสมบัติของนกยูงซึ่งเป็นสัตว์ โดยนำแบบเปรียบเทียบ (Source domain) คือ พฤติกรรมการรำแพนหางของนกยูง เปรียบเทียบกับชื่อท่าพ็อนและการปฏิบัติท่าพ็อน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) ดังนั้นชื่อท่าพ็อน “ยุ่งรำแพน” จึงจัดเป็นอุปลักษณะสิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์

ตัวอย่างที่ 2 ท่าข้างเทียมแม่

มีที่มาจากท่าพ็อนแม่บ่ท้อฮาน

ข้างเทียมแม่ มีวิธีการปฏิบัติ คือ มือทั้งสองข้าง ยื่นออกไปข้างหน้าลำตัวระดับหน้าขา แขนมือคว่ำลงให้มือขวา อยู่ล่างมือซ้ายอยู่บน ในลักษณะตะแคงมือ เท้าซ้ายวางไขว้ไปข้างหน้าพอประมาณ เปิดส้นเท้าขวา ย่อเข้าเล็กน้อย โนม้ตัวไปข้างหน้าพอประมาณ ย่อตัวลง กดไหล่เอียงศีรษะขวา การเคลื่อนไหวยกแขนสลับขึ้นลง และกระดิกนิ้วไปมา พร้อมกับก้าวเท้าสลับไปข้างหน้าตามจังหวะ (ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 59)

ข้างเทียมแม่ มีความหมายตรงตัวหมายถึง ลูกข้างเดินเลียบเคียงข้างแม่ข้าง โดยคำว่า เทียม แปลว่า เรียง เคียง ใกล้ นิ่งเรียงกัน เรียก นิ่งเทียมกัน อย่างไรก็ตาม มาถึงลัทธิเทียมแม่เพิ่งใจ (ปรีชา พิณทอง, 2532) เมื่อนำมาใช้ตั้งเป็นชื่อท่าฟ้อนข้างเทียมแม่ในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึง กิริยาอาการของลูกข้างที่เดินข้างแม่ข้าง แต่เป็นการใช้ความหมายเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ โดยมีการโยงคุณสมบัติพฤติกรรมของข้าง โดยนำแบบเปรียบเทียบ (Source domain) คือ พฤติกรรมที่ลูกข้างเดินเลียบเคียงแม่ข้าง เปรียบเทียบกับชื่อท่าฟ้อนและการปฏิบัติท่าฟ้อน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) ดังนั้นท่าฟ้อน “ข้างเทียมแม่” จึงจัดเป็นอุปลักษณ์สิ่งที่มีชีวิตประเภทสัตว์

ตัวอย่างที่ 3 ท่าแขกแก้งหาง

มีที่มาจากท่าฟ้อนแม่บ่อฮีสวน

แขกแก้งหาง มีวิธีการปฏิบัติ คือ แขนมือทั้งสองข้าง คว่ำลงยกขึ้นไปข้างหน้าระดับอก มือทั้งสองห่างกันพอประมาณ เท้าซ้ายวางไขว้ข้างหน้า เปิดส้นเท้าขวา น้ำหนักอยู่เท้าซ้าย ลำตัวโน้มตัวไปข้างหน้าย่อตัวลงเล็กน้อย การเคลื่อนไหวโน้มตัวลงไปข้างหน้า พร้อมกับโยกตัว ไหล่ แขน มือและกระทุ้งเท้าหลังลงกับพื้นให้เข้ากับจังหวะ (ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 104)

ความหมายตรงของ แขกแก้งหาง ประกอบด้วยคำว่า “แขก” หมายถึง จระเข้ และคำว่า “แก้ง” หมายถึง ไกวไปมาเรียก แก้ว (ปรีชา พิณทอง, 2532) แขกแก้งหาง จึงหมายถึง กิริยาอาการของจระเข้ที่กวัดแก้วงฟาดหางไกวไปมา ผู้สร้างสรรค์ท่าฟ้อนได้นำลักษณะเด่นของการเคลื่อนไหวดังกล่าวมาสร้างสรรค์เป็นท่าฟ้อนขึ้น โดยชื่อท่าฟ้อนนี้เป็นการใช้ความหมายเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ โดยมีการโยงคุณสมบัติของแขกหรือจระเข้ซึ่งเป็นสัตว์ โดยนำแบบเปรียบเทียบ (Source domain) คือ พฤติกรรมของจระเข้ที่ฟาดหางแก้วงไปมา เปรียบเทียบกับชื่อท่าฟ้อนและการปฏิบัติท่าฟ้อน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) ท่าแขกแก้งหาง จึงจัดว่าเป็นอุปลักษณ์สิ่งที่มีชีวิตประเภทสัตว์

ตัวอย่างที่ 4 ท่าภมรเกล้ามือต่ำ

มีที่มาจากท่าฟ้อนการแสดงชุดฟ้อนตั้งหาวาย

ภมรเกล้ามือต่ำ มีวิธีการปฏิบัติ คือ มือขวาจับคว่ำระดับเข่า มือซ้ายแบหงายหักข้อมือระดับเข่า เท้าขวาวางแตะด้านหน้า เปิดส้นเท้า เท้าซ้ายวางเต็มเท้า ย่อเข่าลง หันลำตัวไปทางด้านซ้าย ก้มตัวลงในลักษณะย่อ การเคลื่อนไหว ย่ำเท้าขวา-ซ้าย หมุนตัวไปด้านขวา ปล่อยมือจับเป็นตั้งวงมือซ้าย เปลี่ยนเป็นจับเข้าหาลำตัวระดับศีรษะ พร้อมกับค่อยยียดตัวตั้งตรง (ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 264)

ความหมายตรงของ ภมรเกล้ามือต่ำ ประกอบด้วยคำว่า ภมร หมายถึง แมลงผึ้ง แมลงภู่ ใช้ว่า ภุมระ ส่วนคำว่า “เกล้า” คลอเคลีย เช่น แกล้งแข้งเกล้าขา เกลือก เช่น แมลงภู่เกล้าเกสรดอกไม้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) และ “มือต่ำ” เป็นส่วนขยายตำแหน่งของมือที่ใช้ฟ้อนว่าอยู่ระดับต่ำหรือระดับล่าง

เมื่อนำมาใช้ตั้งเป็นชื่อท่าฟ้อน ภารเคล้ามือต่ำ ในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึง กิริยาอาการเคลื่อนไหวของภรณ์หรือแมลงภู่ม้วนเคล้าคลอเคลียเกสรดอกไม้ แต่เป็นการใช้ความหมายเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ โดยมีการโยงคุณสมบัติของแมลงภู่ม้วนซึ่งเป็นสัตว์ประเภทแมลง โดยนำแบบเปรียบเทียบ (Source domain) คือ การเคลื่อนไหวเคล้าคลอเกสรดอกไม้ เปรียบเทียบกับชื่อท่าฟ้อนและการปฏิบัติท่าฟ้อน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) ดังนั้น ท่าฟ้อน “ภารเคล้ามือต่ำ” จึงจัดเป็นอุปลักษณ์สิ่งที่มีชีวิตประเภทสัตว์

นอกจากชื่อท่าฟ้อนที่ยกตัวอย่างข้างต้นแล้ว ชื่อท่าฟ้อนอื่น ๆ ที่จัดเป็นอุปลักษณ์สัตว์ ได้แก่ ชื่อท่าที่มาจากสัตว์ปีก คือ กา เต็นก้อน แอ้งหย่อนขา อีแหลวบินเขินเอาไก่อ้น้อย หงส์บินเวียน นกเจ้าบินวน นกอินทรีผางาด เขี้ยวถลาลม นกอินทรีบินโฉบเหยื่อ นกอินทรีล่องเวหา อีกาทางปีก อีแร้งถ่างขา หงส์ปีกหัก หงส์เหินลอยเวียน ยุงฟ้อนหาง มยุเรศ ชื่อท่าที่มาจากสัตว์เลื้อยลูกด้วยนม คือ ช้างชูงวง ควายเถิกใหญ่เล่นเข้าชนกัน ลิงหลอกเจ้า อีเกียจับไม้ ช้างฟาดวง เสือตะครุบ ม้าย่อง เสือออกเหล่า ตุ่นเข้าฮู ชื่อท่าที่มาจากสัตว์เลื้อยคลาน คือ เต่าลงหนอง และชื่อท่าที่มาจากปลา คือ ลอยปลากะเตด

ทั้งนี้ถ้อยคำอุปลักษณ์จากชื่อท่าฟ้อนที่พบ จะสังเกตได้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นชื่อท่าฟ้อนที่เลียนแบบพฤติกรรมของสัตว์ปีกโดยเฉพาะนกต่าง ๆ จำนวน 7 ชนิด ได้แก่ กา แร้ง เขี้ยว หงส์ อินทรี นกเจ้า และนกยูง ซึ่งมีจำนวนมากที่สุด 16 ชื่อท่า รองลงมาเป็นชื่อท่าฟ้อนที่มาจากสัตว์เลื้อยลูกด้วยนม จำนวน 6 ชนิด ได้แก่ ช้าง ควาย ลิง ค้างควา เสือ ตุ่น และม้า มีจำนวนชื่อท่า 10 ชื่อท่า ชื่อท่าที่มาจากสัตว์เลื้อยคลานจำนวน 1 ชนิด คือ เต่า ชื่อท่าที่มาจากปลาจำนวน 1 ชนิด คือ ปลากะเตด และชื่อท่าที่มาจากแมลง 1 ชนิด คือ แมลงภู่ม้วน

ทั้งนี้ เหตุที่พบชื่อท่าฟ้อนที่มาจากพฤติกรรมสัตว์ปีกเป็นหลักอาจมีเหตุผลมาจาก สัตว์ปีก โดยเฉพาะนกชนิดต่าง ๆ มีความความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนอีสาน อีกทั้งพฤติกรรมของสัตว์มีการเคลื่อนไหวที่หลากหลาย โดดเด่นและเป็นอิสระในการเคลื่อนไหว ทำให้นาฏยศิลป์ผู้สร้างสรรค์ท่าฟ้อนนำเอาพฤติกรรมของสัตว์ปีกเหล่านั้นมาเลียนแบบด้วยการแสดงออกเชิงนาฏยศิลป์ พร้อมกับตั้งชื่อท่าฟ้อนต่าง ๆ กำกับไว้ ส่วนสัตว์เลื้อยลูกด้วยนมที่พบนั้น จะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นสัตว์ขนาดใหญ่ เช่น ช้าง ควาย เสือ ซึ่งชื่อท่าล้วนแสดงให้เห็นถึงการเลียนแบบพฤติกรรมอันทรงพลังของสัตว์ใหญ่ เพื่อถ่ายทอดความยิ่งใหญ่ แข็งแรงและความดุดันในลีลาฟ้อนรำ โดยสรุป การตั้งชื่อท่าฟ้อนโดยอิงพฤติกรรมสัตว์แสดงให้เห็นถึงความผูกพันของชาวอีสานกับธรรมชาติ การสังเกต ล้อเลียนและปรับแปลงท่าทางเหล่านั้นสู่ศิลปะการแสดง

1.1.2 อุปลักษณ์พีช เป็นการนำลักษณะของพีชซึ่งเป็นแบบเปรียบเทียบ (Source domain) มาเปรียบเทียบกับชื่อท่าฟ้อนในนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) จากการศึกษาพบอุปลักษณ์สิ่งที่มีชีวิตประเภทพีช จำนวนทั้งสิ้น 2 ชื่อท่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 5 ท่าจิวต้องต้อน

มีที่มาจากท่าฟ้อนเกี้ยว

จิวต้องต้อน การปฏิบัติท่าฟ้อน ใช้มือสองข้างแบคว่าลงระดับชายพก แขนงปลายนิ้วมือออกมาด้านหน้า งอแขนทั้งสองข้างแกว่งพร้อมกันสลับด้านซ้ายและด้านขวา ลำตัวตรง มีการถัดเท้าก่อนการย่อท่าสลับข้างกัน มีลักษณะท่าทางที่นุ่มนวลและมีเสน่ห์จากการแกว่งข้อมือ พร้อมกับกระดกข้อมือไปมา โดยที่มือ

และสะโพกจะมีความสัมพันธ์กัน มีการกระทบข้อมือก่อนการแกว่งข้อมือเพื่อเพิ่มความพลิ้วไหวและเน้นพลังของข้อมือให้ดูหนักหน่วง เป็นการเน้นข้อมือที่ไม่สม่ำเสมอด้วยพลังที่มีความแรงต่างกัน (สุทธิวัฒน์ แจ่มใส, 2565, น. 191-192)

ความหมายตรงของจิ้งจอกต้องต้อน ประกอบด้วยคำว่า จิ้ง หมายถึง ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ซึ่งมีผลเป็นฝักยาวรี มีเส้นใยสีขาวคล้ายเส้นไหมยาวหุ้มเมล็ดเป็นปุยนุ่ม นิยมนำมาอัดใส่หมอนหรือที่นอน ฝักอ่อนใช้ประกอบอาหาร รับประทานสดหรือใส่แกง ส่วนคำว่า ต้องต้อน หมายถึง ลักษณะของสิ่งของเล็ก ๆ ห้อยอยู่เรียก ห้อยต้องต้อน ถ้าสิ่งใหญ่เรียก ห้อยโต่งโต้น นอกจากนี้จิ้งจอกต้องต้อน ยังหมายถึง ชื่อพืชประเภทจิ้งบ้านชนิดที่มีผลเล็กและสั้น ลำต้นมีหนามเรียก หมากจิ้งจอกต้องต้อน (ปรีชา พิณทอง, 2532) เมื่อนำมาใช้ตั้งเป็นชื่อท่าฟ้อน จิ้งจอกต้องต้อน ในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึง ผลของต้นจิ้งที่พัดไหวไปตามแรงลม แต่เป็นการใช้ความหมายเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ โดยมีการโยงคุณสมบัติของจิ้งซึ่งเป็นพืช โดยนำแบบเปรียบเทียบ (Source domain) คือ การเคลื่อนไหวของผลจิ้งที่แกว่งไกวไปตามแรงลม เปรียบเทียบกับชื่อท่าฟ้อนและการปฏิบัติท่าฟ้อน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ (Target domain) ดังนั้นท่าฟ้อน “จิ้งจอกต้องต้อน” จึงจัดเป็นอุปลักษณ์สิ่งที่มีชีวิตประเภทพืช

อุปลักษณ์สิ่งที่มีชีวิตประเภทพืช จากท่าฟ้อนในนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน พบจำนวนทั้งสิ้น 2 ชื่อท่า ได้แก่ ชื่อท่าที่มาจากพืชประเภทไม้ยืนต้น จำนวน 1 ชนิด คือ จิ้ง และชื่อท่าที่มาจากพืชชาयน้ำจำพวกพืชล้มลุก จำนวน 1 ชนิด คือ บัว โดยการตั้งชื่อท่าฟ้อนที่เลียนแบบการเคลื่อนไหวของพืช มีความหมายที่สื่อถึงความงดงามตามธรรมชาติ เชื่อมโยงการแสดงกับภาพของธรรมชาติที่คุ้นเคยในสังคมและวัฒนธรรมอีสานตามชนบท ที่จะพบเห็นพืชท้องถิ่นต่าง ๆ ผู้สร้างสรรค์ท่าฟ้อนจึงได้นำเอกลักษณ์ของพืชพรรณเหล่านั้นมาตั้งเป็นชื่อท่าฟ้อนตามลักษณะเฉพาะตามธรรมชาติ

1.2 อุปลักษณ์สิ่งเหนือธรรมชาติ หมายถึง การนำสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติหรือเกินกว่าความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน เช่น เทพ เจ้า ผี วิญญาณ พลังวิเศษหรืออำนาจลึกลับ วัตถุหรือสัญลักษณ์ในตำนาน รวมไปถึงตัวละครวรรณคดี มาเปรียบเทียบกับท่าฟ้อน จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่ามีอุปลักษณ์สิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวนทั้งสิ้น 13 ชื่อท่า ประกอบด้วย อุปลักษณ์ตัวละครจำนวน 11 ชื่อท่า และอุปลักษณ์เทพเทวดาจำนวน 2 ชื่อท่า ดังผลการวิเคราะห์ต่อไปนี้

1.2.1 อุปลักษณ์ตัวละคร เป็นการนำตัวละครจากวรรณกรรม ตำนานและนิทานต่าง ๆ ทั้งที่เป็นมนุษย์ อมนุษย์ สัตว์วิเศษต่าง ๆ ซึ่งเป็นแบบเปรียบเทียบ (Source domain) มาเปรียบเทียบกับชื่อท่าฟ้อนในนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ (Target domain) จากการศึกษาพบอุปลักษณ์สิ่งเหนือธรรมชาติประเภทตัวละคร จำนวน 11 ชื่อท่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 6 ทศกัณฐ์โลมนาง มีที่มาจากท่าฟ้อนแม่บทอีสาน

ทศกัณฐ์โลมนาง เป็นท่าที่ใช้ในการฟ้อนแบบคู่ คือ มีผู้แสดงสองคน มีวิธีการปฏิบัติดังนี้ มือ ชาย ตั้งฝ่ามือ ยื่นแขนทั้งสอง ออกไปข้างหน้าระดับเอว ทำท่าโอบ ส่วนหญิง มือซ้ายแบแนบแก้ม ทำท่าอาย แขนขวาเหยียดตั้งระดับไหล่ แขน มือหงายออก หักข้อมือลง เท้า ชาย เท้าทั้งสอง แยกพอประมาณ อยู่ขวามือของหญิง ย่อเข้าเล็กน้อย ส่วนหญิง นั่งคุกเข่า ทับสัน ลำตัว ชาย โน้มไปข้างหน้า กัดไหล่เอียงศีรษะ ขวาเล็กน้อย หน้ามองหญิง ส่วนหญิง เอียงศีรษะซ้าย การเคลื่อนไหว ชาย ยกแขนทั้งสอง ขึ้น ลง ทำท่าโอบ

ขยับตัวเล็กน้อยตามจังหวะ ส่วนหญิง มือซ้ายค่อย ๆ ลดลงและเลื่อนมือขวาขึ้นมาแบบแนบแก้ม ทำสลับกันไปพร้อมกับขยับตัวเล็กน้อยตามจังหวะ อย่างไรก็ตามท่าทศกัณฐ์โลมนางสามารถใช้ฟ้อนแบบเดียวได้ ยกตัวอย่างหากผู้ฟ้อนเป็นผู้หญิงจะทำท่าโลมหรือโอบโดยสมมุติเป็นฝ่ายชายเพื่อให้สอดคล้องกับชื่อท่าและความหมาย (ยุทศาสตร์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 58)

ความหมายของชื่อท่าทศกัณฐ์โลมนาง เป็นการสื่อความหมายเชิงวรรณคดี “ทศกัณฐ์” เป็นชื่อตัวละครจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ส่วน “โลมนาง” สื่อถึงการปลอมประโลมหรือโอ้อวดสตรีในทำนองเกี่ยวพาราสิกัน คำว่า “นาง” ในที่นี้สื่อถึงตัวละครสตรีที่ทศกัณฐ์เกี่ยว เมื่อนำมาใช้ตั้งเป็นชื่อท่าฟ้อน ทศกัณฐ์โลมนาง ในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึง การเกี่ยวพาราสิระหว่างตัวละครทศกัณฐ์กับตัวละครนางในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ แต่เป็นการใช้ความหมายเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ โดยมีการโยงคุณสมบัติของทศกัณฐ์ซึ่งเป็นสิ่งไม่มีอยู่จริง แต่เป็นสิ่งที่ปรากฏในวรรณคดี โดยนำแบบเปรียบเทียบ (Source domain) คือ กิริยาอาการของตัวละครทศกัณฐ์เกี่ยวนาง เปรียบเทียบกับชื่อท่าฟ้อนและการปฏิบัติท่าฟ้อน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) ดังนั้นท่าฟ้อน “ทศกัณฐ์โลมนาง” จึงจัดเป็นอุปลักษณ์สิ่งเหนือธรรมชาติประเภทตัวละคร

ตัวอย่างที่ 7 พระรามแผลงศร มีที่มาจากท่าฟ้อนของหมอลำสมจิตร บ่อทอง

พระรามแผลงศร มีวิธีการปฏิบัติดังนี้ ลักษณะท่า มือขวายกขึ้นหน้าลำตัวข้างไหล่ซ้าย หักข้อมือคว่ำลง มือซ้ายยกขึ้น ข้างลำตัวระดับไหล่ หักข้อมือตั้งขึ้น แขน่มือหันออก งอศอกเล็กน้อย เท้าขวาวางเต็มเท้า และปลายเท้าซ้ายเขย่งไว้ด้านหน้า งอเข่าซ้ายเล็กน้อย หันลำตัวไปทางขวา หันไหล่ซ้ายออกด้านหน้า หน้ามองมือซ้ายเอียงขวาเล็กน้อย การเคลื่อนไหว ขยับเท้าซ้ายไปมาเล็กน้อย พร้อมกับกระดิกนิ้วทั้ง 2 ข้างตามจังหวะ (ยุทศาสตร์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 209)

ความหมายตรงของพระรามแผลงศร เป็นการสื่อความหมายเชิงวรรณคดี “พระราม” เป็นชื่อตัวละครจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งเป็นพระนารายณ์อวตารลงมาปราบยักษ์ เป็นโอรสของท้าวศรธกับนางเกาสุริยา เป็นเชษฐาของพระพรต พระลักษมณ์ และพระสัตรุด พระรามมีเมียสี่คนนางสีดา มีโอรส คือ พระมงกุฎ พระรามมีอาวุธเป็นศรสำคัญ 3 เล่ม คือ ศรพรหมาศศร ศรพลาญวาทและศรอันนิวัต (สยาม ภัทรานุประวัติ, 2554) และแผลงศร คือ ยิงลูกธนูออกไปด้วยแรงแห่งฤทธิ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) เมื่อนำมาใช้ตั้งเป็นชื่อท่าฟ้อน จึงเป็นการใช้ความหมายเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ โดยมีการโยงคุณสมบัติของกิริยาอาการพระรามซึ่งเป็นตัวละครในวรรณคดี โดยนำแบบเปรียบเทียบ (Source domain) คือ พฤติกรรมการแผลงศรหรือการยิงลูกธนูของพระราม เปรียบเทียบกับชื่อท่าฟ้อนและการปฏิบัติท่าฟ้อน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) ผู้วิจัยจึงจัดท่าฟ้อนพระรามแผลงศรนี้ เป็นอุปลักษณ์สิ่งเหนือธรรมชาติประเภทตัวละคร

ตัวอย่างที่ 8 นาคเกี่ยวเกล้า มีที่มาจากท่าฟ้อนเกี่ยว

นาคเกี่ยวเกล้า เป็นท่าฟ้อนที่ปรากฏในการแสดงหมอลำกลอนในลักษณะของการเกี่ยวพาราสิ ท่าทางที่เป็นกระบวนฟ้อนเรียกว่า “ฟ้อนเข้าคู่” หรือ “ฟ้อนเกี่ยว” มีวิธีการปฏิบัติคือ ใช้มือทั้งสองข้างพันกันโดยไม่จับนิ้วมือให้จรดกัน เป็นการหักข้อมือกระวัดอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งยกแขนขึ้นเหนือศีรษะ การใช้เท้าไม่จำกัดแน่นอน หากก้าวเท้าสลับกันให้เข้ากับจังหวะโดย น้ำหนักจะอยู่ที่ทั้งสองขา และเป็นการเน้นพลังไป

ที่มีมือโดยการเคลื่อนไหวมือให้มีลักษณะพันกันอยู่ในตำแหน่งที่สูงที่สุดของลำตัว (สุทธิวัฒน์ แจ่มใส, 2565: 185-186)

ความหมายตรงของนาคเกี่ยวเกล้า ประกอบด้วย “นาค” หมายถึง งูใหญ่มีหงอน เป็นสัตว์ในนิยาย “เกี่ยว” หมายถึง ผูก พัน รัด และคำว่า “เกล้า” หมายถึง หรือศีรษะ (ปรีชา พิณทอง, 2532) “นาคเกี่ยวเกล้า” จึงหมายถึง นาคที่กำลังกอดกระหวัดมัดเลื้อยบริเวณศีรษะ เมื่อนำมาใช้ตั้งเป็นชื่อท่าฟ้อนนาคเกี่ยวเกล้า ในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึง นาคซึ่งเป็นสัตว์ในวรรณคดีกำลังเลื้อยมัดกอดเกี่ยวศีรษะ แต่เป็นการใช้ความหมายเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ โดยมีการโยงคุณสมบัติของนาคซึ่งเป็นสิ่งมีอยู่ไม่มีอยู่จริง แต่เป็นสิ่งที่ปรากฏในตำนานและวรรณคดี โดยนำแบบเปรียบเทียบ (Source domain) คือ กิริยาอาการของนาคที่กำลังกอดกระหวัดมัดเลื้อยเหนือศีรษะ เปรียบเทียบกับชื่อท่าฟ้อนและการปฏิบัติท่าฟ้อน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) ดังนั้น ท่าฟ้อน “นาคเกี่ยวเกล้า” จึงจัดเป็นอุปลักษณ์สิ่งเหนือธรรมชาติประเภทตัวละคร

นอกจากชื่อท่าฟ้อนที่ยกตัวอย่างข้างต้นแล้ว ชื่อท่าฟ้อนอื่น ๆ ที่จัดเป็นอุปลักษณ์ตัวละคร ได้แก่ หนุมานถวายแหวน กินรีเล่นน้ำ อุ่นมโนราห์ มโนราห์โชว์ปีกโชว์หาง มโนราห์ปลดหาง มโนราห์ใช้ปีก กินรีชมดอก พิเภกถวายครุ ชื่อท่าฟ้อนเหล่านี้ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากตัวละครในวรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อศิลปวัฒนธรรมไทย คือ รามเกียรติ์และพระสุธนมโนราห์ การนำชื่อท่ามาจากตัวละครเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้สร้างสรรค์ท่าฟ้อนต้องการสื่อถึงบุคลิกเฉพาะของแต่ละตัวละคร เช่น ความมองอาจของพระราม ความปราดเปรียวของหนุมาน หรือความอ่อนโยนและชื่อตรงของพิเภก รวมไปถึงความอ่อนช้อยงดงามของนางกินรีหรือนางมโนราห์ ผ่านลีลาเคลื่อนไหวในนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน

1.2.2 เทพเทวดา เป็นการนำลักษณะของเทพเทวดาต่าง ๆ ซึ่งเป็นแบบเปรียบเทียบ (Source domain) มาเปรียบเทียบกับชื่อท่าฟ้อนในนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) พบชื่อท่าที่เป็นอุปลักษณ์ จำนวน 2 ชื่อท่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 9 เทพพนมด้านหลัง มีที่มาจากท่าฟ้อนของหมอลำสมจิตร บ่อทอง

ท่าเทพพนมไหว้ข้างหลัง มีวิธีการปฏิบัติดังนี้ ลักษณะท่า คล้ายท่าพิเภกถวายครุ แต่พนมมือไว้ด้านหลัง หันหลังออก มือทั้งสองข้างพนมติดไว้ด้านหลังของลำตัว โดยให้นิ้วหัวแม่มือจรดติดหลัง ก้าวเท้าขวาย่ำสลับกันไป ตามจังหวะ หันหลัง ลำตัวตั้งตรง การเคลื่อนไหวจะก้าวเท้าย่ำสลับกันไปตามจังหวะ (ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 212)

จากชื่อท่าฟ้อนคำว่า “เทพ” หมายถึง เทวดาผู้เป็นใหญ่ และคำว่า “พนม” หมายถึง ทำให้มีรูปอย่างดอกบัวตูม เช่น พนมมือ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น. 580,802) คำว่า “เทพพนม” จึงหมายถึง การนอบไหว้ การเคารพบูชาของเทพ เทวดา ส่วนคำว่า “ด้านหลัง” เป็นการระบุตำแหน่งของการปฏิบัติท่า คือ พนมมือที่บริเวณด้านหลังของผู้ฟ้อน หรือการไหว้ด้านหลัง เมื่อนำมาใช้ตั้งเป็นชื่อท่าฟ้อน จึงเป็นการใช้ความหมายเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ โดย “เทพ” ถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ไม่ได้มีอยู่จริง แต่เกิดจากชุดความคิด ความเชื่อของคนในสังคม ผู้วิจัยจัดชื่อท่า “เทพพนมด้านหลัง” เป็นอุปลักษณ์ เนื่องจากมีใช้ความหมายเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งมีการโยงคุณสมบัติของเทพซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในความเชื่อ โดยนำแบบเปรียบเทียบ (Source domain) คือ พฤติกรรมการไหว้หรือพนมมือของเทพ เปรียบเทียบกับชื่อท่าฟ้อนและการปฏิบัติ

ท่าฟ้อน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ (Target domain) ดังนั้นท่าฟ้อน “เทพพนมด้านหลัง” จึงจัดเป็นชื่อท่าฟ้อนที่เป็นอุปลักษณสิ่งเหนือธรรมชาติประเภทเทพเทวดา

อุปลักษณสิ่งเหนือธรรมชาติประเภทเทพเทวดา จากท่าฟ้อนในนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน พบจำนวนทั้งสิ้น 2 ชื่อท่า ได้แก่ เทพพนมด้านหลังและพรหมสี่หน้า โดยจะเป็นการตั้งชื่อท่าฟ้อนที่เลียนแบบลักษณะเฉพาะของเทพรวมถึงการกระทำของเทพ สะท้อนถึงความเคารพบูชาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อทางศาสนา อีกนัยหนึ่งอาจสื่อให้เห็นว่าท่าฟ้อนเหล่านี้สื่อถึงท่วงท่าที่สง่างาม สงบนิ่ง และเปี่ยมด้วยศรัทธาแสดงถึงการอัญเชิญองค์เทพหรือความเป็นมงคลมาประทับในลีลาท่าฟ้อน

1.3 อุปลักษณธรรมชาติ หมายถึง การนำสิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติ เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ลม ฟ้า อากาศ ภูมิประเทศ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ มาเปรียบเทียบกับการตั้งชื่อท่าฟ้อน จากการวิเคราะห์ข้อมูลชื่อท่าฟ้อนนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน พบว่า มีอุปลักษณธรรมชาติเพียง 1 ถ้อยคำอุปลักษณ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 10 ลมพัดพร้าว

มีที่มาจากท่าฟ้อนแม่บทอีสาน

ลมพัดพร้าว ปฏิบัติท่าโดย มือขวายกขึ้นข้างลำตัวระดับศีรษะ หักข้อมือคว่ำลงให้ปลายนิ้วชี้เข้าหาศีรษะ หันข้อศอกออก มือซ้ายยกขึ้นหน้าลำตัวระดับอก หักข้อมือคว่ำลง หักข้อศอก เปิดสันเท้าขวาย่อเข่าลง ย่อตัวลง กดไหล่ เอียงศีรษะขวาเล็กน้อย กระดิกนิ้วไปมา พร้อมทั้งขม้มตัวเล็กน้อยตามจังหวะ (ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 66)

ความหมายตรงลมพัดพร้าว ประกอบด้วย “ลมพัด” หมายถึง การเคลื่อนตัวของกระแสลมที่อาจเป็นไปอย่างแผ่วเบาหรือรุนแรง ส่วนคำว่า “พร้าว” เป็นการตัดคำมาจากคำว่า มะพร้าว หมายถึง ไม้ต้นชนิดหนึ่ง ผลใช้เป็นอาหารและทำน้ำมัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น. 893) ซึ่งเป็นพืชที่ลักษณะยืนต้นยอดสูง ใบยาวโค้ง และโอนเอนไปตามแรงลม เมื่อนำมาใช้ตั้งเป็นชื่อท่าฟ้อน ลมพัดพร้าว ในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึงลมที่พัดกระทบต้นมะพร้าว ให้เคลื่อนไหวโอนเอนไปมา แต่เป็นการใช้ความหมายเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ โดยมีการโยงคุณสมบัติของลมซึ่งเป็นสิ่งมีอยู่ในธรรมชาติ โดยนำแบบเปรียบ (Source domain) คือ ลมที่เคลื่อนที่กระทบต้นมะพร้าวทำให้เกิดอาการเคลื่อนไหว เปรียบเทียบกับชื่อท่าฟ้อนและการปฏิบัติท่าฟ้อน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ (Target domain) ดังนั้นท่าฟ้อน “ลมพัดพร้าว” จึงจัดเป็นอุปลักษณธรรมชาติ

อุปลักษณธรรมชาติ จากท่าฟ้อนในนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน พบเพียง 1 ชื่อท่า คือท่าลมพัดพร้าว โดยนำลักษณะทางธรรมชาติเพียงอย่างเดียวคือ “ลม” ที่พัดไปกระทบพืช คือ ต้นมะพร้าว ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวไปตามแรงของลม ซึ่งเป็นท่าฟ้อนที่จำลองปรากฏการณ์ของลมพัดต้นไม้ แสดงถึงการรับรู้ถึงความอ่อนโยน พลิวไหว และจังหวะของธรรมชาติ

2. อุปลักษณเชิงมนทัศน์ในชื่อท่าฟ้อนนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน

จากผลการวิเคราะห์ชื่อท่าฟ้อนของนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน จำนวนทั้งสิ้น 109 ชื่อท่า พบชื่อท่าฟ้อนที่เป็นอุปลักษณ จำนวน 46 ชื่อท่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาในสังคม หรือที่เรียกว่า “อุปลักษณเชิงมนทัศน์” (Conceptual Metaphor) จำนวน 3 มโนทัศน์ โดยเรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อยดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 ตารางสรุปอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในท่าพ้อนของนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน

ลำดับ ที่	อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในท่าพ้อนของ นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน	ความถี่ อุปลักษณะ
1	[นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็น สิ่งที่มีชีวิต]	32
2	[นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็น สิ่งเหนือธรรมชาติ]	13
3	[นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็น ธรรมชาติ]	1
	รวม	46

จากตารางที่ 1 ผู้ใช้ภาษาในที่นี้คือนาฏศิลป์ผู้สร้างสรรค์และบัญญัติชื่อท่าพ้อนในนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน มีมโนทัศน์ต่อนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานว่าเป็นสิ่งที่มีชีวิตมากที่สุด จำนวน 32 ชื่อท่า คิดเป็นร้อยละ 69.57 รองลงมาคือ มโนทัศน์ว่านาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 13 ชื่อท่า คิดเป็นร้อยละ 28.26 และมโนทัศน์ว่านาฏศิลป์เป็นธรรมชาติ มีจำนวนน้อยที่สุดเพียง 1 ชื่อท่า คิดเป็นร้อยละ 2.17 ทั้งนี้ การนำสิ่งที่มีชีวิตโดยเฉพาะสัตว์ มาใช้เป็นต้นแบบในการตั้งชื่อท่าพ้อนในนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน มิได้เป็นเพียงการเลียนแบบรูปลักษณะหรือพฤติกรรมภายนอกเท่านั้น หากแต่เป็นการถ่ายทอดความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม ระหว่างชาวอีสานกับสิ่งแวดล้อมที่คุ้นเคย สัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในชื่อท่าพ้อนมักมีบทบาททั้งในวิถีชีวิตของชาวอีสาน เช่น ควาย ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตการทำนาในอดีต นกชนิดต่าง ๆ ที่สามารถพบเห็นได้ตาม “หัวไร่ปลายนา” สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการนำคุณลักษณะจากธรรมชาติมาสื่อสารผ่านลีลาท่าพ้อนในนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน

ในขณะเดียวกันการเลือกใช้สิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น เทพเจ้า หรือตัวละครจากวรรณคดีมาเป็นชื่อท่าพ้อน ยังแสดงถึงการสืบทอดรากวัฒนธรรมที่ฝังแน่นอยู่ในจินตนาการของผู้คนในท้องถิ่น ตัวละครอย่าง พระราม หนุมาน พิเภก หรือโมรธา ล้วนมีบุคลิกภาพเฉพาะที่สามารถถ่ายทอดผ่านภาษากายได้อย่างมีพลัง เช่น ความมองอาจ ปราดเปรี้ยว อ่อนโยน หรือมีจริยธรรม การนำลักษณะเหล่านี้มาใช้ในการตั้งชื่อท่าพ้อนจึงเป็นกลวิธีหนึ่งของนาฏศิลป์ในการสื่อความหมาย อรรถลักษณะและจิตวิญญาณของภูมิปัญญาอีสาน

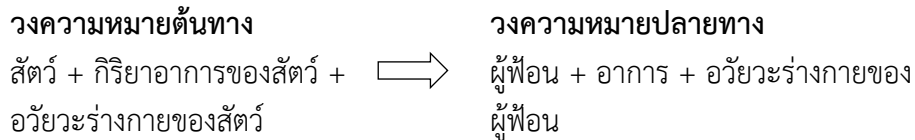
จากตารางที่ 1 สามารถสรุปผลการวิเคราะห์อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่พบจากการศึกษาวิเคราะห์ชื่อท่าพ้อนในนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 [นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็น สิ่งที่มีชีวิต]

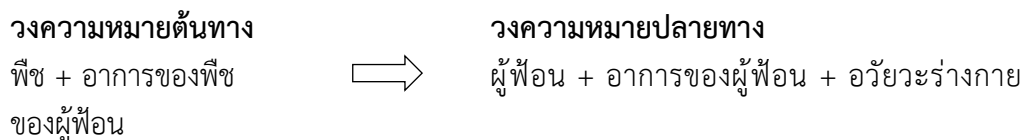
ผู้วิจัยพบว่า ในชื่อท่าพ้อนของนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานปรากฏถ้อยคำอุปลักษณะของสิ่งที่มีชีวิต โดยมีความเกี่ยวข้องกับผู้พ้อน ลักษณะกิริยาอาการและการปฏิบัติท่าพ้อนที่เกิดจากผู้พ้อนเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1.1 ผู้พ้อนเป็นสัตว์ มโนทัศน์ผู้พ้อนเป็นสัตว์ ถือได้ว่าเป็นมโนทัศน์ที่พบจากถ้อยคำอุปลักษณะมากที่สุด ดังเช่นในชื่อท่าพ้อน “เสื่อออกเหล่า” โดยผู้พ้อนเลียนแบบ เสื่อ และกระทำการกิริยาอาการ “ออกเหล่า” คือ กระโจนออกจากพื้นที่ป่า ด้วยอวัยวะร่างกายส่วนมือและลำตัว โดยมีวิธีการปฏิบัติคือ มือทั้งสองข้างยกขึ้นหน้าลำตัวระดับอก กำมือคว่ำลงห่างกันพอประมาณเท้าซ้ายวางไขว้ข้างหน้า เปิดสันเท้าขวา ย่อเข่าลงโน้มลำตัวไปข้างหน้า ย่อตัวลง กดไหล่ เอียงศีรษะขวาเล็กน้อย การเคลื่อนไหว ขยับมือทั้งสองข้างไปข้างหน้าสลับไปมา พร้อมทั้งขยับตัวเล็กน้อยตามจังหวะ (ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 67) ดังนั้น

ผู้พ่อนจึงเป็นสัตว์ ทำอาการของเสือ คือ “ออกเหล่า” ด้วยการยกมือทั้งสองขึ้นหน้าลำตัวระดับอก ข้างซ้ายมือทั้งสองข้างไปข้างหน้าสลับไปมา อวัยวะร่างกายส่วนแขนของผู้พ่อนจะเป็นอวัยวะร่างกายส่วนขาหน้าของเสือ ความสัมพันธ์ของความหมายเป็นการถ่ายโยงจากวงความหมายต้นทางคือสิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์ อาการของสัตว์ และอวัยวะร่างกายของสัตว์ ถ่ายทอดความหมายและโยงความสัมพันธ์ของความหมายไปยังวงความหมายปลายทาง คือ ผู้พ่อน กิริยาอาการของมนุษย์ และอวัยวะร่างกายของมนุษย์ดังนี้

2.1.2 ผู้พ่อนเป็นพีช มโนทัศน์ผู้พ่อนเป็นพีช ดังปรากฏในท่าพ่อนจิวต้องต้อน โดย ผู้พ่อนเป็น “ผลของจิว” มีลักษณะการพ่อนคือ ใช้มือสองข้างแบคว่าลงระดับชายพก แหงปลายนิ้วมือออกมาด้านหน้า งอแขนทั้งสองข้างแกว่งพร้อมกันสลับด้านซ้ายและด้านขวา ลำตัว ตรงมีการถัดเท้าก่อนการย่อเท้าสลับข้างกัน มีลักษณะท่าทางที่นุ่มนวลและมีเสน่ห์จากการแกว่งข้อมือ พร้อมกับกระดกข้อมือไปมา โดยที่มือและสะโพกจะมีความสัมพันธ์กัน มีการกระดกข้อมือก่อนการแกว่งข้อมือเพื่อเพิ่มความพลิ้วไหวและเน้นพลังของข้อมือให้ดูหนักหน่วง เป็นการเน้นข้อมือที่ไม่สม่ำเสมอด้วยพลังที่มีความแรงต่างกัน (สุทธิวัฒน์ แจ่มใส, 2565, น. 191-192) ดังนั้น ผู้พ่อนจึงเป็นพีช ในที่นี้คือ ผลจิว ทำอาการของพีชที่แกว่งไหวไหวสั่นไปตามแรงของลม ในลักษณะห้อยตัว “ต่องต้อน” ด้วยการแกว่งข้อมือสลับไปมา อวัยวะร่างกายส่วนมือของผู้พ่อนจะเป็นผลของจิว ความสัมพันธ์ของความหมายเป็นการถ่ายโยงจากวงความหมายต้นทาง คือ สิ่งมีชีวิตประเภทพีช การเคลื่อนไหวของพีช ถ่ายทอดความหมายและโยงความสัมพันธ์ของความหมายไปยังวงความหมายปลายทาง คือ ผู้พ่อน กิริยาอาการของมนุษย์ และอวัยวะร่างกายของมนุษย์ ดังนี้

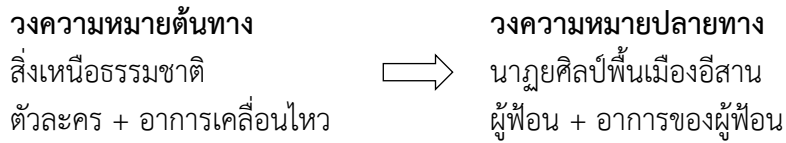

2.2 [นาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็น สิ่งเหนือธรรมชาติ]

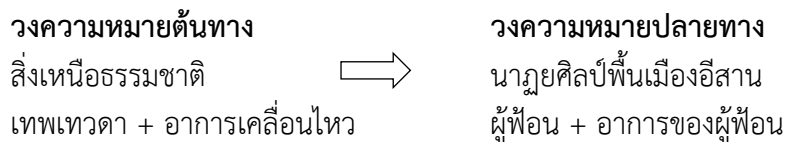
มโนทัศน์นาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสานเป็นสิ่งเหนือธรรมชาตินี้ สะท้อนให้เห็นความคิดของผู้ใช้ภาษากับนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน โดยมองว่าผู้พ่อน อวัยวะร่างกาย ร่างกาย และการแสดงท่าทางของผู้พ่อนนั้น เป็นสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ จากการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปสรรคจากชื่อท่าพ่อนส่วนใหญ่จะพบว่า สิ่งเหนือธรรมชาติมักจะเป็นตัวละครในวรรณคดี นิทาน ตำนาน เช่น นาค กินรี มโนราห์ เป็นต้น ผู้วิจัยพบว่า ในชื่อท่าพ่อนของนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสานปรากฏถ้อยคำอุปสรรคของสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยมีความเกี่ยวข้องกับ ผู้พ่อน ลักษณะกิริยาอาการและการปฏิบัติท่าพ่อนที่เกิดจากผู้พ่อนเปรียบเทียบกับลักษณะของสิ่งเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.2.1 ผู้พ่อนเป็นตัวละครในวรรณคดี มโนทัศน์ผู้พ่อนเป็นตัวละครจากวรรณคดี นิทานและวรรณคดีท้องถิ่น ดังปรากฏในชื่อท่า “นาคเกี้ยวเกล้า” มีลักษณะการพ่อนคือ ใช้มือทั้งสองข้างพันกันโดยไม่จับนิ้วมือให้จรดกัน เป็นการหักข้อมือกระหวัดอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งยกแขนขึ้นเหนือศีรษะ ดังนั้น

ผู้ฟ้อนจึงเป็นนาควซึ่งเป็นอมมุขยในวรรณคดี ที่ทำอาการ “เกี่ยวเกล้า” ด้วยการใช้มือทั้งสองข้างกอดกระหวัด ม้วนไปมาอย่างรวดเร็วเหนือศีรษะ อวัยวะร่างกายส่วนมือผู้ฟ้อนจะเป็นอวัยวะร่างกายของนาคว ดังนี้

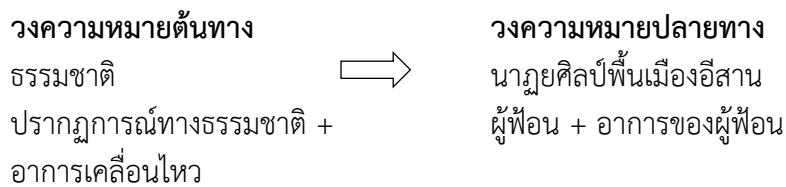

2.2.2 ผู้ฟ้อนเป็นเทพเทวดา มโนทัศน์ผู้ฟ้อนเป็นเทพเทวดา ดังที่ปรากฏในท่าฟ้อน “พรหมสีหน้า” มีการปฏิบัติท่าฟ้อนคือ มือทั้งสองข้างยกขึ้นข้างลำตัวระดับศีรษะ หักข้อมือหงายฝ่ามือขึ้นหัก ข้อศอก เท้าซ้ายวางไขว้ข้างหน้า เปิดส้นเท้าขวา ย่อเข่าลงเล็กน้อยกอดไหล่เอียงศีรษะขวา ม้วนมือทั้งสองแล้ว ปล่อยออกในลักษณะเดิมให้ครบ 4 ทิศ โดยหมุนตัวไปด้านขวา ขย่มตัวเล็กน้อยตามจังหวะ (ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 57) ดังนั้น ผู้ฟ้อนจึงเป็นพระพรหม ซึ่งเป็นเทพตามความเชื่อ ที่กระทำอาการ “สีหน้า” ด้วยการม้วนมือทั้งสองแล้วปล่อยออกในลักษณะเดิมให้ครบ 4 ทิศ อวัยวะร่างกายส่วนมือและแขนของผู้ฟ้อน จะทำหน้าที่เป็นหน้าของพระพรหม ดังนี้

2.3 [นาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็น ธรรมชาติ]

ผู้วิจัยพบว่า ในชื่อท่าฟ้อนของนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสานปรากฏถ้อยคำอุปลักษณะของ ธรรมชาติ โดยมีความเกี่ยวข้องกับผู้ฟ้อน ลักษณะกิริยาอาการและการปฏิบัติท่าฟ้อนที่เกิดจากผู้ฟ้อน เปรียบเทียบกับธรรมชาติ โดยพบ อุปลักษณะธรรมชาติเพียง 1 ถ้อยคำอุปลักษณะ คือ “ท่าฟ้อนลมพัดพร้าว” ปฏิบัติท่าโดย มือขวายกขึ้นข้างลำตัวระดับศีรษะ หักข้อมือคว่ำลงให้ปลายนิ้วชี้เข้าหาศีรษะ หันข้อศอกออก มือซ้ายยกขึ้นหน้าลำตัวระดับอก หักข้อมือคว่ำลง หักข้อศอก เปิดส้นเท้าขวา ย่อเข่าลง ย่อตัวลง กอดไหล่ เอียงศีรษะขวาเล็กน้อย กระดิกนิ้วไปมา พร้อมทั้งขย่มตัวเล็กน้อยตามจังหวะ (ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร, 2539, น. 66) จะเห็นได้ว่า ผู้ฟ้อนจะเป็นผู้ทำอาการเลียนแบบลมที่เคลื่อนที่กระทบต้นมะพร้าวทำให้เกิดอาการ เคลื่อนไหว ผ่านวิธีการมือขวาขึ้นข้างลำตัว มือซ้ายยกขึ้นหน้าลำตัวระดับอก กระดิกนิ้วไปมา พร้อมทั้งขย่ม ตัวเล็กน้อยตามจังหวะ ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในชื่อท่าฟ้อนของนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน ทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ นาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็น สิ่งที่มีชีวิต [นาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน เป็น สิ่งเหนือธรรมชาติ] และ [นาฏยศิลป์พื้นเมือง

อีสาน เป็น ธรรมชาติ] สะท้อนถึงระบบความคิดของชาวอีสานซึ่งเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ความเชื่อ และจิตวิญญาณ โดยศิลปะการฟ้อนถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดองค์ประกอบเหล่านี้อย่างมีเอกลักษณ์ท่าฟ้อนที่เลียนแบบพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิต แสดงถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตรอบตัว อนึ่งท่าฟ้อนที่สะท้อนธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ แม้จะพบเพียงส่วนน้อยแต่ก็สื่อถึงความเคารพและการผสมผสานความงามของธรรมชาติเข้ากับนาฏศิลป์ ส่วนท่าฟ้อนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น เทพเจ้า ตัวละครในวรรณคดี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ได้แสดงถึงความเชื่อในพลังอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาติ และทำให้ฟ้อนของท้องถิ่นมีนัยทางความหมายอันซึ้งลึกซึ้ง ศักดิ์สิทธิ์ อุดมลักษณะเชิงมนต์เสน่ห์ที่กล่าวมานั้นนอกจากจะทำให้เห็นวิถีคิดของนาฏศิลป์ในฐานะของตัวแทนของคนในวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานแล้ว อุดมลักษณะเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของนาฏศิลป์อีสานที่เป็นเครื่องมือที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยม และความเชื่อของชาวอีสาน และช่วยสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนเสริมสร้างความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานที่มีความงดงาม

อภิปรายผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “อุปลักษณะเชิงมนต์เสน่ห์ในชื่อท่าฟ้อนนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน” ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการการศึกษาได้ ดังนี้

การฟ้อนในนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานที่ผู้วิจัยคัดเลือกเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ พบว่า ยังคงได้รับการสืบทอดและสร้างสรรค์ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการจัดการเรียนการสอนด้านนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานในสถานศึกษา ที่ยังคงใช้การแสดงทั้ง 3 ประเภทเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้และประเมินผลด้านทักษะการฟ้อนรำ ดังจะเห็นได้จาก คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้บรรจุการฟ้อนแม่บทอีสาน วาดฟ้อนหมอลำสมจิตร บ่อทอง การฟ้อนหมากกับแก้ว การฟ้อนมโนราห์เล่นน้ำและการฟ้อนตั้งห้วย เป็นการแสดงเพื่อใช้ในการสอบทางด้านนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานชั้นสูง นอกจากนี้ยังพบว่ามีการนำท่าฟ้อนในนาฏศิลป์พื้นเมืองเหล่านี้ไปพัฒนาและต่อยอดเป็นการแสดงสร้างสรรค์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะท่าฟ้อนแม่บทอีสาน ดังที่ขวัญฟ้า ภูแพ่งสุทธิ (2568) ได้นำลักษณะท่าฟ้อนแม่บทอีสาน ไปสร้างสรรค์เป็นการแสดงชุด ตุ่มโฮมอวยพร เช่นเดียวกับกิตติยา ทาธิสา และอังศุมาลิน ทาธิสา (2566) ได้นำกระบวนการท่าฟ้อนรำจากการฟ้อนแม่บทอีสาน ไปสร้างสรรค์การแสดงในชุดฟ้อนเอ็นขวัญ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลจากชื่อท่าฟ้อนของอีสาน ผู้วิจัยได้นำงานวิจัยของชัชวดี ศรีลัมพ์ (2550) เรื่อง “อุปลักษณะเชิงมนต์เสน่ห์ในนาฏภาษา” มาเป็นงานวิจัยต้นแบบ การศึกษาของชัชวดีเป็นการศึกษาชุดข้อมูลในนาฏภาษาของนาฏศิลป์ไทยภาคกลาง แต่การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน อีกทั้งมิติในการวิเคราะห์ข้อมูลก็มีความแตกต่างกัน คือ ชัชวดีได้วิเคราะห์ทั้งการตั้งชื่อท่ารำและวิธีการปฏิบัติท่ารำ ซึ่งเรียกรวมกันว่า “นาฏภาษา” ขณะที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะการตั้งชื่อท่าฟ้อนของอีสานเป็นหลัก จากผลการวิเคราะห์ในงานวิจัยของชัชวดีนั้นพบ อุปลักษณะเชิงมนต์เสน่ห์ในนาฏภาษา จำนวน 4 มโนทัศน์ ได้แก่ [นาฏศิลป์ไทยเป็นสิ่งมีชีวิต] [นาฏศิลป์ไทยเป็นสิ่งไม่มีชีวิต] [นาฏศิลป์ไทยเป็นธรรมชาติ] และ [นาฏศิลป์ไทยเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ] ส่วนการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า ผลการศึกษามีความแตกต่างกัน คือ ชื่อท่าฟ้อนในนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานไม่ปรากฏ “อุปลักษณะสิ่งไม่มีชีวิต” ทั้งนี้อาจมีเหตุผลมาจากนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานมองสิ่งไม่มีชีวิตว่าไม่มี “นาฏการ” คือไม่สามารถเคลื่อนที่เคลื่อนไหวไปมาได้ ทำให้ไม่ได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งในการตั้งชื่อท่าฟ้อน ซึ่งต่างจากสิ่งมีชีวิต สิ่งเหนือ

ธรรมชาติ และธรรมชาติ ที่มีการเคลื่อนไหวไปมาได้และสามารถสร้างสรรค์ท่าพ้องผ่านการเลียนแบบพฤติกรรมกิริยาอาการของสิ่งเหล่านั้นได้

ความแตกต่างกันอีกประการหนึ่งของงานวิจัยครั้งนี้กับงานของชัชวดี คือ อุปลักษณะเชิงมนทัศน์สิ่งที่มีชีวิต “ประเภทมนุษย์” ชัชวดีได้จัดชื่อท่าที่ปรากฏคำที่อยู่ในวงความหมายของมนุษย์ เช่น นางกล่อมตัว กระหวัดเกล้า ซี่ม้าเสียบค้าย ช่านาง โดยที่ชื่อท่าเหล่านี้ชัชวดีอธิบายว่า “เป็นอาการของมนุษย์ที่ถูกนำมาเปรียบเทียบเป็นชื่อท่า จัดเป็นอุปลักษณะสิ่งมีชีวิตประเภทมนุษย์ที่แสดงอาการของมนุษย์ และการแสดงดังกล่าวกระทำโดยอวัยวะร่างกายแบบมีลีลา ไม่ได้ทำอาการอย่างธรรมชาติ” (ชัชวดี ศรลัมพ์, 2550) ทั้งนี้ในชื่อท่าพ้องของนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน พบว่ามีชื่อท่าพ้องที่มีลักษณะใกล้เคียงกับท่ารำที่ชัชวดีจัดเป็นอุปลักษณะ ยกตัวอย่าง เช่น อาบน้ำ กินกุงดิบ ทอดแห เกี่ยวข้าวในนา ท่าไถนา นับเงินตรา ซึ่งมีจำนวนมากถึง 63 ชื่อท่า ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดชื่อท่าเหล่านี้เป็นอุปลักษณะ เนื่องจากเป็นชื่อท่าที่ตั้งขึ้นจากพฤติกรรมและการกระทำของมนุษย์โดยตรง เป็นการบอกกล่าวในลักษณะตรงไปตรงมา ไม่ได้มีความเชิงเปรียบเทียบปรากฏอย่างใดก็ดี แม้ว่าชื่อท่าและการปฏิบัติของท่าทั้ง 63 ชื่อท่า ที่ผู้วิจัยไม่ได้จัดเป็นอุปลักษณะ จะมีวิธีการปฏิบัติเชิงนาฏศิลป์มิใช่กิริยาอาการปกติในชีวิตประจำวันตามที่ชัชวดีเสนอผลการวิเคราะห์ไว้ แต่เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นวิเคราะห์เฉพาะกลวิธีการตั้งชื่อตามแนวคิดอุปลักษณะเชิงมนทัศน์เป็นหลัก มิได้นำวิธีการบอกท่าและการปฏิบัติมาพิจารณาประกอบ จึงเป็นเหตุผลให้ทั้ง 63 ชื่อท่าของนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสานเหล่านี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แล้วจึงมีความเห็นว่า ไม่จัดเป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ ส่งผลให้ในการศึกษาครั้งนี้ จึงไม่พบอุปลักษณะเชิงมนทัศน์สิ่งที่มีชีวิตประเภทมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ชื่อท่ากลุ่มดังกล่าวนี้ แม้จะไม่ได้จัดเป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ แต่จะสังเกตได้ว่าชื่อท่าเหล่านั้นได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นรูปธรรมและความเรียบง่ายในกระบวนการตั้งชื่อ ตลอดจนความผูกพันกับวิถีชีวิตประจำวันของชาวอีสานเป็นหลัก

ผู้วิจัยใคร่ตั้งข้อสังเกตว่า อุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในชื่อท่าพ้องนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน มักจะมีกลุ่มชื่อท่าที่บ่งบอกความเร็วและความว่องไวในการปฏิบัติ เช่น ท่าเสื่อออกเหล่า ท่าเสื่อตะครุบ ท่าอี่แหลวบินเขินเอาไก่อ้น้อย ท่าหงส์เหินลอยเวิน ท่าตุ่นเข้าสู ท่าควายเถิกใหญ่แล่นเข้าชนกัน ท่าแซ่แก่งหาง เป็นต้น อาจมีความสัมพันธ์กับสังคมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านดนตรีพื้นเมืองอีสานซึ่งจะมีจังหวะเร็วกระชับ สนุกสนาน และกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหว สอดคล้องกับซุมเดช เดชพิมล (2531, น. 34-35) ที่กล่าวว่า “ดนตรีภาคอีสานนั้นมีท่วงทำนองดนตรีที่สนุกสนานเร้าใจ ด้วยจังหวะกระชั้นถี่ เช่น ลายสุดสะแนน ลายลำเพลิน ลายแมงตบเต่า ลายนกไซบินข้ามทุ่ง” ทั้งนี้ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวอีสานยังมีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า ชาวอีสานมักมีมหรสพอย่างหมอลำในงานรื่นเริง งานบุญหรืองานประเพณีต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนในการสร้างสีสันและบรรยากาศสนุกสนาน จากท่วงทำนองของดนตรีพื้นบ้านอีสานที่มีจังหวะเร็วกระชั้นถี่ ทำให้นาฏยศิลป์ได้ประดิษฐ์และสร้างสรรค์ท่าพ้องที่เป็นไปตามลักษณะเด่นของจังหวะดนตรีเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับนาฏยภาษาประเภทชื่อท่ารำในงานของชัชวดี ศรลัมพ์ (2550) นั้นพบความแตกต่างในมิติทางนาฏศิลป์บางประการคือ นาฏยภาษาในนาฏศิลป์ไทยกลุ่มโขน ละครพ้องรำของไทยภาคกลางนั้นจะพบว่ามักเป็นท่วงท่าการปฏิบัติและมีชื่อท่าที่แสดงออกถึงจังหวะมีความเนิบช้า เช่น กวางเดินดง ฉุยฉาย นาคาม้วนหาง ช่านางนอน เป็นต้น ซึ่งแตกต่างกับนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสานที่ตรงกันข้าม

ผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ชื่อท่าพ้องในนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของภาษาและอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในฐานะเครื่องมือที่ช่วยสะท้อนระบบความคิดและวัฒนธรรมของชุมชนอีสานได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยในเบื้องต้นซึ่งพบว่า การใช้ภาษาในการตั้งชื่อท่าพ้องในนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสานนั้นปรากฏในรูปแบบของอุปลักษณะ และเป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ที่สะท้อนถึงระบบความคิดของนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน ทั้งนี้ลักษณะเด่นของชื่อท่าพ้องอีสานนั้นมักมีการเปรียบเทียบที่สะท้อน

ถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวอีสานกับธรรมชาติ วิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ สังคมและวัฒนธรรม เช่น อุปลักษณะเชิงมนทัศน์สิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสัตว์ปีก แม้แต่อุปลักษณะเชิงมนทัศน์สิ่งเหนือธรรมชาติประเภทตัวละคร ก็พบมนุษย์ที่มีปีกอย่างกนิรีและนางมโนราห์ สะท้อนให้เห็นวิถีคิดในการเชื่อมโยงลักษณะทางกายภาพของสัตว์ปีกที่มีท่วงท่าลีลาสง่างาม มีการเคลื่อนไหวที่เป็นเอกลักษณ์ ทำให้นาฏยศิลป์นำลักษณะเด่นข้อดังกล่าวนี้มาสร้างสรรค์ท่าฟ้อน พร้อมกับบัญญัติชื่อท่าฟ้อนด้วยชื่อสัตว์ปีกและกิริยาอาการที่แสดงออกมา ดังเช่น ท่ายูงรำแพน ท่าเหยี่ยวกลลอม ท่ากนิรีชมดอก เป็นต้น ในด้านมนทัศน์ ผลการศึกษาครั้งนี้ยังแสดงให้เห็นว่า นาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสานเป็นการเลียนแบบหรือสะท้อนถึงสิ่งที่มีชีวิต เช่น สัตว์และพืชธรรมชาติ เช่น ปราภฏการณลอม และสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ตัวละครในวรรณคดีหรือเทพเจ้า สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงความหลากหลายของต้นแบบทางความคิดที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและความเชื่อในสังคมอีสาน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชชีย์ญา กลิ่นน้ำหอม อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กรุณาให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางการศึกษาวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ชัชวดี ศรีลัมภ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่กรุณาชี้แนะการเข้าถึงข้อมูลงานวิจัยเรื่อง “อุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในนาฏยภาษา” ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เป็นต้นแบบของการศึกษาครั้งนี้ และขอขอบพระคุณอาจารย์สุวิวัฒน์ แจ่มใส อาจารย์ประจำสาขาวิชาการแสดงพื้นบ้านอีสาน ภาควิชานาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ที่กรุณาแนะนำแหล่งข้อมูลท่าฟ้อนของนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสานที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้

บรรณานุกรม

- กิตติยา ทาธิสา และอังศุมาลิน ทาธิสา (2566). ฟ้อนเอ็นขวัญ : การสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านจากพิธีบายศรีสู่ขวัญ. ใน วารสารพัฒนศิลป์วิชาการ. ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (2024): กรกฎาคม - ธันวาคม 2567. น. 36 - 51.
- ขวัญฟ้า ภู่งงสุทธิ (2568). การแสดงพื้นเมืองอีสานสร้างสรรค์ ชุด ตุ่มโฮมอวยพร. ใน วารสารศรีวนาลัยวิจัยสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (2568): ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2568. น. 293 - 308.
- ชัชวดี ศรีลัมภ์.(2550). **อุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในนาฏยภาษา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชุมเดช เดชพิมล. (2531). **การศึกษาเรื่องหนังประมอทัยในจังหวัดร้อยเอ็ด**. ปรินูญานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- ปรีชา พิณทอง. (2532). **สารานุกรม ภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- พีรพงศ์ แสนไสย. (2547). **สายธารฟ้อนอีสาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา.
- ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร. (2539). **การฟ้อนอีสาน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานาฏยศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สยาม ภัทรานุประวัติ. (2556). ราม (ชื่อตัวละคร). ใน นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ 1 ชื่อวรรณคดี. (พิมพ์ครั้งที่5). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.

สุธิวัฒน์ แจ่มใส. (2565). นาฏยลักษณะการฟ้อนอีสานของ ฉวีวรรณ พันธุ ศิลปินแห่งชาติ. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

กลยุทธ์การหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในการแสดงความคิดเห็นผ่านรายการโหนกระแส¹

The Strategies for Avoiding Impoliteness in Expressing Opinions on the Hone-Krasae Program

ธนาตล จันท์ประดิษฐ์² อุมารณ์ สังขมาน³

Thanadon Chanpradit² Umaporn Sungkaman³

²นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ประยุกต์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร. ประจำภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

²Master of Arts Program in Applied Linguistics, Department of Linguistics, Faculty of Humanities, Kasetsart University, Thailand

³Assistant Professor, Ph.D, Faculty of Humanities, Kasetsart University, Thailand

*Corresponding Author: Thanadon.chan@ku.th

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์กลยุทธ์ในการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพของการแสดงความคิดเห็นในคลิปรายการโหนกระแสบนช่องทาง YouTube โดยใช้ข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้ชมในช่อง YouTube การคัดกรองข้อมูลใช้เกณฑ์ตามแนวคิดของ Culpeper (2016) และกรอบการวิเคราะห์ประยุกต์ใช้ตามการศึกษาของวิภาพรรณ แจ่มจร (2549) และอุมารณ์ สังขมาน (2562)

ผลการศึกษาพบว่ากลยุทธ์การหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) กลยุทธ์ทางเสียง พบ 6 กลยุทธ์ ได้แก่ การเทียบเสียง การปรับเสียง การกร่อนเสียง การเพิ่มเสียง การละเสียง และการสลับเสียง 2) กลยุทธ์ทางคำ พบ 6 กลยุทธ์ ได้แก่ การใช้คำเปรียบ การปรับรูปเขียน การตัดคำ การใช้คำยืม การย่อคำ และการสร้างคำใหม่ 3) กลยุทธ์ทางไวยากรณ์ พบเพียงกลยุทธ์เดียวคือ การละ และ 4) กลยุทธ์ทางวจนปฏิบัติศาสตร์ พบ 5 กลยุทธ์ ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์ การแนะนำ การสั่ง การถาม และการชม

ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของผู้ใช้ภาษาบนโลกออนไลน์ในการจัดการกับความไม่สุภาพผ่านกลยุทธ์ทางภาษา โดยคำนึงถึงข้อจำกัดในการสื่อสารดิจิทัลและวัฒนธรรมดิจิทัล

คำสำคัญ: กลยุทธ์การหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพ, ความไม่สุภาพ, การสื่อสารออนไลน์, วัฒนธรรมดิจิทัล

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องกลยุทธ์การหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในการแสดงความคิดเห็นผ่านรายการโหนกระแส

Abstract

This study aims to analyze the strategies for avoiding impoliteness found in audience comments of the Hone-Krasae program's clips on YouTube. The data were collected from viewer comments on the official YouTube channel. Data screening followed the approach proposed by Culpeper (2016), while the analytical framework was adapted from the works of Wipapan Jangjon (2006) and Umaporn Sungkaman (2019).

The findings reveal that the strategies for avoiding impoliteness can be categorized into four main types: 1) Phonological strategies, consisting of six strategies: sound analogy, sound changing, sound elision, sound insertion, sound omission, and sound reversal; 2) Lexical strategies, comprising six strategies: metaphorical expression, orthographic variation, clipping, borrowing, acronym, and coinage; 3) Grammatical strategies, found to include only one strategy: ellipsis; and 4) Pragmatic strategies, encompassing five strategies: symbol using suggestion, commanding, question, and compliment.

These findings reflect the linguistic creativity of online users in managing impoliteness through linguistic strategies, with accounting the limitation of digital communication and the digital culture.

Keyword: Strategies for Avoiding Impoliteness, Impoliteness, Online Communication, Digital Culture

บทนำ

ในยุคสื่อดิจิทัลผู้คนสามารถสื่อสารความคิดเห็นต่อสาธารณชนได้อย่างกว้างขวางผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ ลักษณะการใช้ภาษาในสื่อสังคมออนไลน์นี้มีลักษณะเฉพาะตัวดังที่ กานต์ระวี ชมเชย (2558) ได้ศึกษาภาษาไทยเน็ตไว้ และการใช้ภาษาไม่สุภาพก็ลักษณะหนึ่งที่พบได้บ่อย โดยเฉพาะในการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นสาธารณะในพื้นที่เปิดเช่นในช่องทางการสื่อสารยูทูป (YouTube) เฟซบุ๊ก (Facebook) (Bou-Franch & Garcés-Conejos Blitvich, 2014)

การใช้ภาษาไม่สุภาพในช่องทางการสื่อสังคมออนไลน์ข้างต้น ผู้ใช้ภาษาส่วนใหญ่มิได้เลือกใช้ความไม่สุภาพอย่างเปิดเผย แต่มีกลวิธีต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพ เช่น การใช้วัจนกรรมอ้อม การใช้คำรื่นหู หรือการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายซ่อนเร้น (innuendo) ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาหยาบคายหรือการใช้ภาษาไม่เหมาะสมในพื้นที่สาธารณะ กลวิธีหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดทางสังคม และวัฒนธรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ กล่าวคือ ข้อจำกัดทางสังคม ได้แก่ กฎหมายและระบบตรวจจับที่จะลบความคิดเห็นที่ไม่สุภาพออกจากระบบ ส่วนวัฒนธรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ บรรทัดฐานของวัฒนธรรมเกี่ยวกับความสุภาพหรือมารยาทในการสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์ (netiquette) ที่ผู้ใช้ภาษาในการแสดงความคิดเห็นต้องเข้าใจและปฏิบัติตาม (Locher, Bolander, & Höhn, 2015, pp. 1–3)

กลวิธีหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในการสื่อสารข้างต้นจัดเป็นการจัดการความไม่สุภาพที่สามารถอธิบายได้ผ่านทฤษฎีความไม่สุภาพของโจนาธาน คัลเปเปอร์ (Culpeper, 2011) โดยเขาเสนอว่าความไม่สุภาพมิได้เกิดขึ้นจากเพียงการใช้ถ้อยคำตรงไปตรงมาเท่านั้น หากแต่ขึ้นกับบริบททางปฏิสัมพันธ์ และการตีความของผู้รับสารด้วย ผู้ส่งสารอาจใช้ถ้อยคำที่แฝงนัยเสียดสี ประชด หรือชี้หน้าเชิงลบโดยไม่ต้องใช้คำหยาบ

อย่างตรงไปตรงมา ซึ่งถือเป็นลักษณะของ “ความไม่สุภาพโดยนัย” (implicational impoliteness) (Culpeper, 2011, p. 156) จากคำนิยามดังกล่าว ความไม่สุภาพจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ถ้อยคำหยาบคายเท่านั้น แต่รวมถึงการใช้ภาษาที่มีเจตนาเพื่อแสดงความไม่เคารพ ต่อต้าน หรือทำลายศักดิ์ศรีของผู้อื่นด้วย (Culpeper, 2011; Kienpointner, 2018)

รายการโหนกระแสเป็นรายการที่เผยแพร่ทั้งทางสถานีโทรทัศน์และช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ ถือเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญพื้นที่หนึ่ง ซึ่งเปิดให้ผู้คนร่วมแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง โดยเนื้อหารายการโหนกระแสมีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับประเด็นต่าง ๆ ที่คนในสังคมกำลังสนใจซึ่งมักจะกระตุ้นให้เกิดกระแสของความคิดเห็นระหว่างบุคคลที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอย่างกว้างขวาง ดังที่ ดามิยา พงศ์ธานี (2564) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้ชมรายการโหนกระแส และพบว่าผู้ชมมีแรงจูงใจหลากหลายด้านในการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น ต้องการแสดงความคิดเห็นของตนเอง ความอยากรู้อยากเห็นความคิดเห็นของผู้อื่น และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มผู้ชม จากการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจของผู้ชมรายการโหนกระแสในการแสดงความคิดเห็นบนสื่อพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อขัดแย้งหรือเรื่องอ่อนไหวในสังคม ความคิดเห็นที่แตกต่างกันเหล่านี้อาจส่งผลต่อการใช้ภาษาที่ไม่สุภาพของผู้ชมที่เข้ามาแสดงความคิดเห็น เนื่องจากการสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์มีลักษณะเปิดเสรีทางความคิดเห็น และขาดกลไกในการควบคุมทางสังคม (social regulation) ซึ่งต่างกับการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (face-to-face communication) ที่มีกลไกควบคุมทางสังคมอย่างชัดเจน ทำให้การแสดงความคิดเห็นในสื่อสังคมออนไลน์ในลักษณะนี้โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ส่งสารมีความรู้สึกส่วนตัวหรือมีอารมณ์ร่วมสูงอาจจะมีแนวโน้มที่จะละเมิดบรรทัดฐานทางสังคมและวัฒนธรรมในเรื่องของความสุภาพได้ (Locher & Watts, 2005)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงนำไปสู่คำถามสำคัญในมุมมองทางวิจัยปฏิบัติศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการความไม่สุภาพในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์อันเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีกฎเกณฑ์และวัฒนธรรมดังได้กล่าวในเบื้องต้น กล่าวคือ ผู้ที่แสดงความคิดเห็นเหล่านั้นมีกลวิธีในการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพอย่างไรบ้าง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อสารโดยผ่านเงื่อนไขด้านการสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งในเรื่องปัจจัยเทคโนโลยี เช่น ระบบคัดกรองข้อความอัตโนมัติ และปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมในการสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์ เช่น การรับรู้ของสาธารณชน หรือการรักษาหน้าของตนเองและผู้อื่น ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์กลวิธีในการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพของผู้แสดงความคิดเห็นจากรายการโหนกระแสในช่องทางยูทูปโดยไม่ละเมิดกรอบแห่งความเหมาะสมตามบริบทสื่อออนไลน์ร่วมสมัย

กรอบแนวคิด

การศึกษากลวิธีในการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในการแสดงความคิดเห็นผ่านรายการโหนกระแสนี้ มีการทบทวนวรรณกรรม 3 ประเด็น ได้แก่ (1) แนวคิดเรื่องความไม่สุภาพ (2) แนวคิดเรื่องความไม่สุภาพในสื่อสังคมออนไลน์ และ (3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทยในการสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แนวคิดเรื่องความไม่สุภาพ

ความไม่สุภาพในทางภาษาศาสตร์พัฒนาจากการขยายกรอบทฤษฎีความสุภาพ (Politeness Theory) ของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987) ที่เสนอว่าการกระทำด้วยคำพูดใด ๆ อันเป็นการคุกคามหน้า (face-threatening act) ของอีกฝ่ายถือเป็นความไม่สุภาพ แนวคิดนี้ยังกล่าวถึงการลดผลกระทบจากการคุกคามหน้าดังกล่าวได้ด้วยกลวิธีความสุภาพ (politeness strategies)

จากทฤษฎีความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน ข้างต้นไม่สามารถอธิบายความไม่สุภาพได้อย่างครอบคลุมคัลเปเปอร์ (Culpeper, 1996) จึงเสนอกรอบแนวคิดใหม่ โดยแยก “ความไม่สุภาพ” ออกจาก “การไม่ใช้ความสุภาพ” ตามแนวคิดดังกล่าว และได้จำแนกกลวิธีความไม่สุภาพออกเป็น 5 ประเภทตามกลวิธีความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน ได้แก่ (1) Bald on Record (2) Positive Impoliteness (3) Negative Impoliteness (4) Sarcasm หรือ Mock Politeness และ (5) Withholding Politeness (Culpeper, 1996, p. 356) ต่อมา คัลเปเปอร์ (Culpeper 2005, 2011) ได้พัฒนาแนวคิด “ความไม่สุภาพโดยนัย” ซึ่งมุ่งเน้นความไม่สุภาพที่ต้องอาศัยบริบทและการตีความของผู้รับสารมากกว่าการพิจารณาเพียงถ้อยคำของผู้ใช้ภาษา

คัลเปเปอร์ (Culpeper, 2016) ได้วิพากษ์แนวคิดเดิมของตนเองว่ากลวิธีความไม่สุภาพดั้งเดิมเน้นที่มุมมองของผู้ส่งสารมากเกินไป อีกทั้งยังไม่สะท้อนการใช้ภาษาในบริบทจริงซึ่งมีความซับซ้อนและมีการเปลี่ยนความหมายไปตามบริบท เขาจึงพัฒนาแนวคิดใหม่ คือ “Bottom-Up Model of Impoliteness Triggers” ที่เน้นการสังเกต “ตัวกระตุ้น” (triggers) ความไม่สุภาพจากมุมมองของผู้รับสารแทนการเน้นกลวิธี (strategies) ของผู้ส่งสาร โดยมีแนวคิด “ขนบบัญญัติของความไม่สุภาพ” (Conventionalized Impoliteness Formulae) เป็นแกนอันหมายถึงรูปแบบทางภาษาที่สื่อความไม่สุภาพเฉพาะในบริบทที่เหมาะสม แนวคิดนี้เชื่อมโยงกับแนวคิด “การทำให้เป็นแบบแผน” (conventionalization) ของมารินา เทอร์คูราฟี (Terkourafi, 2001, 2002, 2003, 2005a, 2005b) ซึ่งอธิบายว่ารูปแบบภาษาบางประการกลายเป็นความคาดหวังร่วมในชุมชนภาษาที่เกิดจากการใช้ภาษาซ้ำ ๆ ในบริบทซ้ำ ๆ จนกระทั่งเกิดความหมายตามขนบซึ่งผู้ส่งสารและผู้รับสารตีความได้ตรงกันโดยไม่ต้องอาศัยเจตนาหรือบริบทเฉพาะในลักษณะเดียวกันกับแนวคิด “นัยของการสื่อสารทั่วไป” (generalised implicature) ของสตีเฟน เลวินสัน (Levinson, 1979, 1995) มีแบบแผนของถ้อยคำที่เกิดขึ้นซ้ำในสังคม ส่วนแนวคิด “ตัวบ่งชี้บริบท” (contextualization cue) ของ จอห์น กัมเปอร์ซ (Gumperz, 1982) ได้อธิบายว่าผู้ส่งสารอาศัยวจนภาษาและอวัจนภาษา เช่น น้ำเสียง จังหวะ และถ้อยคำเฉพาะเพื่อชี้ให้ผู้รับสารตีความความหมายของถ้อยคำอย่างเหมาะสมกับบริบท ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยจะประยุกต์ใช้แนวคิด “Bottom-Up Model of Impoliteness Triggers” เป็นเกณฑ์หลักในการคัดเลือกข้อมูลขั้นต้นโดยพิจารณาจากรูปภาษาที่ก่อให้เกิดความไม่สุภาพในบริบทการใช้สื่อสังคมออนไลน์

แนวคิดเรื่องความไม่สุภาพการสื่อสารในสื่อออนไลน์

ความไม่สุภาพไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในการสื่อสารแบบเผชิญหน้าเท่านั้น แต่ในสื่อสังคมออนไลน์ยังพบว่ามีการใช้ภาษาไม่สุภาพเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะการสื่อสารออนไลน์มีลักษณะเฉพาะในด้านพื้นที่การสื่อสารและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้สื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยหลายชิ้นที่ระบุว่า การสื่อสารออนไลน์มักมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ผู้ใช้ภาษามีอิสระในการแสดงออกจนอาจคุกคามผู้อื่นได้มากกว่าสื่อสารในชีวิตจริง (Graham & Hardaker, 2017, p. 824)

แคลร์ ฮาดากเกอร์ (Hardaker, 2013) เสนอว่า “การหลอกล่อก่อวุ่น” (trolling) หรือการโพสต์ข้อความเพื่อกระตุ้นความขัดแย้งหรือรบกวนผู้อื่นเป็นหนึ่งในรูปแบบของความไม่สุภาพในสื่อสังคมออนไลน์ โดยผู้โพสต์มักใช้ภาษาที่ล้อเลียน ประชด หรือเล่นเสียง (sound play) รวมถึงโครงสร้างภาษาที่หลักเลี่ยงการถูกตรวจจับหรือถูกลบจากระบบออนไลน์ (Hardaker, 2013, pp. 72–75) ซึ่งรูปภาษาเหล่านี้ถือว่าเป็นการใช้ “กลวิธีการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพ”

นอกจากนี้ แครโคโน้ แท็ก (Tagg, 2012) และ เดวิด คริสตัล (Crystal, 2006) ได้ศึกษา “รูปเขียนบนโลกออนไลน์” (textisms) ซึ่งรวมถึงการสะกดคำแบบผิดโดยเจตนา การย่อคำ การใช้ตัวเลขแทนเสียง และการเล่นเสียง ในหลายกรณีรูปเขียนบนโลกออนไลน์นี้เป็นการใช้ภาษาแบบสร้างสรรค์ แต่ในบางครั้งอาจนำมาใช้เพื่อบรรเทาความรุนแรงของถ้อยคำที่ไม่สุภาพหรือเลี่ยงการใช้คำหยาบ เช่น “f*ck” แทนคำหยาบว่า “fuck” คริสตัล (Crystal, 2006, pp. 37–40) ยังได้ย้ำว่า การดัดแปลงรูปคำในลักษณะดังกล่าว ถือเป็นรูปแบบของ “นวัตกรรมทางอักษรวินิ” (orthographic innovation) ซึ่งเป็นลักษณะของภาษาในสภาพแวดล้อมในอินเทอร์เน็ตที่เป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาารูปแบบของการใช้ภาษาซึ่งมักเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการปรับตัวให้เข้ากับข้อจำกัดทางเทคโนโลยี การสร้างสรรค์ของภาษาดังกล่าวพบเห็นได้จากการสื่อสารบนสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานของคามิลลา วาสเกซ (Vásquez, 2014) ที่วิเคราะห์ความคิดเห็นในยูทูป พบว่ายูทูปเป็นพื้นที่ที่กึ่งสาธารณะ-กึ่งส่วนตัว ที่มีการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ส่งสารอย่างเข้มข้น ดังนั้นการแสดงความคิดเห็นจึงไม่ใช่เพียงแค่การเสนอความคิดเห็นของตนเองเท่านั้น แต่ยังเป็น การสร้างบทบาทของตนเองต่อกลุ่มผู้อ่านในชุมชนออนไลน์ด้วย การหลีกเลี่ยงการใช้คำหยาบ ถ้อยคำไม่สุภาพ ผ่านการเสียดสี หรือเปลี่ยนรูปภาษาเพื่อลดความรุนแรงของความไม่สุภาพจึงเป็นกลวิธีในการสร้างภาพลักษณ์หรือยืนยันอัตลักษณ์ของผู้ส่งสารในบริบทของการใช้ภาษาในสื่อสังคมออนไลน์อีกด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทยในการสื่อสังคมออนไลน์

การศึกษาภาษาไทยในการสื่อสังคมออนไลน์หลายงานได้กล่าวถึงลักษณะของภาษาที่ใช้ในโลกออนไลน์ หรือวิธภาษาใหม่ที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์ เช่น การศึกษาของกานต์วี ชมเชย (2558) ได้ศึกษาภาษาไทยเน็ตที่ใช้ในการสนทนาในสมาร์ทโฟนผ่านไลน์ (LINE) และวอทส์แอป (WhatsApp) โดยเน้นศึกษา ลักษณะเฉพาะของภาษาไทยเน็ตที่เกิดจากข้อจำกัดของแพลตฟอร์ม เช่น พื้นที่การพิมพ์ แป้นพิมพ์ขนาดเล็ก การสนทนาแบบไม่ต่อเนื่อง และการใช้สติ๊กเกอร์หรืออีโมติคอน ซึ่งส่งผลต่อลักษณะการใช้ภาษาไทย โดยผล การศึกษาพบว่าภาษาไทยเน็ตเป็นวิธภาษา (linguistic variety) อันหมายถึงรูปแบบต่าง ๆ ของภาษาที่ผู้พูดใช้ ในบริบททางสังคมหรือภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน อาทิ ภาษาถิ่น ภาษาวัยรุ่น หรือ ภาษากลุ่มอาชีพ โดยเฉพาะ ในรูปแบบภาษาที่มีรูปแบบมาตรฐานซึ่งมีลักษณะเฉพาะ เช่น การแปรผันการสะกดคำ การใช้คำสร้างใหม่ การใช้คำย่อ การพิมพ์แบบพิเศษ ฯลฯ (Wardhaugh & Fuller, 2021; Trudgill, 2000; Crystal, 2008) อย่างไรก็ตาม การศึกษาข้างต้นยังมิได้ศึกษาเรื่องกลวิธีการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพ

การศึกษาวิธภาษาใหม่ดังกล่าวยังมีงานของศิริพร ปัญญาเมธิกุล และดิยนาช ฐ์แสวง (2560) ซึ่งศึกษา การใช้คำไม่ตรงตามมาตรฐานในการสื่อสารออนไลน์ โดยเน้นความสัมพันธ์กับปัจจัยทางเพศและอายุของผู้ใช้ ภาษา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าเพศหญิงมีแนวโน้มใช้คำตรงตามมาตรฐานมากกว่าเพศชาย โดยเฉพาะในช่วง อายุ 26–45 ปี ในขณะที่เพศชายช่วงอายุ 16–25 ปี ใช้คำไม่ตรงตามมาตรฐานสูงที่สุด แม้งานชิ้นนี้ไม่เน้น การหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพโดยตรง แต่สะท้อนแนวโน้มของผู้ใช้ภาษาในรูปภาษาอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นส่วนหนึ่ง ของการหลีกเลี่ยงคำที่ไม่สุภาพทางอ้อม

การศึกษาของวิภาพรรณ แจ่มจร (2549) เป็นการศึกษาวิธีการหลีกเลี่ยงคำไม่สุภาพในสื่อออนไลน์ โดยรวบรวมข้อความจากกระดานสนทนา (WebBoard) พบกลวิธีการหลีกเลี่ยงคำไม่สุภาพ เช่น การเว้นวรรค การเปลี่ยนตัวอักษร การสะกดด้วยภาษาอังกฤษ การใช้คำพวน การใช้ภาพแทนเสียง ซึ่งแสดงให้เห็นถึง การสร้างสรรค์ภาษาของผู้ใช้ด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนรูปคำเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้คำไม่สุภาพ การศึกษานี้ถือได้ว่า

เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้เห็นความหลากหลายของ “กลวิธีการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในระดับคำ” อย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ก็ยังไม่ได้ศึกษาในระดับวิจัยปฏิบัติศาสตร์หรือการใช้ภาษาในบริบท ซึ่งเป็นประเด็นของการศึกษาในครั้งนี้

นอกจากนี้การศึกษาของ อุมารณ สัจฆาน (2562) ได้ศึกษาวิธีการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในสติกเกอร์ไลน์ โดยใช้กรอบแนวคิดความไม่สุภาพของคัลเปเปอร์ (Culpeper, 1996) โดยกำหนดเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกถ้อยคำที่ไม่สุภาพ ผลการศึกษาแบ่งกลวิธีออกเป็นกลวิธีทางภาษาและกลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์ โดยกลวิธีทางภาษาพบกลวิธีทางเสียง กลวิธีทางคำ และกลวิธีทางไวยากรณ์ กลวิธีทางเสียงพบการสลับเสียง การแทนที่เสียง การเพิ่มเสียง การลดเสียง และการเทียบเสียง กลวิธีทางคำพบการผนวกคำ การยืมคำ การตัดคำ การปรับรูปเขียน การใช้ภาพ และการประดิษฐ์คำ กลวิธีทางไวยากรณ์พบการละเพียงกลวิธีเดียว ส่วนกลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์ พบการถาม การขอร้อง การแนะนำ การเสียดสี การขอร้อง การชม การห้าม และการใช้อุปุลักษณะ ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในสื่อออนไลน์สามารถเกิดขึ้นได้ในหลายระดับทั้งในระดับเสียง คำ ไวยากรณ์ และ วจนปฏิบัติศาสตร์ ผู้วิจัยจึงนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อต่อยอดการศึกษาภาษาไทยในวิธภาษาใหม่ โดยศึกษาจากความคิดเห็นของรายการโหนกระแสในยูทูป ซึ่งมีความแตกต่างกับภาษาในสติกเกอร์ไลน์ทั้งในด้านรูปภาษาและวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร อันจะทำให้เห็นวัฒนธรรมดิจิทัลได้ชัดเจนขึ้น

จากการศึกษาที่ผ่านมา ลักษณะการใช้ภาษาไทยในสื่อสังคมออนไลน์มีหลายมิติ เช่น การใช้ภาษาพูด ภาษาเขียน การใช้เครื่องหมาย หรือการใช้สัญลักษณ์ แต่ยังไม่มีการศึกษาการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในบริบทของการแสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหาของคลิปในยูทูป เช่น รายการโหนกระแสที่ผู้ชมมักแสดงความคิดเห็นในเชิงวิพากษ์ การศึกษาข้างต้นเหล่านี้จึงนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์กลวิธีการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการศึกษากลวิธีการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในการแสดงความคิดเห็นผ่านรายการโหนกระแสในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การเลือกแหล่งข้อมูล (2) การเก็บข้อมูล (3) การจัดการข้อมูล (4) การคัดเลือกข้อมูล และ (5) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การเลือกแหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกแหล่งข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้ชมที่ปรากฏในช่องแสดงความคิดเห็นในยูทูปของรายการ โหนกระแส ซึ่งเป็นรายการโทรทัศน์ที่นำเสนอประเด็นสังคมร่วมสมัยและอยู่ในกระแสความสนใจของประชาชน โดยเชิญผู้เกี่ยวข้องโดยตรง รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ มาอภิปรายในรายการ ซึ่งนอกจากการออกอากาศทางโทรทัศน์แล้ว ยังได้ถ่ายทอดสดผ่านสื่อสังคมออนไลน์หลายช่องทาง และผู้วิจัยเลือกใช้ยูทูปเป็นแหล่งข้อมูล เนื่องจากเป็นช่องทางที่เปิดให้ผู้ชมสามารถแสดงความคิดเห็นแบบเวลาจริง (real-time) ขณะรับชมรายการ และสามารถย้อนดูรายการหลังการถ่ายทอดสดพร้อมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมได้อย่างอิสระ (ดามิยา พงศ์ธานี, 2564)

2. การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากความคิดเห็นในช่องยูทูปของรายการโทรทัศน์ระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2566 ถึง 30 มิถุนายน พ.ศ. 2567 รวมเป็นระยะเวลา 1 ปี รายการออกอากาศวันละ 1 ตอน (จันทร์-ศุกร์) รวมประมาณ 262 ตอนต่อปี ผู้วิจัยเก็บความคิดเห็นหลัก 100 ความคิดเห็นแรกต่อตอน ซึ่งเพียงพอตามหลักความอิ่มตัวของข้อมูล (data saturation) (Gues et al., 2006) จากการเก็บข้อมูลทั้งหมดรวบรวมได้ 26,200 ความคิดเห็น โดยใช้ความคิดเห็นตอบกลับเป็นบริบทประกอบการวิเคราะห์เท่านั้น

3. การจัดการข้อมูล

การจัดการข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน กล่าวคือขั้นตอนแรกเป็นขั้นตอนการเตรียมข้อมูล ซึ่งเป็นการนำความคิดเห็นจากยูทูปเข้าสู่โปรแกรม Microsoft Word เพื่อจัดเรียงและกำกับหมายเลขลำดับ 1-100 ต่อตอน จากนั้นใช้ Microsoft Excel ในการจัดหมวดหมู่กลวิธี ขั้นตอนที่สองเป็นการกลบข้อมูล โดยใช้สัญลักษณ์ “X” แทนที่ชื่อบุคคล ชื่อเฉพาะ หรือข้อมูลที่ระบุตัวตนได้เพื่อรักษาจริยธรรมการวิจัย ทั้งนี้ข้อมูลรูปภาพจะไม่ถูกแก้ไขตามอักขรวิธีไทยเพื่อเป็นการรักษาสภาพข้อมูลตามจริง และขั้นตอนสุดท้ายคือการแบ่งถ้อยคำเพื่อการวิเคราะห์ ผู้วิจัยแบ่งหน่วยข้อมูลเป็น “ถ้อยคำ” ตามเกณฑ์ความสมบูรณ์ทางวากยสัมพันธ์ (syntactic completeness) อันหมายถึงหน่วยที่ประกอบด้วยภาคประธานและภาคแสดงที่แสดงความหมายสมบูรณ์ได้ (Chomsky, 1957; Jackendoff, 2002)

4. การคัดเลือกข้อมูล

ในการคัดเลือกข้อมูลแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน โดยขั้นตอนแรก ผู้วิจัยนำความคิดเห็นทั้งหมดที่ผ่านการจัดการข้อมูลแล้วมาคัดกรองความคิดเห็นที่มีลักษณะไม่สุภาพ โดยอิงเกณฑ์จากแนวคิดของ คัลเปเปอร์ (Culpeper, 2016) ซึ่งแบ่งกลวิธีความไม่สุภาพออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มชนบับัญญัติ ได้แก่ การใช้ภาษาที่สื่อเจตนาโจมตีหน้าของผู้อื่นอย่างชัดเจน เช่น การหมิ่นประมาท การใช้คำเรียกเชิงลบ การวิจารณ์อย่างรุนแรง การถามคำถามที่ไม่เหมาะสม การดูถูก การบังคับ การข่มขู่ หรือการแสดงออกเชิงลบต่าง ๆ และกลุ่มเชิงนัย (Implicational) ซึ่งเป็นการใช้ถ้อยคำที่แม้จะไม่แสดงความไม่สุภาพโดยตรง แต่มีนัยยะของการคุกคามหน้า แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ การดำเนินตามชนบ (Convention-driven) เช่น ความไม่สอดคล้องภายในและภายนอก การดำเนินตามรูปแบบ (Form-driven) เช่น รูปแบบภาษาหรือเนื้อหาที่กระตุ้นให้เกิดการอนุมานความไม่สุภาพรวมถึงการล้อเลียนที่สื่อถึงความไม่สุภาพ และการดำเนินตามบริบท (Context-driven) เช่น พฤติกรรมไม่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งไม่สามารถสังเกตพฤติกรรมที่ไม่ใช้ภาษาได้ ผู้วิจัยจึงไม่นำประเด็น “การดำเนินตามบริบท” มาพิจารณาในการคัดเลือกข้อมูล

ขั้นตอนที่สอง เมื่อได้ถ้อยคำแสดงความคิดเห็นที่ไม่สุภาพตามเกณฑ์ของคัลเปเปอร์ (Culpeper, 2016) แล้ว ผู้วิจัยจึงดำเนินการคัดเลือกถ้อยคำที่มีลักษณะการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพ โดยอิงจากนิยามที่ได้สังเคราะห์จากการศึกษาของวิภาพรรณ แจ้งจร (2549) และอุมาภรณ์ สังขมาน (2562) คือ “กระบวนการที่ผู้ใช้ภาษาปรับเปลี่ยนรูปแบบของคำ วลี หรือประโยคที่มีความไม่สุภาพให้มีลักษณะอ้อม ไม่ตรงไปตรงมาตามรูปแบบเดิม แต่ยังคงสื่อความหมายและเจตนาเดิมในการคุกคามหน้า”

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์กลวิธีที่ใช้ในการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพจากข้อมูลที่ผ่านการคัดเลือก โดยจัดกลุ่มตามระดับภาษา ได้แก่ ระดับเสียง คำ ไวยากรณ์ และวัจนปฏิบัติศาสตร์ โดยพิจารณาจากรูปภาษาที่ปรับเปลี่ยนเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์กลวิธีในการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพจากข้อมูลความคิดเห็นในสื่อสังคมออนไลน์สามารถจำแนกออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ (1) กลวิธีทางเสียง (phonological strategies) (2) กลวิธีทางคำ (lexical strategies) (3) กลวิธีทางไวยากรณ์ (grammatical strategies) และ (4) กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatic strategies) โดยแต่ละกลวิธีแสดงการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพด้วยการปรับเปลี่ยนรูปภาษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลวิธีทางเสียง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางเสียงของคำไม่สุภาพ แต่ผู้ใช้อย่างคงมีเจตนาแสดงความไม่สุภาพเช่นเดียวกับคำเดิม กลวิธีทางเสียงที่พบมี 6 กลวิธี ได้แก่ การเทียบเสียง การปรับเสียง การกร่อนเสียง การแทรกเสียง การละเสียง และการสลับเสียง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การเทียบเสียง เป็นการนำคำที่ออกเสียงคล้ายคลึงกับคำเดิมและความหมายไม่เกี่ยวข้องกับความไม่สุภาพมาแทนที่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- 1) “บทเรียนนี้สอนให้รู้ว่า อย่ามองคนแค่เปลือกนอก เขาแยกว่าไอX แต่เขาไม่เคยขอใครและทำให้คนอื่นเดือดร้อน สู้ๆ นะครับ”
- 2) “เราได้ฟังความจากผู้หญิงเฮีย ๆ ไปทำตามคำแนะนำนายนะครับ เยียวยา รับสารภาพ โทษลดลง ไม่งั้นชีวิตบัดซบเลยครับ”
- 3) “เรื่องชาวบ้านคืองานของผม ชอบรายการนี้มาก เพราะได้รู้เรื่องชาวบ้านชาวช่องโดยไม่ต้องไปเผือกเอง อีกอย่างที่ทำให้เด็กสมัยนี้ก้าวเกินวัยคือการเล่นเกมส์ออนไลน์ เคยเห็นเด็กนั่งเล่นกันตะโกนคำหยาบกันรัว ๆ”

ตัวอย่าง (1) คำว่า “ไอ” /ʔaj/ หมายถึงสิ่งที่มีลักษณะอย่างควั่นลอยออกจากของที่ถูกความร้อนหรืออาการที่ลมพุ่งขึ้นมาจากปอดทำให้เกิดเสียงจากราคอ นำมาใช้แทนคำว่า “ไอ้” /ʔâj/ อันเป็นคำสรรพนามเรียกเพศชายหรือสัตว์เพศผู้ ซึ่งเป็นคำไม่สุภาพ ในการเทียบเสียง /ʔaj/ และ /ʔâj/ จะเห็นว่า ทั้งสองคำมีเสียงพยัญชนะและสระเหมือนกันทุกเสียง แต่เสียงวรรณยุกต์ของ /ʔaj/ ใช้เสียงวรรณยุกต์กลางระดับ (mid tone) ในขณะที่ /ʔâj/ เป็นเสียงวรรณยุกต์ตก (falling tone) ส่วนตัวอย่าง (2) คำว่า “เฮีย” /hia/ ซึ่งเป็นคำยืมภาษาจีนที่ใช้เรียกพี่ชาย นำมาใช้แทนคำว่า “เหี้ย” /hiâ/ ซึ่งเป็นคำคำที่ไม่สุภาพในภาษาไทย ตัวอย่างนี้เป็นการเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์จากเสียงวรรณยุกต์ตก /hiâ/ เป็นเสียงวรรณยุกต์กลางระดับของ /hia/ ในตัวอย่าง (3) คำว่า “เผือก” /pʰwàk/ หมายถึงพี่ชั้มลูกมีหัว ต้นและใบคล้ายบอน นำมาใช้แทนคำว่า “เสือก” /swàk/ ซึ่งเป็นคำไม่สุภาพ อันหมายถึงการเข้าไปยุ่งเรื่องของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต ตัวอย่างนี้

มีการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้น (onset substitution) ซึ่งเป็นเสียงหยุด ริมฝีปาก ไม่ก้อง มีลม /pʰ/๕ แทนเสียงเสียดแทรก ปุ่มเหงือก ไม่ก้อง /s/๕

1.2 การปรับเสียง เป็นการเปลี่ยนแปลงเสียงบางส่วนของคำไม่สุภาพ ซึ่งกลวิธีการปรับเสียงนี้จะไม่มีความหมายตามพจนานุกรม และยังคงรูปใกล้เคียงกับรูปคำเดิมไว้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- 4) “ผมเข้าใจความรู้สึกคุณXนะ สู้ต่อไปนะ ผมเกรียดคนที่มันไม่เป็นลูกผู้ชายเอาทั้งเงินทั้งตัวแถมยังจะให้เรารับผิดชอบอีกแม่งโครตบัดซบ”
- 5) “แห่ม ที่มือบการเมืองคนเยอะกว่านี้มึงยังสลายได้ นี่มือบชาวบ้านไม่กี่คนแต่คุมไม่อยู่ เหอะ!! อ้อสิมไปนี่มันกลุ่มมือบของสว.คนดีนี่หว่า”
- 6) “คนอันตรายแบบนี้ กฎหมายไม่ควรเบลอน่านะ คนอื่นที่อยู่ใกล้ๆ หรือพบเห็น จะได้ระวังตัวมากขึ้น อยากแก้กฎหมายสิส”

ตัวอย่าง (4) คำไม่สุภาพ “แม่ง” /mêŋ/ มีการปรับเสียงวรรณยุกต์เป็นคำว่า “แม้ง” /meŋ/ โดยปรับจากเสียงวรรณยุกต์ตกเป็นเสียงวรรณยุกต์สูง (high tone) ส่วนตัวอย่าง (5) คำว่า “มึง” /mwiŋ/ มีการปรับเสียงเป็น “มิง” /mw:ŋ/ ซึ่งเป็นการปรับเสียงด้วยวิธีการยืดเสียงสระกลาง สูง ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงสั้น /w/ ให้กลายเป็นเสียงยาว /w:/ และตัวอย่าง (6) คำว่า “สิส” /sət/ มีการปรับเสียงเป็นคำว่า “สิส” /sùt/ โดยการปรับเสียงสระจากเสียงสระกลาง ต่ำ ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงสั้น /a/ เป็นเสียงสระกลาง สูง ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงสั้น /w/

1.3 การกร่อนเสียง เป็นการเปลี่ยนเสียงของคำไม่สุภาพด้วยการลดทอนเสียงสระให้สั้นลง จากข้อมูลพบการกร่อนเสียงคำไม่สุภาพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- 7) “อิแม่เอ๊ย สุดๆเลย ตื่นคะแม่ ลูกคุณได้มาขนาดไหนแล้ว”
- 8) “ตั้งแต่ดูโหนกระแส เทปนี้กูขำสุดขีด”
- 9) “ได้ยินเสียงX แล้วคตหงุดหงิด อาจารย์ผญ พุดถูกทุกอย่างเลย แทนใจปชช”

ตัวอย่าง (7) คำว่า “อิ” /ʔi:/ มีการกร่อนเสียงเป็น “อิ” /ʔi/ ด้วยการลดทอนเสียงสระหน้า สูง ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงยาว /i:/ เป็นเสียงสระหน้า สูง ริมฝีปากไม่ห่อ เสียงสั้น /i/ ในตัวอย่าง (8) คำว่า “กู” /ku:/ มีการกร่อนเสียงเป็น “กู” /kù/ ด้วยการลดทอนความยาวของเสียงสระหลัง สูง ริมฝีปากห่อ เสียงยาว /u:/๕ เป็นเสียงสระหลัง สูง ริมฝีปากห่อ เสียงสั้น /u/ นอกจากนี้ในการกร่อนเสียงของคำนี้ยังทำให้เสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนจากเสียงกลางระดับเป็นเสียงวรรณยุกต์ต่ำอีกด้วย ตัวอย่าง (9) คำว่า “คต” /khòt/ มีการกร่อนเสียงจากคำว่า “โคตร” /khò:t/ ด้วยการลดทอนเสียงสระหลัง กลาง ริมฝีปากห่อ เสียงยาว /o:/ เป็นเสียงสระหลัง กลาง ริมฝีปากห่อ เสียงสั้น /o/

1.4 การเพิ่มเสียง เป็นการเติมเสียงใหม่เข้าไปในคำไม่สุภาพ แต่ยังคงมีเสียงใกล้เคียงกับคำเดิม จากข้อมูลพบว่าการเพิ่มเสียงเป็นการเพิ่มเสียง /r/ ในตำแหน่งต้นพยางค์ในลักษณะเดียวกับเสียงควบกกล้าในระบบเสียงภาษาไทย ซึ่งมีลักษณะการควบกกล้าของเสียง /r/ ในตำแหน่งต้นพยางค์เพียง 5 เสียงเท่านั้น ได้แก่ /kr/ /khr/ /tr/ /pr/ และ /pʰr/ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- 10) “พี่X แม่งโครตเก่ง และอธิบาย ได้เข้าใจสุดๆ”
- 11) “เป็นตรูแม่งจะบิบไซให้หน้าเขียวเลย!!!”
- 12) “ขอโทษนะคะที่สะใจ สมควรมากๆคะ ทั้งป่าและลูกป่า ยอมเสียค่าปรับคะ เจอคนแบบนี้ จัดให้หนักควรต่างคนต่างอยู่คะ อริป่า”

จากตัวอย่างข้างต้น ตัวอย่าง (10) คำว่า “แม่ง” /mrɛŋ/ เป็นการเพิ่มเสียงพยัญชนะรัว ปุ่มเหงือกเสียงก้อง /r/ ในคำว่า “แม่ง” /mɛŋ/ ในตัวอย่าง (11) คำว่า “ตรู” /tru:/ มีการเพิ่มเสียงพยัญชนะรัว ปุ่มเหงือกเสียงก้อง /r/ ในคำว่า “ตู” /tu:/ ซึ่งเป็นรูปแปรของคำว่า /ku:/ และตัวอย่าง (12) คำว่า “อริ” /ʔri:/ เป็นการเพิ่มเสียงพยัญชนะเสียงรัว ปุ่มเหงือก /r/ ในคำว่า “อิ” /ʔi:/

1.5 การละเสียง เป็นการนำเสียงบางเสียงของคำไม่สุภาพออก ทำให้รูปคำเดิมเปลี่ยนไปหรือทำให้คำบางคำมีรูปเขียนไม่ตรงตามอักขรวิธีไทย จากข้อมูลมีการละเสียงท้ายและเสียงสระภายในคำดังตัวอย่างต่อไปนี้

- 13) “ลูกฉัน หลานฉันเป็นคนดี ไม่นอนยิงตายคาที่ก็บุญแล้ว ตำรวจก็ผิด 157 คนโดนลักพาตัวมาขนาดนี้ ยัง บอก ข้ามเขตไม่ได้ ยังไม่สว่าง ตลกชิหาย”
- 14) “คุณพี่สาว แปลกๆตั้งแต่ต้นรายการ ยิ้มตลอดกวนตี... แลดูปลอมหลายสิ่ง ถ้อยคำสอพลอแม่แต่แม่ตัวเองก็ไม่เว้น. หากไม่ร้ายจริง พี่ชายไม่น่าแยกอยู่กับคนละบ้าน ตั้ง3ปี Xยังรักน้องชาย!! โอ้ย รักยังงี้น้องชายแยกตัว ฟังไม่ขึ้นจริงๆ ทำไมฟังคุณXแล้วยิ่งขึ้นคะ พูดไม่หยุดไม่หายใจ 5555 แถมอยากจะบอกเบอร์อีกคิดว่าน่าจะโดนทัวร์ลง มากกว่านักร้อง ฉากกอดยิ่งดูปลอมมากเลยคะ ยังกะดูละคร แปลกไปกว่านั้น ทำไมสามีคุณXไม่กล้ามาออกรายการคะ เมียจัดการเดี่ยวเฉย ความลูกผู้ชาย!?”
- 15) “ควรเปลี่ยนกฎหมายได้แล้ว เด็กเป..มันเยอะ”

ตัวอย่าง (13) คำว่า “ชิหาย” /tɕʰihǎ:j/ เป็นการละเสียงพยัญชนะท้ายซึ่งเป็นเสียงหยุด ริมฝีปากไม่ก้อง /p/ จากคำเต็มว่า “ชิบหาย” /tɕʰiphǎ:j/ ในตัวอย่าง (14) คำว่า “กวนตี..” /ku:anti:/ เป็นการละเสียงพยัญชนะท้ายซึ่งเป็นเสียงนาสิก ปุ่มเหงือก /n/ จากคำว่า “กวนติน” /ku:anti:n/ ส่วนตัวอย่าง (15) คำว่า “เด็กเป..” /dèkpe:/ เป็นการละเสียงพยัญชนะท้ายซึ่งเป็นเสียงหยุด ปุ่มเหงือก ไม่ก้อง /t/ จากคำว่า “เด็กเปรต” /dèkpe:t/ ซึ่งเป็นรูปแปรของ /dèkpre:t/

1.6 การสลับเสียง เป็นการเปลี่ยนลำดับของเสียงในคำหรือวลีที่สื่อความไม่สุภาพ โดยที่เสียงเดิมของคำหรือวลีเดิมยังคงปรากฏอยู่ครบถ้วน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- 16) “ดีออก”
- 17) “เราไม่ทราบเรื่องภายในบ้านเค้า แต่ตำรวจหัวขาดไม่ควรไปยุ่งเค้าคะ นี่คือเรื่องสำคัญเลย”
- 18) “เรื่องนี้Xแต่หลอสุดครับ ภาพชัดมากๆครับ”

ตัวอย่าง (16) คำว่า “ตืออก” /di:ʔə:k/ มีการสลับเสียงกับ คำว่า “อีตอก” /ʔi:do:k/ โดยการสลับเสียงพยัญชนะต้นพยางค์ของพยางค์ที่หนึ่งและพยางค์ที่สอง กล่าวคือ สลับเสียงระหว่าง /d/ กับ /ʔ/ ในตัวอย่าง (17) วลี “ตำรวยหัวขวด” /tam.ru:aj.hũa.khùat/ เป็นการสลับเสียงจากวลี “ตำรวจหัวควย” /tam.rùat.hũa.khũ:aj/ โดยสลับเสียงท้ายและเสียงวรรณยุกต์ระหว่างพยางค์ที่สองคือ /rùat/ กับพยางค์ที่สี่คือ /khũ:aj/ ในการสลับจะสลับทุกเสียงยกเว้นเสียงพยัญชนะต้น ส่วนตัวอย่าง (18) คำว่า “แตหลอ” /tɛ:.lǎ:/ มีการสลับเสียงสระของพยางค์ที่หนึ่งกับพยางค์ที่สองจากคำว่า “ต่อแหล” /tɔ:.lǎ:/ พยางค์แรกจึงเปลี่ยนจาก “ต่อ” /tɔ:/ เป็น “แต” /tɛ:/ และพยางค์ที่สองเปลี่ยนจาก “แหล” /lǎ:/ เป็น “หลอ” /lǎ:/

2. กลวิธีทางคำ หมายถึง กลวิธีที่ใช้การเปลี่ยนแปลงรูปคำของคำไม่สุภาพ โดยกลวิธีการหลักถึงความไม่สุภาพในกลวิธีทางคำพบกลวิธี 6 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำเปรียบ การปรับรูปเขียน การตัดคำ การใช้คำยืม การย่อคำ และการสร้างคำใหม่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การใช้คำเปรียบ เป็นการใช้คำที่มีความหมายเพื่อเปรียบเทียบกับบางสิ่งเพื่อแสดงความไม่สุภาพ ซึ่งการใช้คำเปรียบนี้ต้องอาศัยการตีความทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- 19) “ฟังทีแรกก็นึกสงสารพ่อแม่ไอ้X อยากฟังไอ้Xพูด พ่อแม่ ไม่รู้หรือว่าลูกสันดานเป็นยังไง ถ้าเราเป็นพ่อแม่ ของไอ้X เราไม่ประกันหรอก ให้ตัดสันดานลูกเราเพราะเรารักลูกเรา ถ้าช่วยมัน มันก็จะเป็น **ขยะเปียก** ต่อไป”
- 20) “ชอบคำพูดของคุณXมากตรงๆดี ถ้าผู้ชายคนไหนดูแล้วเข้าข้างผู้ชายก็แสดงว่าเป็นพวก **แมลงปีกแข็ง** สงสารและเห็นใจคุณXมาก แม่ผู้ชายนิสัยมีแต่เห็นแก่ได้ ไม่อยากจะทำให้ลูกเสียอะไรสักบาท”
- 21) “พี่XกับนายXก็ช่วยกันวิเคราะห์เก่งมากๆอะ รักรายการโหนกระแสอะที่อยากจะบอก อีกเรื่อง ควรเป็นอินนาง **งูพิษ** นะคะที่ดู สงสารน้องX และผู้ชายคนอื่นที่โดน ผู้หญิงโรคจิตหลอก ผู้หญิงคนนี้ร้ายผิดมนุษย์ ไม่มีจิตสำนึก”

ตัวอย่าง (19) คำว่า “ขยะเปียก” เป็นคำประสมที่ใช้เปรียบบุคคลเพื่อสื่อความว่าเป็นผู้ที่ไร้คุณค่าหรือเป็นสิ่งสกปรก อันเป็นการคุกคามหน้าผู้ที่ถูกเปรียบ ในตัวอย่าง (20) คำประสมว่า “แมลงปีกแข็ง” เป็นคำเปรียบที่ใช้แทนคำว่า “แมงดา” ซึ่งหมายถึงผู้ชายที่เกาะผู้หญิงกิน โดยมีความหมายเชิงลบและคุกคามหน้าผู้ที่ถูกเปรียบ และตัวอย่าง (21) คำว่า “งูพิษ” ใช้เปรียบบุคคลที่มีความอันตรายหรือก่อความเสียหายต่อผู้อื่น ซึ่งแสดงถึงลักษณะที่ไม่น่าไว้วางใจและต้องระมัดระวังเมื่ออยู่ร่วมกับบุคคลดังกล่าว การใช้คำเปรียบคำนี้เป็นการคุกคามหน้าผู้ที่ถูกเปรียบด้วย

2.2 การปรับรูปเขียน เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปเขียนของคำไม่สุภาพ ซึ่งทำให้รูปคำที่เปลี่ยนไปไม่เป็นไปตามอักขรวิธีไทย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- 22) “เห็นแผลที่คือน้องแล้วน้ำตาไหลเลย เจ็บแทนจริงๆ ถ้าเป็นลูกหลาน ญาติฉันอัยกัษมุขีอัปลักษณะนี้ จมธรณีตายแน่ๆ พ่อแม่มันก็เลวระย้าที่ลูกตัวเองทำกับลูกสาวคนอื่นขนาดนี้แล้วยังโทษผู้หญิง ไม่แปลกใจที่จากลูกคนกลายเป็น **ตัวเสีย** แล้วน้องผู้หญิงต้องอยู่กับแผลเป็นนี้ไปตลอดชีวิต จิตใจจะกระทบกระเทือนขนาดไหน”

23) “ทำร้ายร่างกายเสร็จแล้วรับผิดชอบคือจบแบบนี้ก็ได้หรือเข้าใจอะไรผิดหรือป่าว เรื่องรับผิดชอบต้องทำอยู่แล้ว ทำร้ายร่างกายก็อีกประเด็นนะเข้าใจไว้ซะ อย่าไปยอมเอาให้หนัก **หลง k** มากมั่ง ทำแบบไหนได้แบบนี้รับสภาพไป”

24) “คนที่**ใจร้าย**แบบนี้ยอมหาเหตุผลมาโต้แย้งให้ตัวเองดูดีเสมอแหละครับปกป้อง**แม่**อยู่นั้นแหละดูท่าคงจะติดใจ แล้วผมมันใจเลยว่าไอ ผอ.นั้นอะมันมีครอบครัวอยู่แล้วครับแค่เค้าบอก**มี**ว่าไม่มีครอบครัวแค่นี้**มี**ก็เชื่อมันละ สุดท้ายนี้ผมขอให้พี่ผู้ชายเจอผู้หญิงที่ดีมีคุณสมบัติความเป็นแม่มากกว่า**e**ผู้หญิงคนนี้นะครับ สู้ต่อไปเพื่อลูกเพื่ออนาคตนะครับ”

ตัวอย่าง (22) คำว่า “ตัวเขี้ย” เป็นการเปลี่ยนรูปเขียนจากคำว่า “ตัวเหยี้ย” ด้วยการใช้ตัวอักษรโรมัน “x” แทน “ห” เนื่องจากความคล้ายคลึงของรูปอักษร (graphemic similarity) ในตัวอย่าง (23) รูปอักษร “k” ถูกใช้แทนคำว่า “ควย” เป็นการใช้ตัวอักษรโรมันที่สามารถออกเสียงเป็นเสียงหยุด เพดานอ่อน ไม่ก้อง มีลม /kh/ ได้ เช่นเดียวกับรูปอักษร “ค” ในภาษาไทย ตัวอย่างนี้ถือได้ว่าเป็นกลวิธีการปรับรูปเขียนด้วยการเทียบเสียงของอักษร ส่วนตัวอย่าง (24) คำว่า “ใจร้าย” “แม่” และ “มี” เป็นการปรับรูปเขียนด้วยการใช้อักษรโรมันแทนรูปอักษรในภาษาไทยซึ่งลักษณะของรูปอักษรมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือในคำว่า “ใจร้าย” ใช้รูปอักษรโรมัน “s” แทน รูปอักษรภาษาไทย “ร” กับใช้รูปอักษรโรมัน “u” แทน รูปอักษรภาษาไทย “น” และคำว่า “แม่” กับ คำว่า “มี” ใช้รูปอักษร “j” ใช้แทนรูปอักษรภาษาไทย “ง” ส่วนคำว่า “eผู้หญิง” เป็นการปรับรูปเขียนจากคำว่า “อีผู้หญิง” โดยการเทียบเสียงพยางค์ต้นที่คล้ายกับการออกเสียงของรูปอักษรโรมัน “e” /i:/ ในภาษาอังกฤษ โดยนำมาเขียนแทนคำว่า “อี” /ʔi:/ ในภาษาไทย

2.3 การตัดคำ เป็นการลดรูปคำไม่สุภาพในระดับพยางค์ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะตัดส่วนพยางค์ท้ายของคำออก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- 25) “**ต่อ...**มากครับ สุด เข้ากันได้ และยินดีกับพี่ด้วยนะครับพี่ ปล่อยเข้าป่าไปเถอะครับ”
- 26) “ขอทนายเก่งๆ ช่วยเคสนี้แล้วเอา**นางดอก**เข้าคุกทีละ สำหรับคนที่ไม่ได้มีเงินพอซื้อมือ1 การได้รธมือ2 มันมีความหมายกับคนๆนึงมากๆ ไม่อยากให้มาเจอคนแบบนี้”
- 27) “ผมคือตั้งพรรคเพื่อไทย มาแต่อดีต ใครกล่าวหาท่านXภูมิสวน แต่การเวลาผ่านไปเกิดพรรคอนาคตใหม่ ความชัดเจนในแนวทาง ความเสมอภาคทางสังคม ความแน่วแน่ของประชาธิปไตย ลบล้างการเมืองเก่า ๆ ที่เคยพบเจอ ต่อแต่นี้ก็จะรอด**ความชิบ...** ที่จะเกิดขึ้นกับพรรค เพื่อทรยศ”

ตัวอย่าง (25) คำว่า “ต่อ...” เป็นการลดรูปคำด้วยการตัดพยางค์ท้ายของคำว่า “ต่อแหล” ในตัวอย่าง (26) คำว่า “นางดอก” เป็นการลดรูปคำด้วยการตัดพยางค์ท้ายออกจากคำว่า “ดอกทอง” ออก ส่วนตัวอย่างที่ (27) คำว่า “ชิบ...” เป็นรูปคำที่เกิดจากการการตัดพยางค์ท้าย “หาย” ออกจากคำว่า “ชิบหาย” พร้อมทั้งใส่จุด (...) เหมือนตัวอย่างที่ (25) สะท้อนถึงความตั้งใจในการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพ

2.4 การใช้คำยืม เป็นการใช้คำจากภาษาต่างประเทศ หรือภาษาไทยถิ่นมาแทนคำไม่สุภาพ โดยคำยืมที่นำมาใช้มักมีความหมายตรงหรือใกล้เคียงกับคำเดิม ซึ่งเป็นการใช้คำทับศัพท์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

28) “ประเทศที่คอร์รัปชันเยอะ กฎหมายอ่อนแอ เอื่อนายทุนก็แบบนี้แหละ จะล้าหลังไปเรื่อย ๆ ผู้ที่รับกรรมก็คือประชาชน ไม่อยากคิดถ้าเจอแผ่นดินไหวแรงเหมือนญี่ปุ่น เราอาศัยอยู่ญี่ปุ่นชั้น 13 แผ่นดินไหวแรงมาก ไม่มีไร้วายเลย เหนื่อยใจกับระบบราชการไทย”

29) “อาจารย์ X พี่ X พี่ X เขาย่ำเตือนตลอดเวลา คือปิกแท้”

30) “แค่ดูสีหน้า ฟังข้อมูลก็พูดก็รู้แล้วว่าใครสลิด แฉจนสีข้างถลอกแล้วมั้ง สงสารผู้เสียหาย เป็นกำลังใจค่ะ”

ตัวอย่าง (28) คำว่า “คอร์รัปชัน” เป็นคำยืมจากภาษาอังกฤษ “corruption” ซึ่งหมายถึงการโกง การฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือการใช้ตำแหน่งหน้าที่ในทางมิชอบ ซึ่งเป็นการใช้คำยืมแบบทับศัพท์ด้วยอักษรไทย ในตัวอย่าง (29) คำว่า “ปิก” เป็นการยืมคำจากภาษาไทยถิ่นตะวันออกเฉียงเหนือ โดยคำว่า “ปิก” มีความหมายว่า “โง่” และในตัวอย่าง (30) คำว่า “สลิด” เป็นคำยืมจากภาษาไทยถิ่นเหนือ ซึ่งมีความหมายว่า “กระดะ” “ต่อแหล” หรือ “แสดงออกเกินจริง”

2.5 การย่อคำ เป็นการนำคำไม่สุภาพมาปรับให้สั้นลง ด้วยการใช้รูปอักษรตัวแรกในพยางค์ต่าง ๆ ของคำมาประกอบกัน และมักจะใช้เครื่องหมายจุด (.) กำกับ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

31) “ทค.มาก อย่าเรียกว่าช่างเลยเสียสถาบันเปล่า ๆ ทำให้เพื่อนร่วมอาชีพทำงานลำบาก เอาเรื่องมันให้ถึงที่สุดนะค่ะ เป็นกำลังใจให้ผู้เสียหายทุกท่านค่ะ”

32) “ผู้หญิงก็ไม่ธรรมดา ผู้ชายดูแล้ว ปสด พอกันทั้งคู่”

33) “ผู้หญิงเค้ตบตีกัน ผู้ชายไม่น่าเข้ามายุ่ง แถมเป็นตำรวจด้วย สมควรที่จะห้าม ผู้ชายที่ทำร้ายผู้หญิงเค้าเรียกว่าผู้ชาย นตม. พี่สาวหน้าดูร้าย พูดขี้มโห้ว ดูสตอเบอร์รี่”

ตัวอย่าง (31) คำว่า “ทค.” ซึ่งย่อมาจากคำเต็มว่า “หัวควย” โดยการใช้รูปอักษรตัวแรกของแต่ละพยางค์ของคำ กล่าวคือ ตัวอักษร “ท” ย่อจากพยางค์แรกได้แก่ “หัว” และ “ค” ย่อจากพยางค์ที่สองได้แก่ “ควย” ในตัวอย่างที่ (32) คำว่า “ปสด” เป็นการปรับคำจากคำว่า “ประสาทแตก” โดยการใช้รูปอักษรตัวแรกของแต่ละพยางค์ของคำเพื่อย่อให้สั้นลง โดยตัวอักษร “ป” ย่อจากพยางค์แรก คือ “ประ” ตัวอักษร “ส” ย่อจากพยางค์ที่สองได้แก่ “สาท” และ “ด” ย่อจากพยางค์ที่สามได้แก่ “แตก” ส่วนตัวอย่างที่ (33) คำว่า “นตม.” เป็นการย่อจากคำว่า “หน้าตัวเมีย” โดยในพยางค์แรก “หน้า” ถูกย่อในรูปของตัวอักษร “น” พยางค์ที่สอง “ตัว” ถูกย่อในรูปของตัวอักษร “ต” และ พยางค์ที่สาม “เมีย” ถูกย่อในรูปของตัวอักษร “ม”

2.6 การสร้างคำใหม่ เป็นการประดิษฐ์คำที่ไม่เคยมีมาก่อนมาใช้แทนรูปคำไม่สุภาพ ซึ่งมักใช้เป็นคำสแลง และจากข้อมูลพบเพียง 2 คำ ได้แก่คำว่า “เกรียน” และ “บัง” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

34) “สวัสดิ์ค่ะ _คุณ X นาย_ และทีมงานรายการ_ โหนกระแสขอขอบคุณที่เป็นกระบอกเสียงให้กับคนที่เดือดร้อน_ และให้แคปพวกเกรียนตีมากเลยคะขอบๆ”

35) “รำคาญเสียวะ บังมากมาเทบนี้ จะเอาแต่ความคิดตัวเองไม่ได้ดี แต่ทนนาน X คือดีสุดวันนี้”

ตัวอย่าง (34) คำว่า “เกรียน” หมายถึงบุคคลที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมในโลกออนไลน์ เช่น แสดงความเห็นโดยไม่คิดถึงความเหมาะสม พูดจาขี้ขลาด ใช้ถ้อยคำไม่สุภาพ หรือชอบสร้างความวุ่นวายให้กับผู้อื่น

และตัวอย่าง (35) คำว่า “บัง” หมายถึง “แย” หรือ “ไม่ดี” มักใช้ในของการวิจารณ์พฤติกรรม หรือบุคลิกภาพของบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3. กลวิธีทางไวยากรณ์ เป็นกลวิธีในการเปลี่ยนโครงสร้างทางไวยากรณ์ของประโยคที่ไม่สุภาพ เพื่อให้ผู้รับสารตีความ หรือเติมเนื้อหาตามความคาดหมายจากบริบท ทั้งนี้ผู้ใช้ภาษายังคงเจตนาในการแสดงอารมณ์เชิงลบหรือเสียดสีเช่นประโยคเดิม จากข้อมูลพบเพียงกลวิธีเดียวคือการละ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 การละ เป็นการตัดบางส่วนของประโยคออกไป แต่ผู้รับสารยังคงทราบว่ามีผู้ใช้ภาษาละ คำใด ทั้งนี้ผู้รับสารสามารถใช้บริบทในการตีความหรือเติมคำที่ขาดหายไปด้วยตนเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

36) “ขอบคุณทุกท่านที่ช่วยเหลือน้องเขาค่ะ เด็กก็คือเด็ก.บางทีมันคิดไม่ถึงว่าคนบางคนมันจะ...ได้ถึงเพียงนี้”

37) “ปริญญาไม่มี มีแต่...นะคะ !!! ใครคิดเลี้ยงเด็ก กรุณาทำสัญญาไว้ด้วยนะครับ”

38) “สงสารXจริงๆที่รู้ความจริงยังยอม ผู้หญิงแบบนี้ควรจะโดนขายเข้า....ดูเหมือนจะชอบจริงๆกับเช็กส์กับผัวชาวบ้าน”

ตัวอย่าง (36) ประโยค “คนบางคนมันจะ...ได้ถึงเพียงนี้” มีการละคำไม่สุภาพ เช่น “เลว” หรือ “เหี้ย” โดยเจตนาให้ผู้รับสารเติมคำจากบริบท ได้แก่ “...ได้ถึงเพียงนี้” ซึ่งแสดงการเน้นความรุนแรงของพฤติกรรมของผู้ที่ถูกกล่าวถึง ส่วนตัวอย่างที่ (37) ประโยค “มีแต่...นะคะ” มีการละคำว่า “หี” ซึ่งเป็นคำไม่สุภาพ โดยบริบทข้อความ “ใครคิดจะเลี้ยงเด็ก กรุณาทำสัญญาไว้ด้วยนะครับ” ชี้ว่าผู้ใช้ภาษาต้องการวิจารณ์ผู้หญิงที่แซกกับเช็กส์กล่าวถึงว่าไม่มีคุณสมบัติอื่นแต่กลับเรียกร้องสิ่งตอบแทนจากผู้อื่น ตัวอย่างที่ (38) ประโยค “ควรจะโดนขายเข้า....” มีการละคำว่า “ช่อง” ซึ่งเป็นคำไม่สุภาพที่ใช้เพื่อดูหมิ่นศักดิ์ศรีของผู้หญิง โดยบริบทของข้อความ “ดูเหมือนจะชอบจริงๆ กับเช็กส์กับผัวชาวบ้าน” แสดงให้เห็นว่าผู้ชมต้องการวิจารณ์พฤติกรรมของบุคคลที่กล่าวถึง

4. กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ เป็นกลวิธีการใช้วัจนกรรมอ้อมแทนวัจนกรรมตรงที่ไม่สุภาพ โดยผู้รับสารสามารถตีความได้จากบริบท กลวิธีในทางวัจนปฏิบัติศาสตร์เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพพบทั้งหมด 5 กลวิธีได้แก่ การใช้สัญญารูป การแนะนำ การสั่ง การถาม และการชม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 การใช้สัญญารูป เป็นการใช้สัญญารูปเพื่อถ่ายทอดเจตนาเชิงลบในลักษณะที่หลีกเลี่ยงความไม่สุภาพอย่างตรงไปตรงมา สัญญารูปเหล่านี้มีทั้งอิโมติคอน รูปภาพ อีโมจิ และเครื่องหมายต่าง ๆ ที่อยู่บนแป้นพิมพ์ โดยมีบทบาทในการแสดงอารมณ์ และให้ความหมายที่ลึกซึ้งหรือเสียดแทงมากกว่าข้อความที่ปรากฏ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของผู้รับสารแต่ละบุคคลอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

39) “ขนาดพระเจ้าอวาส ท่านยังไม่เคารพ แล้วมาอ้าง จะปกป้อง 112 ทำหน้าที่ประชาชน ให้สมบุญก่อนไหมคะ ท่าน🙄”

40) “👉ขอบคุณครับ🙏🙏🙏ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว🔥👻☐แต่กรรมยังไม่เกิดกับบางคนเพราะว่าบุญเก่าเขายังมี พอหมดบุญ นั่นล่ะ...☠️”

41) “สรุปคือไม่คืนเงินไม่รับผิดชอบ แล้วมาแก้ต่างว่าตัวเองถูก ”

ตัวอย่าง (39) สัญลักษณ์ปรอทตา (eyes roll) “🙄” เป็นการแสดงความเบื่อหน่ายต่อ สมาชิกวุฒิสภาที่กล่าวอ้างบทบาทของตนและต้องการปกป้องกฎหมายอาญามาตรา 112 แต่กลับไม่มีมารยาทกับเจ้าอาวาสเนื่องจากผลประโยชน์ ส่วนตัวอย่าง (40) สัญลักษณ์กะโหลก “💀” ใช้แทนการกล่าวถึงคำว่า “ตาย” ซึ่งเป็นคำต้องห้าม และในตัวอย่างที่ (41) การใช้สัญลักษณ์จระเข้ “🐊” ซึ่งมีลักษณะรูปร่างที่คล้าย “ตัวเหี้ย” ที่ใช้เป็นคำด่า

4.2 การแนะนำ เป็นกลวิธีที่ผู้ส่งสารใช้ถ้อยคำในการแนะนำแนวทางบางประการให้ผู้รับสารกระทำ โดยการกระทำที่แนะนำให้เป็นประโยชน์ต่อผู้รับสาร แต่มีเจตนาเพื่อเสียดสี โดยพบใช้ตัวบ่งชี้ได้แก่ คำว่า “ควร” เพื่อแสดงการแนะนำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

42) “สว....ควรเรียนกฎหมาย..ใหม่ครับ...เห็นได้ชัดว่า...การศึกษานั้นสำคัญ...คนถูกที่แต่งตั้งมาโดยไม่ผ่านประชาชน...และไม่ได้รับการศึกษา...ก็แบบนี้...เหอ..สงสัยจึงเลยจบจากที่ไหนท่านสว.”

43) “ทำไมคนไทย(บางคน) เชื่อง่าย หลอกง่าย ชีวิตคนควรใช้ปัญญาเยอะๆ”

44) “ผช. ควรไปปรึกษาแพทย์ด่วน อีกอยากการเป็นหัวหน้าครอบครัวต้องมีความหนักแน่น ความเป็นผู้นำต้องมีมากกว่านี้ค่ะ อันนี้ดูเด็กน้อยร้องหาแม่่มากค่ะ”

ตัวอย่าง (42) ในถ้อยคำ “สว....ควรเรียนกฎหมาย..ใหม่ครับ” เป็นความคิดเห็นต่อประเด็นการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรปี 2566 โดยกล่าวถึงบทบาทของวุฒิสภาในการโหวตเลือกนายกฯ ในการแสดงความคิดเห็นนี้ผู้ส่งสารใช้กลวิธีแนะนำ โดยใช้ตัวบ่งชี้ “ควร” ที่เสนอแนวทางให้สมาชิกวุฒิสภากลับไปเรียนกฎหมายใหม่ แม้ว่าการแสดงความเห็นใช้ถ้อยคำเป็นการแนะนำแต่เจตนาเพื่อเสียดสี หรือต่าหาว่า “สว.โง่” ในตัวอย่าง (43) ถ้อยคำ “ชีวิตคนควรใช้ปัญญาเยอะๆ” ในการแสดงความคิดเห็นต่อกรณีผู้เสียหายถูกมิฉฉาพิพลาหลง ผู้ส่งสารใช้ถ้อยคำในลักษณะแนะนำ โดยมีคำว่า “ควร” เป็นตัวบ่งชี้ เพื่อเสนอแนวทางให้ผู้รับสารใช้สมองมากขึ้น ซึ่งเป็นการเสียดสี เนื่องจากเจตนาที่แท้จริงของผู้ส่งสารคือการวิพากษ์วิจารณ์ความไม่รอบคอบของผู้เสียหาย โดยหลีกเลี่ยงการใช้คำไม่สุภาพตรง ๆ เช่น “โง่” หรือ “ไม่มีสมอง” และตัวอย่าง (44) ถ้อยคำ “ผช. ควรไปปรึกษาแพทย์ด่วน” เป็นการแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ทะเลาะวิวาทระหว่างสามีภรรยา โดยผู้แสดงความคิดเห็นมองว่าฝ่ายชายมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม และเสนอแนวทางให้ฝ่ายชายไปพบแพทย์ ซึ่งเป็นการเสียดสีเนื่องจากเจตนาที่แท้จริงคือการวิพากษ์วิจารณ์สภาพจิตใจหรือความผิดปกติทางอารมณ์ของฝ่ายชายในเชิงลบโดยใช้ถ้อยคำที่ดูสุภาพเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพ

4.3 การสั่ง เป็นกลวิธีที่ผู้ส่งสารกล่าวถ้อยคำเพื่อกำหนดให้ผู้รับสารกระทำบางอย่างในอนาคต โดยมีเจตนาเพื่อเสียดสี จากข้อมูลพบตัวบ่งชี้ได้แก่ “ซะ” “ซะนะ” และ “จง” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

45) “ไปเอากระโปรงมาใส่ซะนะทั้งคู่อะ”

46) “หม่ามีให้กินไปกินซะ มีประโยชน์ พุดอยู่ได้ว่าไม่รู้ๆๆ”

47) “ก่อนจะพูดอะไรเบตนุเบตนะไปหาหนังสือมาก่อน การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญของแท้ จงกลับไปเรียนหนังสือใหม่ อย่าละทิ้งการศึกษา เดียวเขาจะหาว่าไม่ปกติ”

ตัวอย่าง (45) ถ้อยคำ “ไปเอากระโปรงมาใส่ซะนะ” เป็นการแสดงความคิดเห็นในกรณีการทำร้ายร่างกายและข่มขู่กันในสถานที่ทำงาน โดยผู้ได้แสดงความคิดเห็นใช้กลวิธีการสั่งโดยใช้ตัวบ่งชี้ “ซะนะ” ซึ่งเป็นการเสียดสีโดยซ่อนเจตนาที่แท้จริงของผู้ส่งสารที่มีได้มุ่งให้ผู้รับสารไปสวมกระโปรงจริง ๆ แต่เป็นการหลีกเลี่ยงการตำหนิว่า “หน้าตัวเมีย” ในตัวอย่าง (46) ถ้อยคำ “หล้ามีให้กินไปกินซะ” เป็นการแสดงความคิดเห็นของผู้ชมรายการต่อประเด็นที่ตำรวจผู้ใหญ่ออกมาปกป้องลูกน้องของตนที่ทำผิดกฎหมาย โดยพบตัวบ่งชี้การสั่ง “ซะ” เพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าว ตำรวจผู้ใหญ่เป็น “ควาย” ส่วนตัวอย่าง (47) ถ้อยคำ “จงกลับไปเรียนหนังสือใหม่” เป็นการแสดงความคิดเห็นต่อกรณีการบุชารูปปั้น “ครูกายแก้ว” และวัตถุมงคลที่อ้างว่าศักดิ์สิทธิ์ โดยถ้อยคำดังกล่าวเป็นการสั่งและมีคำว่า “จง” เป็นตัวบ่งชี้ ซึ่งเจตนาที่แท้จริง คือการคุกคามผู้รับสารโดยเปรียบว่าเขกรับเชิญไม่มีการศึกษา หรือ “โง่” จึงควรกลับไปเรียนใหม่

4.4 การถาม เป็นกลวิธีที่ผู้ส่งสารใช้เพื่อขอข้อมูลบางประการในลักษณะที่มีได้ต้องการคำตอบ เพื่อแสดงเจตนาที่ไม่พอใจ หรือต้องการตำหนิผู้รับสาร โดยตัวบ่งชี้ได้แก่ คำว่า “หรือ” และ “เครื่องหมายปริศนั” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

48) “เชื่อได้หรือ ผังผู้ใหญ่บ้านอะ เพราะ ขนาดยังให้เด็ก14โกหก เป็นคนรับผิดชอบ พลุยัง มีขึ้นไภบินเห็นอยู่ดังคันชักเป็นปืนแบบยิงทีละนัด คนเล่นปืนยอมดูออก ผู้ช่วยกินข้าวหรือกินหล้า? คิดว่าคนดูไม่ออกหรือ?”

49) “อธิบายเป็นตุเป็นตะ ยาขาดหรือเปล่าครับ”

50) “เลี้ยงกันมาด้วยข้าวหรือหล้าคะ? ลูกถึงได้เป็นแบบนี้”

ตัวอย่าง (48) ถ้อยคำ “ผู้ช่วยกินข้าวหรือกินหล้า?” เป็นความคิดเห็นต่อกรณีขับกระบะไล่ชนวัยรุ่น โดยมีเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและตำรวจพัวพันกับการไม่รับแจ้งความ ถ้อยคำนี้ใช้การถาม โดยมีคำว่า “หรือ” และเครื่องหมายปริศนั “?” เป็นตัวบ่งชี้ อย่างไรก็ตาม ผู้ส่งสารไม่ได้ต้องการคำตอบจากการถาม แต่ใช้เพื่อสื่อความไม่พอใจและดูแคลนสติปัญญาของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยใช้คำว่า “กินหล้า” แทนการกล่าวว่า “โง่” หรือ แทนคำว่า “ควาย” ในตัวอย่าง (49) ถ้อยคำ “ยาขาดหรือเปล่าครับ” เป็นความคิดเห็นต่อกรณีการบุชารูปปั้น “ครูกายแก้ว” ซึ่งอ้างว่าศักดิ์สิทธิ์ โดยผู้แสดงความคิดเห็นใช้การถาม โดยใช้ตัวบ่งชี้ “หรือเปล่า” และเครื่องหมายปริศนั “?” การถามนี้ไม่ได้ต้องการคำตอบ แต่ผู้แสดงความคิดเห็นมีเจตนาที่จะกล่าวว่าผู้รับสาร “บ้า” หรือ “พูดเพ้อเจ้อ” ส่วนในตัวอย่าง (50) ถ้อยคำ “เลี้ยงกันมาด้วยข้าวหรือหล้าคะ?” เป็นความคิดเห็นต่อประเด็นที่กลุ่มเด็กทำร้ายผู้สูงอายุนจนถึงแก่ความตาย โดยแม่ของกลุ่มเด็กออกมาชี้แจงต่อสังคมผ่านรายการ ฯ ในถ้อยคำดังกล่าวเป็นการถามโดยใช้ตัวบ่งชี้ “หรือ” และเครื่องหมายปริศนั “?” ซึ่งใช้เสียดสีกลุ่มเด็กว่า “เป็นคนหรือควาย”

4.5 การชม เป็นกลวิธีที่ผู้ส่งสารใช้ถ้อยคำเพื่อชื่นชมคุณลักษณะบางประการของผู้รับสารด้วยถ้อยคำเชิงบวก แต่มีเจตนาเพื่อประชด จากข้อมูลพบตัวบ่งชี้ได้แก่ คำว่า “สุดยอด” และ “เก่งจริง” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

51) “นักรการเมืองประเทศเราสุดยอดจริง ๆ สิ้นหวังมาก เห็นแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว”

52) “ตำรวจไทย เก่งจริง ถามอย่างตอบอย่าง บ่อนเปิดมาก ก็แห้ง ประชาชนรู้โลกรู้แต่ตำรวจไม่รู้ตาแตกจริง ๆ”

53) “พรีแวนเป็นกลางมาก กลาง พท”

ตัวอย่าง (51) เป็นความคิดเห็นต่อกรณีข้อพิพาทเรื่องทรัพย์สินของวัดระหว่างสมาชิกวุฒิสภากับเจ้าอาวาส โดยผู้แสดงความคิดเห็นใช้การชมเพื่อสื่อเจตนาประชด และแสดงความผิดหวัง รวมทั้งตำหนิพฤติกรรมของนักการเมืองว่า “เลวมาก” ในตัวอย่าง (52) ถ้อยคำ “เก่งจริง” เป็นความคิดเห็นต่อกรณีตำรวจไม่สามารถตอบคำถามเรื่องบ่อนพนัน ทั้งที่เป็นเรื่องที่ประชาชนรับรู้กันทั่วไป โดยผู้แสดงความคิดเห็นใช้การชมเพื่อแสดงเจตนาประชดถึงความสามารถของตำรวจ ส่วนตัวอย่าง (53) ถ้อยคำ “เป็นกลางมาก” เป็นความคิดเห็นต่อกรณีการกลับมาของอดีตนายกรัฐมนตรีในช่วงการเลือกตั้งผู้นำคนใหม่ โดยผู้แสดงความคิดเห็นใช้การชมเพื่อประชดว่า “เข้าข้าง” หรือ “ลำเอียง” ไม่ได้มีความยุติธรรมเป็นกลางดังถ้อยคำ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่ากลวิธีการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ กลวิธีทางเสียง กลวิธีทางคำ กลวิธีทางไวยากรณ์ และกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ ซึ่งมีกลวิธีที่เด่นคือกลวิธีทางคำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การปรับรูปเขียน” ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของการสื่อสารดิจิทัล ทั้งที่เป็นการปรับรูปเขียนโดยใช้ความใกล้เคียงของรูปอักษรโรมันกับรูปอักษรไทย เช่น การใช้รูปอักษรโรมัน “x” แทนรูปอักษร “ห” ในภาษาไทย หรือการใช้รูปอักษรโรมัน “j” แทนรูปอักษรไทย “ง” และการปรับรูปเขียนด้วยการเทียบเสียงระหว่างอักษรโรมันกับอักษรไทยที่เสียงใกล้เคียงกัน เช่น “e” /i:/ แทน “อี” /ʔi:/ หรือ การใช้อักษรโรมัน “k” /k/ แทนอักษรไทย “ค” ซึ่งออกเสียง /kʰ/ ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของวิภาพรรณ แจ่มจร (2549, น. 29) ที่พบลักษณะการหลีกเลี่ยงการใช้คำไม่สุภาพด้วยการปรับรูปเขียน เช่น “ปัญญาควาย” แทน “ปัญญาควาย” หรือ “66 ร ด” แทนคำว่า “แรด” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของคำที่ใช้เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพอันเป็นวิธภาษาในโลกออนไลน์ อีกทั้งยังเป็นการสร้างสรรค์ภาษาผ่านรูปเขียนด้วย

จากผลการศึกษาข้างต้นพบว่า กลวิธีการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในงานนี้มีลักษณะสอดคล้องกับงานของวิภาพรรณ แจ่มจร (2549) และอุมาภรณ์ สังขมาน (2562) กล่าวคือ ผลการศึกษากลวิธีทางเสียงสอดคล้องกับผลการศึกษาของอุมาภรณ์ สังขมาน ได้แก่ กลวิธีการเพิ่มเสียง การละเสียง การเทียบเสียง การสลับเสียง และกลวิธีการปรับเสียง ส่วนผลการศึกษากลวิธีทางคำสอดคล้องกับงานของวิภาพรรณ แจ่มจร และอุมาภรณ์ สังขมาน ในบางกลวิธี ได้แก่ กลวิธีการปรับรูปเขียน การตัดคำ การใช้คำยืม การย่อคำ ผลการศึกษากลวิธีทางไวยากรณ์ พบเพียงกลวิธีเดียว คือ การละ ซึ่งสอดคล้องกับงานของอุมาภรณ์ สังขมาน และผลการศึกษากลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์สอดคล้องกับงานของอุมาภรณ์ สังขมาน ในประเด็นการใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพ อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้พบการใช้สัญลักษณ์เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพ ซึ่งไม่ปรากฏในงานของอุมาภรณ์ สังขมาน ทั้งนี้เพราะการศึกษาของอุมาภรณ์ สังขมาน ศึกษาเพียงกลวิธีการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในสติกเกอร์ไลน์โดยมิได้พิจารณาบริบทเช่นเดียวกับการศึกษานี้

แม้การสื่อสารออนไลน์จะเน้นรูปแบบการเขียน แต่ผู้ใช้ภาษายังคงอาศัยกลวิธีทางเสียงเพื่อเลี่ยงความไม่สุภาพ ซึ่งสะท้อนถึงการแทนภาษาพูดผ่านรูปเขียน โดยผลการศึกษาพบว่ากลวิธีทางเสียงเกิดจากการผสมระหว่างภาษาพูดและภาษาเขียน ซึ่งสอดคล้องกับคริสตัล (Crystal, 2006, p. 89) ที่อธิบายว่า “ภาษาเน็ต” (Netspeak) คือภาษาลักษณะผสมที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์และการปรับภาษาให้เหมาะกับบริบทการสื่อสารออนไลน์ นอกจากนี้บาร์อน (Baron, 2008) ยังชี้ว่า ผู้ใช้มักสร้าง “การจำลองบทสนทนาแบบภาษาพูด” (imagined spoken dialogue) ผ่านตัวอักษร โดยอิงจากประสบการณ์ของภาษาพูดเพื่อ

สะท้อนเสียงหรืออารมณ์ ในขณะที่ ซูซาน แฮร์ริง (Herring, 2001) ตั้งข้อสังเกตว่า การสื่อสารออนไลน์มีข้อจำกัดด้านวจนภาษาและอวจนภาษา การใช้กลวิธีทางเสียงจึงกลายเป็นวิธีหนึ่งในการทดแทนข้อจำกัดดังกล่าว ตัวอย่างที่พบ เช่น การแทนคำไม่สุภาพ “เหี้ย” ด้วย “เฮีย” หรือ “มึง” ด้วย “มิ่ง” ซึ่งเป็นการคงเจตนาเดิมของผู้พูดโดยไม่ละเมิดกฎของชุมชนออนไลน์

กลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์ในการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพทั้งหมดที่พบจากข้อมูลเป็นใช้วจนกรรม อ้อม ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญในสังคมและวัฒนธรรมไทยที่มีการใช้วจนกรรมอ้อมเพื่อแสดงความสุภาพจากข้อมูลจึงพบกลวิธีทางการแนะนำและกลวิธีการชม ซึ่งตามแบบแผนวจนกรรมเหล่านี้ควรจะเป็นวจนกรรมที่สุภาพเนื่องจากไม่คุกคามหน้า แต่ทว่าหากพิจารณาจากเจตนาจะพบว่าเป็นการคุกคามหน้า เช่น กลวิธีการแนะนำ “ชีวิตคนควรใช้ปัญญาเยอะๆ” แทนการกล่าวถ้อยคำตรงว่า “โง่” “ไม่มีสมอง” หรือในกลวิธีการชม เช่น “เป็นกลางมาก” แทนการกล่าวว่า “ลำเอียงมาก” เพื่อหลีกเลี่ยงการวิจารณ์บุคคลอื่น อย่างไรก็ตาม การหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในการแสดงความคิดเห็นก็ยังคงพบกลวิธีที่แสดงเจตนาในการคุกคามหน้าผู้อื่นด้วย เช่น กลวิธีการสั่ง “จงกลับไปเรียนหนังสือใหม่” แทนการกล่าวว่า “โง่” “ไม่มีสมอง” จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่ากลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของอุมารณ์ สังขมาน (2562) ที่ศึกษาการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในสติกเกอร์ไลน์และพบการใช้วจนกรรมอ้อมเพื่อสื่อเจตนาของผู้ใช้ภาษาเช่น การยั่วล้อ ต่อว่า หรือตำหนิแทนการกล่าวถ้อยคำไม่สุภาพอย่างตรงไปตรงมา กลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์จึงมีบทบาทสำคัญในการปรับวจนกรรมที่มีเจตนาคุกคามหน้าด้วยการใช้ภาษาทางอ้อมเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพ ทั้งนี้ผู้ใช้ภาษายังคงสื่อสารด้วยกลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์โดยยังคงเนื้อหาหรือเจตนาเดิมได้อย่างไม่ละเมิดมารยาทในการสื่อสารออนไลน์ กฎหมาย หรือวัฒนธรรมดิจิทัล อันเป็นบรรทัดฐานทางสังคมใหม่ในโลกออนไลน์

กลวิธีการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในการแสดงความคิดเห็นในสื่อสังคมออนไลน์ไม่เพียงเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้ใช้ภาษาใช้เพื่อเลี่ยงการใช้ถ้อยคำไม่เหมาะสมตามพรบ.คอมพิวเตอร์เท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่สะท้อนถึง “มารยาทในการสื่อสารออนไลน์” (communication netiquette) ที่เหมาะสมกับบริบทและวัฒนธรรมดิจิทัลของชุมชนออนไลน์ซึ่งมีทั้งบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ที่ผู้ใช้ภาษาต้องปฏิบัติตาม (Tagg, 2015) การที่ผู้ใช้ภาษาในสื่อสังคมออนไลน์ด้วยกลวิธีเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการตระหนักรู้ในการรักษาภาพลักษณ์ของตนเองและการป้องกันการถูกตีตราหรือถูกวิจารณ์ในเชิงลบจากผู้ใช้อื่นด้วย (Locher & Watts, 2005) ดังนั้น กลวิธีการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพจึงสะท้อนการพัฒนาการสื่อสารไว้โดยไม่ละเมิดหลักมารยาททางสังคมในพื้นที่ดิจิทัล ซึ่งตรงกับแนวคิดของซูซาน แฮร์ริง (Herring, 2013) ที่เสนอว่าการสื่อสารออนไลน์มิใช่การสื่อสารที่ไร้แบบแผน แต่เป็นการสื่อสารอย่างมีระบบและระเบียบเฉพาะของตนเอง และสะท้อนคุณค่าทางสังคมของผู้ใช้ภาษานั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน

การศึกษากการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพอาจศึกษาในแพลตฟอร์มอื่น ๆ เช่น ตี๊กต็อก (TikTok) เฟซบุ๊ก หรือเอ็กซ์ (X) นอกจากนี้ การศึกษากการใช้รูปภาพ สัญลักษณ์ หรือมีม เป็นประเด็นที่น่าสนใจเนื่องจากว่าในสื่อสังคมออนไลน์มีความนิยมและการแพร่กระจายของมีมมากขึ้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมดิจิทัล ในสื่อใหม่ การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนออนไลน์ที่มีบริบทต่างกันเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเช่นกัน โดยเฉพาะพลวัตของภาษา มารยาทดิจิทัลในการสื่อสารบนโลกออนไลน์ได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กานต์รวี ชมเชย. (2558). ภาษาไทยเน็ต: ภาษาสนทนาในโปรแกรมสนทนาในสมาร์ทโฟน. สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดาเมีย พงศ์ธานี. (2564). แรงจูงใจในการมีปฏิสัมพันธ์บนทวีตเตอร์ของผู้รับชมรายการโหนกระแส [สารนิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/7936>
- วิภาพรรณ แจ่มจร. (2549). วิธีการหลีกเลี่ยงการใช้คำไม่สุภาพของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกระดานสนทนา. *วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 28(1), 42-59.
- ศิริพร ปัญญาเมธิกุล, และ ตียนุช รุ่งแสง. (2560). การใช้คำไม่ตรงตามมาตรฐานในการสื่อสารออนไลน์. *วารสารวณะ*, 5(1), 62-79.
- โหนกระแส. (2566, กรกฎาคม 1). โหนกระแส [Hone-Krasae] official. [วิดีโอ]. <https://www.youtube.com/@honekrasaeofficial>.
- อุมาภรณ์ สังขมาน. (2562). กลวิธีการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในสติกเกอร์ไลน์. ใน วิมลมาศ ปฤษฎากุล (บ.ก.), *การประชุมวิชาการนานาชาติร่วมเกาหลีศึกษา-ไทยศึกษา ครั้งที่ 6*. (น. 627-652). โรงแรมธรรมรินทร์ธนา จังหวัดตรัง.
- Baron, N. S. (2008). *Always on: Language in an online and mobile world*. Oxford University Press.
- Bou-Franch, P., & Garcés-Conejos Blitvich, P. (2014). Conflict management in massive polylogues: A case study from YouTube. *Journal of Pragmatics*, 73, 19–36. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2014.05.001>
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press.
- Chomsky, N. (1957). *Syntactic structures*. Mouton.
- Crystal, D. (2006). *Language and the Internet* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2008). *A dictionary of linguistics and phonetics* (6th ed.). Blackwell Publishing.
- Culpeper, J. (1996). Towards an anatomy of impoliteness. *Journal of Pragmatics*, 25(3), 349–367. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(95\)00014-3](https://doi.org/10.1016/0378-2166(95)00014-3)
- Culpeper, J. (2005). Impoliteness and entertainment in the television quiz show: The Weakest Link. *Journal of Politeness Research*, 1, 35-72. <http://dx.doi.org/10.1515/jplr.2005.1.1.35>
- Culpeper, J. (2011). *Impoliteness: Using language to cause offence*. Cambridge University Press.
- Culpeper, J. (2016). Impoliteness strategies. In A. Capone & J. L. Mey (Eds.), *Interdisciplinary studies in pragmatics, culture and society* (Vol. 4, pp. 421–445). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-12616-6_16

- Graham, S., & Hardaker, C. (2017). (Im)politeness in digital communication. In J. Culpeper, M. Haugh, & D. Z. Kádár (Eds.), **The Palgrave handbook of linguistic (im)politeness** (pp. 785–814). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/978-1-137-37508-7_30
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? **Field Methods**, *18*(1), 59–82. <https://doi.org/10.1177/1525822X05279903>
- Gumperz, J. (1982). **Discourse strategies**. Cambridge University Press.
- Hardaker, C. (2013). Uh.....not to be nitpicky,,,,,but...the past tense of drag is dragged, not drug.: An overview of trolling strategies. **Journal of Language Aggression and Conflict**, *1*(1), 57–86. <https://doi.org/10.1075/jlac.1.1.04har>
- Herring, S. C. (2001). Computer-mediated discourse. In D. Schiffrin, D. Tannen, & H. E. Hamilton (Eds.), **The handbook of discourse analysis** (pp. 612–634). Blackwell.
- Herring, S. C. (2013). Discourse in Web 2.0: Familiar, reconfigured, and emergent. In D. Tannen & A. M. Tester (Eds.), **Handbook of Discourse Analysis** (2nd ed., pp. 127–151). Wiley-Blackwell.
- Jackendoff, R. (2002). **Foundations of language: Brain, meaning, grammar, evolution**. Oxford University Press UK.
- Kienpointner, M. (2018). Impoliteness online: Hate speech in online interactions. **Internet Pragmatics**, *1*(2), 329–351. <https://doi.org/10.1075/ip.00015.kie>
- Levinson, S. C. (1979). Activity types and language. **Linguistics**, *17*(5–6), 356–399. <https://doi.org/10.1515/ling.1979.17.5-6.365>
- Levinson, S. C. (1995). Interactional biases in human thinking. In E. N. Goody (Ed.), **Social intelligence and interaction: Expressions and implications of the social bias in human intelligence** (pp. 221–260). Cambridge University Press.
- Locher, M. A., & Watts, R. J. (2005). Politeness theory and relational work. **Journal of Politeness Research**, *1*(1), 9–33. <https://doi.org/10.1515/jplr.2005.1.1.9>
- Locher, M. A., Bolander, B., & Höhn, N. (2015). Introducing relational work in Facebook and discussion boards. **Pragmatics**, *25*(1), 1–21. <https://doi.org/10.1075/prag.25.1.01loc>
- Tagg, C. (2012). **The discourse of text messaging: Analysis of SMS communication**. Continuum.
- Tagg, C. (2015). **Exploring digital communication: Language in action**. New York: Routledge.
- Terkourafi, M. (2001). **Politeness in Cypriot Greek: A frame-based approach** (Unpublished doctoral dissertation). University of Cambridge.
- Terkourafi, M. (2002). Politeness and formulaicity: Evidence from Cypriot Greek. **Journal of Greek Linguistics**, *3*, 179–201. <https://doi.org/10.1075/jgl.3.10ter>
- Terkourafi, M. (2003). Generalised and particularised implicatures of politeness. In P. Kühnlein, H. Rieser, & H. Zeevat (Eds.), **Perspectives on dialogue in the new millennium** (pp. 151–166). John Benjamins.

- Terkourafi, M. (2005a). Beyond the micro-level in politeness research. **Journal of Politeness Research: Language, Behaviour, Culture**, 1(2), 237–262.
<https://doi.org/10.1515/jplr.2005.1.2.237>
- Terkourafi, M. (2005b). Pragmatic correlates of frequency of use: The case for a notion of “minimal context”. In S. Marmaridou, K. Nikiforidou, & E. Antonopoulou (Eds.), **Reviewing linguistic thought: Converging trends for the 21st century** (pp. 209–233). Mouton de Gruyter.
- Trudgill, P. (2000). **Sociolinguistics: An introduction to language and society** (4th ed.). Penguin.
- Vásquez, C. (2014). **The discourse of online consumer reviews**. Bloomsbury Publishing.
- Wardhaugh, R., & Fuller, J. M. (2021). **An introduction to sociolinguistics** (8th ed.). Wiley-Blackwell.

กฤษฎาสอนน้องคำฉันท์: การสร้างคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต
KRISANA SORN NONG KHAMCHAN: Word Formation
From Pali and Sanskrit

ไตรสิทธิ์ สุขุมาลจันทร์

Trisith Sukhumalchandra

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 วิชาเอกภาษาไทยบูรณาการเพื่ออาชีพ
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม), ประเทศไทย
Students in the Thai Language for Career Integration major
Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School (Secondary), Thailand

Corresponding author: trisithsukhumalchandra@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง กฤษฎาสอนน้องคำฉันท์: การสร้างคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ลักษณะการสร้างคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤตด้านโครงสร้างของคำที่นำมาประกอบ โดยใช้วรรณคดีเรื่อง กฤษฎาสอนน้องคำฉันท์ พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสเป็นตัวอย่างในการศึกษา พบว่า ปรากฏคำที่สร้างจากภาษาบาลีและสันสกฤตทั้งหมด 9 รูปแบบ ได้แก่ โครงสร้างแบบคำวิเศษณ์ + คำนาม พบเป็นจำนวนมากที่สุด โครงสร้างแบบคำนาม + คำนาม, คำสมาสที่ประกอบมาจากศัพท์มากกว่า 2 คำ, โครงสร้างแบบคำกริยา + คำนาม, โครงสร้างแบบคำนาม + คำกริยา, โครงสร้างแบบคำวิเศษณ์ + คำกริยา, โครงสร้างแบบคำวิเศษณ์ + คำวิเศษณ์, โครงสร้างแบบคำนาม + คำวิเศษณ์ และโครงสร้างแบบคำกริยา + คำกริยา ตามลำดับ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดทางไวยากรณ์เรื่อง คำหลักและคำขยาย ของนววรรณ พันธุเมธาทั้งด้านโครงสร้างและความหมายของคำ

คำสำคัญ: กฤษฎาสอนน้องคำฉันท์, การสร้างคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต

Abstract

The academic article on “KRISANA SORN NONG KHAMCHAN: Word formation from Pali and Sanskrit” aims to analyze the characteristics of word formation from Pali and Sanskrit in terms of word structure used. The literature on “Kritsana Sorn Nong Khamchan”, written by Somdej Phra Maha Samanajao Krom Phra Paramanuchitchinorosa, is an example of the study. It found that there are a total of 9 word formation forms from Pali and Sanskrit, as follows: Adverb + Noun structure, which is the most common: Noun + Noun structure, Compound words made up of more than 2 words, Verb + Noun structure, Noun + Verb structure, Adverb + Verb structure, Adverb + Adverb structure, Noun + Adverb structure, and Verb + Verb structure, respectively. These are consistent with the grammatical concept of

Main Words and Modifiers by Nawawan Phanthumetha in terms of both word structure and semantic function.

Keyword: Krisana Sorn Nong Kam Chan, Word formation from Pali and Sanskrit

บทนำ

การสร้างคำในภาษาไทยสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การประสมคำ การซ้ำคำ การซ้อนคำ และการสร้างคำยืมจากภาษาต่างประเทศ อาทิ การสร้างโดยใช้วิธีการสมาสและการสนธิในภาษาบาลี การลงอุปสรรคแบบเขมร เป็นต้น

ภาษาไทยมีการยืมคำจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาใช้เป็นระยะเวลายาวนานนับตั้งแต่มัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ อาจเนื่องมาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเข้ามาพร้อมกับเรื่องศาสนาและการปกครอง จึงกลมกลืนอยู่ในวัฒนธรรมไทยมานาน (สยาม ภัทรานุประวัติ, 2550 อ้างถึงใน จิตตภา สารพัดนึก ไชยปัญญา, 2567) ด้วยสาเหตุนี้ ทำให้ภาษาไทยเกิดกระบวนการสร้างคำที่เรียกว่า คำสมาส

คำสมาสปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากทั้งในวรรณคดี วรรณกรรมปัจจุบัน แม้แต่การสื่อสารในชีวิตประจำวัน เช่น

วรรณกรรม	มาจาก วรรณ (ส.) + กรรม (ส.) ทำหน้าที่เป็นคำนาม หมายถึง งานเขียน, งานประพันธ์ทุกชนิด
ราชาศัพท์	มาจาก ราชา (ป., ส.) + ศัพท์ (ส.) ทำหน้าที่เป็นคำนาม หมายถึง คำที่ใช้กราบบังคมทูล
ไสยาสน์	มาจาก ไสยา (ป.) + อาสน์ (ป., ส.) ทำหน้าที่เป็นคำกริยา หมายถึง นอน

คำสมาสมักปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยทั้งในชื่อเรื่องและเนื้อเรื่อง เช่น ในชื่อเรื่อง มงคลสูตรคำฉันท์ และขัตติยพันธกรณี เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณคดีที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันท์ เพราะต้องการเสียงหนัก-เบา ถ้อยคำที่สละสลวย และมีใจความที่ลึกซึ้ง กวีจึงมักใช้คำสมาสในการแต่งคำประพันธ์ โดยวรรณคดีเรื่อง กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ ฉบับพระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เป็นตัวอย่างของการใช้คำสมาสในบทประพันธ์ได้เป็นอย่างดี เพราะปรากฏการสร้างคำทั้งการสมาสแบบไทย และการสมาสที่มีสนธิแบบไทย ดังตัวอย่างในบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ธรรมดาบุรุษอุตมแพศ	ก็พิเศษคือธงไชย
เฉลิมศรีสร้างคณะใน	ภพมั่นมกุฎทรง
ฉิบนั้นประหนึ่งวรประวัติ	ประกิจแก้วพิเชียรผจง
สวมใส่นิ้วอรอนงค์	พิโรจรัตน์จรัสเจริญ
ไร่ร้างนิราสรวสวา-	มิภรรดาธ่างเห็น

เป้าหมายถวายวัจนดำเนิน

ดำเนินียรความอันหยาบยิน

โดยบทความนี้มุ่งศึกษาการสร้างคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต จากวรรณคดีเรื่อง กฤษณา สอนน้องคำฉันท์ ฉบับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสด้านโครงสร้างของคำที่นำมา ประกอบและความหมายของคำสมาส ซึ่งทำให้ผู้อ่านวรรณคดีเข้าใจเนื้อความและภูมิหลังของเรื่องได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งยังทำให้ผู้อ่านวรรณคดีตระหนักถึงพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสในฐานะรัตนกวีของไทยและเป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมของโลกอีกด้วย

กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ ฉบับพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

กฤษณาสอนน้องคำฉันท์เป็นวรรณคดีคำสอนที่ปรากฏตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา และปรากฏหลักฐานฉบับธนบุรีซึ่งแต่งโดยพระยาราชสุภาวดีและพระภิกษุอินท์ โดยฉบับดังกล่าวปรากฏคำภาษาบาลีและสันสกฤต รวมถึงคำสมาสอยู่เป็นจำนวนมาก อันเนื่องมาจากการใช้โครงเรื่องซึ่งรับอิทธิพลจากอินเดีย โดยฉบับธนบุรีแต่งโดยใช้ลักษณะคำประพันธ์ประเภทคำฉันท์เช่นเดียวกัน หากแต่ปรากฏเพียงอินทวิเชียรฉันท์ และวสันตดิถีฉันท์เท่านั้น ทำให้คำภาษาบาลีและสันสกฤตในฉบับธนบุรีมีความโดดเด่นน้อยกว่าฉบับของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ดังนั้นผู้เขียนบทความจึงเลือกใช้ฉบับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสในการศึกษาครั้งนี้

กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ ฉบับของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสนี้ทรงพระนิพนธ์ขึ้นตามพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามความในบทพระนิพนธ์ว่า

“แต่ผู้จะนิพนธ์ยุคลบบรรหาร
 แห่งราชโยงการ ดำหรััด
 ให้รงสฤตติกฤษณาสุภาสิตสวัสดิ์
 เลบงฉันทรำพรอรธรถ ภิปราย
 แปลงแปลงแสดงพจนเพรงเชลงลักษณบรรยาย
 ชาวชนบทธิบาย ประดาษ
 ไปสมเสนอบเสมอสมานมุขประกาศ
 อโยทธยาคณาปราชญ ทังมวณ
 รงสรรค์สารภจกักขานจักคู่พจนควร
 เสนอสนองสำนวนเนื่อง กระวี
 หวังโอวาทอนุสาคนุสนธกลลัตรี
 แสงสวามิภักดี ถวาย¹”

เมื่อทรงพระนิพนธ์แล้วเสร็จ โปรดให้จารึกไว้บริเวณผนังด้านในศาลาหลังเหนือพระมหาเจดีย์จึงทำให้เรื่อง กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายจนถึงปัจจุบัน

¹ ตานติ ภักดีคำ. (2566). กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ พระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. คณะสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

วรรณคดีเรื่อง กฤษณาสนน้องคำฉันท์ ได้รับเค้าโครงเรื่องมาจากมหากาพย์ของอินเดีย ใช้ฉันท์ซึ่งปรากฏในหนังสือบาลีไวยากรณ์ ภาคฉันทลักษณ์ในการนิพนธ์ ประกอบกับผู้ทรงชำระวรรณคดีเป็นผู้มีพระปรีชาสามารถทางด้านอักษรศาสตร์ จึงทำให้วรรณคดีเรื่องดังกล่าว ได้รับอิทธิพลจากภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นอย่างมาก โดยพระองค์ได้ทรงสร้างศัพท์เพื่อให้เหมาะกับฉันทลักษณ์และมีความหมายที่ลึกซึ้งทำให้วรรณคดีเรื่อง กฤษณาสนน้องคำฉันท์ เปี่ยมไปด้วยคุณค่าทั้งด้านวรรณศิลป์ ข้อคิด และคุณค่าทางภาษา

การสร้างคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต

ภาษาบาลีและสันสกฤตเข้ามามีอิทธิพลต่อภาษาไทยเป็นระยะเวลายาวนาน ดังที่ปรากฏในวรรณคดีพิธีกรรม และความเชื่ออื่น ๆ ที่มาพร้อมกับภาษา เช่น พิธีศรีสังฆปานกาลที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องลิลิตโองการแข่งน้ำ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ความเชื่อเกี่ยวกับสมมติเทพ เป็นต้น ด้วยสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏ จึงทำให้เข้าใจได้ว่า ภาษาบาลีและสันสกฤตปรากฏอยู่ในภาษาไทยมาเป็นระยะเวลานาน

เมื่อภาษาต่างประเทศได้เข้ามามีบทบาทในภาษาไทยแล้ว จึงเกิดการประกอบศัพท์จากคำภาษาต่างประเทศขึ้น เพื่อให้มีคำใช้เพิ่มเติม โดยหนึ่งในวิธีการประกอบศัพท์หรือการสร้างคำนั้น เรียกว่า คำสมาส

การสร้างคำสมาสสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท โดยยึดแนวคิดของจางซัย เจนหัตถการกิจ (2561, น.70 – 75) ได้แก่ คำสมาสแบบไทยและคำสมาสที่มีสนธิแบบไทย

1. การสร้างคำสมาสแบบไทย

เป็นการสร้างคำที่มีลักษณะคล้ายคำประสมของไทย กล่าวคือ การนำคำที่มีความหมายต่างกันตั้งแต่ 2 คำ สมาสกันมาเรียงต่อกันโดยวิธีการย่อศัพท์ คำใหม่ที่ได้จะมีความหมายกว้างขึ้น เช่น วัฒนธรรม วิทฺยฐานะ รัฐบาล (สุชาติา เจียงพงษ์, 2564 : 64) โดยมีหลักการสร้างคำ ดังนี้

1.1 คำที่นำมาสร้างต้องเป็นคำภาษาบาลีหรือสันสกฤตเท่านั้น เช่น ราช โอรส ปฐม ศึกษา
อุดม ทูต

1.2 นำศัพท์ประกอบไว้นำหน้าศัพท์หลัก และต้องแปลความหมายจากหลังมาหน้า เช่น

ราชธิดา	มาจาก ราช + ธิดา
	หมายถึง ลูกสาวของพระราช

อุปัทวเหตุ	มาจาก อุปัทว + เหตุ
	หมายถึง เหตุที่เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นมงคล

1.3 ท้ายศัพท์ต้องไม่ปรากฏรูปวิสรรชนีย์และเครื่องหมายทัณฑฆาต เช่น นิจกาล

1.4 ต้องออกเสียงสระที่ท้ายศัพท์ตัวแรก เช่น ราชมงคล อ่านว่า ราช – ซะ – มง – คล, พิบูลวัตร อ่านว่า พิ – บุณ – ละ – วัต¹ ซึ่งคำสมาสบางคำอาจอ่านออกเสียงตามความนิยมแบบไทยให้ถือเป็นข้อยกเว้น

1.5 คำว่า วร และ พระ ตามด้วยภาษาบาลีและสันสกฤตถือเป็นคำสมาส เช่น วรประวิตร
พระภรรดา

¹ อ่านตามฉันทลักษณ์ในบทประพันธ์ว่า พิ – บุ – ละ – วัต

2. การสมาสที่มีสนธิแบบไทย

สนธิ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเสียงซึ่งเกิดจากการเชื่อมเสียง 2 เสียง ที่อยู่ชิดกันให้กลมกลืนกันในภาษาบาลีและสันสกฤตมีพยัญชนะสนธิ สระสนธิ และนิคหิตสนธิ (ราชบัณฑิตยสภา, 2554)

การสนธิในภาษาไทยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1 สระสนธิ คือ การนำคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาสนธิกับคำที่ขึ้นต้นด้วยสระ (ขึ้นต้นด้วย อ)

(1) ตัดสระท้ายคำหน้า ใช้สระหน้าคำหลัง เช่น

พรหม + อินทร์ เป็น พรหมินทร์

ภ้ย + อันตราย เป็น ภยันตราย

(2) ตัดสระท้ายคำหน้า เปลี่ยนสระหน้าคำหลัง โดยเปลี่ยน อะ เป็น อา, อิ เป็น เอ, และ อุ เป็น อู หรือ โอ เช่น

สรรพ + องค์กร เป็น สรรพวงค์

เอก + สวามี เป็น เอกาสวามี

จร + อิศ เป็น จเรศ

ชล + อุทก (+ นที) เป็น ชโลทก (+ นที)

(3) เปลี่ยนสระที่ท้ายคำหน้า โดยเปลี่ยน อิ หรือ อี เป็น ย และเปลี่ยน อุ หรือ อู เป็น ว แล้วสนธิ ซึ่งไม่ปรากฏในเรื่อง

2.2 พยัญชนะสนธิ คือ การนำคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาสนธิกับพยัญชนะ

(1) คำที่ลงท้ายด้วย ส สนธิกับพยัญชนะ ให้เปลี่ยน ส เป็น โ- เช่น

มนสุ + สมาน เป็น มโนสมาน

(2) อุปสรรค ทุส และ นิส สนธิกับพยัญชนะ ให้เปลี่ยน ส เป็น ร เช่น

ทุส + ยศ เป็น ทุยศ

นิส + อันตราย เป็น นිරันตราย

2.3 นิคหิตสนธิหรืออนฤคหิตสนธิ คือ การนำคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาสนธิกับนิคหิต

(1) นิคหิตสนธิกับสระ ให้เปลี่ยนนิคหิตเป็น ม แล้วสนธิ เช่น

สั + ฤทธิ เป็น สัมฤทธิ

(2) นิคหิตสนธิกับพยัญชนะวรรค ให้เปลี่ยนนิคหิตเป็นพยัญชนะท้ายวรรคนั้น ๆ แล้วสนธิ เช่น

สั + ปุรณั เป็น สมปุรณั

สั + มติ เป็น สมมติ¹

(3) นิคหิตสนธิกับเศษวรรค ให้เปลี่ยนนิคหิตเป็น ง แล้วสนธิ เช่น

(สวัสติ +) สั + วาส เป็น (สวัสติ +) สั้งวาส

¹ ตามเรื่องเขียนว่า “สมมติ”

เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ดังกล่าวในวรรณคดีเรื่อง กฤษณาสนนึ่งคำฉันท์ พบว่า ปรากฏคำสมาสแบบไทยเป็นจำนวนมากที่สุด และคำสมาสแบบมีสนธิประเภทสระสนธิ นิคหิตสนธิ และพยัญชนะสนธิตามลำดับ ซึ่งสามารถจำแนกได้ ดังนี้

ประเภทของคำสมาส	จำนวนคำ	คิดเป็นร้อยละ
1. คำสมาสแบบไทย	104	74.29
2. คำสมาสแบบมีสนธิแบบไทย	36	25.71
2.1 สระสนธิ	27	19.29
2.2 พยัญชนะสนธิ	4	2.86
2.3 นิคหิตสนธิ	5	3.57

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพที่ทรงเลือกสรรคำมาใช้ในวรรณคดีประเภทคำสอน ซึ่งสะท้อนว่า กฤษณาสนนึ่งคำฉันท์ ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนสตรีทั่วไป แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนสตรีชาววังหรือสตรีสูงศักดิ์ในสมัยนั้น โดยสังเกตได้ตั้งแต่ลักษณะคำประพันธ์ประเภทคำฉันท์ ซึ่งเป็นคำประพันธ์ชั้นสูง ยากต่อการที่คนทั่วไปจะเข้าใจ คำศัพท์ที่ใช้ หรือแม้แต่สิ่งที่สะท้อนผ่านตัวละครที่เป็นพระราชธิดาของกษัตริย์เช่นกัน

โครงสร้างและหน้าที่คำสมาสที่ปรากฏในกฤษณาสนนึ่งคำฉันท์

การวิเคราะห์โครงสร้างคำสมาสที่ปรากฏในกฤษณาสนนึ่งคำฉันท์ โดยวิเคราะห์จากชนิดของคำที่นำมาประกอบตามแนวคิดสยามไวยากรณ์ของพระยาอุปกิตศิลปสาร ซึ่งแบ่งชนิดของคำออกเป็น 7 ชนิด ได้แก่ คำนาม คำสรรพนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ คำบุพบท คำสันธาน และคำอุทาน ปรากฏคำสมาสในเรื่องทั้งหมด 140 คำ สามารถจำแนกได้เป็น 9 รูปแบบ ดังนี้

1. โครงสร้างแบบคำวิเศษณ์ + คำนาม ปรากฏ 48 คำ แบ่งเป็น

1.1 คำสมาสแบบไทย 37 คำ เช่น

ทิพยพิมาน มาจาก ทิพย์ + พิมาน

เอกาสวามี มาจาก เอกา + สวามี

พระไฉยนา¹ มาจาก พระ + ไฉยนา

1.2 คำสมาสแบบมีสนธิแบบไทย 11 คำ เช่น

นิรันตราย มาจาก นิส + อันตราย

สมบัติ มาจาก ส + บัติ

มโหศวรรย์ มาจาก มหา + โสศวรรย์

2. โครงสร้างแบบคำนาม + คำนาม ปรากฏ 44 คำ แบ่งเป็น

2.1 คำสมาสแบบไทย 25 คำ เช่น

มุขประกาศ มาจาก มุข + ประกาศ

¹ คำว่า พระ เป็นคำวิเศษณ์ เพราะแผลงมาจากคำว่า วร ซึ่งเป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง ยอดเยี่ยม, ประเสริฐ, เลิศ

เขตรชัณท์ มาจาก เขตร + ชัณท์

ราชฤไทย มาจาก ราช + ฤไทย

2.2 คำสมาสแบบมีสนธิแบบไทย 19 คำ เช่น

พรหมินทร์ มาจาก พรหม + อินทร์

ราคนุกรม มาจาก ราค + อนุกรม

บิดุเรศ มาจาก บิดร + อีศ

3. โครงสร้างแบบคำกริยา + คำนาม ปรากฏ 10 คำ แบ่งเป็น

3.1 คำสมาสแบบไทย 9 คำ เช่น

ประสิทธิศิลป์ มาจาก ประสิทธิ์ + ศิลป์

ประสิทธิเวท มาจาก ประสิทธิ์ + เวท

วิวาทวาทา มาจาก วิวาท + วาทา

ไสยากร มาจาก ไสยา + กร

3.2 คำสมาสแบบมีสนธิแบบไทย 1 คำ คือ

ภิรมเยศ มาจาก ภิรมย์ + อีศ

4. โครงสร้างแบบคำนาม + คำกริยา ปรากฏ 5 คำ โดยทุกคำเป็นคำสมาสแบบไทย ได้แก่

ลักษณะบรรยาย มาจาก ลักษณะ + บรรยาย

อรรถภิปราย มาจาก อรรถ + อภิปราย

สวามิบริรักษ์ มาจาก สวามิ + บริรักษ์

ศักดิ์สุญ มาจาก ศักดิ์ + สุญ

นราบาล มาจาก นรา + บาล

5. โครงสร้างแบบคำวิเศษณ์ + คำกริยา ปรากฏ 5 คำ แบ่งเป็น

5.1 คำสมาสแบบไทย 3 คำ ได้แก่

บริบาล มาจาก บริ + บาล

บริภาษ มาจาก บริ + ภาษ

บริรักษ์ มาจาก บริ + รักษ์

5.2 คำสมาสแบบมีสนธิแบบไทย 2 คำ ได้แก่

บุพเพภิปราย มาจาก บุพพ + อภิปราย

นิราส มาจาก นิสุ + อาส

6. โครงสร้างแบบคำวิเศษณ์ + คำวิเศษณ์ ปรากฏ 2 คำ ซึ่งเป็นคำสมาสแบบมีสนธิแบบไทยทั้งสิ้น ได้แก่

สมบูรณ มาจาก ส + บูรณ

วราดิเรก มาจาก วร + อติเรก

7. โครงสร้างแบบคำนาม + คำวิเศษณ์ ปรากฏ 1 คำ ซึ่งเป็นคำสมาสแบบไทย คือ

มโนสมาน มาจาก มนส + สมาน

8. โครงสร้างแบบคำกริยา + คำกริยา ปรากฎ 1 คำ ซึ่งเป็นคำสมาสแบบไทย คือ

ยุรยาตร มาจาก ยุร + ยาตร

9. คำสมาสที่ประกอบมาจากศัพท์มากกว่า 2 คำ ปรากฎ 23 คำ แบ่งเป็น

9.1 คำสมาสที่ประกอบมาจากศัพท์ 3 คำ ปรากฎ 19 คำ เช่น

กามกริธากร มาจาก กาม + กริธา + กร

มีโครงสร้างเป็น คำนาม + คำกริยา + คำนาม

สิริไสยากร มาจาก สิริ + ไสยา + กร

มีโครงสร้างเป็น คำนาม + คำนาม + คำนาม

ขัตติยพงศาพันธู มาจาก ขัตติยะ + พงศา + พันธุ

มีโครงสร้างเป็น คำนาม + คำนาม + คำนาม

9.2 คำสมาสที่ประกอบมาจากศัพท์ 4 คำ ปรากฎ 4 คำ เช่น

อรรคราชิศรบดี มาจาก อรรค + ราช + อิศร + บดี

มีโครงสร้างเป็น คำวิเศษณ์ + คำนาม + คำวิเศษณ์ + คำนาม

มหิษิมหิศร มาจาก มหา + อิษี + มหา + อิศร

มีโครงสร้างเป็น คำวิเศษณ์ + คำนาม + คำวิเศษณ์ + คำนาม

จากการศึกษาวิเคราะห์ชนิดของคำที่นำมาสร้างคำสมาสแล้ว สามารถจำแนกตามโครงสร้างได้ ดังนี้

โครงสร้าง	จำนวนคำ	คิดเป็นร้อยละ
1. โครงสร้างแบบคำวิเศษณ์ + คำนาม	48	34.29
2. โครงสร้างแบบคำนาม + คำนาม	44	31.43
3. โครงสร้างแบบคำกริยา + คำนาม	10	7.14
4. โครงสร้างแบบคำนาม + คำกริยา	5	3.57
5. โครงสร้างแบบคำวิเศษณ์ + คำกริยา	5	3.57
6. โครงสร้างแบบคำวิเศษณ์ + คำวิเศษณ์	2	1.43
7. โครงสร้างแบบคำนาม + คำวิเศษณ์	2	1.43
8. โครงสร้างแบบคำกริยา + คำกริยา	1	0.71
9. คำสมาสที่ประกอบมาจากศัพท์มากกว่า 2 คำ	23	16.43
รวม	140	100

จากตารางข้างต้นสรุปโครงสร้างคำสมาสพบว่า คำที่นำมาประกอบส่วนใหญ่เป็นคำนาม ซึ่งตรงกับที่กล่าวถึงในหนังสืออุเทศภาษาไทย ชุด บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2 : คำ การสร้างคำและการยืมคำ (2549) ว่า “คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยส่วนใหญ่ยืมมาจากต้นเค้าศัพท์หน่วยนาม (nominal stem) ดังนั้น คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตส่วนใหญ่จึงเป็นคำนามมากกว่าคำชนิดอื่น ๆ” โดยคำนามที่ปรากฏ เมื่อนำมาประกอบกับคำชนิดอื่น ๆ เป็นคำสมาสแล้วสามารถทำหน้าที่ในประโยคได้หลายหน้าที่ เช่น

“ยามงายก็อยู่งาน บริบาลบติศร
ยามสถิตยไสยากร ฟิงนวนนั้ระวังยาม”

คำสมาสในบทประพันธ์ข้างต้น ปรากฏคำสมาสที่ประกอบจากคำนาม 2 คำ ได้แก่ บติศร มีโครงสร้างแบบคำนาม + คำนาม และคำว่า ไสยากร มีโครงสร้างแบบคำกริยา + คำนาม ซึ่งคำทั้งสองทำหน้าที่ในประโยคแตกต่างกัน โดยคำว่า บติศร ทำหน้าที่เป็นกรรมของประโยค ส่วนคำว่า ไสยากร ทำหน้าที่กริยาในประโยค แม้ว่าคำทั้งสอง เมื่ออยู่โดยลำพังแล้วจะทำหน้าที่เป็นคำนามก็ตาม ซึ่งยิ่งแสดงให้เห็นว่า “ต้นเค้าศัพท์หน่วยนามของภาษาบาลีและสันสกฤต เมื่อยืมเข้ามาใช้ในภาษาไทย อาจเปลี่ยนชนิดของคำไปเป็นคำกริยาได้” (วัลยา ช่างขวัญยืน และคณะ, 2549 : น.141)

คำที่ปรากฏประกอบจากคำ 3 ชนิด ได้แก่ คำนาม คำกริยา และคำวิเศษณ์ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของนวรรณ พันธุเมธา (2558) ที่กล่าวถึง คำหลัก ว่าหมายถึง คำสำคัญที่ใช้บอกเนื้อความซึ่งผู้พูดสื่อสารไปยังผู้ฟัง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คำนามและคำกริยา ทั้งยังกล่าวถึง คำขยาย ที่หมายถึง คำที่ใช้ขยายคำหลักหรือขยายคำขยายด้วยกันเอง โดยไม่ได้เจาะจงว่า คำขยายต้องเป็นคำชนิดใด เพียงแต่ต้องทำหน้าที่ขยายคำอื่นเท่านั้น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับคำสมาสที่ปรากฏและหลักเกณฑ์การสร้างคำสมาสที่กล่าวมาข้างต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ทิพยพิมาน	มาจาก ทิพย + พิมาน มีโครงสร้างแบบ คำวิเศษณ์ + คำนาม หมายถึง ที่อยู่อันเป็นของเทวดา
สวามิภักดี	มาจาก สวามิ + ภักดี มีโครงสร้างแบบ คำนาม + คำนาม หมายถึง ความจงรักต่อสามี
อรรถภิปราย	มาจาก อรรถ + อภิปราย มีโครงสร้างแบบ คำนาม + คำกริยา หมายถึง การชี้แจงแสดงความคิดเห็นด้วยถ้อยคำ
บริรักษ์	มาจาก บริ + รักษ์ มีโครงสร้างแบบ คำวิเศษณ์ + คำกริยา หมายถึง ดูแล ปกป้อง รักษา

จากตัวอย่างข้างต้น ปรากฏคำนามและคำกริยาในฐานะคำหลัก พบว่าคำเหล่านี้มีความหมายเน้นไปที่คำนามหรือคำกริยา ส่วนคำที่มีคำวิเศษณ์เป็นองค์ประกอบ จะทำหน้าที่ขยายคำอื่นให้มีความหมายเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น ความหมายของคำสมาสจึงเน้นไปที่คำนามหรือคำกริยาเป็นหลัก

บทสรุป

วรรณคดีเรื่อง กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ ฉบับพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสเป็นวรรณคดีสำหรับสอนสตรี ซึ่งทรงชำระและแต่งขึ้นใหม่ตามเค้าโครงเรื่องเดิมจากมหากาพย์ของอินเดีย โดยวรรณคดีเรื่องดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากภาษาบาลีและสันสกฤตทั้งโครงเรื่อง ชื่อตัวละคร เช่น พรหมทัต กฤษณา จิตรประภา ลักษณะคำประพันธ์แต่งเป็นคำฉันท์ ซึ่งใช้ฉันท์ตามตำราฉันท์วรรณพฤติของภาษาบาลีในหนังสือบาลีไวยากรณ์ ภาคฉันท์ลักษณะ อีกทั้งที่ปรากฏมากที่สุด คือ การสร้างคำสมาส

การสร้างคำสมาสในภาษาไทยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ คำสมาสแบบไทย และ คำสมาสแบบมีสนธิแบบไทย โดยคำสมาสที่ปรากฏในเรื่องกฤษณาสอนน้องคำฉันท์มีทั้งสิ้น 140 คำ แบ่งตามโครงสร้างการสร้างคำได้เป็น 9 รูปแบบ ได้แก่ 1) โครงสร้างแบบคำวิเศษณ์ + คำนาม จำนวน 48 คำ 2) โครงสร้างแบบ คำนาม + คำนาม จำนวน 44 คำ 3) โครงสร้างแบบคำกริยา + คำนาม จำนวน 10 คำ 4) โครงสร้างแบบ คำนาม + คำกริยา จำนวน 5 คำ 5) โครงสร้างแบบคำวิเศษณ์ + คำกริยา จำนวน 5 คำ 6) โครงสร้างแบบ คำวิเศษณ์ + คำวิเศษณ์ จำนวน 5 คำ 7) โครงสร้างแบบ คำนาม + คำวิเศษณ์ จำนวน 2 คำ 8) โครงสร้างแบบ คำกริยา + คำกริยา และ 9) คำสมาสที่ประกอบมาจากศัพท์มากกว่า 2 คำ จำนวน 23 คำ

ผลการศึกษาด้านโครงสร้างและจำนวนคำสมาสที่ปรากฏพบว่า คำสมาสส่วนใหญ่ประกอบมาจาก คำนามและคำกริยา ซึ่งสอดคล้องกับการแบ่งชนิดของคำตามแนวคิดของนวรรณ พันธุมธาทีก้าวว่า คำหลัก หมายถึง คำสำคัญที่ใช้ในการบอกเนื้อความหรือเจตนาที่ต้องการส่งไปยังผู้รับสาร ซึ่งแบ่งเป็นคำนามและคำกริยา เมื่อพิจารณาโครงสร้างคำสมาสพบว่า คำวิเศษณ์ที่ปรากฏทำหน้าที่เป็นคำขยาย ซึ่งตรงตามหลักเกณฑ์การสร้างคำและแปลความหมายคำสมาส

ข้อเสนอแนะ

การศึกษการสร้างคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤตหรือคำสมาสจากวรรณคดีเรื่อง กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ในครั้งนี้มีข้อจำกัดคือ การจำแนกประเภทของคำสมาสบางคำ ไม่อาจจะระบุประเภทได้เนื่องจากมีคำจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้สร้างตามวิธีการสร้างคำสมาส เช่น การเขียนคำที่ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ผู้เขียนจึงไม่ได้รวบรวมหรือนำมาศึกษาต่อในการศึกษารุ่นนี้

อนึ่ง ผู้เขียนเห็นว่า วรรณคดีเรื่อง กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ ยังปรากฏคำที่มาจากการสร้างคำชนิดอื่นซึ่งสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ เพราะการวิเคราะห์คำจะทำให้ผู้อ่านวรรณคดีเกิดความเข้าใจลึกซึ้งมากขึ้น โดยผู้เขียนเข้าใจว่า วรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาบาลีและสันสกฤตย่อมปรากฏคำสมาสเช่นเดียวกัน จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาต่อไปว่า เพราะเหตุใดคำสมาสจึงมักปรากฏในวรรณคดีประเภทดังกล่าว

รายการอ้างอิง

จงชัย เจนหัตถการกิจ. (2564). **หลักภาษาไทย : หนังสือประกอบการเรียนการสอน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551** (พิมพ์ครั้งที่ 16). ธนาเพรส.

จิตตภา สารพัฒน์ก ไชยปัญญา. (2567). คำยืม: กรณีศึกษาลักษณะการยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 32(1), 28-41.

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/article/view/270456/182396>

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. (2516). **กฤษณาสอนน้อง คำฉันท์ ฉบับกรุงธนบุรี กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ และวินิจฉัยเรื่องกฤษณาสอนน้อง**. กรมศิลปากร. นววรรณ พันธุมธา. (2558). *ไวยากรณ์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 7). โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2553). *คำไทยที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต*. ราชบัณฑิตยสถาน วัชรญาณ. (ม.ป.ป.). *กฤษณาสอนน้องคำฉันท์*. <https://vajirayana.org/กฤษณาสอนน้องคำฉันท์> วัลยา ช่างขวัญยืน และคณะ. (2549). **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2 : คำ การสร้างคำและการยืมคำ**.

สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ศานติ ภัคดีคำ. (2566). **กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ พระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส**. คณะสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม.

สุชาติา เจียพงษ์. (2564). **หลักภาษาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2). การพิมพ์ต่อทคอม.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา . (2554). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. <https://dictionary.orst.go.th/>

อุปกิตศิลปสาร. (2499). *ไวยากรณ์ไทย วจิวิภาค* (พิมพ์ครั้งที่ 9). ไทยวัฒนาพานิช.

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ใน
คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง
The Critical Discourse Analysis of Eulogy of King Prasart Thong

ภูเบศร์ เพ็งประโคน¹ สุคนธ์รัตน์ สร้อยทองดี²

Poobeth Pengprakhon¹ Sukhontarat Soythongdee²

¹ สาขาวิชาเอกการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประเทศไทย

¹ Teaching Thai, Faculty of Education, Khon Kean University, Thailand

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาเอกการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประเทศไทย

² Assistant Professor of Teaching Thai, Faculty of Education, Khon Kean University, Thailand

Corresponding author: poobeth.p@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นกระบวนการสร้างและเผยแพร่ตัวบทวาทกรรมที่สอดรับกับการสร้างความชอบธรรมและการพิสูจน์บุญญาธิการของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองหลังการปราบดาภิเษก ซึ่งได้รับการถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมคำฉันท์ด้วยวิธีการทางวรรณศิลป์ที่ซับซ้อนและแยบยล การวิเคราะห์วาทกรรมในกระบวนการสร้างความชอบธรรมดังกล่าวใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของนอร์แมน แฟร์คลัฟ ที่อธิบายความสัมพันธ์ของวาทกรรม 3 มิติ ซึ่งมิติที่ 1 ตัวบท ปราบกฏวาทกรรมทั้งหมด 8 วาทกรรมและกลวิธีทางภาษา 3 กลวิธีที่ประกอบสร้างเป็นวาทกรรมในคำฉันท์ มิติที่ 2 วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม พบการสร้างและการบริโภควาทกรรมได้แสดงให้เห็นการถ่ายทอดความเชื่อและอุดมการณ์เป็นรูปธรรมผ่านงานศิลปะเพื่อให้เข้าถึงผู้รับสารที่มีข้อจำกัดด้านการอ่าน และมิติที่ 3 วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม แสดงให้เห็นบทบาทของศาสนาและสถานการณ์ทางการเมืองที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมซึ่งมีอิทธิพลต่อกระบวนการสร้างความชอบธรรม ตลอดจนการดำรงอุดมการณ์ของวาทกรรมนั้นสืบต่อมา การศึกษาวาทกรรมตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จึงสามารถเปิดเผยความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรม อำนาจและอุดมการณ์ที่มีบทบาทต่อการครอบงำทางความคิดซึ่งซ่อนอยู่เบื้องหลังวรรณกรรม พิธีกรรมและศิลปกรรมในสมัยอยุธยา

คำสำคัญ: สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง, วาทกรรม, วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

Abstract

This article aims to elucidate the processes involved in the construction and dissemination of discourse that serve to legitimize King Prasat Thong's authority following his usurpation. Using Norman Fairclough's Critical Discourse Analysis, the research examines Three Dimensions Model.

Textual analysis identifies eight discourses and three linguistic strategies embedded in poetry eulogies through refined literary techniques. Discourse practice shows how these texts transmitted beliefs and ideologies via artistic forms, making them accessible to largely illiterate audiences. Socio-cultural practice highlights the influence of religion and political change in reshaping social structures, sustaining the ideological legitimacy of the monarchy.

the article reveals how texts function as discourse, between discourse, power, and ideology. Such interrelations underpin Ideological hegemonic of thought subtly embedded in the literature, rituals, and artistic in the Ayutthaya period.

Keywords: King Prasat Thong, Discourse, Critical Discourse Analysis

บทนำ

การเฉลิมฉลองราชสมบัติของพระมหากษัตริย์ถือเป็นกระบวนการสำคัญในการขึ้นสู่อำนาจสูงสุดตามแนวคิดแบบรัฐจารีต กระบวนการหรือเหตุในการครองราชสมบัติย่อมแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ในขณะที่มีการผลัดแผ่นดิน แม้ว่ากระบวนการสืบราชบัลลังก์จะมีความแตกต่างกัน แต่ผลของกระบวนการดังกล่าวล้วนนำมาซึ่งการสถาปนาพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ในฐานะผู้ปกครองซึ่งมีสิทธิอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน โดยราชพิธีหรือธรรมเนียมสำคัญที่สุดที่เปลี่ยนสถานะจากบุคคลธรรมดาไปเป็นกษัตริย์ได้นั้น เรียกว่า “การอภิเษก” ซึ่งแปลโดยศัพท์แล้วจะมีความหมายว่า “แต่งตั้งโดยการทำพิธีรดน้ำ” (ราชบัณฑิตยสภา, 2554) ไม่ว่าจะบุคคลใดจะใช้กระบวนการใดก็ตามเพื่อเปลี่ยนสถานะมาเป็นพระมหากษัตริย์ล้วนต้องผ่านการอภิเษกทั้งสิ้น (บุรยา ศราภย์วานิช, 2553) ตำราปัญจราชาภิเษก ได้กล่าวถึงพระราชพิธีอภิเษกพระมหากษัตริย์หรือการราชาภิเษกทั้งหมด 5 ประเภท ซึ่งประกอบด้วย 1) ราชาภิเษก หมายถึง การเป็นกษัตริย์โดยสืบทอดผ่านทางความสัมพันธ์แบบเครือญาติหรือสันตติวงศ์ 2) อภิเษก หมายถึง การเป็นกษัตริย์โดยการสมรสกับธิดาของกษัตริย์องค์อื่น 3) โภคาภิเษก หมายถึง การเป็นกษัตริย์โดยอำนาจของผู้มีทรัพย์มากและมีคุณธรรม สามารถขจัดทุกข์ภัยของราษฎรได้ 4) ปราบดาภิเษก หมายถึง การเป็นกษัตริย์โดยยึดอำนาจทางปกครองแล้วสถาปนาบุคคลอื่นขึ้นเป็นกษัตริย์แทน และ 5) อินทราชาภิเษก หมายถึง การเป็นกษัตริย์โดยมีพระอินทร์นำเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์มามอบให้ พร้อมกับเทียบบุษยพิชัยราชรถต่อหน้าแล้วนมิตให้เกิดฉัตรทิพย์กลางอากาศ ด้วยความยากและโอกาสอันน้อยที่จะเกิดการอินทราชาภิเษกขึ้นได้ จึงถือเป็นการแสดงออกถึงบุญญาธิการของผู้ได้รับการอภิเษกประเภทนี้อาจจะกล่าวได้ว่าผู้ที่ผ่านการอินทราชาภิเษกนั้นได้รับราชสภาวะหรือความเป็นพระราชเช่นเดียวกับพระอินทร์ ซึ่งเป็นผู้ปกครองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ด้วย (กระทรวงวัฒนธรรม, 2560; กรมศิลปากร, 2479)

พระราชพงศาวดารและเอกสารทางประวัติศาสตร์ระบุว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีพระมหากษัตริย์เพียง 3 พระองค์ที่ทรงผ่านการอินทราภิเษก ได้แก่ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ถัดมา คือ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และกษัตริย์องค์สุดท้าย คือ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (กรมศิลป์ากร, 2545) ซึ่งพระมหากษัตริย์ 2 พระองค์แรกนั้นผ่านการอินทราภิเษกเพื่อแสดงพระบรมเดชานุภาพ ในขณะที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงเข้ารับการอินทราภิเษกบนเขาพระสุเมรุจำลองเพื่อให้พระราชพิธีดังกล่าวเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมหลังการปราบดาภิเษกเพื่อสถาปนาพระองค์เองขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ถัดจากรัชกาลของพระอาทิตย์วงษ์

เยเรเมียส ฟาน ฟลีต (2548) บันทึกถึงสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง หรือ พระเจ้าสรรเพชญ์ที่ 5 ว่า ทรงเป็นเพียงขุนนางผู้ใช้อำนาจโคลัมราชนบัลลังก์และขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ได้สำเร็จด้วยวิธีการที่อุกอาจผิดไปจากโบราณราชประเพณี ด้วยลักษณะการตัดตอนกระบวนการสืบราชบัลลังก์ ส่งผลให้พระองค์ต้องเผชิญกับปัญหาความชอบธรรมทางการเมืองทั้งจากประชาชน ขุนนางและพระประยูรญาติ เนื่องจากพระองค์ถูกมองว่าเป็นเพียงขุนนางซึ่งไม่มีสิทธิธรรมในราชบัลลังก์นี้ (พิชญา สุ่มจินดา, 2563)

นอกจากการเผชิญหน้ากับปัญหาความชอบธรรมในราชบัลลังก์ที่พระองค์ต้องพิสูจน์ต่อประชาชน ขุนนางและประยูรญาติที่ไม่ยอมรับการครองราชย์ซึ่งไม่ได้เป็นไปตามโบราณราชประเพณี (ฟาน ฟลีต, 2548) อ้างถึงใน พิชญา สุ่มจินดา, 2563) สมเด็จพระเจ้าปราสาททองยังต้องประสบกับปัญหาที่เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติหลังการครองราชย์ของพระองค์ซึ่งส่งผลต่อสถานะและความชอบธรรมในราชบัลลังก์กรุงศรีอยุธยา เช่น ปรากฏการณ์วิฤตมหานฤตภัยที่พัดลงมาโดยไม่ได้มีเหตุที่ทำให้ถล่มลงมาได้ เมื่อซ่อมแซมปราสาทประธานดังกล่าวก็เกิดลมพายุใหญ่พัดนึ่งร้านไม้ไผ่สำหรับการซ่อมพังก่อลงมา 6 ปีหลังการครองราชสมบัติก็เกิดเหตุการณ์อวมงคลที่ ฟาน ฟลีต (2548) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา (พนรัตน์, 2563) บันทึกไว้ตรงกันคือ พระที่นั่งมิ่งมงคลภิเษกมหาปราสาทถูกฟ้าผ่า ทำให้เกิดเพลิงไหม้ลูกกลมร้อนต่าง ๆ ในพระราชฐานไปกว่าร้อยหลังและไหม้พระนครส่วนหนึ่งเสียหาย ซึ่งพระที่นั่งดังกล่าวมีชื่อที่เกี่ยวกับความเป็นมงคลแห่งการอภิเษกเป็นกษัตริย์ ดังนั้น การที่พระที่นั่งหลังนี้ถูกเพลิงไหม้จึงเป็นอัปมงคลต่อพระองค์โดยตรง

แม้จะมีอวมงคลเกิดขึ้นตลอดช่วงต้นรัชกาลของพระองค์แต่กลับถูกนำมาใช้เป็นกุศโลบายในการสร้างความชอบธรรม โดยทรงจัดพระราชพิธีอินทราภิเษกและพระราชพิธีลบศักราชขึ้นพร้อมกันในคราวเดียว เพื่อพิสูจน์พระบุญญาธิการของพระองค์เองว่าทรงคู่ควรกับราชบัลลังก์อยุธยาแท้ ๆ กันกับกษัตริย์ในรัชกาลที่ผ่านมา (ฟาน ฟลีต, 2548; พนรัตน์, 2563) พระราชพิธีที่ถูกจัดขึ้นจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองนำมาพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาส และหลังจากการประกอบพระราชพิธีแล้วพระองค์สามารถครองราชสมบัติมาตลอดรัชกาลโดยปราศจากข้อกังขาในพระบุญญาธิการ แม้แต่พระราชพงศาวดารในสมัยรัตนโกสินทร์เองก็ไม่ได้มีการกล่าวประณามการขึ้นสู่อำนาจของพระองค์ ต่างกับสมเด็จพระเพทราชาและพระเจ้าเสือที่ทรงขึ้นสู่อำนาจด้วยวิธีการปราบดาภิเษกเช่นเดียวกัน (กรมศิลป์ากร, 2545; พนรัตน์, 2563) แต่กลับถูกประณามในประชุมพระราชพงศาวดารสมัยรัชกาลที่ 1 อย่างหนักด้วยเหตุที่ทั้งสองพระองค์ไม่ได้มีกระบวนการพิสูจน์พระบารมีและสร้างความชอบธรรมหลังการปราบดาภิเษก (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543)

กระบวนการสร้างความชอบธรรมและการพิสูจน์พระบารมีของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยบทประพันธ์ประเภทคำฉันท์ โดยพระราชครูมเหศวรเป็นผู้ประพันธ์ ซึ่งมีเนื้อหาที่

กล่าวถึงพระราชพิธีสำคัญในรัชกาล ตลอดจนการสรรเสริญสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (กรมศิลปากร, 2545) ซึ่งทั้งหมดเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างความชอบธรรมที่ถูกถ่ายทอดผ่านบทประพันธ์ วิธีการสร้างความชอบธรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นลักษณะการสร้างวาทกรรมของผู้มีอำนาจเพื่อใช้อุดมการณ์และอำนาจครอบงำคนในสังคมและเอื้อประโยชน์ต่อผู้มีอำนาจที่สร้างวาทกรรมนั้น ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Fairclough, 1995 อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556)

ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) มาศึกษาวาทกรรมที่ปรากฏในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง โดยวิเคราะห์วาทกรรมดังกล่าวทั้งในด้านรูปแบบ เนื้อหา และการนำเสนอตัวบทที่สะท้อนกระบวนการสร้างความชอบธรรมและพิธีสุญพระบุญญาบารมีในรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง รวมทั้งวิเคราะห์การสร้างและการถ่ายทอดวาทกรรมเหล่านั้นไปสู่สังคม นำไปสู่การวิเคราะห์บริบทสังคม วัฒนธรรม ค่านิยมต่าง ๆ ที่มีผลทำให้วาทกรรมดังกล่าวสามารถครอบงำและเอื้อประโยชน์ต่อการสร้างความชอบธรรมในรัชกาลของพระองค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาตัวบทในวาทกรรมซึ่งประกอบสร้างในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ
2. เพื่อศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมที่ปรากฏในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ
3. เพื่อศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้นำแนวคิดวิธีการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของนอร์แมน แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995 อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556) ที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ตัวบทและบริบทเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากวาทกรรม โดยใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์คุณสมบัติของวาทกรรมตามภาคตัดขวาง (Three Dimensions Model) ซึ่งมีทั้งหมด 3 มิติ ประกอบด้วย

มิติที่ 1 การวิเคราะห์ตัวบท (Text) โดยใช้แนวคิดกลวิธีทางภาษาในข้อความ (Linguistic Strategies in Discourse) ของจันทิม่า อังคพนิชกิจ (2562) เพื่อวิเคราะห์ตัวบทที่ประกอบสร้างเป็นวาทกรรม

มิติที่ 2 การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) เพื่ออธิบายกระบวนการสร้างและบริบทตัวบท โดยวิเคราะห์วาทกรรมในแง่มุมมองของผู้สร้างวาทกรรมและผู้รับสารจากวาทกรรมนั้น

มิติที่ 3 การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Practice) โดยใช้บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและการบริบทตัวบท เพื่อวิเคราะห์การดำรงอยู่ของวาทกรรมในสังคมนั้น ๆ

สมมติฐานการวิจัย

1. จากการศึกษาตัวบท จะปรากฏตัวบทที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความชอบธรรมและการสร้างพระบุญญาบารมีหลังการปราบดาภิเษกของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองที่แสดงออกผ่านพิธีกรรม ความเชื่อและการสรรเสริญพระองค์ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งยังพบกลวิธีทางภาษาที่ถูกประกอบสร้างขึ้นเป็นวาทกรรมเพื่อสร้างความชอบธรรมและพิธีสุญพระบุญญาบารมีหลังการปราบดาภิเษกในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ ด้วย

2. จากการศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม จะปรากฏการนำเสนอให้สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงมีความชอบธรรมที่เหมาะสมกับราชบัลลังก์ โดยมีผู้นำเสนอตัวบทหลัก คือ คณะราชครูที่ปรึกษาในพระองค์ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่สามารถสร้างวาทกรรมที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงเป็นผู้มีความชอบธรรมและพระบารมีผ่านคำสรรเสริญได้ ซึ่งมีกลุ่มผู้รับวาทกรรมดังกล่าว คือ ประชาชน ขุนนางและเจ้าเมืองประเทศราชใกล้เคียง

3. จากการศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม จะปรากฏบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพุทธศาสนาซึ่งสามารถส่งเสริมวาทกรรมในการสร้างความชอบธรรมของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้ความรู้และข้อมูลที่สามารถส่งเสริมสถานะศักดิ์สิทธิ์ของกษัตริย์เพื่อนำมาใช้เป็นองค์ประกอบในพระราชพิธีสำคัญ ทำให้พระราชพิธีดังกล่าวสอดคล้องกับวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อขับเน้นภาพลักษณ์ของผู้มีบุญญาธิการได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในกระบวนการสร้างความชอบธรรมของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในหัวข้อต่อไปนี้

- แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมและวาทกรรมวิเคราะห้เชิงวิพากษ์
- แนวคิดเกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมือง
- แนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในความเชื่อทางพุทธศาสนา
- เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง
- เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติ
- เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง

2. เก็บข้อมูล จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นนี้มีหลายกลุ่ม ดังนี้

คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ข้อมูลกลุ่มนี้เป็นวาทกรรมกระแสหลักที่ถูกเผยแพร่ในรูปแบบวรรณกรรมประเภทวรรณกรรมยอพระเกียรติ ซึ่งบันทึกรายละเอียดการยอพระเกียรติ ทั้งยังบันทึกเหตุการณ์และพระราชพิธีสำคัญในรัชสมัยของ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองที่จัดขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมหลังการปราบดาภิเษกของพระองค์ โดยเก็บข้อมูลจากหนังสือคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ปรีวรรตโดย บุญเตือน ศรีวรพจน์ พิมพ์ครั้งที่ 1 โดยกรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ.2543 แบ่งเป็น 10 ตอนและมีลักษณะคำประพันธ์ประเภทคำฉันท์ประกอบด้วยฉันทและกาพย์ 398 บท

พงศาวดารและบันทึกทางประวัติศาสตร์ จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่

- บันทึกการเดินทางของเยเรเมียส ฟาน ฟลิต (Jeremais Van Vliet) พ่อค้าชาวฮอลันดาที่เข้ามาในกรุงศรีอยุธยาและบันทึกข้อมูลร่วมสมัยในช่วงปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจนถึงช่วงกลางสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งมีการบันทึกพระราชประวัติและพระราชพิธีสำคัญรวมทั้งเหตุการณ์สำคัญโดยเฉพาะในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน ซึ่งได้รับการโปรดเกล้าฯ จากรัชกาลที่ 1 ให้ชำระขึ้น โดยมีเนื้อหาตั้งแต่เหตุการณ์ก่อนการสร้างกรุงศรีอยุธยาจนถึงปีพุทธศักราช 2333 โดยส่วนที่เป็นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้มีการระบุถึงเหตุและขั้นตอนในการจัดพระราชพิธีสิบศักราชและอินทราภิเษกไว้อย่างละเอียด

คัมภีร์อนาคตวงศ์ ข้อมูลกลุ่มนี้เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพุทธศาสนาซึ่งถูกนำมาใช้ประกอบการเขียนคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ และถูกนำไปใช้เป็นชุดความคิดหลักสำหรับการสร้างศิลปวัตถุและสถาปัตยกรรมในรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุในการตรัสรู้และลำดับของพระพุทธเจ้าในอนาคตจำนวน 10 องค์ ประกอบด้วยเนื้อหา 10 อุเทศ

3. วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้แนวคิดวิธีการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของนอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) ซึ่งวิเคราะห์วาทกรรมจากการเก็บข้อมูล 3 มิติ ได้แก่ ตัวบท (Text) วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) และวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Practice)

4. เรียบเรียง สรุปและอภิปรายผลการวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวาทกรรมที่ปรากฏในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง โดยใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์วิพากษ์ซึ่งวิเคราะห์วาทกรรมตามภาคตัดขวางที่สัมพันธ์กันทั้ง 3 มิติ (Three Dimensions Model) ตามแนวคิดของนอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) ประกอบด้วยการวิเคราะห์ตัวบทวาทกรรม วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของวาทกรรม อุดมการณ์และอำนาจที่ปรากฏในกระบวนการสร้างและเผยแพร่ตัวบท การบริโภควาทกรรม ตลอดจนบริบททางสังคม วัฒนธรรมและโครงสร้างอำนาจในสังคม ดังนั้น เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวไปศึกษาวาทกรรมในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ จึงสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

ตัวบทในวาทกรรมซึ่งประกอบสร้างในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ

ในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ถูกเขียนขึ้นหลังการปราบดาภิเษกและหลังการจัดพระราชพิธีสำคัญอย่างการอินทราภิเษกและการสิบศักราช ปรากฏตัวบทที่ถูกประกอบสร้างเป็นวาทกรรมโดยมีจุดประสงค์ในการสร้างความชอบธรรมและประกาศพระบารมีให้แก่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองว่าทรงเหมาะสมที่จะเป็นกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา และยังนำเสนอเนื้อหา ประเด็นสาระสำคัญซึ่งส่งเสริมสถานะของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองในฐานะที่เหนือกว่ากษัตริย์ทั่วไปทั้งในด้านสันตติวงศ์ที่อ้างว่าสืบมาจากกษัตริย์เขมรโบราณหรือการมีพันธะพิเศษที่จะต้องมาเป็นกษัตริย์เพื่อบำบัดกสิยุคซึ่งหมายถึงเหตุอุปมงคลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในรัชกาล โดยเฉพาะการกล่าวถึงอดีตชาติและอนาคตชาติของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองซึ่งแสดงให้เห็นความเป็นพระโพธิสัตว์หรือผู้มีบุญญาธิการ จึงสามารถสรุปความถี่และร้อยละของความถี่ที่พบวาทกรรมในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ ได้ดังตาราง

วาทกรรม	ความถี่	ร้อยละ
วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแสดงพระบารมี	16	21.1
วาทกรรมทรงได้รับการสรรเสริญ	15	19.7
วาทกรรมทรงเป็นพระโพธิสัตว์	14	18.4
วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระอินทร์	13	17.1
วาทกรรมการบำบัดกสิยุค	7	9.2
วาทกรรมทรงเป็นพระนารายณ์อวตาร	5	6.6
วาทกรรมทรงสืบราชสันตติวงศ์มาจากกษัตริย์ เขมร	4	5.3
วาทกรรมสาเหตุแห่งการพระราชสมภพ	2	2.6
สรุป	76	100

ตารางแสดงข้อมูลวาทกรรมและความถี่ที่พบ

จากตารางแสดงข้อมูลวาทกรรมและความถี่ที่พบในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง แสดงให้เห็นว่าวาทกรรมที่มีความถี่ที่พบมากที่สุด คือ วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแสดงบารมี ซึ่งมีความถี่ในการพบ 16 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 21.1 จากจำนวนวาทกรรมทั้งหมดที่พบ ซึ่งเป็นวาทกรรมที่มีการนำเสนอตัวบทที่ระบุว่าสมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงครอบครองสิ่งของวิเศษซึ่งล้วนเป็นการกล่าวเกินกว่าความจริงทั่วไป เช่น ทรงมีพระที่นั่งสำคัญส่วนพระองค์ ทรงมีกองทัพที่ยิ่งใหญ่และทรงมีเครื่องราชูปโภคสำคัญสำหรับการใช้สอยส่วนพระองค์ ประเด็นสำคัญและจุดประสงค์ในวาทกรรมนี้จึงเป็นการขับเน้นและส่งเสริมฐานะของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองให้มีความพิเศษมากกว่ากษัตริย์โดยทั่วไป โดยใช้ลักษณะการเป็นผู้ครอบครองของวิเศษต่าง ๆ เหนือกว่ากษัตริย์องค์อื่น นั้นหมายความว่า สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงมีบุญญาธิการสูงส่งกว่ากษัตริย์ทั่วไปจึงทรงมีสิทธิธรรมในการครองราชบัลลังก์กรุงศรีอยุธยา และการครองราชย์ของพระองค์จึงมีความชอบธรรมด้วยลักษณะการเป็นเจ้าของสิ่งวิเศษที่แสดงพระบารมีเหล่านั้น ดังตัวอย่าง

เส็งโกลโคศวรรย์นองเนื่อง แก้วแก้วมลังเมลือง

อเนกราไชศวรย์

(กรมศิลปากร, 2545)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า พระมหाराชาครุมเทธร ซึ่งเป็นผู้ประพันธ์คำฉันท์ ต้องการสร้างตัวบทให้สมเด็จพระเจ้าปราสาททองครอบครองราชูปโภคของพระเจ้าจักรพรรดิ คือ ชุมทรัพย์ที่เต็มไปด้วยแก้ว 9 ประการเหนือกว่าพระมหากษัตริย์องค์อื่นในโลก ดังตัวบท “เส็งโกลโคศวรรย์นองเนื่อง แก้วแก้วมลังเมลือง อเนกราไชศวรย์” แปลได้ว่า ทรงมีทรัพย์ของพระมหากษัตริย์มากมาย เต็มไปด้วยแก้ว 9 ประการ

เมื่อเปรียบเทียบความถี่ของวาทกรรมที่พบในลำดับถัด ๆ มา จะพบว่ามีความถี่ที่ใกล้เคียงกันอีกสามวาทกรรม ได้แก่ วาทกรรมทรงได้รับการสรรเสริญ วาทกรรมทรงเป็นพระโพธิสัตว์ วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระอินทร์ ซึ่งมีความถี่ที่พบตั้งแต่ 15 ครั้ง 14 ครั้ง และ 13 ครั้งตามลำดับ

พระมหाराชครูมเหธร ซึ่งมีชื่อปรากฏบนปกสมุดไทยดำต้นฉบับของคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติ ฯ นี้ และบันทึกของฟาน ฟลีต ยังกล่าวถึงว่าเป็นพระมหाराชครูเป็นผู้ถวายคำปรึกษา ทักท้วงหรือถวายความเห็นที่สนับสนุนสมเด็จพระเจ้าปราสาททองเสมอ นั่นหมายความว่าพระมหाराชครูมเหธรจึงมีฐานะผู้นำเสนอตัวบทและเป็นผู้มีอำนาจในการสร้างวาทกรรม ได้นำเสนอภาพลักษณ์ของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองในฐานะผู้ที่มีอดีตชาติและอนาคตชาติบริสุทธิ์และจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าจึงทรงได้รับการยอมรับจากสิ่งมีชีวิตตั้งแต่ประชาชนไปจนถึงเทพว่าทรงเป็นผู้มีความชอบธรรมที่จะปกครองประชาชนและมนุษย์ในฐานะกษัตริย์หรือปกครองสัตว์พิเศษในฐานะพระจักรพรรดิราช ไปจนถึงการปกครองเทวดาในฐานะเทวราชา ดังตัวอย่าง

แม้ว่ามีชายหนึ่งสา-	มารถพรรณนา
อายุโยคถ้วนถึงกัลป์	
ชายนันมีเคียรถ้วนพัน	ในเคียรแลอัน
กำหนดลตตั้งมุขา	
ในมุขแลอันพรรณนา	ถ้วนลัตชีวหา
วิบูลยโดยกภูหมาย	
มีฤทธิ์สังหารเพริศพราย	บ มีสามารถหมาย
พระคุณเจ้าจอมอารย	

(กรมศิลปากร, 2545)

จากตัวอย่างสามารถสรุปความได้ว่า แม้จะมนุษย์ที่อายุยาวนานมีศัระทั้งหมด 1,000 ศัระ แต่ละศัระมี 7 ปาก แต่ละปากมี 7 ลิ้น ก็ไม่สามารถสรรเสริญบุญญาธิการของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้หมด ดังนั้นพระมหाराชครูมเหธรเลือกใช้ตัวบทที่แสดงลักษณะเหนือธรรมชาติและเกินกว่าความจริงมาสรรเสริญสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เพื่อสร้างสถานะพิเศษในฐานะผู้มีบุญญาธิการมากล้นเกินกว่าจะบรรยายได้

นอกจากการสรรเสริญแล้ว พระมหाराชครูมเหธรได้ยกสถานะของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองให้สูงขึ้นกว่ากษัตริย์ทั่วไปโดยใช้แนวคิดทางพุทธศาสนา คือ คัมภีร์อนาคตวงศ์ ว่าด้วยการเปรียบพระองค์เป็น “หน่อพระพุทธเจ้า” หรือ ผู้ที่จะไปตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ซึ่งใช้วิธีการเปรียบอดีตชาติของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองเป็น “ช้างป่าลีไลยก์” ซึ่งได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ดังตัวอย่าง

วรพุทธพยาเทศธรรม	แกล้งกล่าวโดยบรรพ
นิยมพระคาถา	
ว่าปิ่นเกล้าเจ้าทวารว	สรรเพชญ์ลัยยา
อนาคโตทศพุทธ	
เป็นอาทิพระเมตไดยอุค-	ตมอวสานสุด
กฤษรป่าลีไลยก์	
ถ้าทศวรพุทธพิสัย	วรโพธิเมตไดย
ก็จากพิมานแมนผจง	

(กรมศิลปากร, 2545)

จากตัวอย่าง พระมหाराชาครุฑมหาราช ได้นำเสนอตัวบทที่สรุปสถานะของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองถึง 3 สถานะ ตามช่วงเวลาของพระชาติ ได้แก่ อดีตชาติทรงเป็น “ข้างปาลีไลยก์” ปัจจุบันชาติทรงเป็น “พระโพธิสัตว์” และอนาคตชาติจะทรงตรัสรู้เป็น “พระสมุ้งคฤพุทธเจ้า” ซึ่งสอดคล้องกับตัวอย่างที่สามารถสรุปความได้ว่า “ข้างปาลีไลยก์จะได้กลับมาเกิดเป็นพระมหากษัตริย์ในกรุงศรีอยุธยาเพื่อสั่งสมบารมีก่อนที่จะได้ไปตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตเป็นลำดับที่ 10 นับจากพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน”

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์ตัวบทโดยใช้แนวคิดกลวิธีทางภาษาในข้อความ จึงพบว่า ในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองยังมีใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อนำเสนอพระราชฐานะที่สูงส่งและมีลักษณะทางสถานะที่พิเศษเกินกว่าบุคคลทั่วไปของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โดยเปรียบได้กับตัวละครในคัมภีร์อนาคตวงศ์ เช่น พระสมุ้งคฤพุทธเจ้า ข้างปาลีไลยก์ พระโพธิสัตว์และพระเจ้าจักรพรรดินอกจากนี้ยังต้องแสดงสถานะของพระมหากษัตริย์ที่สามารถบำบัดทุกข์ให้แก่ประชาชนได้ เพื่อยกพระราชฐานะของพระองค์เองให้อยู่ในสถานะของบุคคลที่สมควรแก่การเคารพ ยกย่อง และได้รับการศรัทธาจากประชาชน ขุนนางและเจ้าประเทศราชใกล้เคียงกรุงศรีอยุธยา ซึ่งสรุปกลวิธีทางภาษาและความถี่ที่พบ ได้ดังนี้

กลวิธีทางภาษา	ความถี่	ร้อยละ
การใช้ความเปรียบเกี่ยวกับพระราชฐานะ	19	47.5
การใช้ความเปรียบเกี่ยวกับคุณสมบัติ	13	32.5
การใช้ความเปรียบเกี่ยวกับสิ่งแสดงพระบารมี	8	20.0
สรุป	76	100

ตารางแสดงข้อมูลกลวิธีทางภาษาและความถี่ที่พบ

วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมที่ปรากฏในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ

การศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมจะวิเคราะห์การกระจายตัวบทวาทกรรม การคัดเลือกประเด็นและรูปแบบในการนำเสนอวาทกรรม ตลอดจนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับวาทกรรมเหล่านั้น ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

กระบวนการสร้างตัวบท ทั้งหมด 4 ประเด็น คือ

จากการศึกษาพบว่า **ผู้นำเสนอตัวบท** คือ “พระมหाराชาครุฑมหาราช” ที่มีสถานะพราหมณ์จึงทำให้บทบาทของผู้นำเสนอตัวบทชัดเจนขึ้นในฐานะที่เป็นกลุ่มบุคคลซึ่งสามารถเข้าถึงการอ่านและการเขียน ตลอดจนเข้าถึงชุดความรู้และความเชื่อทั้งในด้านพุทธศาสนาและความเชื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับราชสำนัก มีผลต่อการสร้างตัวบทที่จะเป็นไปตามจุดประสงค์ในการที่จะใช้ตัวบทดังกล่าวสำหรับกระบวนการสร้างความชอบธรรมและพิสูจน์พระบุญญาธิการของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

จุดประสงค์ดังกล่าวถูกใช้ในการกำหนดและคัดเลือกประเด็นที่ผู้นำเสนอตัวบทหลักต้องการสื่อสารนั้นมีการลำดับตามเวลาที่เกิดเหตุการณ์จริงในประวัติศาสตร์ โดยการคัดเลือกและการลำดับประเด็นที่นำเสนอผ่านรูปแบบของการถามตอบภายในตัวบท และคัดเลือกประเด็นที่ต้องการนำเสนอโดยอิงหลักเหตุผลด้านเวลาในการลำดับเหตุการณ์เพื่อให้กระบวนการสร้างตัวบทเพื่ออธิบายเหตุผลในการปราบดาภิเษกของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองซึ่งมีเหตุผลทางศาสนาและความเชื่อเข้ามารองรับอย่างเป็นลำดับ

รูปแบบการสื่อสาร ที่ยังปรากฏในปัจจุบันมีเพียงสมุดไทยต้นฉบับ แม้ว่ารูปแบบการสื่อสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้นจะเหลือหลักฐานอยู่น้อย แต่อิทธิพลของกระบวนการสร้างความชอบธรรมถูกแสดงออกผ่านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมในรัชกาลของพระองค์

นอกจากนี้ การกำหนด**กลุ่มเป้าหมาย** ซึ่งกลุ่มคนส่วนใหญ่ คือ ประชาชน ไม่สามารถเข้าถึงตัวบทในลักษณะที่เป็นลายลักษณ์อักษร จึงต้องถ่ายทอดตัวบทและวาทกรรมผ่านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างขึ้นสอดคล้องกันวาทกรรม ประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการประกาศความชอบธรรมจึงเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เข้าถึงตัวบทผ่านการรับรู้วาทกรรมนั้นผ่านศิลปะและความเชื่อที่ถูกสร้างขึ้น

กระบวนการบริโภคตัวบท ทั้งหมด 2 ประเด็น คือ

ด้วยข้อจำกัดด้านรูปแบบการสื่อสารและกลุ่มเป้าหมาย ทำให้การ**แพร่กระจาย**ให้สามารถเข้าถึงกลุ่มคนอื่น ๆ ได้จึงต้องอาศัยการนำแนวคิดทางศาสนาที่ถูกประกอบสร้างเป็นวาทกรรมนั้นทำให้เป็นรูปธรรมผ่านการสร้างสถาปัตยกรรมและการประกอบพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้นด้วย

ในขณะที่**ระบบความคิดของผู้รับสาร** อยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางพุทธศาสนา การสร้างความชอบธรรมส่วนใหญ่จึงอ้างอิงถึงความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เช่น เรื่องพระโพธิสัตว์ หรือเรื่องผู้มีบุญญาธิการ รวมทั้งระบบความคิดเรื่องลางร้าย ดังนั้น เมื่อสมเด็จพระเจ้าปราสาททองประกอบพระราชพิธีโดยใช้ความเชื่อทางพุทธศาสนาอ้างอิงเพื่อแก้ไขลางร้าย จึงทำให้ระบบความคิดทั้ง 2 ระบบถูกควมรวมเพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการสร้างความชอบธรรมและการพิสูจน์พระบารมีผ่านการสร้างวาทกรรมนั้นได้ผลจริง

วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ

การศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมจะวิเคราะห์สภาพการณ์ของสังคมและบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสร้างวาทกรรม ในช่วงเวลาที่มีการสื่อสารตัวบทระหว่างผู้นำเสนอไปถึงผู้รับสาร ทำให้เป็นความเชื่อมโยงที่สัมพันธ์กันระหว่างบริบทอื่น ๆ ในสังคมที่มีผลต่อตัวบท ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

สถานการณ์ ซึ่งศึกษาจากเหตุการณ์ช่วงต้นรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองที่มีผลต่อภาพลักษณ์ด้านสิทธิธรรมในการครองราชสมบัติของพระองค์ในเวลาต่อมา ประกอบด้วย 1. สถานการณ์การปราบดาภิเษกสมเด็จพระเชษฐาธิราชและพระอาทิตย์วงศ์ 2. สถานการณ์อาเพศหลังการปราบดาภิเษก หลังจากการศึกษาสามารถสรุปผลได้ว่า การปราบดาภิเษกซ้อนกันถึง 2 ครั้งในระยะเวลายาวนานส่งผลให้พระอนุชา พระมเหสีและพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมสิ้นพระชนม์ไปหลายองค์ ซึ่งถือเป็นการกระทำที่อุกอาจและส่งผลต่อภาพลักษณ์ของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองในฐานะที่พระองค์ตัดตอนการสืบราชบัลลังก์ ภาพลักษณ์ที่ไม่ดีของพระองค์ถูกตอกย้ำให้ชัดเจนเมื่อเกิดอาเพศเหตุวิปริตหลังการครองราชย์ต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลากว่า 10 ปี ทำให้พระมหाराชครูมหาราชสร้างตัวบทที่เกี่ยวข้องกับความชอบธรรมในการครองราชย์ของพระองค์อย่างเข้มข้น และยังสร้างภาพของผู้มีบุญญาธิการที่จะมาบำบัดเหตุการณ์อัปมงคลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ใช้เหตุผลอัปมงคลเหล่านั้นมาเป็นโอกาสในการพิสูจน์พระบารมีของพระองค์เอง

สถาบัน ซึ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่มีความสำคัญต่อสังคมทั้งหมด 2 สถาบันหลักซึ่งมีผลต่อการสร้างและเผยแพร่ตัวบท ได้แก่ สถาบันทางศาสนา คือ การฟื้นฟูศรัทธาบูชาพระพุทธรูปสามพระองค์ และสถาบันทางการเมือง คือ การสถาปนาความชอบธรรมผ่านพระราชพิธี สามารถสรุปผลการศึกษาได้ว่า

หลังการปราบดาภิเษก สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงสร้างความปลอดภัยโดยเปลี่ยนแปลงสถาบันทางศาสนาในด้านความเชื่อ โดยฟื้นฟู “คติการประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน 3 องค์” เพื่อให้เป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าในอดีต ปัจจุบันและอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับวาทกรรมที่พระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ในปัจจุบันและจะทรงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต นอกจากนี้พระองค์ยังทรงประกอบพระราชพิธีลบศักราชและพระราชพิธีอินทราภิเษกเพื่อแสดงพระบุญญาธิการและแสดงพระองค์ในฐานะผู้มาบำบัดกสิยัคให้หมดสิ้น การเปลี่ยนแปลงสถาบันจึงส่งผลให้สร้างความชอบธรรมในการครองราชสมบัติด้วยเหตุผลเพื่อการบำบัดกสิยัค

แนวคิดทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งศึกษาชุดความรู้ความคิดที่กลุ่มเป้าหมายของวาทกรรมเหล่านั้นมีอยู่ แต่ชุดความรู้ดังกล่าวถูกนำมาใช้เป็นส่วนประกอบที่จะทำให้อวาทกรรมมีอำนาจในการครอบงำต่อไป โดยในการศึกษาค้นคว้าพบว่าแนวคิดด้านศาสนา คือ เรื่องพระมหากษัตริย์บรรดิดิราชตามคติพุทธศาสนา พระโพธิสัตว์และอนาคตพุทธเจ้า และแนวคิดด้านสังคมการปกครอง คือ เรื่องการสืบราชสันตติวงศ์จากกษัตริย์เชมรโบริน ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ว่า แนวความคิดด้านศาสนาโดยเฉพาะแนวคิดพระโพธิสัตว์มีส่วนสำคัญในการทำให้วาทกรรมได้ผลในการครอบงำและเป็นประเด็นสำคัญที่คำฉันทสรรเสริญพระเกียรติฯ ต้องการสื่อสารในฐานะของผู้มีบุญญาธิการ นอกจากนี้ยังมีการต่อยอดแนวคิดไปถึงประเด็นอนาคตพุทธเจ้าเพื่อสร้างให้การครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองเป็นการบำเพ็ญบารมีเพื่อจะไปตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตและแนวคิดที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่ง คือ การสืบสันตติวงศ์มาจากกษัตริย์เชมรโบริน เป็นข้ออ้างสำคัญในการครองราชย์ของพระองค์ด้วยฐานะของผู้มีเชื้อสายและสืบเชื้อสายจากกษัตริย์โบริน

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการศึกษาวาทกรรมโดยใช้แนวคิดการศึกษาวาทกรรม 3 มิติ ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) เพื่อศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในคำฉันทสรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ซึ่งสามารถอภิปรายผลจากการศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

วาทกรรมสร้างความชอบธรรมและพิสูจน์บุญญาธิการ

จากการสรุปผลสามารถกำหนดวาทกรรมได้ 8 หัวข้อ ซึ่งวาทกรรมทั้งหมดมีบทบาทต่อกระบวนการสร้างความชอบธรรมและพิสูจน์พระบุญญาธิการของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองหลังการปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์อยุธยา การสร้างความชอบธรรมในราชบัลลังก์เป็นความจำเป็นสำหรับพระองค์ที่ทรงขึ้นมาเป็นกษัตริย์จากสถานะเดิมที่เป็นเพียงขุนนาง และวิธีการปราบดาภิเษกของพระองค์ถือว่าอุกอาจกว่าการปราบดาภิเษกกรณีอื่น ๆ ดังนั้นวาทกรรมที่พบมากที่สุดในการสร้างความชอบธรรมจึงเป็นลักษณะการยกสถานะของพระองค์ให้มีความพิเศษกว่าบุคคลทั่วไป เช่น วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแสดงพระบารมีหรือวาทกรรมทรงได้รับการสรรเสริญ ซึ่งสอดคล้องกับที่ เชมภัทร ทฤษฎีคุณ (2567) ที่กล่าวถึงการสร้างความชอบธรรมในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททองเป็นกรณีที่ต้องการการยอมรับมากกว่ากรณีอื่นเพื่อลบล้างการกระทำความผิดที่เคยเกิดก่อนการครองราชย์

ความน่าสนใจของวาทกรรมที่สร้างความชอบธรรมและพิสูจน์พระบุญญาธิการของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง คือ การกล่าวถึงพระราชพิธีสำคัญ 2 พิธี ได้แก่ “อินทราภิเษก” และ “การลบศักราช” ซึ่งจัดขึ้นในปีพุทธศักราช 2181 (พ.ศ. 2181) จุดประสงค์ในการจัดพระราชพิธีดังกล่าวเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในฐานะกษัตริย์ของพระองค์ต่อประชาชน ในขณะที่กรุงศรีอยุธยาต้องประสบกับ

“ศัตรูที่มองไม่เห็น” (พิชญา สุ่มจินดา, 2563) คือเหตุการณ์อับมงคลต่าง ๆ ดังนั้น การจัดพระราชพิธีจึงไม่ใช่การจัดขึ้นตามกฎมณเฑียรบาล หากแต่เป็นวาทกรรมเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระเจ้าปราสาททองอยู่ในฐานะของผู้มีบุญญาธิการซึ่งมาบำบัดกสิยศที่กำลังเกิดขึ้น ดังที่ฟาน ฟลิต (2548) บันทึกว่าหลังการจัดพระราชพิธีดังกล่าวแล้ว “ถือว่าเป็นปีที่น่าโชคชัยมาใหม่หาศาล” ยิ่งตอกย้ำบทบาทของพิธีกรรมและวาทกรรมซึ่งพลิกวิกฤติความศรัทธาให้กลายเป็นพระราชกุศโลบายเพื่อพิสูจน์พระบารมีของพระองค์เอง

จากการวิเคราะห์ตัวบทที่ประกอบสร้างเป็นวาทกรรมแสดงให้เห็นอีกว่า สมเด็จพระเจ้าปราสาททองมีพระราชฐานะที่ศักดิ์สิทธิ์มากกว่าบุคคลทั่วไปหรืออาจจะกล่าวว่า ฐานะซึ่งบุคคลทั่วไปไม่สามารถเป็นได้นั้นคือ พระจักรพรรดิราชา พระโพธิสัตว์ และพระพุทธเจ้า ตามคติความเชื่อด้านพุทธศาสนา สถานะทั้ง 3 นี้ถือเป็นสถานะที่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิตอื่นในจักรวาลวิทยาแบบพุทธศาสนาหรือไตรภูมิ (อเนก มากอนันต์, 2561) วาทกรรมดังกล่าวจึงประกาศตัวสมเด็จพระเจ้าปราสาททองในฐานะผู้มีบุญญาธิการอย่างสูงที่สุดในจักรวาลตามคติพุทธศาสนา ซึ่งสถานะทั้ง 3 ถูกถ่ายทอดตามเวลา 3 ช่วง ซึ่งปรากฏกระจายอยู่ในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ หลายจุด สถานะทั้ง 3 ของพระองค์ที่ปรากฏในวาทกรรมประกอบด้วย

- สถานะที่ 1 ทรงเคยเป็น *พระโพธิสัตว์ผู้ได้รับการพยากรณ์* (ข้างปาลีไลยก์) - ในช่วงเวลาอดีต
- สถานะที่ 2 ทรงเป็น *พระโพธิสัตว์ผู้มาบำบัดกสิยศ* - ในช่วงเวลาปัจจุบัน
- และ สถานะที่ 3 จะทรงตรัสรู้เป็น *พระสมุังคพุทธเจ้า* - ในช่วงเวลาอนาคต

เมื่อพิจารณาสถานะทั้งหมดจะพบว่า สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงเป็นผู้มีบุญญาธิการมาก มิใช่แค่ในปัจจุบัน แต่ทรงมีมาในอดีตชาติและบุญญาธิการของพระองค์ทั้งหมดจะส่งผลให้พระองค์ได้ไปตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ชื่อ สมุังคในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับในพระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ (2563) ที่กล่าวถึงการทำพิธีออกสนามเพื่อตรวจกำลังทหารและทรงบริจาคทานจำนวนมาก ไม่เพียงแต่พระราชพงศาวดารเท่านั้น ในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติเองก็กล่าวถึงการกระทำ “สัตสดกมหาทาน” และระบุต่อไปอีกว่าเป็นการทำทานตาม “พุทธประเวณี” หมายถึงเป็นการทำทานตามแบบพระเวสสันดร ซึ่งผลของการทำทานจะทำให้ไปตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าต่อไป (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555) และด้วยสถานะศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวทำให้สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงมีความเหมาะสมในการบำบัดกสิยศหรือเหตุการณ์อับมงคลต่าง ๆ โดยใช้พระราชพิธีโบราณอย่างพระราชพิธีอินทราภิเษกและพระราชพิธีลบศักราช (พิชญา สุ่มจินดา, 2563)

แม้ว่าวาทกรรมและพิธีกรรมจะเน้นย้ำภาพลักษณ์ผู้มีบุญญาธิการอย่างเข้มข้น แต่การสร้าง ความชอบธรรมด้านเชื้อสายโลหิตหรือการสืบสันตติวงศ์เองก็มีบทบาทสำคัญอยู่ไม่น้อย วาทกรรมหัวข้อหนึ่งที่มีความสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับการสืบสันตติวงศ์โดยตรง นั่นคือ วาทกรรมทรงสืบราชสันตติวงศ์จากกษัตริย์เขมร ดังที่ได้กล่าวไปว่าการปราบดาภิเษกของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองเป็นการกระทำที่ไม่ได้รับการยอมรับเพราะเป็นการทำลายโบราณราชประเพณีด้วยการตัดตอนสายการสืบราชสันตติวงศ์ที่มีมาก่อน ซึ่งฟาน ฟลิต (2548) ได้กล่าวอย่างเปิดเผยว่า “ไม่สามารถยอมรับผู้ซึ่งราชสมบัติที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดินของสยามได้” เมื่อต้องสร้างความชอบธรรมในราชบัลลังก์จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องกล่าวอ้างถึงกษัตริย์โบราณเพื่อเชื่อมโยงสถานะความเป็นกษัตริย์กับกษัตริย์โบราณพระองค์นั้น โดยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงอ้างว่าพระองค์ ทรงสืบราชสันตติวงศ์มาจากกษัตริย์เขมรในตำนาน ชื่อ “พระเจ้าปทุมสุริยวงษ์” ซึ่งนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2555) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “พระเจ้าอุทอง”

และ “พระเจ้าปทุมสุริยวงษ์” ในฐานะที่เป็นผู้สร้างอาณาจักรสำคัญเช่นเดียวกัน คือ อาณาจักรอโยธยาและอาณาจักรศรีอยุธยา และรัชกาลของกษัตริย์ทั้งสองพระองค์เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของยุคทองในอุดมคติ ดังนั้นการที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองอ้างการสืบสันตติวงศ์มาจากกษัตริย์องค์ดังกล่าวจึงเป็นการบ่งบอกว่าพระองค์เองก็สืบราชสมบัติตามโบราณราชประเพณี ทั้งการสืบสันตติวงศ์จากปฐมกษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยา และการสืบสันตติวงศ์มาจากกษัตริย์เขมรซึ่งเป็นกษัตริย์อุดมคติของอยุธยาด้วย ทำให้ราชสถานะของพระองค์ได้รับการยอมรับในเชิงวัฒนธรรมและประเพณีมากขึ้น

การสร้างและกระจายวาทกรรมผ่านงานศิลปะ

วาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ครอบงำความคิดเกี่ยวกับความชอบธรรมของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองซึ่งมีพระมหाराชครูมเหธรเป็นผู้นำเสนอตัวบทหลักและด้วยสถานะพราหมณ์ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่สามารถเข้าถึงความรู้และความเชื่อ ตลอดจนพระราชพิธีต่าง ๆ ในราชสำนัก ทำให้การคัดเลือกประเด็นและการนำเสนอตัวบทในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ จึงสามารถถ่ายทอดด้วยฉันทลักษณ์ที่มีความซับซ้อนบ่งบอกถึงความศักดิ์สิทธิ์และสูงส่งของตัวบทที่กล่าวถึงโดยเฉพาะในส่วนที่กล่าวถึงสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (กรมศิลปากร, 2545) ด้วยความซับซ้อนของเนื้อหาและระบบความคิดต่าง ๆ เช่น คัมภีร์ทางพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ โหราศาสตร์และกฎมณเฑียรบาล (พิชญา สุ่มจินดา, 2563) ที่ปรากฏในเรื่องทำให้กลุ่มเป้าหมายในการรับรู้ตัวบทและวาทกรรมอยู่ในวงแคบเฉพาะเพียงกลุ่มคนที่สามารถเข้าถึงการอ่านและสามารถตีความตัวบทดังกล่าวได้ สอดคล้องกับทีนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2555) กล่าวว่า วิธีการจดบันทึกด้วยสมุดไทย เป็นการจดบันทึกด้วยจุดประสงค์ในการรักษาและป้องกันไม่ให้สาบสูญ แต่ไม่ได้มีจุดประสงค์ในการเผยแพร่ให้มีการอ่านโดยทั่วไป ทีนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2555) ยังกล่าวต่อไปอีกว่า ข้อจำกัดด้านการอ่านทำให้ชนชั้นนำในสมัยอยุธยาต้องถ่ายทอดอุดมการณ์จากรรณกรรมให้ออกมาเป็นรูปธรรม ทั้งในงานจิตรกรรม สถาปัตยกรรมและประติมากรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ซึ่งถูกแสดงออกทางรูปธรรมผ่านเทวรูปและพุทธรูปมาตลอดจนถือว่าเป็นเรื่องปกติแม้แต่ในปัจจุบันเองก็ตาม

งานศิลปะในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแสดงออกถึงอุดมการณ์ที่ถูกถ่ายทอดให้สอดคล้องกับวาทกรรมในการสร้างความชอบธรรมแก่พระองค์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะวาทกรรมที่มีความถี่ที่พบในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ ค่อนข้างมาก คือ วาทกรรมเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ วาทกรรมที่ทรงสืบสันตติวงศ์มาจากกษัตริย์เขมรโบราณ และวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดกสิยศ ซึ่งศิลปะร่วมสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองที่มีความสำคัญและแสดงถึงการถ่ายทอดวาทกรรมออกมาในรูปแบบศิลปะ เช่น พระพุทธรูปที่มีพระนามว่า “พระมงคลบพิตร” ปัจจุบันประดิษฐานในพระมณฑปวัดสุมงคลบพิตร ซึ่งพิชญา สุ่มจินดา (2563) กล่าวว่าพระมงคลบพิตรเป็นพระพุทธรูปที่พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ชะลอมาจากวัดพระซีเชียง และยังคงสอดคล้องกับพระราชพงศาวดารสมเด็จพระพนรัตน์ (2563) ที่ระบุว่า “ให้ชักพระมงคลบพิตรอยู่ฝั่งตะวันออกมาไว้ฝ่ายตะวันตก” ทั้งยังรับกับข้อความที่ ฟาน ฟลิต (2548) บันทึกไว้ว่า “ทรงย้ายรูปหล่อทองแดงที่ประดิษฐานอยู่” เมื่อเทียบศักราชแล้ว “รูปหล่อทองแดง” ที่กล่าวถึงควรเป็นพระมงคลบพิตร (พิชญา สุ่มจินดา, 2563) นอกจากนี้พระมงคลบพิตรยังทำให้เกิดความหมายใหม่เพื่อสร้างภาพแทนของพระสมุ้งคลพุทธเจ้าและพิชญา สุ่มจินดา (2563) ยังได้เสนออีกว่า ทรงถวายพระนามใหม่ให้แก่พระพุทธรูปที่ชะลอมาจากวัดพระซีเชียงนั้นว่า “พระพุทธสยามภูญาณโมลี” ซึ่งมีความหมายว่า “ผู้เป็นยอดในการตรัสรู้ได้เอง” นัยหมายถึงพระพุทธเจ้าผู้เป็นยอดแห่งการหยั่งรู้และตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง การชะลอและการถวายพระนามให้แก่พระมงคลบพิตรจึงทำให้เห็นว่าวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถานะพระโพธิสัตว์และพระอนาคต

พุทธเจ้าถูกถ่ายทอดผ่านงานศิลปะเพื่อเผยแพร่ว่าทศวรรษดังกล่าวให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากกว่า การอ่านจากคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ โดยตรง

นอกจากพระมณฑลปิตุซึ่งถือเป็นงานศิลปะกรรมร่วมสมัยเชิงประจักษ์และมีความสมบูรณ์ ยังมีงานสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ประเภทพระที่นั่ง ที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองเพื่อแสดงออกถึงอุดมการณ์ด้านการสืบสันตติวงศ์จากกษัตริย์เขมรโบราณ โดยวาทกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับ การสืบสันตติวงศ์นี้ถูกกล่าวไว้ในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ ด้วย ซึ่งพระที่นั่งองค์ดังกล่าวปัจจุบันเหลือเพียงฐานและรูปครุฑแบก สิ่งที่แบกบริเวณฐานเบญจาเท่านั้น มีชื่อที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้น คือ “พระที่นั่งศรียศโสธรรมหาพิมาน” เป็นพระที่นั่งตรีมุขที่ถูกกล่าวถึงบ่อยครั้งในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ ในฐานะพระที่นั่งอันอลังการและเป็นเครื่องประกอบอิสริยยศสำคัญของพระองค์ (กรมศิลปากร, 2545) โดยพระนามของพระที่นั่งองค์นี้พ้องกับชื่อของเมืองพระนครในประเทศกัมพูชาปัจจุบัน ที่ในอดีตเคยมีชื่อว่า “ยโสธรปุระ” ซึ่งมีพระเจ้าปทุมสุริยวงษ์เป็นปฐมกษัตริย์ผู้สถาปนาเมืองดังกล่าว การที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงถวายชื่อให้แก่พระที่นั่งในลักษณะที่พ้องกับชื่อเมืองพระนครในอดีตเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระองค์กับพระเจ้าปทุมสุริยวงษ์ ดังตัวบทที่กล่าวว่า “เสร็จให้พระนามตามวงศ์ โดยราชประสงค์ ประลิตโดยอวาล” นอกจากชื่อของพระที่นั่งที่มีลักษณะพ้องกันแล้ว ในรัชกาลของพระองค์ยังมีการฟื้นฟู ศิลปะเขมรให้ได้รับความนิยมนีกครั้งในราชสำนักอยุธยา ด้วยเหตุผลที่เมืองพระนครเป็นเมืองในอุดมคติ ตามที่ฟาน ฟลิต (2548) บันทึกไว้ว่า “สยามระบุว่าเมืองนี้ได้รับการก่อสร้างอย่างสวยงามเกินกว่ามนุษย์ ธรรมดาจะทำได้” การฟื้นฟูศิลปะเขมรและการสร้างพระที่นั่งสำคัญในรัชกาลซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่าง พระองค์กับกษัตริย์เขมรโบราณสามารถขบเน้นว่าทศวรรษที่ทรงสืบสันตติวงศ์มาจากกษัตริย์เขมรโบราณได้ อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับที่พิชญา สุ่มจินดา (2563) ได้กล่าวถึงการฟื้นฟูศิลปกรรมเขมรว่าใช้เพื่อ สร้างความชอบธรรมเรื่องการสืบสันตติวงศ์จากเขมรให้แก่พระองค์ ซึ่งจะปรากฏเป็นรูปธรรมในการก่อสร้าง ศิลปะและสถาปัตยกรรมที่กรุงศรีอยุธยา

บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่มีส่วนในการสร้างวาทกรรม

นอกจากกระบวนการสร้างและเผยแพร่ตัวบทวาทกรรมในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติฯ แล้ว ยังมีปัจจัยอื่นที่ทำให้วาทกรรมดังกล่าวสามารถดำรงอยู่ในสังคมและยังมีอำนาจในการครอบงำความคิดเพื่อ สร้างภาพลักษณ์และส่งเสริมกระบวนการสร้างความชอบธรรมของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง คือ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่รายล้อมวาทกรรมอยู่ เมื่อกษัตริย์มีจุดประสงค์เพื่อสร้างความชอบธรรมโดย ใช้ชุดความคิดเกี่ยวกับศาสนาทั้งพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ทั้งยังใช้ชุดความรู้อื่น ๆ เช่น โหราศาสตร์ และระบบการปกครองในการขับเคลื่อนวาทกรรมให้มีอำนาจต่อไปได้ บริบทสังคมและวัฒนธรรมทั้งหมดที่สรุป ได้จากการศึกษาเกิดขึ้นจากสถานการณ์สำคัญก่อนการครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง นั่นคือ การกระทำปราบดาภิเษกซ้อนกันถึง 2 ครั้ง มากไปกว่านั้นคือ การปลงพระชนม์พระอนุชา พระมเหสีและ พระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ก่อนจะสถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งฟาน ฟลิต (2548) ได้กล่าวถึงความรุนแรงของเหตุการณ์ในครั้งนั้นว่า “เป็นเรื่องกระทบกระเทือนความรู้สึก ของผู้ที่มีมนุษยธรรมเหลืออยู่เป็นอย่างยิ่ง” ประกอบกับสถานการณ์หลังการครองราชสมบัติที่พระราช พงศาวดารฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ (2563) และบันทึกของฟาน ฟลิต (2548) ระบุว่าสอดคล้องกันว่ามีส่วนใน การสั่นคลอนความชอบธรรมของพระองค์อย่างหนัก คือ เหตุการณ์อัปมงคลที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในสังคม โดยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองเปลี่ยนแปลงสถาบันทางศาสนาด้วยการฟื้นฟูคติการประดิษฐานพระพุทธรูป 3 องค์ คติการประดิษฐานพระพุทธรูปดังกล่าวสอดคล้องกับวาทกรรมที่ทรงเป็นพระโพธิสัตว์และอ้างถึงสถานะของพระองค์ใน 3 ช่วงเวลา วาทกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระเจ้าปราสาททองจะทรงตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้าในอนาคต การประดิษฐานพระพุทธรูป 3 องค์จึงเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ว่าพระพุทธรูป 1 องค์จากทั้ง 3 องค์นั้นซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้าในอนาคตคือ สถานะที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองจะได้ถึงด้วยบุญญาธิการของพระองค์ สอดคล้องกับการศึกษาศิลปะที่ปรากฏในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองของพิชญา สุ่มจินดา (2563) ที่กล่าวถึง ฐานชุกชีในวัดไชยวัฒนารามที่แสดงให้เห็นคติการเคารพพระพุทธรูปปางสมาธิหรือปางมารวิชัยเรียงกัน 3 องค์ ซึ่งเป็นคติพระอดีตพุทธะ พระปัจจุบันพุทธะ และพระอนาคตพุทธะ

นอกจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสถาบันแล้วแนวคิดของผู้รับวาทกรรมเองก็มีผลต่อการดำรงอยู่ของวาทกรรมในสังคม ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าพบว่า แนวคิดสำคัญที่ปรากฏและมีผลต่อวาทกรรมและมีผลต่อกระบวนการสร้างความชอบธรรมและการพิสูจน์บุญญาธิการ คือ แนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์พระโพธิสัตว์และอนาคตพุทธเจ้า ซึ่งเป็นแนวคิดที่ต้นเค้าของชุดความคิดมาจากคัมภีร์ทางศาสนา ได้แก่ *คัมภีร์จักรวาลวิทยาแบบพุทธศาสนาและคัมภีร์อนาคตวงศ์* (กรมศิลปากร, 2561) โดยเฉพาะคัมภีร์จักรวาลวิทยาแบบพุทธศาสนาที่มีผลต่อการสร้างวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกครองด้วยสถานะของพระจักรพรรดิราช ซึ่งอเนก มากอนันต์ (2561) ได้ระบุว่าความคิดเรื่องการปกครองแบบธรรมราชา ราชনীติและจักรพรรดิราช เป็นพื้นฐานสำคัญในการปกครองแบบรัฐจารีตของชนชั้นนำในสมัยอยุธยา และแนวคิดอนาคตพุทธเจ้าซึ่งสอดคล้องกับวาทกรรมทั้งเป็นพระโพธิสัตว์และจะตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้าในอนาคต ซึ่งนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2555) ได้กล่าวว่าการประกาศตนว่าจะเป็นอนาคตพุทธเจ้าของกษัตริย์ในสมัยอยุธยาไม่เพียงแต่เป็นการสร้างภาพลักษณ์ของผู้มีบุญญาธิการในอนาคต แต่สามารถสร้างสถานะศักดิ์สิทธิ์ของพระมหากษัตริย์ในฐานะ พระโพธิสัตว์ซึ่งมีความสามารถที่จะไปตรัสรู้ต่อไปในอนาคต ดังนั้น การกระทำไม่ว่าเรื่องใดของกษัตริย์องค์นั้นจะถือว่าเป็นการบำเพ็ญบารมีสั่งสมเพื่อจะเป็นผลในการตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปต่อไป

ผลของกระบวนการสร้างความชอบธรรมและการพิสูจน์บุญญาธิการ

หลังการขึ้นสู่อำนาจของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองในฐานะกษัตริย์ การกระทำของพระองค์ก่อนหน้านี้ได้ส่งผลด้านลบต่อพระราชฐานอย่างมาก ที่แม้แต่ ฟาน ฟลิต (2548) ยังระบุในบันทึกความว่า “เป็นเรื่องกระทบกระเทือนความรู้สึกของผู้ที่มีมนุษยธรรมเหลืออยู่อย่างยิ่ง” แต่ด้วยฐานะกษัตริย์ทำให้ประชาชนไม่สามารถแสดงออกหรือวิจารณ์การกระทำดังกล่าวได้ ตามที่บันทึกระบุไว้ว่า “ไม่มีผู้ใดกล้าแสดงความรู้สึกเช่นนั้น หรือแม้แต่ร้องไห้ในการที่ต้องสูญเสียเลือดเนื้อเป็นอันมาก” (ฟาน ฟลิต, 2548) แต่หลังจากที่พระมหाराชครูมเหศวรได้สร้างวาทกรรมเพื่อกำหนดภาพลักษณ์ของผู้เปี่ยมด้วยบุญญาธิการ ผู้มีความชอบธรรมในการสืบราชสันตติวงศ์ ซึ่งวาทกรรมดังกล่าวแทรกซึมอยู่ในหลายระดับของการสื่อสารที่แสดงออกทางวรรณกรรม สถาปัตยกรรม ศิลปะและพิธีกรรม สามารถเปลี่ยนแปลงความเชื่อมั่นของประชาชน ขุนนาง ตลอดจนเจ้าเมืองประเทศราชต่าง ๆ และดำรงความชอบธรรมนั้นมาจนถึงช่วงต้นรัตนโกสินทร์ได้ ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543) กล่าวถึงการสร้างความชอบธรรมและพิสูจน์พระบารมีไว้ว่า “สามารถประกอบภารกิจตามแนวพุทธศาสนาทั้งทางโลกและทางธรรม” ส่งผลให้พระราชพงศาวดารที่บันทึกด้วยสายตาของ

ชนชั้นนำช่วงปลายกรุงศรีอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ไม่ประณามพระองค์ ซึ่งต่างกับกษัตริย์องค์อื่นที่กระทำ การปราบดาภิเษกเช่นกัน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555)

วาทกรรมในการสร้างความชอบธรรมและพิสูจน์บุญญาธิการของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองหลัง การปราบดาภิเษกมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมในสมัยนั้น และบริบททางสังคมเองก็มีส่วนในสร้างอำนาจ ให้แก่วาทกรรมเหล่านั้นด้วย กระบวนการสร้างความชอบธรรมของพระองค์ผ่านการใช้ตัวบทและวาทกรรม แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมและอุดมการณ์ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมืออ้างอำนาจของกลุ่มชนชั้นนำ (กษัตริย์และกลุ่มราชครู) ซึ่งเป็นกลุ่มที่สามารถผลิตตัวบทและได้รับอภิสิทธิ์ในการตีความระบบความเชื่อ ศาสนาและการเมือง บทบาทของอุดมการณ์ที่สัมพันธ์กับอำนาจจึงถูกประกอบสร้างเป็นวาทกรรมเพื่อ ทำให้เกิด “การครอบงำทางความคิด (Ideological hegemony)” ที่แนบเนียน ดังนั้น ประชาชนในฐานะ ผู้รับสารจึงถูกครอบงำโดยมิได้บังคับให้เชื่อ แต่เป็นการ “ยินยอม” ต่อวาทกรรมที่ถูกสร้างมาอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถเอื้อประโยชน์และสร้างภาพลักษณ์ให้แก่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองในฐานะผู้มีความชอบธรรม มีบุญญาธิการคู่ควรกับราชบัลลังก์อยุธยา ซึ่งสอดคล้องกับ ญัตติพร พานโพธิ์ทอง (2556) ที่สรุปความสัมพันธ์ และปฏิสัมพันธ์ของวาทกรรม อุดมการณ์และอำนาจที่ถูกใช้ในทางมิชอบซึ่งมีผลต่อการครอบงำทางความคิด ไว้ว่า วาทกรรมและอุดมการณ์จะส่งผลกระทบต่อสังคมได้ต่อเมื่ออำนาจถูกใช้ในทางมิชอบ กล่าวคือ ถูกใช้เพื่อ ควบคุมอีกฝ่ายและสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเอง ซึ่งการครอบงำทางความคิดก็ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการใช้อำนาจโดยมิชอบนั้น การเปิดเผยอุดมการณ์ที่ถูกสร้างและเผยแพร่ในคำฉันท์ยังสอดคล้องกับการศึกษา ของ วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (2558) ที่ระบุว่า การศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์สามารถเปิดเผย ความคิดความเชื่อที่ถูกปกปิด หรือซ่อนเร้นด้วยกลวิธีทางภาษาต่างๆ เพื่อประกอบสร้างวาทกรรมให้เกิด ความน่าเชื่อถือ รวมทั้งยังสะท้อนให้เห็นอำนาจของภาษาที่มีพลังในการตอกย้ำ ผลิตซ้ำและครอบงำความคิด

สุดท้าย การศึกษาครั้งนี้ไม่เพียงแต่เปิดเผยกระบวนการสร้างความชอบธรรมและพิสูจน์ตนเองของ ผู้มีอำนาจหลังการปราบดาภิเษก แต่ยังชี้ให้เห็นบทบาทของวรรณกรรม ศาสนาและศิลปะที่กลายเป็นเครื่องมือ ของชนชั้นนำในการจำกัดความคิดและสิทธิเสรีภาพในการตีความประวัติศาสตร์หรือการเมือง ซึ่งเครื่องมือ ดังกล่าวยังสามารถครอบงำความคิดของผู้รับสารได้อย่างแยบยลและรักษาอำนาจของชนชั้นนำได้อย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ครั้งนี้วิจัยเรื่องนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาและการเอาใจใส่ของคณาจารย์ในสาขาวิชาการสอน ภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และบัดนี้บทความจากวิจัยดังกล่าวได้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ ครบถ้วนอีกครั้ง ศิษย์ยังซาบซึ้งและขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุคนธ์รัตน์ สร้อยทองดี อาจารย์ที่ ปรีกษาวิจัยหลัก และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สกวเดือน ชาธรรม ผู้เสียสละเวลาและพร้อมให้คำปรึกษาเสมอ บ่อยครั้งที่ “คำถามของครู” ได้เปิดประตูทางความคิดบานใหม่ให้แก่ศิษย์ บ่อยครั้งที่ “คำถามของครู” ทำให้ ศิษย์เห็นความสำคัญและสนุกกับการค้นหาคำตอบ แม้ในตอนนี้นักศิษย์ก็ยังคงสนุกกับการตอบ “คำถามของครู”

ขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.จันทิมา อังคพณิชกิจ ที่ให้เกียรติมาเป็นวิทยากรสัมมนา ทำให้ ข้าพเจ้าได้มีโอกาสพบปะพูดคุยเกี่ยวกับบทความเรื่องนี้ อาจารย์ได้แสดงให้เห็นแง่คิดและข้อเสนอแนะที่เป็น ประโยชน์ต่อการศึกษา ซึ่งข้าพเจ้าได้นำแง่คิดนั้นมาศึกษาเพิ่มเติมและนำเสนอในบทความนี้แล้ว

ขอบคุณบุคคลรอบตัวที่ข้าพเจ้ารักและที่รักข้าพเจ้า ขอบคุณสำหรับทุกสิ่งอย่างที่มีมอบให้ด้วยความปรารถนาดี ที่ยังคงเป็นความสบายใจ เป็นที่พักพิงพึ่งพิงทางกายและทางใจทั้งในยามสุขและยามทุกข์ แม้บางคนจะห่างหายไกลจากกัน แต่เมื่อพบกันอีกครั้งก็ยังมีบรรยากาศที่อบอุ่นด้วยความรักอยู่เช่นเดิม

ขอบคุณสายลม แสงแดด ดอกไม้ สายฝน ต้นหญ้าและธรรมชาติที่สวยงามซึ่งสร้างความสุขให้แก่ข้าพเจ้าทุกครั้งที่หันไปพบหรือสัมผัส ขอบคุณบทเพลง เนื้อเพลงและดนตรีจากศิลปินมากมาย ทั้ง Polycat, คุณกมล สุโกศล, คุณบอย โกสิยพงษ์ และที่มีได้กล่าวถึง ขอบคุณที่ซบถล่อมปลอบประโลมความรู้สึกให้ชื่นฉ่ำและคลายเหงาในยามที่ข้าพเจ้าต้องการเพื่อนระหว่างที่เขียนบทความนี้

ขอบคุณ “ดวงดาว” ดวงหนึ่งที่งามกว่าดาวดวงใด แม้ในคืนเดือนดับก็ยังขับแสงประดับฟ้าอยู่เช่นนั้น ข้าพเจ้าเฝ้ามองดาวดวงอยู่ไกล ๆ อย่างมีความสุขและเก็บความสวยงามมาประทับใจไว้ใกล้ ๆ ในใจเสมอมา

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2540). **พระคัมภีร์อนาคตวงศ์** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. (2545). **คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราชญ์สยาม**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. <https://vajirayana.org/%E0%B8%84%E0%B3%80>
- กรมศิลปากร. (2560). **พระราชพิธีบรมราชาภิเษก**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). รุ่งศิลป์การพิมพ์. https://media.thaigov.go.th/uploads/document/160/2019/02/pdf/Doc_20190226095457000000.pdf.
- กรมศิลปากร. (2561). **ประมวลบทความเนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). อรุณการพิมพ์. https://e-library.siam.edu/wp-content/uploads/2019/03/Process-the-royal-coronation-article-pramuan_king.pdf.
- กรมศิลปากร. (2562). **ประมวลองค์ความรู้ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). รุ่งศิลป์การพิมพ์. https://e-library.siam.edu/wp-content/uploads/2019/03/Knowledge-Coronation-pramuan_king.pdf.
- เขมภักดิ์ ทฤษฎีคุณ. (2567). ตุลาการ ปราบดาภิเษก และรัฐประหาร: บทวิพากษ์และข้อสังเกตต่อความสัมพันธ์ทางจารีตและการรับรองความชอบธรรมของรัฐประหาร ในงานวิจัยของปริญา เทวานฤมิตรกุล. *CMU Journal of Law and Social Sciences คณนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 17(2), 30-63. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/275525/178808>.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ. (2560). **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น** (พิมพ์ครั้งที่ 6). เคล็ดไทย.
- จันทิมา อังคพนิชกิจ. (2562). **การวิเคราะห์ข้อความ (Discourse Analysis)** (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). **วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2). โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองบรรณการ ทองแถม, หม่อมเจ้า. (2479). **ราชาภิเษก**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์. <https://vajirayana.org/%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B7%80>

- ธนวัตร มัททริวงษ์. (2559). การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในราชการคืนความสุขให้คนในชาติ. [ปริญญาานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีระยุทธ สุริยะ. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับภาพตัวแทนของชาวโรฮิงญาในสื่อออนไลน์ภาษาไทย: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์. [ปริญญาานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารอยุธยา (พิมพ์ครั้งที่ 2). มติชน.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). ปากไก่และใบเรือ รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ต้นรัตนโกสินทร์ (พิมพ์ครั้งที่ 4). ฟาเดียวกัน.
- บุรยา ศรภักยานิช. (2553). เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศสำหรับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัยรัตนโกสินทร์ [ปริญญาานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พนรัตน์, สมเด็จพระ. 2563. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน (พิมพ์ครั้งที่ 4). พิมพ์ดีการพิมพ์.
- พิชญา สุ่มจินดา. (2563). สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง: รัฐประหาร ความชอบธรรม พิธีกรรม ศิลปะ (พิมพ์ครั้งที่ 4). มูลนิธิพิริยะ ไกรฤกษ์.
- ฟาน ฟลิต, เยเรเมียส. (2548). รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต (วัน วลิต) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรมศิลปากร.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสภา ปีพุทธศักราช 2554. (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. <https://dictionary.orst.go.th/index.php>
- วรพงศ์ ไชยฤกษ์. (2556). วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ : มุมมองใหม่ในการวิจัยทางภาษาไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 8(1), 135-162. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/HUSOTSU/article/view/43478/35928>.
- วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2558). วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวทางการศึกษาภาษาโฆษณาในภาษาไทย. วารสารอินทนิลทักษิณสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 9(1), 57-72. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/jhusocbru/article/view/423/316>.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2566). อำนาจของภาษาและวรรณกรรมไทย (พิมพ์ครั้งที่ 1). นาดาแฮก.
- อเนก มากอนันต์. (2561). จักรพรรดิราช : คติอำนาจเบื้องหลังชนชั้นนำไทย (พิมพ์ครั้งที่ 1). มติชน.

ภาพจิตรกรรมที่ปรากฏภายในศาลเจ้าบุญไฟศาล จังหวัดนครราชสีมา: สัญลักษณ์ และคติความเชื่อแบบจีน

Mural Paintings in Bunpaisan Shrine, Nakhon Ratchasima: Symbols and Chinese Beliefs

ทักษิณ แก้วประเสริฐ^{1*} จิรายุ นีละเสวี² ณัฐธัญญา เทพกมล³ และนวรรตน์ ตรีพัฒน์รัตน์⁴

Thucksin Kaewprasert^{1*} Jirayu Nilasewi² Nutthanicha thepkamon³
and Navarat Treepattanarat⁴

¹ นักวิชาการอิสระ, ประเทศไทย

¹ Independent Scholar, Thailand

^{2,3,4} โรงเรียนมารีย์วิทยา นครราชสีมา, ประเทศไทย

^{2,3,4} Marie Vithaya Nakhon Ratchasima, Thailand

*Corresponding author: Thai.youu2010@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาศิลปกรรมทางคติความเชื่อของชุมชนเมืองนครราชสีมาจากศาลเจ้าบุญไฟศาล มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าบุญไฟศาล จังหวัดนครราชสีมา และ 2) เพื่อวิเคราะห์สัญลักษณ์จากจิตรกรรมที่ปรากฏภายในศาลเจ้าบุญไฟศาล จังหวัดนครราชสีมา โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาภาคสนาม (Fieldwork) ประกอบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ด้วยเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกรายการจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบบันทึกการสนทนาแลกเปลี่ยนรูปแบบกลุ่ม จากนั้นวิเคราะห์ความหมายหรือความเข้าใจในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ความถี่ร้อยละของความเชื่อที่ปรากฏผ่านภาพจิตรกรรม

ผลการศึกษา พบว่าศาลเจ้าบุญไฟศาล จังหวัดนครราชสีมา เป็นศาสนสถานจีนที่มีอายุราว ๆ 100 ปี โดยสถานที่แห่งนี้มีความเป็นมาและความสำคัญต่อชุมชนเมืองนครราชสีมาอย่างยิ่งเห็นได้จากการที่หน่วยงานราชการในพื้นที่ให้ความสำคัญผ่านการพัฒนาศาลเจ้าสี่พันที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในโลกยุคใหม่ อีกทั้งเมื่อพิจารณาคติความเชื่อที่ปรากฏผ่านศิลปกรรม ประเภทจิตรกรรมของศาลเจ้าบุญไฟศาล จังหวัดนครราชสีมา พบว่าความเชื่อส่วนใหญ่ที่ปรากฏมากที่สุดถึงน้อยที่สุดตามลำดับ 1-3 ได้แก่ ด้านสุขภาพดี (ร้อยละ 15.73) ด้านความมั่งมี (ร้อยละ 13.48) และด้านความโชคดี (ร้อยละ 8.99) จึงอาจกล่าวได้ว่าศาลเจ้าข้างต้นเป็นที่พึ่งทางจิตใจของผู้ที่ศรัทธาในด้านสุขภาพเป็นหลัก เมื่อมนุษย์มีสุขภาพที่ดีย่อมเกิดรากฐานของความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดี

คำสำคัญ: ศาลเจ้าบุญไฟศาล, ศาสนสถานจีน, ศิลปกรรมจีน, คติความเชื่อ

Abstract

The study of religious art and belief systems within the Nakhon Ratchasima urban community through the Bunpaisan Shrine has two main objectives: 1) to investigate the historical background of Bunpaisan Shrine in Nakhon Ratchasima Province and 2) to study the Symbols in the Mural Paintings at Bunpaisan Shrine, Nakhon Ratchasima. The researcher conducted both fieldwork and documentary research, utilizing research tools including participant observation recording forms, semi-structured interviews, and group discussion transcripts. Data were analyzed through content analysis and frequency and percentage analysis of the beliefs represented in mural paintings.

The findings reveal that Bunpaisan Shrine, located in Nakhon Ratchasima Province is a Chinese religious site that has been in existence for over 100 years. It holds significant historical and cultural value for the local urban community, as evidenced by the attention and development efforts from local government agencies, who aim to promote the shrine as a creative economic space in the modern era. In terms of beliefs represented in the shrine's murals, the three most prominent themes ranked from highest to lowest frequency are: beliefs related to good health (15.73%), wealth (13.48%), and luck (8.99%). These findings suggest that the shrine primarily serves as a spiritual refuge for those seeking good health, which is considered a foundation for happiness and overall quality of life.

Keywords: Bunpaisan Shrine, Representation of Chinese, Chinese art, Cultural Identity

บทนำ

การดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันที่เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว หนึ่งในพื้นที่ที่สำคัญทางเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คือจังหวัดนครราชสีมา อีกทั้ง จังหวัดในข้างต้นยังเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมคนไทยเชื้อสายจีนที่มีการผสมผสานกับความเป็นท้องถิ่นได้อย่างแนบแน่น โดยเฉพาะในบริบทของศิลปกรรมทางศาสนา เป็นต้น ชาวจีนในจังหวัดนครราชสีมา มีที่มาจาก การเข้ามาทำการค้าในช่วงสมัยพระมหากษัตริย์ไทยในรัชกาลที่ 4 แห่งราชวงศ์จักรี โดยส่วนใหญ่มักตั้งชุมชนเป็นหลักแหล่งและพบมากมาจนถึงปัจจุบันในเขตพื้นที่ ชุมชนเมืองนครราชสีมา (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, 2541)

ในปี พ.ศ. 2567-2568 จังหวัดนครราชสีมาได้ดำเนินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่ “ย่านจอมพล” หรือถนนจอมพล ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย-จีน เนื่องจากเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในอดีต และยังคงปรากฏร่องรอยทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน หนึ่งในศูนย์กลางทางวัฒนธรรมที่สำคัญของย่านนี้ คือ ศาลเจ้าบุญไพศาล ซึ่งมีอายุยาวนานราว 1 ศตวรรษ และตั้งอยู่ใกล้แหล่งสำคัญในชุมชน เช่น อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี วัดบึงพระอารามหลวง วัดซิกข์โคราช และตลาดไนท์สวนหมาก ฯลฯ เดิมศาลเจ้าบุญไพศาล จังหวัดนครราชสีมาไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หากแต่ปัจจุบันเป็นแหล่งเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนไทย-จีนในบริบทเมืองร่วมสมัย โดยเฉพาะศิลปกรรม

ประเภทจิตรกรรมที่ปรากฏอยู่ในศาลเจ้า เนื่องจากภาพจิตรกรรมเป็นจิตรกรรมเก่าที่ได้รับการบูรณะให้เหมือนใหม่ ให้คงความสวยงาม และให้ดูไม่ทรุดโทรม ซึ่งการธำรงรักษาหรือให้ความสำคัญต่อศิลปะเหล่านี้ไม่เพียงสะท้อนถึงสุนทรียภาพทางศิลปะเท่านั้น หากยังสะท้อนความเชื่อทางจิตวิญญาณและคุณค่าทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมวิถีชีวิตของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง จิตรกรรมเหล่านี้จึงทำหน้าที่เป็น “ภาษาทางวัฒนธรรม” ที่สื่อสารข้าม Generation รวมไปถึงเป็นเครื่องมือในการส่งผ่านอัตลักษณ์สู่คนรุ่นใหม่

จิตรกรรมที่ปรากฏอยู่ในศาลเจ้าบุญไพศาล นครราชสีมา มีสัญลักษณ์ทางความเชื่อ นานาประการ เช่น ภาพวาดเทพเจ้า สัตว์ และพืช ที่มีสัญลักษณ์ทางความเชื่อเกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองทางธุรกิจ เป็นต้น เหตุนี้จึงอาจส่งผลให้ภาพจิตรกรรมของศาลเจ้าเป็นส่วนสำคัญที่ถูกดูแลเป็นอย่างดีในช่วงระยะที่ผ่านมา นอกจากนี้ การธำรงวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการศึกษาศิลปกรรมทางคติความเชื่อที่ปรากฏผ่านศาลเจ้าบุญไพศาล จังหวัดนครราชสีมาเป็นแนวทางหนึ่งของผู้วิจัยปรารถนาที่จะสร้างแหล่งอ้างอิงที่สำคัญสำหรับนักวิชาการ นักศึกษา และผู้ที่สนใจด้านศิลปะ วัฒนธรรม และคติชนวิทยา ให้เข้าใจบทบาทของวัฒนธรรมจีนในสังคมไทย รวมถึงเห็นภาพของการปรับตัวและสร้างสรรค์ของคติชนในบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าบุญไพศาล จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อวิเคราะห์สัญลักษณ์จากจิตรกรรมที่ปรากฏภายในศาลเจ้าบุญไพศาล จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นเฉพาะการศึกษาจิตรกรรมที่ปรากฏอยู่ในศาลเจ้าบุญไพศาล จังหวัดนครราชสีมา โดยเป็นการศึกษาภาคสนาม (Fieldwork) ประกอบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมีการประยุกต์ใช้วงจร PDCA ร่วมกับการดำเนินงานวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. Plan (วางแผน) คือ การศึกษาการส่งเสริมอัตลักษณ์ของชาติให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก แล้วจึงเลือกศึกษาหัวข้อที่สนใจก่อนลงพื้นที่สำรวจศาลเจ้าที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนเมืองนครราชสีมา จากนั้นจึงกำหนดวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย อีกทั้ง ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยและสร้างเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

1.1 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มผู้รู้หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้า จำนวน 3 คน ตัวแทนชุมชน จำนวน 5 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมจีน จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านคติชน จำนวน 1 คน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกรายการจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (participant observation) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และแบบบันทึกการสนทนาแลกเปลี่ยนรูปแบบกลุ่ม (Focus Group)

2. Do (ลงมือเก็บข้อมูล) คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ตั้งแต่เดือนช่วงมกราคมถึงเดือนมิถุนายน 2568 จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกต และการสนทนากลุ่มร่วมกับการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยส่วนที่สำคัญ นั่นคือการถอดรหัสสัญลักษณ์ในจิตรกรรมเพื่อวิเคราะห์ความหมายหรือความเข้าใจในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ตามทฤษฎีสัญลักษณ์ทางภาษาของ Saussure (1959) ก่อนวิเคราะห์ความถี่ ร้อยละ ของความเชื่อที่ปรากฏผ่านภาพจิตรกรรม

3. Check (ตรวจสอบข้อมูล) คือ การตรวจสอบความถูกต้องของผลการสังเคราะห์ข้อมูลที่ศึกษากับกลุ่มเป้าหมายมีความสอดคล้องกับประเด็นนั้น ๆ เช่น นำเสนอผลการสังเคราะห์ประวัติของศาลเจ้าต่อกลุ่มผู้รู้

(Key Informants) เป็นต้น จากนั้นจึงประเมินผลการศึกษาว่าสามารถตอบคำถามการวิจัยได้หรือไม่ ลำดับสุดท้ายจึงเขียนบทความวิจัย

4. Act (ปรับปรุงและต่อยอด) คือ การนำเสนอบทความวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะเพื่อนำเสนอในระดับที่สามารถบริการวิชาการชุมชนได้ เช่น การเผยแพร่ในการประชุมทางวิชาการ เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของศาลเจ้าบุญไฟศาล จังหวัดนครราชสีมา

ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของศาลเจ้าบุญไฟศาล จังหวัดนครราชสีมาในเชิงบริบทของพื้นที่ที่สะท้อนความสัมพันธ์ของศาลเจ้ากับประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นและบทบาทของศาลเจ้าในปัจจุบัน พบว่าศาลเจ้าบุญไฟศาล (廣福古神廟) เป็นชื่อเรียกสถานที่ที่เป็นทางการและนักท่องเที่ยวหรือคนต่างถิ่นมักเรียกศาลเจ้าด้วยชื่อข้างต้น แต่คนในพื้นที่ของชุมชนเมืองนครราชสีมาส่วนใหญ่รู้จักและเรียกศาลเจ้าบุญไฟศาลว่า “ศาลเจ้าโรงเหล้า” เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ล้อมรอบด้วยกิจการค้าขายด้านอุตสาหกรรมสุราและสรรพสามิตจังหวัดในสมัยนั้น ในปัจจุบันศาลเจ้าบุญไฟศาลยังคงตั้งอยู่ใกล้เคียงกับสำนักงานสรรพสามิต สาขาเมืองนครราชสีมา ในระยะ 600-700 เมตร อีกทั้ง ตั้งอยู่ในแหล่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แหล่งกิจกรรมทางศาสนา และพื้นที่ที่ใช้สำหรับหน่วยงานของรัฐในการบริหารจัดการและให้บริการประชาชน เห็นได้จากภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แผนที่สถานที่สำคัญรอบศาลเจ้าบุญไฟศาล
ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพที่ 1 เห็นได้ว่าศาลเจ้าบุญไฟศาล จังหวัดนครราชสีมาตั้งอยู่บนถนนจอมพล อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ไม่ใช่เพียงศาสนสถานเงินบนพื้นที่ทั่วไป แต่เป็นศาสนสถานบนพื้นที่ของภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการบริการที่ส่งอิทธิพลต่อจิตวิญญาณของเมืองนครราชสีมา ตัวอย่างเช่น ศาลเจ้าตั้งอยู่ใกล้สถานที่ราชการและอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี แสดงให้เห็นถึงบทบาทของศาลเจ้าในฐานะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์กับอำนาจรัฐและความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของเมืองหรือกล่าวให้เห็นอย่างชัดเจน คือ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีเป็นศูนย์รวมความศรัทธาในความกล้าหาญของ

หญิงไทยจึงมีผู้คนเข้ามาสักการะมากมาย ทำให้รัฐต้องรักษาภาพลักษณ์ของสถานที่ให้มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นระเบียบ และปลอดภัย จึงส่งผลต่อสถานที่โดยรอบด้วย ศาลเจ้าบุญไพศาลจึงได้การดูแลพื้นที่โดยรัฐ หากรัฐมีนโยบายพัฒนาเมือง เช่น การปรับทัศนียภาพย่านประวัติศาสตร์ ก็จะส่งผลโดยตรงต่อการฟื้นฟูศาลเจ้าให้สะอาด เป็นระเบียบ และเอื้อต่อการท่องเที่ยวเช่นกัน นอกจากนี้ ศาลเจ้าตั้งอยู่ใกล้พุทธศาสนสถานของไทยแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่สามารถประสานกันได้อย่างกลมกลืน และศาลเจ้าอยู่ใกล้แหล่งคมนาคมและสาธารณูปโภค แสดงให้เห็นว่าสถานที่ที่มีความเอื้อให้ประชาชนเข้าร่วมพิธีสำคัญ อีกทั้ง เอื้อต่อการพบปะของกลุ่มชาติพันธุ์หรือคนในรุ่นต่าง ๆ จึงเป็นพื้นที่แห่งความทรงจำทางประวัติศาสตร์อีกด้วย

ภาพที่ 2 ภาพศาลเจ้าบุญไพศาลจากหนังสือ ย้อนรอย 100 ปี โคราชวานิช

ที่มา: <https://lnk.in/vzPZM>

หากพิจารณาอายุของศาลเจ้าบุญไพศาล จังหวัดนครราชสีมาตามคำบอกเล่าและหลักฐานที่ปรากฏ ศาลเจ้าแห่งนี้มีอายุราว ๆ 9 ทศวรรษ โดยนับตั้งแต่ปีที่ได้รับการบูรณะซ่อมแซม หากนับช่วงเวลาก่อนหน้านั้น ศาลเจ้าแห่งนี้อาจจะมีอายุราว ๆ 100 ปีกว่า ทั้งนี้ มีบางแหล่งข้อมูลกล่าวว่าหัวหน้าสมาคมชาวจีนกวางตุ้งคนแรกชื่อเถ่าแก่แจงได้รวมพลังชาวจีนโคราช เชื้อสายกวางตุ้ง (Guangdong) มาร่วมกันสร้างศาลเจ้าบุญไพศาลแห่งนี้ เนื่องด้วยเถ่าแก่แจงมีอาชีพรับเหมาก่อสร้างในยุคสมัยนั้น ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาความเป็นมาการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชนจีนในจังหวัดนครราชสีมา มีหลักฐานว่าชาวจีนเริ่มเข้ามาปะปนในชุมชนในยุคสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โดยเดินทางมาพร้อมกับรถไฟเชื้อเพลิงจากไอน้ำเส้นทางกรุงเทพ-นครราชสีมา หรือราว ๆ ช่วง พ.ศ. 2443 ที่จังหวัดนครราชสีมาเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญด้านการค้าขายและการคมนาคมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงสนับสนุนได้ว่าศาลเจ้าบุญไพศาลอาจจะมีอายุมากกว่า 100 ปี

ปัจจุบัน ศาลเจ้าบุญไพศาล จังหวัดนครราชสีมาแห่งนี้อยู่ในความปกครองของกระทรวงมหาดไทย และเป็นที่ตั้งของสมาคมแต้จิ๋วแห่งประเทศไทย สาขานครราชสีมา โดยมีนายมานพ จารุกำเนตคนก เป็นผู้ปกครองศาลเจ้า และนายคาร์ณ ครบพันธน์ เป็นผู้ตรวจตราสอดส่อง ศาลเจ้าเปิดให้เข้าสักการะตั้งแต่วเวลา 08.00 ถึง 18.00 น. ของทุกวัน ความศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับการนับถืออย่างกว้างขวางจากผู้คนในพื้นที่และนอกพื้นที่เป็นส่วนที่เสริมสร้างให้ศาลเจ้ามีบทบาทเป็นศูนย์รวมจิตใจและที่พึ่งทางใจรวมไปถึงมีบทบาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะประชาชนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นชาวไทยเชื้อสายจีน นักธุรกิจ พ่อค้าแม่ค้า ตลอดจนนักท่องเที่ยวต่างก็มาเยี่ยมชมเพื่อกราบไหว้ ขอพร และสัมผัสบรรยากาศของศรัทธาอันลึกซึ้งที่

ยังคงดำรงอยู่ ณ ศาลเจ้าแห่งนี้ เพื่อขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคล การค้าขายรุ่งเรือง และสุขภาพแข็งแรง โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลตรุษจีน ชาวบ้านจะพร้อมใจกันจัดงานสักการบูชาและกิจกรรมเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ทุกปี เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และเชิดชูวัฒนธรรมจีนที่เป็นรากเหง้าทางจิตวิญญาณของชุมชน ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 เส้นทางท่องเที่ยวตรุษจีนโคราช ปี 2568

ที่มา: <https://lnk.ink/t2mAl>

จากภาพที่ 3 เห็นได้ว่าศาลเจ้าบุญไพศาล จังหวัดนครราชสีมาถือเป็นสถานที่สำคัญในช่วงวันตรุษจีน โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครราชสีมา ได้จัดให้เป็นหนึ่งในศาลเจ้าที่ประชาชนควรเข้าสักการะในช่วงวันตรุษจีน ปี 2568 อีกทั้ง ในช่วงเวลาเดียวกันศาลเจ้าบุญไพศาล ถูกจัดให้เป็น 1 ในสถานที่สำคัญขอพร เสริมสิริมงคล จาก 9 จุด บนย่านถนนจอมพล ของการจัดกิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ “ย่านจอมพล” ภายใต้ชื่อ “จอมพลเฟส” โดยสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา ตามนโยบายของจังหวัดที่ว่า “โคราชเมืองศิลปะ” ทั้งนี้ กิจกรรมข้างต้นได้สร้างสัญลักษณ์ทางสังคมให้แก่ ศาลเจ้าบุญไพศาล ได้ยกระดับให้ทันสมัยขึ้นผ่านภาพวาดดิจิทัล (ดังภาพที่ 5) จึงส่งผลให้ศาลเจ้าเป็นที่รู้จักและน่าจดจำมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 4 ภาพวาดดิจิทัลของศาลเจ้าบุญไพศาล

ที่มา: <https://lnk.ink/tSdu4>

ดังนั้น ความโดดเด่นของศาลเจ้าบุญไฟศาล จังหวัดนครราชสีมา ไม่เพียงแต่อยู่ที่ความเก่าแก่และคุณค่าทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงพลังของการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่สืบทอดศรัทธาและวัฒนธรรมร่วมกันอย่างเหนียวแน่น นอกจากนี้ ความโดดเด่นทางศิลปกรรม ประเภทจิตรกรรมภายในศาลเจ้าที่ได้รับการบูรณะให้เหมือนใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธามากกว่าสุนทรียภาพทางศิลปะ

2. ผลการวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อที่ปรากฏผ่านจิตรกรรมภายในศาลเจ้าบุญไฟศาล จังหวัดนครราชสีมา

ผู้วิจัยได้ศึกษาจิตรกรรมภายในศาลเจ้าบุญไฟศาล จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ 1) จิตรกรรมภาพวาด และ 2) จิตรกรรมหินขัด โดยศิลปกรรมประเภทดังกล่าวได้ปรากฏภาพเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาส่วนที่สำคัญและพบซ้ำ ๆ แล้วจึงวิเคราะห์ความเชื่อที่แฝงอยู่ และผลการศึกษาพบว่าสถาปัตยกรรมของศาลเจ้าบุญไฟศาล จังหวัดนครราชสีมา ทั้งหมดหันหน้าไปทางทิศเหนือซึ่งตามหลักทิศในฮวงจุ้ยที่ อรุณวิชญ์ วงศ์จตุพัฒน์ (2553) กล่าวไว้คือทิศเหนือ (水 ธาตุน้ำ) ถ้าอาคารหันหน้าไปทางทิศเหนือ จะช่วยให้เกิดพลังงานของความสงบ เย็น และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับจิตรกรรมภาพวาดหนึ่งในศาลเจ้าที่สื่อถึงที่พึ่งทางใจหรือทางกายที่สงบร่มเย็น ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 จิตรกรรมภายในศาลเจ้า (1)

ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพที่ 5 เห็นได้ว่าเรื่องราวในภาพมีความสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยการหันหน้าไปทางทิศเหนือของศาลเจ้าบุญไฟศาล คือภาพสื่อความหมายถึงการเดินทางที่มีอุปสรรคแต่ได้พบกับแหล่งที่พึ่งพาทางจิตใจให้คลายทุกข์ นอกจากนี้ ภาพจิตรกรรมอื่น ๆ ที่ปรากฏ ผู้วิจัยได้จำแนกและวิเคราะห์ความหมายได้เป็น 4 หมวดหมู่ ได้แก่ หมวดที่ 1 หมวดสัตว์มงคล หมวดที่ 2 หมวดพืช หมวดที่ 3 หมวดเทพและบุคคล และหมวดที่ 5 หมวดสิ่งของ โดยแต่ละหมวดปรากฏรายละเอียด ดังนี้

หมวดที่ 1 หมวดสัตว์มงคล ปรากฏภาพสัตว์ 16 ชนิด ภาพได้สื่อถึงความหมายมงคลของเงินที่แฝงอยู่ 12 ความหมาย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 หมวดที่ 1 หมวดสัตว์มงคล

ภาพจิตรกรรม	ความหมาย											
	ความมั่งมี	โชคดี	ความล้ำไฉฉา	อายุยืน	อำนาจ	ความรัก	เสริมพลังชีวิต	วาสนา	ความมั่นคง	เจริญรุ่งเรือง	ความซื่อสัตย์	สุขภาพดี
มังกร		/			/					/		
ปลา	/	/										
นก										/		
ไก่		/	/									
นกกระเรียน				/					/			
สิงโตเพศผู้									/	/		
ห่าน							/				/	
กวาง				/				/				
ปลาคราฟ	/		/							/		
ช้างพลาย					/				/			
กบสามขา	/	/										
กิลีน					/					/		/
เหยี่ยว					/							
ปู	/											
ปลาทอง	/	/										
นกแก้ว						/						

หมวดที่ 2 หมวดพืช ปราภฏภาพพืช 14 ชนิด ภาพได้สื่อถึงความหมายมงคลของเงินที่แฝงอยู่ 9 ความหมาย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 2 หมวดที่ 2 หมวดพืช

ภาพจิตรกรรม	ความหมาย									
	ความมั่งมี	โชคดี	ความล้ำไฉฉา	อายุยืน	ความรัก	เสริมพลังชีวิต	วาสนา	ความมั่นคง	สุขภาพดี	
บัว			/		/					
ดอกท้อ			/							/
ดอกเบญจมาศ				/						/
กุหลาบ					/					
ไผ่								/		
ดอกเหมย						/				/

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ภาพจิตรกรรม	ความหมาย									
	ความมุ่งมั่น	โชคดี	ความสำเร็จ	อายุยืน	ความรัก	เสริมพลังชีวิต	วาสนา	ความมั่นคง	สุขภาพดี	
ทับทิม	/									/
ลูกท้อ				/						/
แตงโม	/									
องุ่นทอง	/						/			
น้อยหน้า										/
ส้มมือ		/								/
แอปเปิ้ล					/					/

หมวดที่ 3 หมวดเทพและบุคคล ปรากฏภาพพืช 9 ชนิด ภาพได้สื่อถึงความหมายมงคลของเงินที่แฝงอยู่ 10 ความหมาย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 3 หมวดที่ 3 หมวดเทพและบุคคล

ภาพจิตรกรรม	ความหมาย											
	ความมุ่งมั่น	โชคดี	ความสำเร็จ	อายุยืน	อำนาจ	ความรัก	เสริมพลังชีวิต	วาสนา	ความซื่อสัตย์	สุขภาพดี	คุ้มครอง	ปลดปล่อยชั่วร้าย
เทพ 8 เซียน				/			/			/		
เหมินเสิน	/	/									/	/
คนลากลูกท้อ				/			/			/		
เทพกับลูกท้อ	/			/			/			/		
ตาชั่ง		/						/				
เด็กถือทอง	/											
เด็กถือหยก	/											
ชายหญิงคู่						/			/			
คนพายเรือ			/									
เขี้ยวกาง							/					

หมวดที่ 4 หมวดเทพและบุคคล ปรากฏภาพพืช 9 ชนิด ภาพได้สื่อถึงความหมายมงคลของเงินที่แฝงอยู่ 10 ความหมาย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 4 หมวดที่ 4 หมวดเทพและบุคคล

ภาพจิตรกรรม	ความหมาย							
	ความกล้าใจ	อำนาจ	ปิดเปลือกชั่วร้าย	ความรัก	เสริมพลังชีวิต	วาสนา	ความมั่นคง	สุขภาพดี
น้ำเต้า			/					/
หยก							/	/
ขลุ่ย				/	/			
กระเช้าดอกไม้				/		/		
กระเช้าผลไม้	/	/						
พู่กัน	/	/						

จากการวิเคราะห์ความหมายที่แฝงของภาพจิตรกรรมภายในศาลเจ้าบุญไพศาล จังหวัดนครราชสีมา สามารถจัดความหมายหรือความเชื่อได้ 14 ด้าน ได้แก่ ความมั่งมี โชคดี ความสำเร็จ อายุยืน อำนาจ ปิดเปลือกชั่วร้าย ความรัก เสริมพลังชีวิต วาสนา ความมั่นคง เจริญรุ่งเรือง ความซื่อสัตย์ สุขภาพดี และคุ้มครอง ทั้งนี้ ความถี่และร้อยละของความเชื่อที่ปรากฏผ่านภาพจิตรกรรม มีรายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ความถี่และร้อยละของความเชื่อที่ปรากฏผ่านภาพจิตรกรรม

หมวดความเชื่อ	ความถี่ (ครั้งที่ปรากฏ)	ร้อยละ (%)
ความมั่งมี	12	13.48
โชคดี	8	8.99
ความสำเร็จ	7	7.87
อายุยืน	7	7.87
อำนาจ	6	6.74
ปิดเปลือกชั่วร้าย	2	2.25
ความรัก	7	7.87
เสริมพลังชีวิต	6	6.74
วาสนา	4	4.49
ความมั่นคง	5	5.62
เจริญรุ่งเรือง	5	5.62
ความซื่อสัตย์	2	2.25
สุขภาพดี	14	15.73
คุ้มครอง	1	1.12

จากตารางข้างต้น เห็นได้ว่าส่วนใหญ่ภาพจิตรกรรมปรากฏความเชื่อด้านสุขภาพดีด้วยความถี่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 15.73 ของสัญลักษณ์ทั้งหมด และความเชื่อด้านคุ้มครองมีความถี่น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 1.12 ของสัญลักษณ์ทั้งหมด

ดังนั้น ความโดดเด่นเชิงอัตลักษณ์ของศาลเจ้าบุญไผศาล จังหวัดนครราชสีมา คือ จิตรกรรมที่แฝงความหวังทางกายและใจแก่ผู้ศรัทธา จิตรกรรมภายในศาลเจ้าจึงได้รับการบูรณะมาโดยตลอดเพื่อไม่ให้ทรุดโทรมและเสื่อมคลายไปจากจิตใจของคนในชุมชนและคนทั่วไป

อภิปรายผล

1. ศาลเจ้าบุญไผศาล จังหวัดนครราชสีมา เป็นศาลเจ้าที่มีบทบาทสำคัญหลากหลายด้านทั้งทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคม แม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไปแต่บทบาทสำคัญของศาลเจ้าในฐานะที่พึ่งทางใจมาตลอด 100 กว่าปี อีกทั้ง ในปัจจุบันยังมีการยกระดับบทบาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นับว่าเป็นหนึ่งในปรากฏการณ์คติชนสร้างสรรค์ที่ศิราพร ณ ถลาง (2562) กล่าวว่าปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงสู่สังคมนวัตกรรมที่มาจากการผลิตมวลสังคมที่มาจากบริบทของการท่องเที่ยวและสังคมโลกาภิวัตน์เป็นคติชนสร้างสรรค์ที่ส่งผลให้เกิดความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือจุดประกายการศึกษาใหม่ ๆ ซึ่งข้อดีในส่วนนี้จะส่งผลให้วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ฯลฯ ได้คงอยู่ต่อไปในอนาคต การปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงที่มีคุณค่าส่งผลให้ศาลเจ้าบุญไผศาลยังคงดำรงอยู่คู่ชุมชนเมืองนครราชสีมาได้อย่างกลมกลืนและไม่มีแนวโน้มที่จะหายไปจากความทรงจำ สอดคล้องกับงานวิจัยของอรนรินทร์ และอิมิรา อ่อนคำ (2564) ที่ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงในสังคมไทย: กรณีศึกษาฝั่งธนบุรี และผลการศึกษาพบว่าศาลเจ้าพ่อพระเพลิงมีการปรับตัวต่อสังคมที่เปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจจึงส่งผลให้ศาลเจ้ามีบทบาทต่อการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ นับว่าเป็นส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่ทางคติชนของศาลเจ้าพ่อพระเพลิง จึงกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ด้านการยกระดับบทบาทของศาสนสถานให้สอดคล้องกับบริบทสังคมของศาลเจ้าบุญไผศาลและศาลเจ้าพ่อพระเพลิงส่งผลให้คติชนดั้งเดิมยังคงสืบต่อไป

2. ชุมชนบริเวณศาลเจ้าบุญไผศาล จังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วยผู้คนที่มีความเชื่อเป็นหลักการมีสุขภาพดีจึงถือเป็นทุนชีวิต (human capital) สำคัญที่ช่วยให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง การอธิษฐานหรือขอพรเรื่องสุขภาพจึงเป็นเรื่องพื้นฐานทางจิตวิญญาณของชุมชนที่พึ่งพิงศรัทธาในศาลเจ้า จึงกล่าวสนับสนุนสาเหตุที่ภาพจิตรกรรมภายในศาลเจ้าบุญไผศาลปรากฏความเชื่อด้านสุขภาพดีในความถี่มากที่สุด จิตรกรรมในศาลเจ้าบุญไผศาลจึงไม่ได้มีบทบาทแค่การตกแต่งแต่เป็นสัญลักษณ์ที่ส่งผลให้มนุษย์มีความเชื่อและตั้งเป้าหมายหรือสนับสนุนให้เป้าหมายที่จะลงมือทำบางสิ่งบางอย่างเกิดความสำเร็จ (Geertz, 1973) ความเชื่อด้านสุขภาพดีที่ปรากฏผ่านศาลเจ้าบุญไผศาลสอดคล้องกับงานวิจัยของนพพล จันทร์กระจ่างแจ้ง และภรทิพย์ สุขสว่าง (2562) ที่ศึกษา ความเชื่อ การไหว้ และบทบาทของศาลเจ้าแม่กวนอิม (มุลินีเทียนฟ้า) ที่มีต่อชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช ผลการวิจัยพบว่าชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่มีความเชื่อและความศรัทธาต่อองค์เจ้าแม่กวนอิม (มุลินีเทียนฟ้า) เป็นอย่างมากในด้านสุขภาพ และภาพจิตรกรรมที่สะท้อนความเชื่อด้านสุขภาพดีของศาลเจ้าบุญไผศาลมีความสอดคล้องภาพแทนของจิตรกรรมด้านสุขภาพดีของศาลเจ้าปู่เจ้ากวาง-ม่า จังหวัดมหาสารคามอีกด้วย (ทัศนวิทย์ ศรีมันตะ, 2565) จึงกล่าวได้ว่าจิตรกรรมในศาลเจ้าบุญไผศาลไม่ใช่เพียงองค์ประกอบศิลป์ แต่เป็นสื่อกลางทางคติความเชื่อที่ตอบสนองบริบทของชุมชนและโลกยุคโรคร้าย อีกทั้งยังหลอมรวมความศรัทธาให้กลายเป็นศิลปะที่เป็นวัตถุศึกษาที่สำคัญในวงการคติชนวิทยาสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ควรศึกษาศิลปกรรมทุกประเภทที่ปรากฏผ่านศาสนสถานเพื่อให้เห็นมายาคติหรือความเชื่อที่แฝงอยู่ ผ่านงานศิลปะที่ไม่ใช่ความสวยงาม และเพื่อเป็นแนวทางอ้างอิงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นสืบต่อไป

บรรณานุกรม

ทัศนวิไล ศรีมันตะ. (2565). ภาพแทนจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏในศาลเจ้าปู่เจ้ากุง-มา จังหวัดมหาสารคาม.

วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 6(2), 82-91.

นพพล จันทรกระจ่างแจ้ง และภรติพย์ สุขสว่าง. (2562). ความเชื่อ การไหว้ และบทบาทของศาลเจ้าแม่ กวนอิม (มุลินีเทียนฟ้า) ที่มีต่อชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช. การประชุมวิชาการ ระดับชาติพฤศจิกายนแห่งภาษา วรรณกรรม และคติชนวิทยา : วิถีไทย วิถีอาเซียน ครั้งที่ 1 ประจำปี 2562 (น.289-402). มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

ศิริภาพร ณ ถลาง. (2562). คติชนสร้างสรรค์บั้งไฟและทฤษฎี (พิมพ์ครั้งที่ 2). ศูนย์มานุษยศาสตร์วิทยาสิรินธร.

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครราชสีมา. (2541). ของดีโคราช เล่มที่ 1 สาขามนุษยศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). ภาพพิมพ์.

อรนรินทร์ และอิมธิรา อ่อนคำ. (2564). ความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงในสังคมไทย:

กรณีศึกษาฝั่งธนบุรี. การประชุมวิชาการระดับชาติ โครงการประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและวัฒนธรรม 4 สถาบันการศึกษา หัวข้อ “ภาษาและวัฒนธรรมไทยในวิถีโลกใหม่” ครั้งที่ 3 (น.457-478). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อรุณวิษณุ วงศ์จตุพัฒน์. (2553). ฮวงจุ้ย ทิศทางและธาตุสำคัญ.

<https://www.mahamongkol.com/m/content.php?id=723>

Geertz, C. (1973). *The Interpretation of culture*. Basic Books.

Saussure, Ferdinand de. (1959). “*Course in General Linguistics*” Edited by Charles Bally and Albert Sechehaye in Collaboration with Albert Riedlinger. *Translated with an Introduction and Notes by Wade Baskin*. McGrawhill 1966.

ความเชื่อเกี่ยวกับผีแม่ม่าย: เรื่องเล่า และวิถีปฏิบัติของท้องถิ่น

Beliefs about the Widow Ghost: Narrative and Local Practices

ดวงเด่น บุญปก

Duangden Boonpok

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย
Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University, Thailand

*Corresponding author: duangden@swu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีแม่ม่ายและวิถีปฏิบัติของชาวบ้าน โดยรวบรวมข้อมูลเอกสารและลงพื้นที่ภาคสนามและศึกษาวิเคราะห์โดยวิธีทางคติชนวิทยา ผลการศึกษาพบเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีแม่ม่ายหลายสำนวน แต่ละสำนวนมีมุมมองเกี่ยวกับผีแม่ม่ายแตกต่างกันในประเด็นผีบรรพบุรุษ ผีแม่ม่ายจากเมืองลับแล เรื่องเล่าเกี่ยวกับการหลอกหลอนของผีแม่ม่าย ผลการศึกษาวิถีปฏิบัติของชาวบ้านในการรับมือกับผีแม่ม่าย ชาวบ้านได้บอกกล่าวศาลเจ้าปู่ตาให้คุ้มครอง ชาวบ้านการสร้างหุ่นและสัญลักษณ์ป้องกันผี ชาวบ้านมีวิธีแก้เคล็ดหลายรูปแบบ การทำบุญหมู่บ้าน และการสร้างเสาแปดทิศคุ้มครองหมู่บ้านเป็นการทำให้พื้นที่ได้รับการคุ้มครองแบบพิเศษ เสาแกนกลางและเสาบริวารทั้งแปดทิศถูกทำให้เชื่อว่าเป็นเสาศักดิ์สิทธิ์

คำสำคัญ: ผีแม่ม่าย, ไหลตาย, เรื่องเล่า, ความเชื่อ, การป้องกันผี

Abstract

This article aims to study the stories about widow ghost and the villagers' practices by collecting data from documents, conducting fieldwork and analyzing them by using folklore methods. The study found many versions of the story about the widow ghost. Each version has a different perspective on the widow ghost in terms of ancestral ghosts, widow ghosts from the city of Laplae, and stories about the haunting of the widow ghost. The results of the study of villagers' practices in dealing with the widow ghost. They wish for protection from the spirit house of grandfather. Villagers have created statues and symbols to protect them from the ghost. Villagers have various methods of solving the problem. The village's merit-making ceremony and the construction of eight pillars aim to create special protection area for the village. The central pillar and the eight surrounding pillars are believed to be sacred pillars.

Keywords: widow ghost, unexplained death syndrome, narrative, belief, ghost prevention

บทนำ

ผีแม่่ม่ายเป็นปรากฏการณ์ของการปะทะสังสรรค์ทางความคิดที่แตกต่างและหลากหลายของคนในสังคม มุมมองหลักของการคิดต่างเป็นการปะทะกันระหว่างความคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่อ้างเหตุผลเรื่องผีแม่่ม่ายเป็นเรื่อง “ธรรมชาติ” (Natural) เป็นโรคที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ที่เรียกกันว่า “โรคไหลตาย” (Sudden Unexplained Nocturnal Death syndrome—SUNDS) ในปี พ.ศ. 2539 พบสถิติแรงงานชายไทยในสิงคโปร์เสียชีวิตเพราะโรคไหลตายมากที่สุดถึง 121 คน (แสงโสม เกิดคล้าย, 2541, น. 373) ในทางการแพทย์มีความพยายามอธิบายสมมุติฐานของโรค การรักษาและการป้องกันตามหลักวิทยาศาสตร์การแพทย์ แต่ไม่ว่าเหตุผลทางการแพทย์จะเป็นเช่นใดอีกฝากหนึ่งของความคิดที่แตกต่างชาวบ้านในท้องถิ่นยังคงมีมุมมองเกี่ยวกับภาวะการไหลตายของผู้ชายจำนวนมากในลักษณะ “เหนือธรรมชาติ” (Supernatural) ที่มีพลังควบคุมชีวิตมนุษย์ ชาวบ้านเชื่อว่าพลังดังกล่าวเกิดจากการกระทำของผีร้ายชนิดหนึ่ง ที่เรียกว่า “ผีแม่่ม่าย”

การรายงานข่าวเรื่องผู้ชายไหลตายเพราะถูกผีแม่่ม่ายคร่าชีวิตยังไม่จางหายไปตามกาลเวลา ข่าวอันน่าสะพรึงกลัวนี้ยังคงปรากฏในพื้นที่ข่าวอย่างสืบเนื่องเรื่อยมาอย่างน้อยต่างกันในแต่ละปีจากอดีตจวบจนถึงปัจจุบัน ทราบไคที่สื่อยังรายงานข่าวย่อมหยาบความว่าความเชื่อเรื่องผีแม่่ม่ายยังทรงพลังอยู่ ผู้เขียนทดลองสืบค้นหาข่าวเกี่ยวกับผีแม่่ม่ายจากอินเทอร์เน็ตโดยใช้คำค้นว่า “ผีแม่่ม่าย” ผลการค้นหาค้นพบข่าวผีแม่่ม่ายล่าสุด ณ วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2568 รายงานข่าวโดยแนวหน้าออนไลน์ (2568) หัวข้อ “ชายโสดไหลตาย เชื่อผีแม่่ม่ายมาเอาชีวิต” เหตุเกิดที่จังหวัดอำนาจเจริญ ดังเนื้อหาตอนหนึ่งความว่า

“...อำนาจเจริญผวา! ชายโสดนอนไหลตาย 2 ราย 23 มีนาคม 2568 เจ้าหน้าที่ตำรวจพนักงานสอบสวน สภ.เมืองอำนาจเจริญ จ.อำนาจเจริญ รับแจ้งทางโทรศัพท์ว่า มีคนเสียชีวิตผิดปกติที่บ้านดอนหวาย... พบผู้เสียชีวิตทราบชื่อคือนายวิมาร (ขอสงวนนามสกุล) อายุ 50 ปี สภาพศพนอนหงายเสียชีวิต...จากการชันสูตรพลิกศพไม่พบบาดแผลตามร่างกาย คาดว่าเสียชีวิตเพราะหัวใจหยุดเต้นฉับพลัน...รายที่ 2 วันเดียวกันและใกล้เคียงกัน ร้อยเวร สภ.เมืองอำนาจเจริญ รับแจ้งมีคนเสียชีวิตผิดปกติ ที่หมู่บ้านหนองปลิง...พบผู้เสียชีวิต ทราบชื่อคือนายชมภู (ขอสงวนนามสกุล) อายุ 58 ปี สภาพศพไม่พบบาดแผลตามร่างกาย หรือ ร่องรอยการต่อสู้ใดๆ คาดว่าเสียชีวิตเพราะหัวใจล้มเหลว...” (แนวหน้าออนไลน์, 2568)

ข่าวรายงานความเชื่อของชาวบ้านที่เชื่อว่าสาเหตุการเสียชีวิตทั้ง 2 รายติดต่อกันนั้นเป็นการไหลตายหรือเสียชีวิตเนื่องจากผีแม่่ม่ายออกปฏิบัติกรรมลาผู้ชายไปอยู่ด้วย ชาวได้รายงานสัญญาณเตือนหรือการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าจากผีแม่่ม่ายก่อนปฏิบัติการผ่านความฝันของคนเฒ่าคนแก่ของหมู่บ้านที่ฝันว่าผีแม่่ม่ายจะคร่าชีวิตชายโสดไปเป็นสามีในระยะอันใกล้นี้ ชาวบ้านที่เชื่อเรื่องผีแม่่ม่ายจะรีบแก้เคล็ดด้วยวิธีให้ชายโสดทาเล็บสีแดง หรือแต่งกายเป็นหญิงเพื่อให้ผีแม่่ม่ายเข้าใจว่าเป็นเพศเดียวกันเพื่อความปลอดภัยของชายโสดผู้นั้น (แนวหน้าออนไลน์, 2568) นอกจากนี้ในช่วงเวลาก่อนหน้าเดือนมีนาคม 2568 สื่อหลากหลายสำนักข่าวได้รายงานข่าวผีแม่่ม่ายอย่างต่อเนื่องเรื่องมาเป็นระยะ เช่น ข่าวออนไลน์ 7HD (2567) รายงานข่าวเมื่อ 15 พ.ศ. 2567 หัวข้อข่าว “ผู้ชายตาย 23 ราย ใน 1 เดือน เชื่อเป็นผีมือผีแม่่ม่าย”, อมรินทร์ทีวี. (2567) รายงานข่าวเมื่อ 13 ม.ค. 2567 “ชาวบ้านผวา! ผีแม่่ม่ายอาละวาด คร่าชีวิตเกือบครบเป้าหมาย”, PPTV Online. (2563). รายงานข่าวเมื่อ 19 ม.ค. 2563 หัวข้อข่าว “ชาวพิมายผวาผีแม่่ม่ายคร่าชีวิต แท้แหวนเสื้อแดงหน้าบ้าน หลังพบมีคนตายติดต่อกัน 13 รายในรอบ 3 เดือน” การรายงานข่าวดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชาวผีแม่่ม่ายยังคงทรงพลังอยู่เสมอในหน้าพื้นที่สื่อของไทย

เรื่องราวของผีแม่ม่ายที่เกิดขึ้นในประเทศไทยกลายเป็นที่สนใจของนักวิชาการทั้งไทยและเทศ ดังเช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2551) นักวิชาการไทยมองว่าผีแม่ม่ายเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในภาคอีสาน เป็นความเชื่อใหม่ที่เกิดขึ้นไม่นาน สันนิษฐานว่าเรื่องผีแม่ม่ายในชนบทภาคอีสานน่าจะเกิดขึ้นราวช่วงปี พ.ศ. 2540 นับถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2568) ประมาณการได้ว่าอยู่ในช่วง 20-30 ปี นิธิ เอียวศรีวงศ์วิเคราะห์ว่าการทำหุ่นฟางรูปผู้ชาย หรือทำสัญลักษณ์อวัยวะเพศชายปักไว้หน้าบ้านเป็นพฤติกรรมรวมหมู่ ถือเป็นพิธีกรรมของชุมชนที่แตกต่างจากพิธีกรรมแบบเดิมของชุมชน กล่าวคือ แตกต่างจาก บุญข้าวจี หรือบุญผะเหวดที่มีการกำหนดวันจัดงานแน่นอนในแต่ละปีและคนทั้งชุมชนร่วมกันจัด และจัดในช่วงเวลาที่กำหนดไว้อย่างพร้อมเพรียงกัน ทว่าพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีแม่ม่ายและวิธีการป้องกันผีแม่ม่ายแม้จะเป็นเรื่องที่ทำคนต่างทำ แต่กลับมีความบังเอิญ มีความคล้ายคลึงกัน หรือเอาอย่างกัน แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีประสบการณ์ร่วม มีความคิด และมีความเชื่อที่เชื่อมโยงถึงกันจึงทำให้เกิดพฤติกรรมรวมหมู่ ผลงานของนักวิชาการไทยที่วิเคราะห์อำนาจลอกและหลอนของผีไทยผู้หญิง (ธนวัฒน์ ปัญญาพันธ์ และ ชลาธิป วสุวัต, 2561) พบข้อมูลว่าการที่ผีผู้หญิงล่อลวงผู้ชายเพื่อให้ตกเป็นเหยื่อและผู้ชายถูกฆ่าเป็นภาพสะท้อนแนวคิดเรื่องความหวาดกลัวต่ออำนาจของสตรี เรือนร่างสตรี และความสามารถทางร่างกายของสตรี แนวคิดดังกล่าวเรียกว่า ความหวาดกลัวของผู้ชายต่อสตรีเพศ (Male Fear) ผู้หญิงมีอำนาจและทรงพลังในการต่อรองกับอำนาจของผู้ชาย ผีผู้หญิงสามารถใช้ความเป็นผู้หญิงในการล่อลวงผู้ชายให้ตกเป็นเหยื่อได้ เป็นการแสดงอำนาจอันทรงพลังของหญิงในการควบคุมชาย

นักวิชาการชาวต่างประเทศ เช่น Mills (1995, p. 244-273) ได้ศึกษาปรากฏการณ์ความเชื่อเรื่องผีแม่ม่ายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2533 พบว่าชาวบ้านเชื่อว่าตนเองตกอยู่ในอันตรายจากการจู่โจมของผีแม่ม่าย ชาวบ้านจึงได้ร่วมมือกันแกะสลักไม้ให้เป็นรูปอวัยวะเพศชายขนาดใหญ่ มีความยาว 2 ถึง 3 ฟุต นำไปติดตั้งไว้ที่เสาประตูทางเข้าหมู่บ้านเพื่อป้องกันผีร้าย สร้างความอุ่นใจและความมั่นคงทางใจให้กับหนุ่มโสดของหมู่บ้าน Goon (2022) อ้างงานของ Mills (1995) เพื่ออธิบายพฤติกรรมของผีแม่ม่ายในมุมมองของเพศวิถี โดยกล่าวว่าผีแม่ม่ายคือ วิญญาณของผู้หญิงที่ตะกละตะกลามทางเพศ เป็นผีอันตรายที่ควบคุมได้ยาก มีฤทธิ์เดชทำให้ผู้ชายพบกับความตายที่ไม่คาดคิดและรุนแรง Mills (1995) กล่าวอีกว่าผีแม่ม่ายเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นไม่นาน ในช่วงเวลาปี 1983-1990 แรงงานชายไทยกว่า 200 คน ได้เสียชีวิตอย่างลึกลับในสิงคโปร์ ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ระบุลักษณะการเสียชีวิตอย่างกะทันหันโดยไม่ทราบสาเหตุในเวลากลางคืน เป็นการเสียชีวิตในขณะหลับ ตั้งแต่ปี 1990 เป็นต้นมาสื่อมวลชนได้รายงานข่าวการเสียชีวิตของชายไทยที่ทำงานในอีกหลายประเทศที่เสียชีวิตในลักษณะแบบเดียวกันนี้ พบที่ประเทศบรูไน และกลุ่มประเทศในตะวันออกกลาง

ผู้เขียนมองประเด็นปัญหาที่น่าสนใจศึกษาว่าผีแม่ม่ายเป็นผีเกิดใหม่ เป็นผีที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นานตามที่ เป็นข่าว และเป็นไปตามข้อสันนิษฐานของนักวิชาการไทยและนักวิชาการเทศหรือไม่? ในช่วงก่อนหน้าที่จะมีข่าวเรื่องผีแม่ม่ายตามหนังสือปี ค.ศ. 1983 (พ.ศ. 2526) หรือ ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533) ชาวบ้านมีเรื่องเล่าเก่าแก่เกี่ยวกับผีแม่ม่ายหรือไม่ หากมีชาวบ้านเล่าอย่างไร มองผีแม่ม่ายอย่างไร เนื่องจากชนชาติไทยนับถือผีมาช้านาน นานก่อนการนับถือศาสนา (ธนพล สกลสุนทรเทพา สูดายงค์ และณัฐกฤตา นามมนตรี, 2567, น. 17) เรื่องผีแม่ม่ายไม่น่าจะเป็นเรื่องใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นมาไม่นานตามข่าวที่ปรากฏ นักวิชาการหลายศาสตร์ต่างวิเคราะห์ผีแม่ม่ายเชื่อมโยงกับประเด็นทางวิชาการที่ตนถนัดและเชี่ยวชาญ แต่มุมมองของชาวบ้านและวิถีแบบชาวบ้านที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเพื่อรับมือบริหารจัดการกับปัญหาความหวาดกลัวผีแม่ม่ายนั้น ทำกันอย่างไรในท้องถิ่น ชาวบ้านมองผีแม่ม่ายอย่างไร เพื่อให้ได้คำตอบในประเด็นต่าง ๆ การลงพื้นที่ศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ ผู้เขียนได้เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจงตามสถานการณ์เกิดเหตุผีแม่ม่ายในช่วงเวลาแรก

ที่เริ่มต้นศึกษา ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ในอำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นการปกป้องความเป็นส่วนตัวและการเก็บความลับ (Privacy and confidentiality) ตลอดจนลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อหมู่บ้านและประชากรในพื้นที่ศึกษา บทความนี้จึงใช้นามสมมุติของหมู่บ้านว่า “หมู่บ้านนิรนาม” และใช้นามสมมุติของบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน การลงพื้นที่เก็บข้อมูลครั้งแรกเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2558 เพื่อนำข้อมูลเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อและการผสมผสานทางวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หลังจากนั้นมีการกลับไปเยี่ยมเยือนและติดตามผลด้านความเชื่อและวิถีปฏิบัติของท้องถิ่นเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการผลิตผลงานทางวิชาการ นำข้อมูลมาใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาเกี่ยวกับคติชนวิทยา ความเชื่อ วัฒนธรรม และติดตามความเปลี่ยนแปลงและปรับให้เป็นปัจจุบัน (update) ในปี พ.ศ. 2563 และล่าสุด พ.ศ. 2568

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีแม่ม่าย หมู่บ้านนิรนาม จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาวิถีปฏิบัติของชาวท้องถิ่นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีแม่ม่าย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องผีแม่ม่ายเป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนการเก็บข้อมูลตามลำดับคือ

ขั้นแรก ศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยสืบค้นข้อมูลลายลักษณ์ในลักษณะ ข้อเขียน บทความ หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ จัดหมวดหมู่ข้อมูลให้มีระเบียบและเหตุผล เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ หาคำตอบ หาความหมายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย

ขั้นที่สอง ลงพื้นที่ภาคสนาม (Field Research) ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2568 สังเกต สัมภาษณ์ และมีส่วนร่วมกับกิจกรรมในท้องถิ่นตามคำแนะนำของปราชญ์ท้องถิ่น และสมาชิกของชุมชนในพื้นที่ศึกษา ในการสัมภาษณ์ใช้คำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็น เปิดโอกาสให้อธิบายรายละเอียด แสดงเหตุผล หรือเสนอความคิดเห็น อุปกรณ์ในการสัมภาษณ์ประกอบด้วยโทรศัพท์มือถือเพื่อถ่ายภาพ บันทึกเสียง และสมุดจดบันทึก ชาวบ้านให้สัมภาษณ์ทั้งสิ้น 20 คน เป็นเพศหญิง 10 คน เพศชาย 10 คน ประกอบอาชีพเกษตรกร 7 คน แม่บ้าน 5 คน พ่อบ้าน 5 คน รับราชการครู 3 คน แต่นำมาอ้างในบทความนี้ตามเนื้อหาเฉพาะส่วนที่ต้องอ้างถึงเท่านั้น ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จะถูกนำมาวิเคราะห์ข้อมูล หาคำตอบตามวัตถุประสงค์ ข้อมูลที่พบนำมาเขียนเรียบเรียงนำเสนอในรูปแบบบทความ

สรุปผลการวิจัย

การเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้ได้ทราบคำตอบตามประเด็นศึกษา สามารถสรุปได้ 2 หัวข้อ ได้แก่

- 1) ผีแม่ม่าย: เรื่องเล่าของคนในพื้นที่
- 2) ผีแม่ม่าย: วิถีปฏิบัติของชาวบ้าน แต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผีแม่ม่าย: เรื่องเล่าของคนในพื้นที่

จากประเด็นข่าวที่นักวิชาการนำเสนอและมองว่าผีแม่ม่ายเป็นเรื่องใหม่ถูกสร้างให้มีตัวตนในระยะราว 30 ปีที่ผ่านมา ผลการขอให้ชาวบ้านเล่าเรื่องพบว่าเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีแม่ม่ายมีมานานเกิน 30 ปีอย่างแน่นอน แต่ปรากฏการณ์ผีแม่ม่ายออกอาละวาดคร่าชีวิตผู้ชายเกิดขึ้นเป็นเรื่องราวใหญ่โตในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา การขอให้ชาวบ้านเล่าเรื่องพบมุมมองเกี่ยวกับสถานการณ์ของผีแม่ม่ายแตกต่างกัน เรื่อง “พ่อโชนแม่โชน”

ชาวบ้านเล่าด้วยความเคารพต่อคุณงามความดีของพ่อโชนและแม่โชน (อดิชัย สุพรรณท้าว, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 กุมภาพันธ์ 2563) เนื้อหาของเรื่องพ่อโชนแม่โชนมีความเป็นไปได้สูงว่าเป็นเรื่องจริงในอดีต เพราะเป็นเรื่องบุคคลระดับบรรพบุรุษที่ได้รับยกย่องในลักษณะของ “วีรบุรุษทางวัฒนธรรม” (Cultural Hero) ซึ่งในความหมายของวีรบุรุษทางวัฒนธรรมคือบุคคลสำคัญในตำนาน นิทาน หรือเรื่องเล่าพื้นบ้านที่ได้รับการยกย่องและเคารพจากผู้คนในท้องถิ่นนั้น (บัญชา เตส่วน, 2568, น. 178-179) เรื่องเล่าเกี่ยวกับพ่อโชน และแม่โชนมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

เรื่องเล่าที่ 1 พ่อโชน แม่โชน หมายถึงผู้มีอายุมาก ผู้ที่อยู่มานาน ผู้ที่เป็นคนเฒ่าคนแก่ ผู้ที่เป็นพ่อ-แม่ ของพ่อของแม่ เทียบเท่าปู่ตายาย คำอื่นที่เทียบได้ เช่น พ่อตุ้ แม่ตุ้ พ่อใหญ่ แม่ใหญ่ พ่อเฒ่า แม่เฒ่า พ่อโชนและแม่โชนเป็นพ่อเฒ่าแม่เฒ่าของบ้านเมือง เมื่อพ่อโชนตายไปแม่โชนจึงกลายเป็นแม่เฒ่า ซึ่งแม่โชนยังคงสืบสานงานของพ่อโชนในการช่วยเหลือชาวบ้านที่เดือดร้อนในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ ขจัดปัดเป่าอุปสรรคในการดำเนินชีวิตเนื่องจากแม่โชนได้รับการถ่ายทอดจากพ่อโชนให้สามารถกระทำพิธีกรรม เสกเป่าคาถาอาคม กล่าวอำนวยการด้วยวาจาสิทธิ์ แม่โชนจึงมีบารมีสูง มีลูกหลาน หลาน หล่อน โหล่น ให้ความเคารพนับถือมากมาย การเจ็บไข้ หายป่วย ฟิ้นคืนร่างกายหรือล้มตายกล่าวกันว่าแม่โชนมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งสิ้น ถึงยุคของชนรุ่นหลังเมื่อมีคนตายมักมีคำกล่าวที่ว่า ‘แม่โชนมาเอาไปอยู่น่า’ ‘ผีแม่โชนแม่เฒ่ามาเอาไปแล้ว’ หรือ ‘ไปอยู่น่าพ่อโชนแม่โชนเด้อ’ ฐานะของแม่โชนจึงน่าจะถูกจัดอยู่ในประเภทผีบรรพบุรุษ (จำเนียร สุพรรณท้าว, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 กุมภาพันธ์ 2563)

เรื่องเล่าที่ 2 “แม่เฒ่าเมืองลับแล” แนวการเล่าเรื่องของท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเมืองลับแลแพร่กระจายกันหลายท้องที่ เป็นเรื่องเล่าประจำถิ่นในหลายพื้นที่ของไทย เรื่องเมืองลับแลเป็นเรื่องที่เล่าขานกันมานานและแม่เฒ่าเมืองลับแลก็เป็นส่วนหนึ่งในเรื่องเมืองลับแล หมู่บ้านนิรนามได้เล่าเรื่องแม่เฒ่าเมืองลับแล สรุปความได้ว่า เมืองลับแลน่าจะเป็นเมืองร้างลับในป่าดง ชาวบ้านเล่าว่าเป็นเมืองในอีกมิติหนึ่งที่อยู่ซ้อนหรือคู่ขนานต่างมิติกับโลกมนุษย์ เมืองลับแลเป็นเมืองงดงาม อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากร รัตนชาติมีค่าทองคำเพชรนิลจินดา ชาวเมืองเป็นผู้หญิงล้วน มีความสวยสดงดงามใสอยู่เสมอ ไม่มีใครแก่ ต่างมีชีวิตเป็นอมตะ ผู้คนมีแต่ความศรัทธาเชื่อ จริงใจ เมืองลับแลได้ชื่อว่าเข้าไปแล้วออกไม่ได้ หรือออกมาแล้วเข้าไปไม่ได้เช่นกัน ชายหนุ่มที่พลัดหลงมิติได้เข้าไปในเมืองลับแลจะได้รับการปรนนิบัติจากสาวเมืองลับแลให้มีความสุข แต่ชายผู้นั้นต้องมีรักเดียวใจเดียว ไม่พูดปด หากชายใดละเมิดกฎเกณฑ์นี้ต้องรับโทษถึงตาย ผู้ชายในเมืองมนุษย์ที่ไหลตายชาวบ้านมักรำลือว่าถูกสาวชาวเมืองลับแลมาจับเอาไปเป็นสามี หรือชาวลับแลออกจากเมืองเพื่อตามหาสามีที่หลบหนีออกจากเมืองมา เมื่อไม่พบสามีของตนก็จะเที่ยวเดินตามหาชายหนุ่มที่ตนพอใจไปเรื่อย ๆ นางอาจเลือกจับผู้ชายที่นางพอใจที่สุดไปเป็นสามีที่เมืองลับแล ผู้ชายคนนั้นก็หายสาบสูญไปจากโลกมนุษย์เหลือไว้แต่เพียงร่างที่ไร้วิญญาณ (งามตา สถาพร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 9 กุมภาพันธ์ 2563) เรื่อง “แม่เฒ่าเมืองลับแล” นี้บางท้องถิ่นที่เรียกว่า “เมืองบังบด” สาวชาวเมืองลับแลนั้นระบุได้ยากกว่า เป็นผี เป็นภูติ หรือเป็นนางฟ้า บ้างก็ว่าเป็นเมืองของมนุษย์อีกแบบคล้าย ๆ นิยายเรือนมยุรา ที่ทับซ้อนกับมิติมนุษย์แต่เวลาในเมืองลับแล 1 วันเท่ากับเวลาในเมืองมนุษย์ 1 ปี แต่ไม่ว่าสาวชาวเมืองลับแลจะเป็นมนุษย์หรือไม่ใช่มนุษย์ก็ตาม สิ่งที่ชาวบ้านเล่าคือผู้ชายที่ไปข้องเกี่ยวกับสาวชาวเมืองลับแลจะไม่มีตัวตนในโลกมนุษย์

เรื่องเล่าที่ 3 “ผีแม่เฒ่าผัวตาย” ประเด็นสำคัญของเรื่องนี้น่าจะเป็นการทำผิดธรรมเนียมหรือการจัดการศพอย่างผิดวิธีจะทำให้เกิดเหตุผีแม่เฒ่า ชาวบ้านเล่าเรื่องว่าหญิงผู้หนึ่งสามีเสียชีวิต ชาวบ้านจึงเรียกเธอว่า “แม่ฮ้าง-นางหมาย” “แม่หมาย-ผัวตาย” ในห้วงเวลาที่สามีจากไปแล้วนั้นเธอมีบุตรในครรภ์

เมื่อถึงเวลาคลอด นางได้คลอดบุตรและตกเลือดตาย ชาวบ้านลือกันว่าเธอตายตามสามี ส่วนบุตรของเธอนั้นปลอดภัย บรรดาญาติและชาวบ้านได้ช่วยกันจัดการศพ แต่แบกศพออกจากหมู่บ้านเพื่อไปฝังที่ป่าช้าอย่างผิดวิธี ผิดทิศทาง ปกติคนเสียชีวิตแบบอุบัติเหตุ เสียชีวิตกะทันหัน ตายโหงุคง ตกเลือดตายชาวบ้านจะจัดการศพด้วยการฝังเพื่อไม่ให้วิญญาณแฉ่ง ขณะที่หามร่างออกไปฝังที่ป่าช้านอกหมู่บ้านนั้น คนแบกศพเอาหัวออก วิธีที่ถูกต้องเอาขาออก การเอาหัวออกทำให้ร่างนั้นหันหน้าคืนสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านเรียกลักษณะนี้ว่า ‘ผีเหลียวหลัง’ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะทำให้ผีจดจำทางกลับได้ ผีที่ตายไปด้วยความอาลัยรักสามี และคลอดลูกตายย่อมมีความห่วงหาอาลัยลูกที่เกิดมา วิญญาณจึงไม่ยอมไปไหน ยังคงวนเวียนกลับมาที่บ้านด้วยความห่วง เรื่องประหลาดสองขวัญจึงเกิดขึ้น เช่น ขณะที่กลุ่มคนทำพิธีฝังศพอยู่นอกหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านต่างยืนยันว่าเห็นผู้หญิงคนที่ตายไปแล้วนั่งไกวเปลลูกอมลูกอยู่ที่บ้านเหมือนยังไม่ตาย “ไกวลูกตอกต้อน ๆ อยู่” พวกที่เอาศพไปฝังป่าช้าเมื่อกลับหมู่บ้านมาก็เจอผีที่ตัวเองเพิ่งจะฝังนั่งไกวเปลลูกอมลูกอยู่ที่บ้านของนาง จากวันนั้นเป็นต้นมาปรากฏว่าผู้ชายในหมู่บ้านเริ่มตายไปทีละคนสองคนและตายติดต่อกันเรื่อยมา ชาวบ้านเห็นพ้องกันว่าเป็นเพราะผีนางแม่มา้ย และพร้อมใจกันลงความเห็นว่า เป็นเรื่องผิดปกติที่ต้องทำพิธีแก้เคล็ดและทำบุญหมู่บ้านครั้งใหญ่ เพื่อตัดห่วงและส่งวิญญาณผีแม่มา้ยให้ไปในภพภูมิอื่น (ว่องไว ทับทิมทอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 มิถุนายน 2563)

เรื่องที่ 4 “ประสบการณ์ผีแม่มา้ยหลอก” คำในภาษากลางที่เรียกขาน “ผีแม่มา้ย” มีจำกัดกว่าคำท้องถิ่นอีสาน คำเรียกในภาษาถิ่นอีสานมีอีกหลายคำ เช่น “ผีแม่ฮ้าง, ผีแม่ฮ้างนางหมาย, ผีฮีนเทียน, อีฮีนเทียน” ชาวบ้านเล่าว่าในช่วงปี 2550-2552 ผีแม่มา้ยอาละวาดหนัก ชนิดที่ว่ารถประจำทางไม่กล้าจอดรับส่งคนขึ้นลงที่หมู่บ้านนิรนามในเวลาฟ้ามืด บางคนเล่าว่าเห็นผีนั่งผ้าถุงสั้น (ฮีนเทียน) ชาวบ้านอธิบายว่า “อีฮีนเทียน มันเป็นผีแม่หมาย” ชาวบ้านมักกล่าวเตือนผู้ชายว่า “...ผีแม่มา้ยฮีนเทียนมันมักกวักมือฮ้องเอาแต่ผู้บ่าวเดะ...มันมักแต่ผู้ชายตัว...มันมาเอาผู้ชายไปอยู่น่าเดะ...ให้ระวังระไวมันเด้อ...บักเหล่า...” (สอน สะอาดศรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 พฤษภาคม 2563) ชาวบ้านบางคนเล่าว่าผีแม่มา้ยบางครั้งแปลงร่างเป็นสาวน้อยผิวขาวสวยงามผอมยาว แต่งตัวสวยเดินเล่นกลางคืน เคยมีหนุ่มสองคนขับรถปิกอัพผ่านมารับสาวน้อยที่เดินเล่นริมทางขึ้นรถไปด้วย หนุ่มสองคนนั้นต่างแย่งกันจะพาสาวไปด้วยกับตนจนเกิดทะเลาะกัน ทำให้รถเสียหลักเกิดอุบัติเหตุตกลงไปในคูน้ำ สองหนุ่มรอดชีวิตแต่ปรากฏว่าสาวน้อยนางนั้นหายไปตอนไหนไม่มีใครรู้ คนที่ขับรถกลางคืนเปลวขับผ่านมาทางหมู่บ้านนิรนามนี้มักเห็นผีโบกรถหรือเดินข้างทางอยู่บ่อยครั้ง บางรายขับรถมาจู่ ๆ เห็นหญิงสาวนั่งผ้าถุงสั้น (ฮีนเทียน) ไพล่กวักมือเรียกอยู่ข้างทาง หากไม่รับนางขึ้นรถไปด้วย สักพักก็จะเห็นสาวคนเดิมนั้นกวักมือเรียกอีก แต่หากใครจอดรับก็มักเกิดอุบัติเหตุ

เรื่องที่ 5 เรื่องจิปาละ เรื่องเล่าอื่นๆ เป็นเรื่องหรือเหตุการณ์จิปาละ เล่าถึงลักษณะการตายของผู้ชายในหมู่บ้าน เช่น ช่วงปี 2551-2552 ณ หมู่บ้านนิรนามนี้มีคนตายเพราะผีแม่มา้ยหลายราย “...ปู่จันทนอน ๆ อยู่ก็ตายไปเฉย ๆ ตอนกลางวัน, เฒ่าใหม่ก็นอนตายไปเลย, พ่อไถ่เกษมตื่นมาทำงานฝากเพื่อนซื้อของตลาดนั่งเล่นนอนเล่นอยู่ในบ้านดี ๆ ก็ตายไปเฉย, ครูนาวากินข้าวตอนสาย ๆ นั่งเล่นนอนเล่นอ่านหนังสืออยู่กับเมียยังนอนตายข้างเตียง แก่ เมียแกตอนหัวตายยังไม่รู้เลยว่าตายไปตั้งแต่เมื่อไหร่ เมียก็เห็นผัวยังอยู่ในสายตาแท้ ๆ ตายตอนกลางวันนี่แหละ, พ่อชินก็ตายตอนกลางคืน ก็เข้านอนเหมือนทุกวัน เข้ามาก็เห็นกันว่าตายแล้ว, หนุ่มคนหนึ่งออกไปทำไร่นาตอนกลางวันและจับกล้วยที่เพิ่งพักทำนาหมู่บ้าน กลับแล้วไม่ตื่นอีกเลย หนุ่มนอนไหลตายตอนกลางวัน...” (สอน สะอาดศรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 พฤษภาคม 2563)

ภาพประกอบ 1 เฟิงพักท้ายหมู่บ้าน--ชาวบ้านระบุว่าเคยมีผู้ชายนอนไหลตายในตอนกลางวัน

ภาพประกอบ 2 ศาลเจ้าปู่ตา—ศาลหมู่บ้านชาวบ้านเคารพนับถือขอให้เจ้าปู่ตาคุ้มครอง

สรุปตามหัวข้อเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีแม่ม่ายจากมุมมองของชาวบ้าน เรื่องแรก เรื่อง “พ่อโชนแม่โชน” เป็นเล่าแบบยกย่อง ผีแม่ม่าย ในระดับผู้พิทักษ์ ผีชั้นสูงที่ปกป้องคุ้มครองชาวบ้าน แม่โชน และพ่อโชน เป็นผีที่ได้รับการยกย่องในระดับผีบรรพบุรุษ ผีวีรบุรุษ หรือ วีรบุรุษทางวัฒนธรรม แม่โชน และพ่อโชน เมื่อยังมีชีวิตอยู่ประกอบแต่คุณงามความดีช่วยเหลือชาวบ้าน แม้เสียชีวิตไปแล้วความดียังปรากฏอยู่เสมอในลักษณะของการยกย่องให้ความเคารพ เรื่องเล่าที่ 2 “แม่ม่ายเมืองลับแล” เกี่ยวพันกับตำนานเมืองลับแลที่แพร่หลายเป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมท้องถิ่นไทย หรือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมแขนงหนึ่ง เรื่องเมืองลับแลเป็นเรื่องเดี่ยวหรือเป็นเรื่องแทรกอยู่ในตำนาน นิทาน นวนิยายอีกหลายเรื่อง บางฉากบางตอนของเมืองลับแลถูกนำมาสร้างเป็นละคร และภาพยนตร์ โดยมีการตีความและนำเสนอเนื้อหาที่แตกต่างกันไป อาจตีความหรือสะท้อนเกี่ยวกับเรื่องค่านิยม คุณธรรม ความคาดหวังของผู้คนในสังคมที่มีความต้องการให้ผู้ชายมีความซื่อสัตย์ต่อผู้หญิง ผู้หญิงจำนวนมากปรารถนาให้ตนเองสาวสวยสดงดงามอยู่เสมอ สิ่งที่ผู้หญิงปรารถนาพ้องกับสภาพของผู้หญิงในเมืองลับแลที่สวยงามและเป็นอมตะ เรื่องเล่าที่ 3 “ผีแม่ม่ายผัวตาย” อาจตีความได้ว่าเป็นเรื่องที่เน้นย้ำให้คนปฏิบัติถูกต้องตามธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมานาน หากปฏิบัติไม่ถูกต้องหรือทำผิดธรรมเนียม ผิดวิธี อาจทำให้เกิดเรื่องที่ไม่ดีตามมาภายหลังได้ ส่วนเรื่องที่ 4 ประสพการณ์ผีแม่ม่ายหลอก และเรื่องที่ 5 เรื่องจิปาละ อาจไม่จำเป็นต้องวิเคราะห์ตีความเชิงลึกมากนัก ถือเป็นการเล่นประสพการณ์ของคนในพื้นที่ ความเชื่อและเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีแม่ม่ายในพื้นที่ต่างกันอาจมีรายละเอียดต่างกันตามประสพการณ์ของผู้เล่า ประสพการณ์เกี่ยวกับผีน่าจะเป็นเรื่องที่คนนอกพื้นที่หรือคนโดยทั่วไปสนใจเป็นพิเศษอยู่แล้วเนื่องจาก “ผีหลอก” เป็นเรื่องที่กระตุ้นความอยากรู้อยากฟังเรื่องราวลึกลับเหนือธรรมชาติตามธรรมชาติของมนุษย์ การสนทนากับชาวบ้านพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่าผีมีอยู่จริงในอีกมิติที่ซ้อนกันอยู่กับโลกมนุษย์ มนุษย์และผีไม่สามารถมองเห็นโลกของอีกฝ่ายได้โดยง่าย คนที่มองเห็นอาจมีความรู้สึกหรือสัมผัสที่พิเศษ อย่างไรก็ตามเรื่องผีคงไม่จางหายไปจากสังคมโดยง่าย トラบเท่าที่ความสนใจและความนิยมในการเสพเรื่องผียังคงอยู่กับสังคมไทยนับเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

การเล่าเรื่องผีแม่ม่ายของชาวบ้านมองผ่านแนวคิด-ทฤษฎีเรื่องเล่าของโรเบิร์ตส์ (Roberts, 2002) การศึกษาเรื่องเล่าของชีวิตบุคคล กลุ่มคนในสังคม เรื่องราวที่เกิดจากสถานการณ์ เหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นการทำความเข้าใจชีวิตทั้งส่วนของบุคคลและสังคม บุคคลผู้เล่าเรื่องผีแม่ม่ายเป็นสมาชิกหนึ่งของสังคม เรื่องราวต่าง ๆ ล้วนเป็นข้อมูลในการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้เล่าเรื่อง การเล่าเรื่องผีแม่ม่ายเกี่ยวข้องข้องกับการแสดงออก เปิดเผยตัวตน ความคิด ทำให้เข้าใจมุมมองของบุคคล

สิ่งที่บุคคลเชื่อสิ่งที่บุคคลปฏิบัติ แน่แน่นอนว่าเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีแม่มา้ยของบุคคลต่าง ๆ คือเรื่องเล่าจากประสบการณ์แต่ละคนในฐานะสมาชิกสังคมและหลายคนเล่าจะกลายเป็นเรื่องเล่าของสังคมโดยส่วนรวมและเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากคำบอกเล่าของคนในท้องถิ่น สิ่งที่แต่ละคนบอกเล่าถูกหล่อหลอมจากประสบการณ์ตรง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดอย่างต่อเนื่องของคนในสังคม

2. ผีแม่มา้ย: วิถีปฏิบัติของชาวบ้าน

คำถามเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติของชาวบ้านเมื่อหมู่บ้านเผชิญกับผีแม่มา้ยมีวิธีการรับมืออย่างไรบ้าง พบข้อมูล วิถีปฏิบัติของชาวบ้านในหลายลักษณะ สามารถจำแนกเป็นหัวข้อหลักดังนี้ 1) การบอกกล่าวศาลเจ้าปู่ตา 2) การสร้างหุ่นและสัญลักษณ์ 3) การแก้เคล็ดและทำพิธีแก้เคล็ด และ 4) การทำบุญหมู่บ้านและสร้างเสาแปดทิศปกป้องหมู่บ้าน

1) การบอกกล่าวศาลเจ้าปู่ตา

ในหมู่บ้านนิรนามมีศาลเจ้าปู่ตาเป็นศาลศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ศาลเจ้าปู่ตาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจชาวบ้าน โดยปกติชาวบ้านกราบไหว้บูชาขอพร และขอความคุ้มครองจากศาลเจ้าปู่ตา เมื่อชาวบ้านเผชิญกับความหวาดกลัวผีแม่มา้ย ศาลเจ้าปู่ตาจึงเป็นที่พึ่งให้ชาวบ้านกราบไหว้ขอความช่วยเหลือชาวบ้านได้ บวงสรวงบอกกล่าวศาลเจ้าปู่ตาเพื่อขอให้เจ้าปู่ตาคຸ້ມครอง ชาวบ้านเล่าว่าเจ้าปู่มีพลังปกป้องคุ้มครองหมู่บ้านตามปกติชาวบ้านถือคติไปมาลาไหว้ หากใครเดินทางไกลหรือจะไปต่างถิ่นมักจะมาไหว้บอกกล่าวศาลเจ้าปู่ตาในชีวิตประจำวันหากใครเดินทางผ่านตามเส้นทางหน้าศาลต้องไหว้ทำความเคารพ หรือปีบเตรทำความเคารพ เวลาที่ชาวบ้านมีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ หรือต้องการความสำเร็จในสิ่งใด เชื่อกันว่าหากบอกกล่าว บอนบานขอพรให้ศาลเจ้าปู่ช่วยเหลือแล้วจะเป็นพลังเสริมให้สิ่งที่มุ่งหวังสำเร็จสมปรารถนา ในด้านความขลังศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าปู่ ชาวบ้านได้ยกตัวอย่างสภาพการณ์ก่อนที่จะเกิดเหตุโศกตายเป็นชายหนุ่มหลายคนในหมู่บ้าน มีคนเห็นตัวตะกวดตัวใหญ่มากหลายตัวปรากฏขึ้นในหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการเตือนจากเจ้าปู่ว่าจะมีเหตุในครั้งหนึ่งมีลูกบ้านเสียชีวิตนอกหมู่บ้าน ในขณะที่นำร่างผู้ตายกลับเข้าหมู่บ้านนั้น เผอิญเดินทางถึงเขตจะเข้าหมู่บ้านในช่วงฟ้ามืด ผู้คนที่เดินทางมากับรถส่งร่างเล่าว่าเมื่อถึงทางเข้าหมู่บ้านมีทหารตั้งด่านสกัดราว 4-5 คน ทหารถามว่านำสิ่งใดมาด้วยและแจ้งใครในหมู่บ้านแล้วหรือยัง ทหารไม่ยอมปล่อยให้รถขนร่างนั้นเข้าหมู่บ้านรถจึงต้องจอดรออยู่ที่ทางเข้าหมู่บ้าน ญาติผู้ตายจึงต้องแบ่งหน้าที่กันทำเพื่อไปแจ้งผู้ใหญ่บ้าน-กำนัน เมื่อผู้ใหญ่บ้าน-กำนันทราบเรื่องจึงเดินทางมาตรวจสอบรถขนร่างที่จอดรออยู่ ผู้ใหญ่บ้าน-กำนันไม่ทราบมาก่อนเรื่องทหารตั้งด่านและในที่นั้นก็ไม่มีใครร้องบอกว่าเคยมีด่านทหารตั้งอยู่ คนที่มากับรถก็ไม่ทันสังเกตว่าทหารที่ตั้งด่านสกัดรถนั้นหายไปตั้งแต่เมื่อใด ทุกคนจึงได้พร้อมใจกันไปไหว้ศาลเจ้าปู่ และสังเกตว่าในศาลเจ้าปู่มีรูปตุ๊กตาตั้งประดับไว้เป็นบริวารของเจ้าปู่หลายตัว

2) การสร้างหุ่นและสัญลักษณ์

ชาวบ้านมีความพยายามในการป้องกันผีแม่มา้ยหลายรูปแบบ ในหมู่บ้านมีการสร้างหุ่นฟางรูปผู้ชายติดตั้งไว้หน้าบ้านหลายหลัง ภาพหุ่นฟางได้กลายเป็นภาพจำ เสมือนเป็นสัญลักษณ์สำคัญควบคู่ไปกับการรายงานข่าวเรื่องผีแม่มา้ยของสื่อมวลชน คนไทยจำนวนมากที่เสพข่าวและเห็นภาพหุ่นฟางผู้ชายตั้งอยู่หน้าบ้านตามท้องถิ่นชนบทจะรับรู้และมีความเข้าใจไปโดยปริยายว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องผีแม่มา้ย หุ่นฟางหน้าบ้านกลายเป็นการรับรู้ เป็นสื่อสัญลักษณ์ที่หลายคนเข้าใจความหมาย นอกจากสื่อหุ่นฟางผู้ชายแล้ว

สื่อสัญลักษณ์ในลักษณะอื่นที่พบ คือ การแขวนเสื้อแดงไว้หน้าบ้าน การตั้งรูปปลัดขิกไว้หน้าบ้าน การสร้างหุ่นฟางผู้ชายตั้งไว้หน้าบ้านนั้นชาวบ้านอธิบายว่าเป็นการแลกเปลี่ยนกัน หมายความว่าให้ผีแม่มาเอาหุ่นฟางร่างผู้ชายไปแทนคนจริงที่เป็นชาย หรือใช้หุ่นฟางเป็นเคล็ดว่าผู้ชายบ้านนี้ได้ตายไปแล้วเหลือแต่เพียงหุ่นที่ไร้วิญญาณเพื่อให้ผีแม่มาเห็นแล้วผ่านไปไม่สนใจ การแกะสลักเสาไม้ให้เป็นรูปสัญลักษณ์เพศชายตั้งไว้หน้าบ้านเป็นการยื่นข้อเสนอหรือต่อรองกับผีแม่มาในกรณีที่ผีแม่มาต้องการผู้ชาย เมื่อผีมาถึงเคสหณใดไม่พบผู้ชายก็มีสัญลักษณ์ของผู้ชายไปทดแทน ชาวบ้านบางคนอธิบายเหตุผลการทำหุ่นฟางว่าเป็นการหลอกผีแม่มาให้กลัวและไม่กล้าเข้ามารบกวน เหมือนบ้านนั้นมีคนยืนเฝ้าอยู่ตลอด หรือหุ่นผู้ชายเหมือนมีผีผู้ชายเฝ้าอยู่หน้าบ้าน ทำให้ผีผู้หญิงเกรงกลัว

ภาพประกอบ 3 ชาวบ้านสร้างหุ่นฟางผู้ชายติดตั้งไว้หน้าบ้าน

3) การแก้เคล็ดและทำพิธีแก้เคล็ด

ความกลัวผีแม่มาทำให้หลายครอบครัวพยายามหาทางออกเพื่อบรรเทาหรือคลายความวิตกกังวลด้วยการเขียนข้อความใส่ป้ายห้อยกำกับไว้หน้าบ้าน เป็นการทำตามอย่างกันตามความเชื่อเพื่อสื่อสารกับผีแม่มา ข้อความที่เขียนนั้นมีหลากหลายแบบ บ้างเขียนระบุว่า “บ้านนี้ไม่มีผู้ชาย” บ้างเขียนป้ายว่า “บ้านนี้ไม่มีผู้ชายเกิดวัน...” การจะอ้างถึงวันใดแล้วแต่คำบอกของ “จ้ำ” หรือ “หมอธรรม” หมายถึงคนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับพิธี พิธีการ เป็นตัวกลาง หรือตัวแทนในการติดต่อสื่อสารระหว่างชาวบ้านกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ บ่อยครั้งที่ผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสของหมู่บ้านอาจเกิดนิมิตรประหลาดเตือนคนในหมู่บ้าน เช่น ครั้งหนึ่งนานมาแล้วผู้อาวุโสเกิดนิมิตรว่าผีแม่มาจะมาคร่าชีวิตผู้ชายที่เกิดวันพฤหัสบดี ชาวบ้านจะเขียนข้อความแก้เคล็ดติดไว้หน้าบ้าน “บ้านนี้ไม่มีผู้ชายเกิดวันพฤหัสบดี” การเขียนข้อความดังกล่าวเป็นไปเพื่อแก้เคล็ด (แก้ทาง) ในวิธีอื่น ๆ เช่น ผู้ชายต้องทาเล็บสีแดง หรือ ทาปากสีแดง หรือ แต่งตัวแบบผู้หญิง เพื่อลวงให้ผีแม่มาเห็นว่าคนที่ “เล็บแดง ปากแดง แต่งหญิง” ไม่ใช่ผู้ชาย แม้ผู้ชายบางคนอาจจะเขินบ้างในการแก้เคล็ดแต่ก็ยินดีทำตามเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับตนเองและคนในครอบครัว

การทำพิธีแก้เคล็ดเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ลดทอนความหวาดกลัวเรื่องผีแม่มาลงได้ การทำพิธีแก้เคล็ดพบสองแบบ แบบแรกผู้ชายที่จะทำพิธีแก้เคล็ดต้องต้มไข่เท่าอายุตนเองเตรียมไว้ สถานที่-พื้นที่ทำพิธีมักกำหนดใช้พื้นที่บริเวณที่เป็นทางเข้าออกของหมู่บ้าน อาจเป็นปากทางเข้าหมู่บ้าน พื้นที่บริเวณทางแยกหรือทางสามแพร่ง พิธีเริ่มต้นด้วยการเชิญแม่มาในหมู่บ้านมาผูกข้อมือชายหนุ่มผู้ที่จะแก้เคล็ด ผู้ชายต้องมอบไข่ต้มให้แม่มา แม่มารับไข่ไปแล้วจัดการปอกไข่จำนวนหนึ่งพอเป็นพิธี แม่มาป้อนไข่ใส่ปากชายหนุ่ม

ผูกข้อมือให้ชายหนุ่ม กล่าวให้พรชายหนุ่ม ที่สำคัญคือแม่มายต้องพูด ประกาศจับจองชายหนุ่มด้วยเสียงอันดัง ว่าผู้ชายคนที่ผูกแขนให้นี้เป็นสามีฉันแล้ว ห้ามใครมาแย่งเอาไป ห้ามผีแม่มายมายุ่งเกี่ยว ผู้ชายคนนี้มีเจ้าของแล้ว

แบบที่สอง แม่มายในหมู่บ้านรับคำเชิญของผู้ชายที่จะทำพิธีแก้เคล็ด สถานที่-พื้นที่ทำพิธีมักกำหนดใช้พื้นที่บริเวณที่เป็นทางเข้าออกของหมู่บ้าน แม่มายเริ่มต้นทำหน้าที่ด้วยการสับมะละกอดิบทั้งเปลือกสับให้เป็นเส้น ตามด้วยการทำสัมตำ เมื่อทำเสร็จแม่มายจะป้อนสัมตำนั้นให้ผู้ชายที่เข้าร่วมพิธีรับประทาน จากนั้นแม่มายผูกข้อมือชายหนุ่ม อาจกล่าวคำชื่นชม อวยพรผู้ชาย ที่สำคัญต้องพูดดัง ๆ ประกาศเสียงดังว่าผู้ชายคนที่ผูกแขนให้นี้เป็นสามีของตน ห้ามใครมายุ่ง ห้ามผีแม่มายมายุ่งเกี่ยว ผู้ชายคนนี้นั้นผูกข้อมือไว้เป็นสามีแล้ว

4) การทำบุญหมู่บ้านและสร้างเสาศาสดาศึกษาป้องกันหมู่บ้าน

ในช่วงระยะเวลาที่ชาวบ้านเชื่อว่าผีแม่มายอาละวาดทำให้ผู้ชายจำนวนมากไหลตายหลายครอบครัวสูญเสียสมาชิก ตระหนกตกใจ ขวัญเสียกับสิ่งที่เกิดขึ้น ผู้คนต่างปลอบโยนสร้างขวัญกำลังใจให้กันและกันเพื่อให้ทุกคนเข้มแข็งสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ การพูดคุยปรับทุกข์เชื่อมโยงไปสู่ประเด็นการจัดเกศภัย กำจัดผีร้าย ล้างอาถรรพ์ พื้นฟูจิตใจ สร้างสิ่งดีงาม สร้างสิริมงคลให้กับหมู่บ้าน การทำบุญหมู่บ้านถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นหัวข้อสนทนาหลัก โดยเฉพาะการทำบุญใหญ่ทั้งหมู่บ้านนั้นชาวบ้านต่างพูดจากันปากต่อปากแพร่ไปในวงกว้างว่าหมู่บ้านไม่มีการทำบุญมาหมู่บ้านนานมาแล้ว การเผชิญกับเหตุผีแม่มายเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ชาวบ้านโงะจันและเห็นพ้องกันว่าสมควรทำ ต่อมาฝ่ายสงฆ์ ฆราวาส ปราชญ์ท้องถิ่น ครูบาอาจารย์ หมอธรรม หมอจ้ำ ฯลฯ ได้จัดประชุมหารือแนวทางการจัดงาน สถานที่หลักของการทำบุญถูกหยิบยกนำขึ้นพิจารณา ในหมู่บ้านมีสถานที่สำคัญที่มีความหมายด้านจิตวิญญาณและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจชาวบ้าน สถานที่ใดเหมาะสำหรับการจัดงาน วัดประจำหมู่บ้านตั้งอยู่เขตวงรอบนอกของหมู่บ้านทางทิศตะวันออก ที่ประชุมพิจารณาว่าการทำบุญหมู่บ้านเป็นกิจกรรมในวาระพิเศษที่ไม่ยึดโยงกับวันสำคัญทางศาสนาพุทธ พื้นที่วัดจึงไม่ใช่พื้นที่เป้าหมายของการจัดงาน ส่วนศาลเจ้าปู่ตาตั้งอยู่วงรอบนอกชายขอบของหมู่บ้านทางทิศเหนือ ไม่ใช่พื้นที่เป้าหมายของการจัดงานเช่นกัน สถานที่ที่เหมาะสมที่สุดคือศาลากลางบ้านเพราะในศาลากลางบ้านเป็นที่ตั้งของเสาหลักบ้าน ศาลากลางบ้านและเสากลางบ้านตั้งอยู่จุดศูนย์กลาง แกนกลาง หรือ สะดือของหมู่บ้าน เสาหลักบ้านถูกสร้างขึ้นตามความเชื่อว่าเป็นการวางรากฐานมั่นคงให้กับหมู่บ้าน เพื่อให้หมู่บ้านมีความสวัสดิมงคล เจริญรุ่งเรือง ชาวบ้านเชื่อว่าเสาหลักบ้านเป็นที่สถิตของเทวดาหรือผู้พิทักษ์รักษาปกป้องหมู่บ้าน ศาลากลางบ้านและเสาหลักบ้านจึงเป็นจุดหลักที่เหมาะสมที่สุดในฐานะจุดศูนย์กลางของการทำบุญหมู่บ้าน การประชุมเพื่อทำบุญหมู่บ้านได้แตกประเด็นจากเสาหลักบ้านไปสู่การสร้าง “เสาบรืวาร” ล้อมรอบเสาหลักบ้านในจุดชายขอบรอบหมู่บ้านทิศต่าง ๆ ทั้งแปดทิศ

ภาพประกอบ 4 เสาบริวารที่ตั้งไว้ในจุดที่แปดทิศรอบหมู่บ้านป้องกันผีร้าย

พิธีทำบุญใหญ่ของหมู่บ้านกับการสร้างเสาบริวารแปดทิศปกป้องหมู่บ้านได้ถูกผนวกรวมเข้าด้วยกัน กลายเป็นพิธีใหญ่ของหมู่บ้านที่มีมูลเหตุสืบเนื่องมาจากการเยียวยาจิตใจและป้องกันภัยลูกบ้านจากการคุกคามของผีแม่ม่าย การร่วมแรงร่วมใจกันทำบุญหมู่บ้านและตั้งเสาแปดทิศมีผลต่อจิตใจของชาวบ้านเป็นอย่างยิ่ง เป็นการสร้างเสริมกำลังใจ แสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของคนในชุมชน เสาทั้งแปดเสาที่ติดตั้งไว้ทั้งแปดทิศเพื่อแสดงนัยแห่งการคุ้มครองจากทุกทิศทาง เสาทั้งแปดนั้นได้ผ่านการทำพิธีและผูกสายสิญจน์โยงเสาทิศทั้งแปดกับเสาหลักบ้านที่จุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน เสมือนเป็นการสร้างผังยันต์ขนาดใหญ่ที่ทรงพลังคุ้มครองลูกบ้านทั้งหมู่บ้าน นอกจากนี้สายสิญจน์ถูกลากโยงไปเชื่อมกับบ้านเรือนของสมาชิกหมู่บ้านแต่ละหลัง เป็นนัยแห่งความเข้มแข็ง แน่นหนา สามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน เสาแปดทิศและพิธีทำบุญหมู่บ้านช่วยให้จิตใจลูกบ้านมีหลักยึดเหนี่ยว เป็นการเสริมสร้างสิริมงคลแก่หมู่บ้าน ปราชญ์ผู้รู้ของหมู่บ้านให้ข้อมูลว่าเสมือนเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้คนในหมู่บ้านทั้งหมด เป็นนัยสำคัญที่บ่งบอกว่าเรื่องร้ายได้ผ่านพ้นไปแล้ว การจัดพิธีทำบุญหมู่บ้านและการสร้างเสาแปดทิศวิเคราะห์ได้ว่าน่าจะเป็นการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อความเป็นมงคลป้องกันหมู่บ้านไม่ให้สิ่งไม่ดีเข้ามาภายในพื้นที่อาณาบริเวณที่เสาทุกต้นปักล้อมไว้ในทุกทิศทาง พิธีการตั้งเสาบูชาเสามีหมอธรรมแต่งชุดพราหมณ์สีขาวดูแลขั้นตอนการทำพิธี มีพระสงฆ์สวดเจริญพระพุทธมนต์ทำบุญเลี้ยงพระ มีการบอกกล่าวเช่นไหว้ดวงสรวงศาลผีเจ้าปู่ตา ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ พิธีทำบุญใหญ่ของหมู่บ้านกับการสร้างเสาบริวารแปดทิศจึงน่าจะเป็นการผสมผสานความเชื่อเกี่ยวกับผี พราหมณ์ และพุทธ ชาวบ้านที่มาร่วมงานพิธีได้รับประทานอาหารร่วมกัน น้ำมนต์ที่ได้จากการเจริญพระพุทธมนต์ชาวบ้านแบ่งใส่ขวดกลับบ้านตนเองบางคนนำไปผสมน้ำอาบ ประพรมบ้านเรือนขจัดสิ่งอัปมงคล การทำพิธีตั้งเสาหมู่บ้าน 8 ทิศ 8 เสา เป็นไปตามความเชื่อป้องกันผีร้ายไม่ให้เข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านบางคนนับเป็น 9 เพราะรวมเสาหลักกลางบ้านด้วย เลข 9 ถือเป็นเลขมงคลสื่อถึงความเจริญก้าวหน้า

การสร้างเสาแปดทิศเพื่อคุ้มครองพื้นที่หมู่บ้านทั้งหมดเมื่อวิเคราะห์ตามแนวคิดของเอมีล ดูร์กายม์ (Durkheim, 1976) เรื่องโลกสามัญ (Profane World) และโลกศักดิ์สิทธิ์ (Sacred World) พื้นที่หมู่บ้านนิรนามในโลกความจริงใช้คำว่าโลกสามัญ ส่วนการสร้างเสาแปดทิศคุ้มครองหมู่บ้านทั้งหมู่บ้านนั้นถือได้ว่าเป็นการทำพื้นที่ของหมู่บ้านทั้งได้รับการคุ้มครองจากอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ เป็นการทำให้

พื้นที่ได้รับการคุ้มครองให้เป็นพื้นที่คุ้มครองพิเศษ เสาแกนกลางและเสาบริวารทั้งแปดทิศถูกทำให้เชื่อว่าเป็นเสาคัดดีสิทธิ์ การโยงสายสัญญาณเชื่อมโยงกันกับเสาทุกเสาของหมู่บ้านและโยงสู่บ้านทุกหลังนั้นเป็นการสร้างพื้นที่ทั้งหมู่บ้านให้เป็นพื้นที่คัดดีสิทธิ์ ประเด็นการใช้พื้นที่ หรือสร้างพื้นที่ให้มีความสำคัญมากกว่าปกติเป็นสภาวะคู่ขนานที่แตกต่างกันระหว่างความจริงและสิ่งสมมุติ ทำให้เห็นการปรากฏอยู่ร่วมกันของความจริงและสิ่งสมมุติ ความจริงตามสภาพธรรมชาติทั่วไปของพื้นที่เรียกว่าพื้นที่สามัญในโลกสามัญ ส่วนสิ่งสมมุติขึ้นนั้นคือการสมมุติพื้นที่สามัญให้กลายเป็นพื้นที่คัดดีสิทธิ์ในโลกคัดดีสิทธิ์ พื้นที่ใดจะเป็นพื้นที่สามัญและพื้นที่ใดจะเป็นพื้นที่คัดดีสิทธิ์ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์เป็นผู้กำหนดขึ้น

อภิปรายผล

หากมีคณตั้งคำถามว่าชาวเรื่องผีแม่มา้ยให้อะไรกับสังคม คำตอบมีมากมายขึ้นอยู่กับว่าใช้ศาสตร์ใดในการตอบ ศาสตร์ด้านการสื่อสารทำให้เห็นกระบวนการสื่อสารของท้องถิ่น การกระจายข่าวเรื่องผีแม่มา้ยมีกระบวนการสื่อสารการอ้างแหล่งข่าวที่น่าสนใจมาก นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2551) วิเคราะห์ถึงกระแสต้นตอของข่าวลือเรื่องผีแม่มา้ยอาละวาดเกิดจากการพูดกันปากต่อปากว่าสุขภาพสตรีสูงศักดิ์ระดับประเทศฝันว่าผีจะลงมากินผู้ชายที่มีครอบครัวแล้ว เพื่อคร่าชีวิตผู้ชายไปเป็นสามี แน่นนอนว่าเรื่องเช่นนี้เป็นเพียงข่าวลือที่ไม่มีมูลความจริง แต่ข่าวลือนี้ก็มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และการกระทำของชาวบ้าน เป็นการสร้างความเชื่อร่วมกันของผู้คนจำนวนมาก โดยไม่ต้องผ่านหน่วยงานหรือองค์กรศาสนาใดใด เป็นการสร้างประสบการณ์ร่วมเกิดพฤติกรรมร่วมของกลุ่มชน อิทธิพลของข่าวลือที่กล่าวอ้างทำให้ความเชื่อเรื่องผีแม่มา้ยแพร่ไปไกลจากท้องถิ่นอย่างรวดเร็ว

ชาวเรื่องผีแม่มา้ยสร้างความตื่นตระหนกให้กับผู้คนหลายวงการ นอกจากผู้ชายในท้องถิ่นชนบทจะไหลตายแล้ว ผู้ชายไทยในต่างประเทศเกิดภาวะไหลตายต่อเนื่องกันอย่างผิดปกติ ในช่วงปี ค.ศ. 1983 ถึง 1990 ชายไทยมากกว่า 200 คนเสียชีวิตอย่างลึกลับขณะทำงานในสิงคโปร์ บรูไน และกลุ่มประเทศในตะวันออกกลางที่แรงงานชายไทยทำงานอยู่ หลายฝ่ายพยายามค้นหาสาเหตุการตาย คณะกรรมการการของรัฐบาลหลายคณะ ทีมวิจัย คณะผู้เชี่ยวชาญเดินทางไปพิสูจน์ข้อเท็จจริง ณ สิงคโปร์ บรูไน ตะวันออกกลาง และพื้นที่เกิดเหตุผีแม่มา้ยในพื้นที่ต่าง ๆ ของไทย เพื่อค้นหาคำตอบ ข้อเสนอพื้นฐาน ทฤษฎีต่าง ๆ แพร่กระจายสู่การรับรู้ของคนในสังคมอย่างหลากหลาย มีการทดสอบพิษทางเคมีจากขั้นตอนการปรุงอาหารที่ไม่ปลอดภัย ภาวะการขาดวิตามินบี แอลกอฮอล์เถื่อน สภาพการทำงาน สภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ถูกสุขลักษณะ (Mills, 1995) ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์สันนิษฐานว่า ผู้ชายไทยที่เสียชีวิตอย่างกะทันหันโดยไม่ทราบสาเหตุเรียกว่า Sudden Unexplained Nocturnal Death (SUND) จัดอยู่ในกลุ่มอาการโรคที่ทำให้เสียชีวิตเฉียบพลันเสียชีวิตอย่างไม่คาดฝัน ไม่มีสัญญาณหรืออาการของโรคบ่งบอก ไม่สามารถทราบสาเหตุแท้จริงของโรคได้อย่างแน่ชัด สันนิษฐานว่าเกิดจากกลไกพยาธิสภาพของร่างกายทำให้หัวใจเต้นผิดจังหวะร้ายแรงหรือบีบตัวผิดปกติ (Ventricular Fibrillation) ศาสตราจารย์ นพ.ยง ภู่วรวรรณ (2565) ให้ข้อมูลว่าโรคไหลตายในประเทศไทยทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตขณะนอนหลับโดยไม่ทราบสาเหตุ การเสียชีวิตพบได้ทุกภาคในประเทศไทย โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ผู้ป่วยจำนวนมากมีประวัติบ่งชี้ว่าพันธุกรรมเป็นสาเหตุที่สำคัญของโรค โรคไหลตายสามารถรักษาได้หากได้รับการวินิจฉัยที่ถูกต้อง

บรรณานุกรม

- ข่าวออนไลน์7HD (2567, 15 พฤษภาคม). ผู้ชายตาย 23 ราย ใน 1 เดือน เชื่อเป็นผีมีผีแม่ม่าย.
<https://www.ch7.com/sports/726959>
- ข่าวออนไลน์7HD. (2567, 1 กันยายน). ผวา ผีแม่ม่าย เอาชีวิต หลัง 4 วัน ผู้ชายในหมู่บ้านเสียชีวิต
3 คน. <https://www.ch7.com/sports/750501>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2565, 13 กุมภาพันธ์). ผีแม่ม่าย: ชาวบ้านใน อ.ภักดีชุมพล ผวา 2 เดือนมีคนตายแล้ว
9 ศพ. <https://www.thairath.co.th/news/local/northeast/2315032>
- ธนพล สกลสุนทรเทพา สุดา漾ค์ และ ญัฐกฤตา นามมนตรี. (2567). พหุวัฒนธรรมทางศาสนา: ความเป็นผี-
 พรหมณ์-พุทธ ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยพื้นฐาน. มังรายสาร วารสารมนุษยศาสตร์
 และสังคมศาสตร์. 12(2), 16-32.
- ธนวัฒน์ ปัญญาพันธ์ และ ชลธิป วสุวัต. 2561. “หลอก” และ “หลอน”: อำนาจแห่งการถูกจ้องมองของ (ผี)
 ผู้หญิงในภาพยนตร์ไทย เรื่อง ปอบ หวิด สยอง (2544). วารสารการสื่อสารมวลชน คณะกรรมการ
 สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 6(2), 72-92.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2551). วิเคราะห์ “ผีแม่ม่าย” ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ-สังคม.
https://www.silpa-mag.com/culture/article_41033
- แนวหน้าออนไลน์ (2568, 23 มีนาคม). ชายโสด ไหลตาย เชื่อผีแม่ม่ายมาเอาชีวิต.
<https://www.naewna.com/likesara/871663>
- บัญชา เตส่วน. (2568). ตี้อ่องอึ้งในฐานะวีรบุรุษวัฒนธรรมของชาวบ้านชุมชนสายบุรี จังหวัดปัตตานี.
 วารสารเทคโนโลยีภาคใต้. 18(1), 176-188.
- พีพีทีวี ออนไลน์ PPTV Online. (2563, 19 มกราคม). ชาวพิมายผวาผีแม่ม่ายคร่าชีวิต แม่แหวนเลือดแดง
 หน้าบ้าน หลังพบมีคนตายติดต่อกัน 13 รายในรอบ 3 เดือน.
<https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/117937>
- ยง ภู่วรรณ, ศาสตราจารย์ นพ. (2565). เปิดงานวิจัยโรคไหลตายในไทย ชี้พันธุกรรมเป็นสาเหตุสำคัญ
 หนึ่งของโรค รักษาได้ ถ้าได้รับการวินิจฉัยที่ถูกต้อง. <https://www.chula.ac.th/clipping/68974/>
- แสงโสม เกิดคล้าย. (2541). รายงานการวิจัยเรื่องปัญหาการเสียชีวิตของแรงงานไทยในประเทศสิงคโปร์
พ.ศ. 2530-2539. กองระบาศาวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- อมรินทร์ทีวี. (2567, 13 มกราคม). ชาวบ้านผวา! ผีแม่ม่ายอาละวาด คร่าชีวิตเกือบครบเป้าหมาย.
<https://www.youtube.com/watch?v=aTiS9g4Ylhw>
- Bascom, W. (1965). *The Study of Folklore*. New Jersey: Prentice – Hall.
- Durkheim, E. (1976). *The Elementary Forms of the Religious Life*. 2nd ed. Columbia University.
- Goon, J. (2022). *The Sex Beat: Attack of the Thai Widow Ghost*.
<https://thesexbeat.substack.com/p/attack-of-the-thai-widow-ghost>
- Mills, M. B. (1995). *Attack of the Widow Ghosts: Gender, Death, and Modernity in Northeast Thailand*. University of California Press.
- Roberts, B. (2002). *Biographical research*. Open University Press.

ผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น
“The Effects of Using Educational Board Games on Learning Royal
Vocabulary among Grade 6 Students at Khon Kaen University
Demonstration School”

ประสิทธิ์ มานิมนต์

Prasita manimon

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ประเทศไทย
Khon Kaen University Demonstration School, Thailand

*Corresponding author: prasma@kku.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาบอร์ดเกมการศึกษาเรื่อง คำราชาศัพท์ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียน และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียน เป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบกลุ่มเดียว (One-group pre-test post-test design) กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 36 คน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย บอร์ดเกมเศรษฐีคำราชาศัพท์ แบบทดสอบก่อน - หลังเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐานและ t-test dependent

ผลการวิจัยพบว่า 1) บอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์ ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.85$) 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน ($\bar{X} = 7.87$) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X} = 6.37$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 6.55$) และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.91$) จะเห็นได้ว่าบอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์ สามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

คำสำคัญ: บอร์ดเกมการศึกษา, คำราชาศัพท์, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, การจัดการเรียนรู้, นักเรียนประถมศึกษา.

Abstract

This research aimed to:

- 1) develop an educational board game on royal vocabulary
- 2) compare students' learning achievement before and after the intervention and
- 3) investigate students' satisfaction with the board game.

The research employed a one-group pre-test post-test experimental design. The sample consisted of 36 Grade 6 students from the Demonstration School of Khon Kaen University. Research instruments included the Royal Vocabulary Monopoly board game, a set of pre- and post-tests, and a student satisfaction questionnaire. The data were analyzed using descriptive statistics and a dependent t-test.

The results indicated that: 1) the developed board game demonstrated a high level of quality ($\bar{X} = 4.85$), 2) students' post-test scores ($\bar{X} = 7.87$) were significantly higher than their pre-test scores ($\bar{X} = 6.37$) at the .05 level of significance ($t = 6.55$), and 3) student satisfaction with the board game was at the highest level (Mean = 4.91).

These findings suggest that the educational board game on royal vocabulary can effectively enhance learning achievement and promote a positive attitude toward Thai language learning among elementary students.

Keywords: Educational board game, Royal vocabulary, Learning achievement, Instructional design, Elementary students

บทนำ

ภาษาไทยเป็นมรดกล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ อีกทั้งยังเป็นเครื่องแสดงว่าชาติไทยนั้นเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมสูงส่งมาแต่โบราณกาลและยั่งยืนจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ชนชาติไทยยังมีระเบียบแบบแผนประเพณี และวัฒนธรรมที่งดงามที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของภาษา โดยการนำภาษาไทยมาใช้ให้เหมาะสมกับฐานะของบุคคล ซึ่งเกื้อกูล เสพย์ธรรม (2551) กล่าวว่า การนำคำมาใช้ให้เหมาะสมกับฐานะของบุคคลนั้นก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของภาษาไทย เพราะว่าบุคคลมีฐานะที่แตกต่างกัน เราจึงใช้คำในภาษาไทยไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ที่เราเทิดทูน เราก็มียุทธศาสตร์ภาษาไทยที่นำมาใช้ เรียกว่า คำราชาศัพท์ สอดคล้องกับพรทิพย์ แพงสุด (2557) กล่าวว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการปกครองโดยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จึงได้มีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามทางด้านภาษาของไทยไว้ คำราชาศัพท์จึงมีคุณลักษณะเด่นเป็นพิเศษที่ต้องมีระเบียบแบบแผนในการใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมกับฐานะของบุคคลตามลำดับชั้น

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญถึงคำราชาศัพท์จึงได้บรรจุไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในสาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมดุลทั้งทางด้านร่างกาย คุณธรรมและความรู้ มีทักษะการใช้ภาษาอย่างสร้างสรรค์ อีกทั้งยังมีความเข้าใจในธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทยรวมถึงตระหนักและเห็นคุณค่าของภาษา จนนำมาใช้ได้ อย่างถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล ดังนั้น การสืบสานวัฒนธรรมทางภาษาอันเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชนชาติไทย จึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่ต้องร่วมกันอนุรักษ์และรักษาไว้ ด้วยความสำคัญดังกล่าวครูผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยปลูกฝังให้ผู้เรียนได้เกิดความรักและหวงแหนในวัฒนธรรมทางภาษาอันล้ำค่า ผ่านการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลายและน่าสนใจเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้

อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับหลักภาษาไทยยังไม่บรรลุเป้าหมาย ดังที่ปรากฏในรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2561 – 2564 ผลปรากฏว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศของมาตรฐาน ท 4.1 หลักการใช้ภาษาไทย นักเรียนทำคะแนนในมาตรฐานนี้เฉลี่ยร้อยละ 10.35 9.87 10.09 และ 9.31 ตามลำดับ ซึ่งคะแนนต่ำกว่าร้อยละ 50 นอกจากนี้เมื่อพิจารณาดูในระดับโรงเรียนพบว่าโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายประถมศึกษา (มอดินแดง) นักเรียนทำคะแนนในมาตรฐานนี้ได้เพียงร้อยละ 40.36 41.42 39.49 และ 40.37 ตามลำดับ ซึ่งคะแนนต่ำกว่าร้อยละ 50 เช่นเดียวกัน ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์ดูจะพบว่าเรื่องคำราชาศัพท์เป็นปัญหาในด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอนค่อนข้างมาก จากการสัมภาษณ์อาจารย์ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สรุปได้ว่า การเรียนเรื่องคำราชาศัพท์ที่ผ่านมาประสบปัญหาในเรื่องของความรู้ ความจำ และการนำไปใช้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนให้ความคิดเห็นว่าคำราชาศัพท์เป็นเรื่องไกลตัวและค่อนข้างยากต้องอาศัยการท่องจำ ผู้เรียนจึงไม่เล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องเรียนและนำไปใช้ แต่ในความเป็นจริงแล้วคำราชาศัพท์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ไม่ว่าจะเป็นทางการศึกษา ทางสื่อสารมวลชน จากปัญหาดังกล่าวนักวิชาการได้นำรูปแบบการสอนต่าง ๆ มาแก้ไขปัญหาและพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

การศึกษาในช่วงศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดการเรียนการสอนแบบเชิงรุก (Active Learning) นับว่าเป็นสิ่งที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด เพราะเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งบอร์ดเกมเป็นนวัตกรรมการศึกษาอย่างหนึ่ง ที่ทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจและสามารถสร้างแรงจูงใจในการเรียนได้โดยเกมเป็นสื่ออย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดความสนุกสนาน เป็นเครื่องมือฝึกทักษะ เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อสิ่งที่ผู้สอนนำเสนอ เป็นการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองได้เป็นอย่างดี (วัฒนพล ชุมเพชร, 2563) บอร์ดเกมเป็นเกมกระดานเพื่อการศึกษาที่มีการผสมผสานระหว่างความรู้ ความสนุกสนานและการพัฒนาทักษะของผู้เรียน โดยมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของความรู้และทักษะของผู้เล่นกับบอร์ดเกม (วรพล ยวงเงิน, 2564) ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้บอร์ดเกมจึงทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และได้รับความสนุกสนานไปพร้อม ๆ กัน ความผ่อนคลายจากการเล่นเกม พร้อมทั้งเกิดความรู้สึกรื่นเริงและท้าทายจากการแข่งขัน เรียนรู้เนื้อหาตามภารกิจที่สอดแทรกภายในบอร์ดเกม (ทิพรัตน์ สิทธิวงศ์, 2564)

นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาได้นำบอร์ดเกมไปจัดกระบวนการเรียนการสอนพบว่า นักเรียนได้นำความรู้มาใช้ในการเล่นเกมที่สนุกสนาน สื่อมีสีสันสวยงาม ดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ส่งผลให้นักเรียนจดจำคำศัพท์และสามารถนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน อีกทั้งจากการศึกษางานวิจัยพบว่า มีการทำการวิจัยโดยใช้บอร์ดเกมการศึกษาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์และเจตคติต่อวิชาภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษาแต่ยังไม่พบอย่างแพร่หลายในระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยจึงได้ศึกษางานวิจัยจากนักการศึกษา ดังนี้ ปิยะพงษ์ จันลาโสม (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้และเจตคติต่อการเรียนวรรณคดีไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเล่นบอร์ดเกมวรรณคดีไทย เรื่อง นิราศภูเขาทอง สะท้อนความรู้สึกและทัศนคติต่อการเรียนวรรณคดีไทยผ่านการเล่นบอร์ดเกมในเชิงบวก และให้ความสนใจในการเรียนวรรณคดีไทยผ่านการเล่นบอร์ดเกมมาก สอดคล้องกับ พินิตนันท์ เขตวิทย์ (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ปราบหนทก ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ร่วมกับการใช้บอร์ดเกม ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก

ประสบการณ์ตรง มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างสูงสุด มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มและทุกคน มีความสนุกสนานจากการเล่นเกม โดยมีครูคอยเป็นผู้อำนวยความสะดวกตลอดการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้มีงานวิจัยในระดับอุดมศึกษาของกิ่งกาญจน์ บุรณสินวัฒนกุล (2562) ได้ทำการพัฒนาสื่อการเรียนรู้บอร์ดเกมการศึกษา เพื่อส่งเสริมความสามารถการเรียนรู้ในรายวิชาพัฒนาการแบบเรียนภาษาไทยและมีความสุขในการเรียนรู้สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ผลการวิจัยพบว่า สื่อการเรียนรู้บอร์ดเกมการศึกษาที่พัฒนาขึ้นช่วยเสริมสร้างความสามารถการเรียนรู้และมีความสุขในการเรียนรายวิชา พัฒนาการแบบเรียนภาษาไทยให้กับนิสิตได้ จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า บอร์ดเกมเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

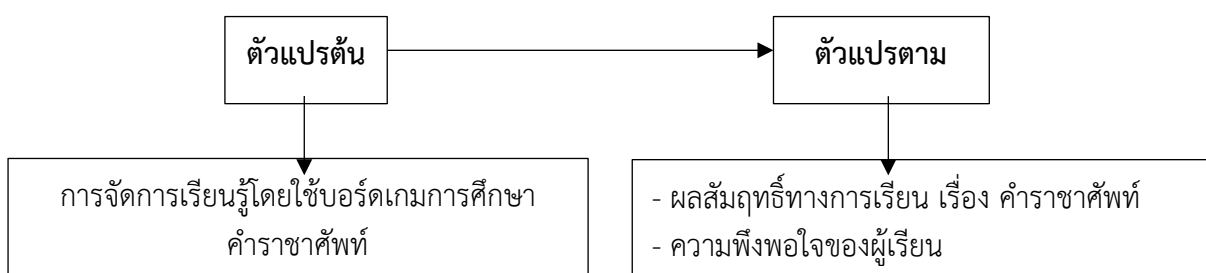
ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะนำบอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์ เป็นสื่อในการเรียนการสอนรายวิชาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีความน่าสนใจ ผู้เรียนได้รับความรู้ไปพร้อม ๆ กับความสนุกสนาน โดยมีการสอดแทรกเนื้อหาเรื่อง คำราชาศัพท์ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการเล่นเกม ตามกฎ กติกาที่ตั้งไว้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจในเนื้อหาบทเรียนก่อให้เกิดเจตคติที่ดีและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาและประเมินคุณภาพบอร์ดเกมการศึกษาเรื่อง คำราชาศัพท์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง คำราชาศัพท์ ก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยบอร์ดเกมการศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการเรียนรู้ด้วยบอร์ดเกมการศึกษาเรื่อง คำราชาศัพท์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมการศึกษา สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 ประชากรเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1-2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายประถมศึกษา (มอดินแดง)

1.2 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/4 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 – 2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายประถมศึกษา (มอดินแดง) จำนวนนักเรียน 36 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 บอร์ดเกมการศึกษา เกมเศรษฐี เรื่อง คำราชาศัพท์

2.1.1 ศึกษาจากตำรา เอกสาร สิ่งพิมพ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการนำบอร์ดเกมการศึกษา ไปประกอบการจัดการเรียนรู้ ซึ่งบอร์ดเกมต้นแบบที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบในการออกแบบบอร์ดเกม คือ บอร์ดเกมเศรษฐี ซึ่งเป็นบอร์ดเกมที่ต้องใช้อุปกรณ์และกติกาที่ออกแบบมาโดยเฉพาะในการเล่น ซึ่งจะมีแผ่นกระดาน ตัวหมาก หรือลูกเต๋าประกอบ โดยต้องมีผู้เล่นขั้นต่ำสองคนขึ้นไปหรือขึ้นอยู่กับกฎของเกม นั้น ๆ มีตั้งแต่กฎกติกาการเล่นง่าย ๆ เล่นได้ทั่วถึงทุกคน ไปจนถึงการใช้กลยุทธ์ซับซ้อนที่ผู้เล่นต้องวางแผนเพื่อร่วมมือหรือแข่งขันกัน เป็นเกมฝึกทักษะอย่างหนึ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การบริหารเงิน และการวางแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ผู้วิจัยจึงนำบอร์ดเกมดังกล่าว มาเป็นต้นแบบในการพัฒนาบอร์ดเกมการศึกษา เกมเศรษฐี คำราชาศัพท์

2.1.2 ออกแบบบอร์ดเกม โดยนำต้นแบบบอร์ดเกมเศรษฐี มาออกแบบและสร้างกฎกติกา

2.1.3 นำบอร์ดเกมการศึกษาที่สร้างขึ้นปรึกษาผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านเพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของบอร์ดเกม ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ ด้านเนื้อหาและการดำเนินเรื่อง ด้านรูปแบบการนำเสนอ และด้านกราฟิก ตัวอักษร และสี โดยอิงตามกรอบการประเมินบอร์ดเกมของอรรถเศรษฐ์ ปรีดากรณ์ (อรรถเศรษฐ์ ปรีดากรณ์, 2557)

2.1.4 ผู้วิจัยนำบอร์ดเกมการศึกษาที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 36 คน

2.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง คำราชาศัพท์

2.2.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง คำราชาศัพท์

2.2.2 วิเคราะห์ตัวบ่งชี้ของความเข้าใจ เรื่อง คำราชาศัพท์ แล้วดำเนินการสร้างแบบวัดให้สอดคล้องและสามารถบ่งชี้พฤติกรรมของผู้เรียนได้

2.2.3 ดำเนินการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง คำราชาศัพท์ เป็นข้อสอบแบบปรนัย ชนิดแบบเลือกคำตอบ จำนวน 10 ข้อ

2.2.4 นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบโดยใช้การวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ดังนี้

- + 1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อสอบวัดความรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ข้อนั้น
- 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อสอบวัดความรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ข้อนั้น
- 1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อสอบไม่ได้วัดความรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ข้อนั้น

2.2.5 ค่า IOC ที่ได้แปลผลความหมายเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยมีค่าระหว่าง 0.5 - 1.00

2.2.6 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีคุณภาพไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

2.3 แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยบอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2.3.1 ศึกษาจากตำรา เอกสาร สิ่งพิมพ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3.2 ผู้วิจัยสร้างแบบประเมินความพึงพอใจ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีประเด็นการประเมิน 2 ด้าน ดังนี้

1) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

1.1 กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่อง คำราชาศัพท์เพิ่มขึ้น

1.2 กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน

1.3 นักเรียนชอบเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้

2) ด้านองค์ประกอบของบอร์ดเกมที่มีผลต่อการเรียนรู้เรื่อง คำราชาศัพท์

2.1 บอร์ดเกมเศรษฐกิจ เรื่อง คำราชาศัพท์ ทำให้นักเรียนรู้จัก คำราชาศัพท์และความหมายของคำมากขึ้น

2.2 ขั้นตอนและวิธีการเล่นบอร์ดเกมเศรษฐกิจ เรื่อง คำราชาศัพท์ ช่วยให้นักเรียนสามารถวางแผน ตัดสินใจ เกี่ยวกับคำราชาศัพท์ได้

2.3 การเล่นเกมเศรษฐกิจ เรื่อง คำราชาศัพท์ ทำให้นักเรียน รู้สึกสนุกสนานในการเรียน

2.4 นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรมและ การเล่นเกมเศรษฐกิจ คำราชาศัพท์ไปใช้ให้ถูกต้องตามบริบทได้

2.3.3 นำแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยบอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไปใช้เก็บข้อมูลนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/4 ในการเล่นเกมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2.4 ด้านจริยธรรมการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ แบบยกเว้น หมายเลขสำคัญโครงการ HE673508

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง คำราชาศัพท์ ก่อนและหลังเรียน โดยมีขั้นตอนการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

3.1 ดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pre - test) โดยนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง คำราชาศัพท์ ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น ไปทดสอบกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างก่อนเรียนร่วมกับบอร์ดเกม 1 คาบ ให้ความเวลาในการทำแบบทดสอบ 30 นาที

3.2 ดำเนินการจัดการเรียนการสอนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ตามกรอบหลักสูตรโรงเรียน สาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น มุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมที่มีความคิดสร้างสรรค์ ร่วมกับบอร์ดเกม จำนวน 3 แผนการจัดการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ละ 50 นาที โดยในระหว่างการทำกิจกรรม คณะผู้วิจัยได้ทำการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้และบันทึกผลลงในแบบสังเกตนอกจากนี้มีการบันทึกภาพขณะที่นักเรียนกำลังเล่นเกม

3.3 ดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Post - test) โดยนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง คำราชาศัพท์ ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นไปทดสอบกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างหลังเรียนร่วมกับบอร์ดเกม 1 คาบ ให้ความเวลาในการทำแบบทดสอบ 30 นาที

3.4 นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยบอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ก่อนและหลังเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ตามกรอบหลักสูตรโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น มุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมที่มีความคิดสร้างสรรค์ ร่วมกับบอร์ดเกม ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอตามตัวแปรที่ศึกษา ดังต่อไปนี้

4.1 การหาประสิทธิภาพบอร์ดเกมการศึกษาเป็นการให้คะแนนการตอบแบบประเมินบอร์ดเกมการศึกษาของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ ด้านเนื้อหาและการดำเนินเรื่อง ด้านรูปแบบการนำเสนอ และด้านกราฟิก ตัวอักษร และสี มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ ระดับความเหมาะสมมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยคำนวณคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หลังจากนั้นนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายคะแนน ความเหมาะสมของบอร์ดเกมการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนรูปพลังงาน แบ่งออกเป็น 5 ระดับดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00	หมายถึง	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50	หมายถึง	เหมาะสมมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50	หมายถึง	เหมาะสมปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50	หมายถึง	เหมาะสมน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50	หมายถึง	เหมาะสมน้อยที่สุด

4.2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภาษาไทย เรื่อง คำราชาศัพท์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังเรียน โดยใช้สูตร t-test แบบ Dependent

4.3 สรุปแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยบอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับบอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง คำราชาศัพท์ ตามองค์ประกอบด้านต่างๆ ผลปรากฏว่ามีระดับคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.85$) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประสิทธิภาพของบอร์ดเกม

รายการประเมิน	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนที่			ค่าเฉลี่ย \bar{X}	ระดับคุณภาพ
	1	2	3		
1. ด้านเนื้อหาและการดำเนินเรื่อง				5	
1.1 เนื้อหาสอดคล้องกับตัวชี้วัดการจัดการเรียนรู้	5	5	5	5	มากที่สุด
1.2 ความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา	5	5	5	5	มากที่สุด
1.3 ความเหมาะสมของปริมาณเนื้อหา	5	5	4	4.67	มากที่สุด
1.4 ความเหมาะสมในการประยุกต์บอร์ดเกมร่วมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน	5	5	4	4.67	มากที่สุด
1.5 ความเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน	5	5	4	4.67	มากที่สุด
2. ด้านรูปแบบการนำเสนอ				5	
2.1 ความเหมาะสมของรูปแบบการนำเสนอ	5	5	5	5	มากที่สุด
2.2 ความเหมาะสมของกติกาการเล่นบอร์ดเกม	5	5	4	4.67	มากที่สุด
2.3 ความน่าสนใจในการนำเสนอ	5	5	5	5	มากที่สุด
3. ด้านกราฟิก ตัวอักษร และสี				5	
3.1 ความเหมาะสมของภาพ	5	5	5	5	มากที่สุด
3.2 คุณภาพของภาพ	5	5	5	5	มากที่สุด
3.3 ความน่าสนใจของเทคนิคในการนำเสนอภาพ	5	5	5	5	มากที่สุด
3.4 ความเหมาะสมในการเลือกใช้ตัวอักษรและพื้นหลัง	5	4	5	4.67	มากที่สุด
3.5 ความเหมาะสมของแบบและขนาดตัวอักษร	5	5	4	4.67	มากที่สุด
โดยรวมเฉลี่ย				4.85	มากที่สุด

นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะในส่วนของคุณี้อ กติกาการเล่นบอร์ดเกม ให้นำคู่มือการเล่นบอร์ดเกมติดลงบนกล่องบอร์ดเกมด้านใน เพื่อให้ผู้เรียนสังเกตเห็นได้ชัดเจนและสามารถศึกษาคู่มือได้สะดวก ส่วนการออกแบบมีเนื้อหาครบถ้วนตรงตามจุดประสงค์ สีสันสวยงาม เหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียน

ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง คำราชาศัพท์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังการได้รับการจัดการเรียนรู้ตามกรอบหลักสูตรโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่นมุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมที่มีความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับบอร์ดเกม จำนวน 3 แผนการจัดการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ละ 50 นาที โดยคะแนนก่อนเรียนสูงสุดมีค่า 7 คะแนน และต่ำสุดอยู่ที่ 5 คะแนน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 6.37 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.67 ส่วนคะแนนหลังเรียนมีคะแนนสูงสุดอยู่ที่ 10 คะแนน ต่ำสุดอยู่ที่ 6 คะแนน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 7.87 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.20 ซึ่งค่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนและก่อนเรียนมีความแตกต่างทางนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง คำราชาศัพท์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของนักเรียนก่อนและหลังเรียน

	N	\bar{X}	Std. Deviation	t	Sig.
คะแนนก่อนเรียน	36	6.37	0.67	6.55	0.001
คะแนนหลังเรียน	36	7.87	1.20		

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยบอร์ดเกมการศึกษา เรื่องราชาศัพท์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

รายการ	\bar{X}	S	ระดับความพึงพอใจ
1) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	5.00		
1.1 กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่อง คำราชาศัพท์เพิ่มขึ้น	4.91	0.31	มากที่สุด
1.2 กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน	4.94	0.26	มากที่สุด
1.3 นักเรียนชอบเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้	4.91	0.31	มากที่สุด
2) ด้านองค์ประกอบของบอร์ดเกมที่มีผลต่อการเรียนรู้เรื่อง คำราชาศัพท์	5.00		
2.1 บอร์ดเกมเศรษฐกิจ เรื่อง คำราชาศัพท์ ทำให้นักเรียนรู้จักคำราชาศัพท์และความหมายของคำมากขึ้น	4.97	0.19	มากที่สุด
2.2 ขั้นตอนและวิธีการเล่นบอร์ดเกมเศรษฐกิจ เรื่อง คำราชาศัพท์ ช่วยให้นักเรียนสามารถวางแผนตัดสินใจ เกี่ยวกับคำราชาศัพท์ได้	4.94	0.26	มากที่สุด

รายการ	\bar{X}	S	ระดับความพึงพอใจ
2) ด้านองค์ประกอบของบอร์ดเกมที่มีผลต่อการเรียนรู้เรื่อง คำราชาศัพท์	5.00		
2.3 การเล่นเกมเศรษฐี เรื่อง คำราชาศัพท์ ทำให้นักเรียนรู้สึกสนุกสนานในการเรียน	4.86	0.35	มากที่สุด
2.4 นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรมและการเล่นเกมเศรษฐี คำราชาศัพท์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.86	0.35	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.91	0.29	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาไทย เรื่อง คำราชาศัพท์ โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามกรอบหลักสูตรโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่นมุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมที่มีความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับบอร์ดเกมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม 4.91 ในแต่ละด้านดังนี้

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ มีความพึงพอใจในรายการประเมินทุกรายการอยู่ในระดับ มากที่สุด มีความพึงพอใจสูงสุด คือ กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.94 และกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่อง คำราชาศัพท์เพิ่มขึ้นและนักเรียนชอบเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้นี้ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.91

ด้านองค์ประกอบของบอร์ดเกมที่มีผลต่อการเรียนรู้เรื่อง คำราชาศัพท์ มีความพึงพอใจในรายการประเมินทุกรายการอยู่ในระดับ มากที่สุด มีความพึงพอใจสูงสุดคือ บอร์ดเกมเศรษฐี เรื่อง คำราชาศัพท์ ทำให้นักเรียนรู้จักคำราชาศัพท์และความหมายของคำมากขึ้น คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.97 ประเด็นขั้นตอนและวิธีการเล่นเกมเศรษฐี เรื่อง คำราชาศัพท์ ช่วยให้นักเรียนสามารถวางแผน ตัดสินใจเกี่ยวกับคำราชาศัพท์ได้ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.94 อีกทั้งในประเด็นการเล่นบอร์ดเกมเศรษฐี เรื่อง คำราชาศัพท์ ทำให้นักเรียนรู้สึกสนุกสนานในการเรียน และนักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรมและการเล่นเกมเศรษฐี คำราชาศัพท์ไปใช้ให้ถูกต้องตามบริบทได้ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.86 ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่องผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาและประเมินคุณภาพบอร์ดเกมการศึกษาเรื่อง คำราชาศัพท์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น

การพัฒนาและหาประสิทธิภาพบอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์ โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ได้ให้คะแนนการตอบแบบประเมินบอร์ดเกมการศึกษา ผลการประเมินคุณภาพค่าเฉลี่ย 4.85 อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากบอร์ดเกมการศึกษาถูกสร้างขึ้นมาจากด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ด้านเนื้อหาและการดำเนินเรื่อง ด้านรูปแบบการนำเสนอ และด้านกราฟิก ตัวอักษร และสี โดยอิงตามกรอบการประเมินบอร์ดเกมของอรรถเศรษฐ์ ปรีดากรณ์ (อรรถเศรษฐ์ ปรีดากรณ์, 2557) นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญได้

ให้ข้อเสนอแนะในส่วนของคุณ่มือ กติกาการเล่นบอร์ดเกม ส่วนการออกแบบมีเนื้อหาครบถ้วนตรงตามจุดประสงค์ สีสันสวยงาม เหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียน

จากการที่ผู้วิจัยได้สร้างบอร์ดเกมการศึกษา เกมเศรษฐีคำราชาศัพท์ ส่งผลให้ผู้เรียนได้เกิดประสบการณ์ตรงจากการลงมือเล่นเกม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนและเพื่อนในชั้นเรียน (กมล โปธิเย็น, 2564, หน้า 15-16) โดยบอร์ดเกมเป็นเกมที่ทำให้ผู้เล่น ได้มีปฏิสัมพันธ์กัน พูดคุยโต้ตอบกันได้ จึงเป็นตัวกลางที่ใช้ในการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รับสาระความรู้ควบคู่ไปกับความสนุกสนาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นวรัตน์ แดงทุ่ง (2564) ได้ศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ชนิดของคำไทย โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยเกมร่วมกับบอร์ดเกม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องชนิดของคำไทย โดยการเรียนรู้ผ่านเกมร่วมกับบอร์ดเกม สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนเรื่องชนิดของคำไทย โดยการเรียนรู้ผ่านเกมร่วมกับบอร์ดเกม อยู่ในระดับมากที่สุด

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง คำราชาศัพท์ ก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยบอร์ดเกมการศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง คำราชาศัพท์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้ด้วยบอร์ดเกมการศึกษา หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ซึ่งการที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากการใช้บอร์ดเกมการศึกษา เกมเศรษฐี คำราชาศัพท์ โดยผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนทั้งในด้านการสร้างองค์ความรู้ สามารถนำเสนอความคิดเห็นของตนเองได้อย่างหลากหลาย มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกันผ่านการเล่นบอร์ดเกม โดยครูผู้สอนเป็นผู้คอยอำนวยความสะดวกต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งทำให้นักเรียนเกิดความสนุกสนาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะพงษ์ จันลาโสม (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้และ เจตคติต่อการเรียนวรรณคดีไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการใช้ บอร์ดเกมวรรณคดีไทย เรื่องนิราศภูเขาทอง ที่พัฒนาขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้วรรณคดีไทย คะแนนสอบก่อนเล่นและหลังเล่นบอร์ดเกมวรรณคดีไทย เรื่อง นิราศภูเขาทอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 15.97 คะแนนและ 18.07 คะแนนตามลำดับ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบคะแนนทดสอบก่อนเล่นและหลังเล่นพบว่า คะแนนสอบหลังเล่นสูงกว่า คะแนนสอบก่อนเล่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเล่นบอร์ดเกมวรรณคดีไทย เรื่องนิราศภูเขาทอง พบว่า นักเรียนมีความสนใจบอร์ดเกม อยู่ก่อนแล้ว ขณะเล่นบอร์ดเกมนักเรียนก็มีความสนุกสนาน ได้รับสาระความรู้ และมีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น นอกจากนี้สอดคล้องกับ วัฒนพล ชุมเพชร (2563) กล่าวว่า การนำเกมมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาถือเป็นการเพิ่มแรงกระตุ้นที่ดี ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อสิ่งที่ผู้สอนนำเสนอเป็นการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้บอร์ดเกมเป็นเกมกระดานเพื่อการศึกษาที่มีการผสมผสานระหว่างความรู้ ความสนุกสนานและการพัฒนาทักษะของผู้เรียน โดยมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของความรู้และทักษะของผู้เล่นกับบอร์ดเกม (วรพล ยวงเงิน, 2564) ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้บอร์ดเกมจึงทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และได้รับความสนุกสนานไปพร้อม ๆ กัน ความผ่อนคลายจากการเล่นเกม พร้อมทั้งเกิดความรู้สึกตื่นเต้นและท้าทายจากการแข่งขัน เรียนรู้เนื้อหาตามภารกิจที่สอดแทรกภายในบอร์ดเกมเพื่อนำไปสู่ความรู้เข้าใจในเนื้อหาที่เรียนได้ชัดเจนและเกิดประสิทธิภาพ

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการเรียนรู้ด้วยบอร์ดเกมการศึกษาเรื่อง คำราชาศัพท์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยบอร์ดเกมการศึกษาเรื่อง คำราชาศัพท์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้จัดทำแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยบอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีรายการสอบถามทั้งหมด 2 ด้าน 7 รายการ สอบถามเกี่ยวกับด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านองค์ประกอบของบอร์ดเกมที่มีผลต่อการเรียนรู้เรื่อง คำราชาศัพท์ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากการด้วยบอร์ดเกมการศึกษาเรื่อง คำราชาศัพท์ เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างสูงสุด มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มและทุกคนมีความสุขสนุกสนานจากการเล่นบอร์ดเกม โดยมีครูคอยเป็นผู้อำนวยความสะดวกตลอดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อีกทั้งนักเรียนได้ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกการค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับคำศัพท์และความหมายของคำราชาศัพท์ และทำกิจกรรมตามความสามารถ ตามความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างมีความสุขผ่านการใช้บอร์ดเกม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชนันภรณ์ อารีกุล (2563) และ ทิพรรัตน์ สิทธิวงศ์ (2564) พบว่า มีความพึงพอใจต่อการใช้บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ตอบโจทย์การเรียนรู้ โดยการใช้บอร์ดเกมเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับทักษะอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยบอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยผ่านบอร์ดเกมให้กับครูผู้สอนและนักเรียนได้เน้นลงมือปฏิบัติ อีกทั้งยังมีการออกแบบกิจกรรมที่เป็นกระบวนการตามขั้นตอน ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนได้อย่างมีความสุข

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ควรเพิ่มกิจกรรมที่หลากหลายในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อกระตุ้นและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การร้องเพลง ฯลฯ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้มากขึ้น
2. ควรเพิ่มเติมการทำกิจกรรมรายบุคคล หลังจากที่ได้ร่วมกันเล่นบอร์ดเกมการศึกษาแบบกลุ่ม เพื่อเป็นการเน้นย้ำซ้ำทวนและทดสอบความเข้าใจผ่านการทำแบบฝึกหัด หรือใบกิจกรรม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมการศึกษาเพื่อพัฒนาความสามารถในหลักภาษาเรื่องอื่น ๆ นอกจากการคำราชาศัพท์ เช่น อักษรสามหมู่ คำศัพท์ในบทเรียน คำไวพจน์ ฯลฯ เพื่อพัฒนาทักษะภาษาไทยในระดับที่สูงขึ้นต่อไป
2. ควรเพิ่มตัวแปรที่จะศึกษาในด้านอื่น ๆ เช่น พัฒนาทักษะการอ่าน หรือเขียนร่วมกับการใช้บอร์ดเกมการศึกษา
3. ควรศึกษาการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมการศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

บรรณานุกรม

- กมล โปธิเย็น. (2564). Active Learning: การจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์การจัดการศึกษาในศตวรรษ
ที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 19(1), 11-28. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/suedujournal/article/view/245317/168931>
- เกื้อกุล เสพย์ธรรม. (2551). *ราชาศัพท์*. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ.
- ชนันภรณ์ อารีกุล. (2563). การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้แบบเกมกระดานเพื่อเสริมสร้างความ
เป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของนิสิตระดับปริญญาตรี. *ปัญญาปณิธาน*, 5(2), 137-150.
- ทิพรัตน์ สิทธิวงศ์. (2564). การศึกษาผลของการใช้บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ สำหรับนิสิต
ระดับปริญญาตรีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
นเรศวร*, 23(4), 187.
- นวรรตน์ แดงทุ่ง. (2564). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ชนิดของคำไทย โดยการจัดการเรียนรู้
ด้วยเกมร่วมกับบอร์ดเกม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. (การค้นคว้าอิสระ ปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พรทิพย์ แผงสุด. (2557). *ราชาศัพท์ที่ควรรู้*. กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์เซ็นเตอร์.
- วรพล ยวงเงิน. (2564). การนำเกมกระดานเข้าสู่โรงเรียน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*,
23(4), 448.
- วัฒนพล ชุมเพชร. (2563). การพัฒนาระบบเกมการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในห้องเรียน.
วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 13(2), 114.
- อรรถเศรษฐ์ ปรีดาภรณ์. (2557). การออกแบบบอร์ดเกมการศึกษาเรื่องวงสี่ธรรมชาติสำหรับ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

**การศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนา
หลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษาเพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียน
ของนักเรียนระดับประถมศึกษา¹**

**The Study of Problems and Needs for the Development of
Enrichment Curriculum Based on Balanced Literacy to Enhance the
Ability to Read and Write of Elementary School Students**

ว่าที่ร้อยโท ดร.กิริติ นันทพงษ์

Acting Lt. Dr. Kirati Nantapong

อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์, ประเทศไทย
Instructor, Department of Thai Language, Faculty of Education,
Rajanagarindra Rajabhat University, Thailand

*Corresponding author:: nantapongkirati@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา และ (2) ศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว ผ่านการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ครูผู้สอนภาษาไทยระดับประถมศึกษาตอนต้น จำนวน 21 คน ผู้บริหารโรงเรียน 4 คน และนักเรียนระดับประถมศึกษา 32 คน จากโรงเรียนในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา รวม 8 โรงเรียน โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงบรรยาย

ผลการศึกษาพบว่า

1. สภาพปัญหาในการพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนของนักเรียน มีความซับซ้อนและเกี่ยวเนื่องกันหลายด้าน ได้แก่ (1) ด้านผู้เรียน พบว่ามีทักษะพื้นฐานทางภาษาน้อย ขาดความมั่นใจ (2) ด้านการจัดการเรียนรู้ ขาดความต่อเนื่องและกิจกรรมที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล (3) ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ไม่ยืดหยุ่นและไม่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนที่มีความต้องการเฉพาะ (4) ด้านสื่อการเรียนรู้ ขาดสื่อฝึกฝนที่หลากหลายและปรับตามระดับของผู้เรียน และ (5) ด้านการวัดและประเมินผล ขาดเครื่องมือเฉพาะในการติดตามพัฒนาการรายบุคคลอย่างต่อเนื่อง และขาดการการประเมินผลตามสภาพจริง

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษาเพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านและเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา รหัสวิจัยกรมการวิจัย SCPHYLIB-2567/424 ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ พ.ศ. 2567

2. ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษา พบว่าอยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีความต้องการมากที่สุด ได้แก่ (1) ด้านการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.48) (2) ด้านสาระความรู้ ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.55) (3) ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.66) และ (4) ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.67) โดยมีข้อเสนอว่า ควรพัฒนาหลักสูตรเสริมที่มีเนื้อหาครอบคลุมการอ่านเขียนในทุกมิติ เช่น พยัญชนะ สระ ตัวสะกด วรรณยุกต์ พร้อมกิจกรรมฝึกฝนอย่างเป็นระบบ มีสื่อประกอบที่ช่วยกระตุ้นการจำและการมีส่วนร่วม และใช้เครื่องมือประเมินที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนรายบุคคล

ผลการวิจัยสะท้อนถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษา (Balanced Literacy) ที่ตอบสนองต่อปัญหาเชิงระบบในบริบทของโรงเรียนที่มีความต้องการเฉพาะ และส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการอ่านเขียนของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: การอ่าน, การเขียน, สมดุลภาษา, หลักสูตรเสริม, ประถมศึกษา

Abstract

The primary objectives of this study were (1) to investigate the existing problems in the development of an enrichment curriculum based on the balanced literacy approach aimed at enhancing elementary students' reading and writing competencies; and (2) to examine the specific needs related to the development of such a curriculum. A mixed-methods research design was employed, incorporating document analysis, in-depth interviews, focus group discussions, and questionnaires. The participants consisted of 21 lower primary Thai language teachers, 4 school administrators, and 32 elementary students from eight schools under the supervision of Border Patrol Police Region 12 and the Royal Initiative Project in Chachoengsao Province, Thailand. Qualitative data were analyzed using content analysis, whereas quantitative data were analyzed using descriptive statistics.

The findings revealed two key results

1. The problems in developing reading and writing abilities among elementary students were multifaceted and interconnected across five domains (1) Student-related factors, students had low foundational skills, and lacked confidence; (2) Teaching and learning, learning activities lacked continuity and were not sufficiently differentiated; (3) Curriculum and Content, the current curricula lacked flexibility and were not responsive to the specific contextual needs of schools; (4) Learning materials, insufficient instructional resources tailored to individual needs; and (5) Assessment, lack of specialized tools for ongoing monitoring of individual student progress, along with insufficient implementation of authentic assessment approaches.

2. The study also found that the needs for developing a balanced literacy enrichment curriculum were rated at the highest level. The prioritized areas of need were (1) Instructional methods ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.48), (2) Content knowledge ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.55), (3) Assessment and evaluation ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.66), and (4) Learning resources ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.67).

Recommendations include the development of an enrichment curriculum with comprehensive literacy content covering consonants, vowels, final consonants, and tonal marks accompanied by structured activities, supportive media, and context-responsive assessment tools.

The findings highlight the urgent need to develop a balanced literacy-based enrichment curriculum that addresses systemic challenges in remote and disadvantaged school contexts and sustainably enhances students' literacy skills.

Keywords: Reading, Writing, Balanced Literacy, Enrichment Curriculum, Primary Education

บทนำ

การพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียน (Reading and Writing Ability) เป็นรากฐานของการเรียนรู้ในทุกระดับช่วงวัย โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา ซึ่งถือเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการวางรากฐานทักษะทางภาษาและการคิดขั้นพื้นฐาน โดยการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงและการเขียนสะกดคำได้อย่างถูกต้อง เป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้ภาษาในระดับประถมศึกษา ซึ่งถือเป็นช่วงวัยเริ่มต้นที่เด็กจะได้เรียนรู้ระบบเสียง รูป และความหมายของภาษาไทยอย่างเป็นระบบ การที่ผู้เรียนสามารถอ่านออกเสียงคำและประโยคได้อย่างถูกต้อง ไม่เพียงส่งผลต่อความเข้าใจเนื้อหาในบทเรียนเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้ในวิชาอื่น ๆ ที่ต้องอาศัยความเข้าใจทางภาษาเป็นพื้นฐาน (ทิกนา แชมมณี, 2567) ในขณะเดียวกัน การเขียนสะกดคำได้อย่างถูกต้อง ย่อมเป็นผลสะท้อนจากความเข้าใจในโครงสร้างภาษา การเชื่อมโยงเสียงกับตัวอักษร และการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งล้วนเป็นทักษะสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาในระยะเริ่มต้นของชีวิตการเรียนรู้ ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้ให้ความสำคัญกับการวางรากฐานด้านภาษาไทยอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในช่วงชั้นที่ 1 (ประถมศึกษาปีที่ 1-3) ที่มุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถ อ่านออกเสียงคำ สะกดคำ กลุ่มคำ และประโยคได้อย่างถูกต้อง ตามมาตรฐาน ท 1.1 และสามารถ เขียนคำและข้อความสะกดได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษาไทย ตาม มาตรฐาน ท 2.1 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ตัวชี้วัดในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เช่น การอ่านออกเสียงคำง่าย ๆ การสะกดคำพื้นฐาน และการคัดลายมือ ล้วนเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการเสริมสร้างทักษะการใช้ภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ และจะเป็นพื้นฐานให้เด็กสามารถพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนในระดับที่สูงขึ้นต่อไป ดังนั้นการส่งเสริมให้นักเรียนในระดับประถมศึกษาตอนต้นสามารถอ่านออกเสียงและเขียนสะกดคำได้อย่างถูกต้อง จึงไม่เพียงเป็นเป้าหมายทางทักษะภาษาเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการสร้างฐานรากทางวิชาการและทักษะชีวิตที่มั่นคง ซึ่งจะมีผลต่อการเรียนรู้ในทุกวิชา และเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางของหลักสูตรแห่งชาติอย่างแท้จริง

แต่อย่างไรก็ตาม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ปรับปรุง พ.ศ. 2560) จะมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาความสามารถด้านการอ่านและการเขียนไว้อย่างชัดเจน และนอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในหลายลักษณะที่มุ่งพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเขียนได้อย่างที่ กมลพรรณ ติริรัมย์ และศิริพร พึ่งเพชร (2565) ได้ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและการเขียนภาษาไทยเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคCIRC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 2 และพิมพ์พร พงษ์ประเสริฐ (2563) ได้พัฒนาความสามารถด้านการอ่านและการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบของอินเทอร์เน็ตร่วมกับแบบฝึกทักษะ นอกจากนี้ศิริภาณี แพนทอง (2561)

พัฒนาทักษะการอ่าน และการเขียนคำในภาษาไทยโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง อ่านธรรมชาติ พาเขียนเพลิน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยจากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น พบว่าแม้จะมีการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการอ่านเขียนและแนวทางแก้ไขในหลายบริบท แต่การศึกษาเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษาสำหรับโรงเรียนในพื้นที่ที่มีความต้องการเฉพาะยังมีจำกัด โดยเฉพาะการศึกษาที่ครอบคลุมทั้งการวิเคราะห์สภาพปัญหาและ การสำรวจความต้องการอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการศึกษาปัญหาหรือการพัฒนาหลักสูตรที่อาจยังไม่มีความเชื่อมโยงอย่างชัดเจนกับการศึกษาแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงการวิเคราะห์ปัญหากับการสำรวจความต้องการเพื่อเป็นพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตรที่ตรงกับบริบทเฉพาะ แต่ในทางปฏิบัติพบว่า นักเรียนบางกลุ่ม โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็ก ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาสทางการเรียนรู้และการใช้ทรัพยากรอย่างทั่วถึง ส่งผลให้ทักษะพื้นฐาน เช่น การอ่านออกเสียงและการเขียนสะกดคำอย่างถูกต้อง ของนักเรียนในพื้นที่ดังกล่าวยังคงต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยโรงเรียนในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 (ตชด.12) ได้แก่ โรงเรียนบ้านนายาว โรงเรียนบ้านนาอิสาน และโรงเรียนบ้านคลองตะเคียนชัย รวมถึงโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ โรงเรียนทุ่งส่อหงษา โรงเรียนสิียดพัฒนา โรงเรียนบ้านหนองใหญ่ โรงเรียนบ้านหนองปลาชิว และโรงเรียนบ้านอ่างเสือดำ โรงเรียนเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนชนบทซึ่งยังมีข้อจำกัดด้านบุคลากร สื่อการเรียนการสอน และการสนับสนุนจากภายนอก ทำให้นักเรียนยังมีพัฒนาการด้านการอ่านและการเขียนในระดับที่ควรได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติมเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยในระดับประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

ดังนั้นการศึกษาสภาพปัญหาในโรงเรียนกลุ่มนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะช่วยให้ทราบถึงอุปสรรคที่แท้จริง ไม่ว่าจะป็นระดับความสามารถของนักเรียน วิธีการสอนของครู หรือข้อจำกัดทางสภาพแวดล้อมทางภาษา เมื่อเข้าใจถึงปัญหาอย่างรอบด้านแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการวิเคราะห์ “ความต้องการจำเป็น” (Need Assessment) ว่าโรงเรียนและนักเรียนขนาดอะไร ต้องการอะไร และควรได้รับการพัฒนาในด้านใดบ้าง ทั้งนี้เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับการออกแบบ “หลักสูตรเสริม” ที่ตรงกับบริบทของผู้เรียนและโรงเรียน โดยเฉพาะด้านการอ่านออกเสียงและการเขียนสะกดคำ ซึ่งถือเป็นทักษะพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ระยะยาว (อัญชลี สารรัตน์, 2559) แนวทางนี้จึงเป็นฐานข้อมูลของหลักการออกแบบหลักสูตรเพื่อการจัดการเรียนรู้บริบทเป็นฐาน (Context Based Learning) ที่เน้นการเข้าใจผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมก่อนออกแบบเนื้อหาและกิจกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะของกลุ่มเป้าหมาย (อิชยา กองไชย, 2565) ซึ่งสอดคล้องกับแนวสมดุภาษา (Balanced Literacy) คือ แนวทางในการจัดการเรียนรู้ด้านภาษาที่ผสมผสานจุดแข็งของแนวคิดการสอนแบบการอ่านออกเสียงอย่างเป็นระบบ(Phonics) กับแนวทางภาษาแบบองค์รวม (Whole Language) เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนได้อย่างรอบด้าน มีความสมดุลและมีประสิทธิภาพ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถจัดการเรียนการสอนได้ในรูปแบบการเรียนรู้แบบรายบุคคล (Individualized Instruction) ที่เน้นการพัฒนาตามศักยภาพเฉพาะตัวของผู้เรียน หรือการเรียนรู้แบบรายกลุ่ม (Group Instruction) ที่เน้นการทำงานร่วมกันและการเรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (อารี สัมหวดี, 2550; and Gibson, K., 2021) ซึ่งเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนตามแนวสมดุภาษา (Balanced Literacy) ถือเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมความสามารถทางภาษา เนื่องจากเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและได้รับประสบการณ์ตรงจากการใช้ภาษา โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง เช่น การอ่านออกเสียงร่วมกัน การอ่านแบบอิสระ การเขียนจากประสบการณ์ส่วนตัว การสะกดคำผ่านการฟังเสียง และการสื่อสารผ่านกิจกรรมกลุ่ม โดยผู้เรียน

จะมีโอกาสฝึกฝนทักษะภาษาในทุกด้านทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียนไปพร้อมกัน โดยเฉพาะทักษะการอ่าน ออกเสียงและการเขียนสะกดคำ ซึ่งได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบผ่านกิจกรรมที่ออกแบบให้ครูเป็นผู้สอน แบบชี้แนะ (explicit instruction) และให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงตามลำดับขั้นตอน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจ โครงสร้างของภาษาไทย จดจำรูปคำ และสามารถอ่านออกเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนอกจากนี้ แนวทางสมดุภาษายังสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมไทย เช่น การใช้นิทานพื้นบ้าน การเล่าเรื่อง การเล่นเกม คำคล้องจอง ซึ่งช่วยเสริมสร้างทักษะการใช้ภาษาไทยอย่างเหมาะสม และสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ผู้เรียนจึง เกิดความรักการอ่าน สนใจการเขียน และสามารถพัฒนาทักษะการอ่านออกเขียนได้อย่างเป็นธรรมชาติและ ยั่งยืน

ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรเสริมที่เกิดจากข้อมูลในการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการ ในการพัฒนาหลักสูตรเสริม เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา จะช่วยให้สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และองค์ประกอบอื่น ๆ ของหลักสูตร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักการพัฒนาหลักสูตรของ Taba (1962: 10-12); Tyler (1949: 202-204); ขวลิขิต ชูกำแพง (2555: 41); และวิชัย วงษ์ใหญ่ (2551: 19-20) ที่ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกันว่าการ ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร ถือเป็นขั้นตอนพื้นฐานที่มีความสำคัญและ จำเป็นอย่างยิ่งในการเริ่มต้นกระบวนการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากข้อมูลที่ได้จะสะท้อนความเป็นจริงของ ผู้เรียน บริบททางสังคม วัฒนธรรม และข้อจำกัดต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการวางแผนทางการจัดการ เรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยกระบวนการพัฒนาหลักสูตรจึงเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานอย่าง รอบด้าน ทั้งในด้านคุณลักษณะของผู้เรียน ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงกำหนด จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เลือกเนื้อหาและประสบการณ์ที่จะจัดการเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรม สื่อและวัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลอย่างเหมาะสม ซึ่งกระบวนการของการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุ ภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา และช่วยให้ นักเรียนสามารถอ่านออกเสียงและเขียนสะกดคำได้อย่างถูกต้องด้วยมั่นใจ ซึ่งความสามารถในการอ่านและการเขียนจะ เป็นรากฐานที่สำคัญของการต่อยอดไปสู่การเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาอื่น ๆ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และ ความสามารถ รวมถึงทักษะต่าง ๆ ในระดับที่สูงขึ้นอย่างยั่งยืน

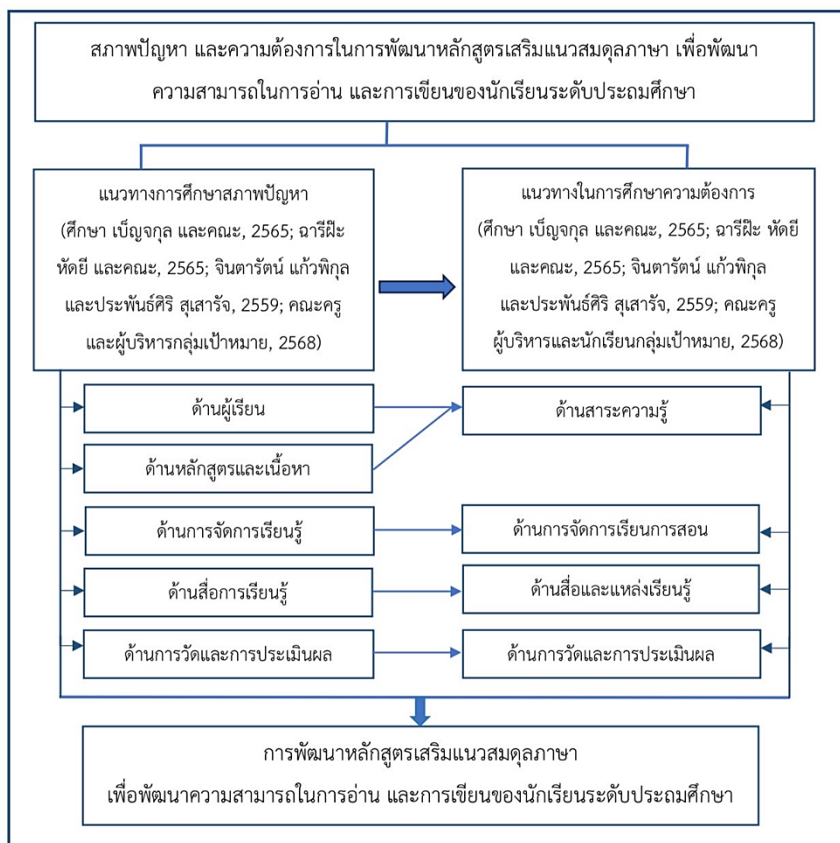
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถ ในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวน ชายแดนที่ 12 และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา

2. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถ ในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวน ชายแดนที่ 12 และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา มีกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย (Research Design)

เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยในชั้น Research 1 ของรูปแบบการวิจัยตามแนวทางการวิจัยและการพัฒนา (Research and Development: R & D) เพื่อการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษา เพื่อความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา

2. พื้นที่และผู้เข้าร่วมวิจัย (Setting and Participants)

การศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษา เพื่อความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา มีพื้นที่การเก็บข้อมูลและผู้เข้าร่วมให้ข้อมูล ดังนี้

2.1 พื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 จำนวน 3 โรงเรียน และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 5 โรงเรียน

2.2 ผู้เข้าร่วมให้ข้อมูล โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ 2.2.1) ครูสอนภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น จำนวน 21 คน ในโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 (ตชด.12) จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านนายาว โรงเรียนบ้านนาอิสาน และโรงเรียนบ้านคลองตะเคียนชัย และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 5 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนทุ่งส่อหงษา โรงเรียนสียัดพัฒนา โรงเรียนบ้านหนองใหญ่ โรงเรียนบ้านหนองปลาชิว

และโรงเรียนบ้านอ่างเสือดำ 2.2.2) ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 4 คน ประกอบด้วย ตัวแทนผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา และ 2.2.3) นักเรียนจำนวน 32 คน ประกอบด้วย ตัวแทนนักเรียนจากโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน บ้านนาอิสาน และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษาบ้านอ่างเสือดำ

3. ตัวแปรที่ศึกษา (Research Variables)

3.1 สภาพปัญหาในการพัฒนาความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น ตามบริบทของโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา ใน 5 ด้าน ประกอบด้วย (1) ด้านผู้เรียน (2) ด้านการจัดการเรียนรู้ (3) ด้านหลักสูตรและเนื้อหา (4) ด้านสื่อการเรียนรู้ และ (5) ด้านการวัดและการประเมินผล

3.2 ความต้องการในการใช้หลักสูตรเสริม เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาใน 4 ด้านสำคัญที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบด้วย (1) ด้านสาระความรู้ (2) ด้านการจัดการเรียนการสอน (3) ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ และ (4) ด้านการวัดและการประเมินผล

4. เครื่องมือการวิจัย (Research Instruments) ได้แก่

4.1 แบบวิเคราะห์เอกสาร แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งข้อมูล ตอนที่ 2 ข้อมูลสำคัญเฉพาะตามประเด็นการศึกษา และตอนที่ 3 สรุปผลเชิงวิเคราะห์เนื้อหาสำคัญ

4.2 แบบสัมภาษณ์สภาพปัญหาในการพัฒนาความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วยคำถามจำนวน 6 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน โรงเรียนที่สังกัด และระดับชั้นที่รับผิดชอบการสอน ตอนที่ 2 ข้อคำถามแบบปลายเปิดใน 6 ประเด็น ได้แก่ (1) สภาพปัญหาการอ่านออก-เขียนได้ของนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นในปัจจุบันเป็นอย่างไร (2) การจัดการเรียนการสอนอย่างไรที่สามารถส่งเสริมความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ (3) ปัญหาที่พบในการพัฒนาความสามารถด้านการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนในด้านหลักสูตรและเนื้อหาคืออะไร (4) ท่านเห็นว่าควรมีสื่อและแหล่งเรียนรู้ใดเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการอ่านออก-เขียนได้ของนักเรียน (5) ปัญหาเรื่องของการวัดและการประเมินผลความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา เป็นอย่างไร และ (6) ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาการอ่านออก-เขียนได้ในโรงเรียนของท่านอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจำแนกคำตอบตามประเด็นหลักของคำถามสัมภาษณ์ และสรุปสาระสำคัญออกมาเป็นหมวดหมู่ เพื่ออธิบายลักษณะของสภาพปัญหาที่พบในการพัฒนาความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้

4.3 แบบสอบถามความต้องการในการใช้หลักสูตรเสริม เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา ประกอบด้วยรายการคำถามเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริม จำนวน 20 ข้อ แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ประกอบด้วย (1) ด้านสาระความรู้ (2) ด้านการจัดการเรียนการสอน (3) ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ และ (4) ด้านการวัดและการประเมินผล โดยผู้ตอบแบบสอบถามให้คะแนนระดับความต้องการผ่านแต่ละข้อคำถามด้วยการใช้มาตราประเมินค่า 5 ระดับ

4.4 ประเด็นการสนทนากลุ่ม นักเรียนตัวแทนจากโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา ถึงความต้องการในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจำแนกคำตอบตามประเด็น (1) ลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ที่นักเรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรม และ (2) ลักษณะของสื่อและแหล่งเรียนรู้ ที่นักเรียนให้ความสนใจ แล้วสรุปสาระสำคัญออกมาเป็นหมวดหมู่ในแต่ละประเด็น เพื่ออธิบายลักษณะของความต้องการในการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ และลักษณะของสื่อและแหล่งเรียนรู้ ในหลักสูตรเสริมผ่านมุมมองของนักเรียน

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน โดยใช้มาตราประเมินค่า 5 ระดับ (5-level rating scale) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข โดยผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมตามคำแนะนำ และนำเครื่องมือฉบับปรับปรุงเพิ่มเติมไปให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมตรวจสอบคุณภาพ โดยใช้มาตราประเมินค่า 5 ระดับ (5-level rating scale)

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

การศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา มีวิธีดำเนินการและการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การออกแบบ พัฒนา และหาคุณภาพของเครื่องมือ

5.1 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทำการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา เน้นประเด็นสำคัญ ได้แก่ นิยามและความสำคัญของการอ่านออกเขียนได้ สภาพปัญหาการอ่านการเขียนในบริบทปัจจุบันองค์ประกอบหรือลักษณะสำคัญของการพัฒนาการอ่านการเขียน หลักการแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แนวทาง รูปแบบ และวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านการเขียน และวิธีการวัดและประเมินผลการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา

5.2 ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาหลักสูตรเสริม ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ พัฒนา และประเมินผลหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาหลักสูตร โดยเน้นศึกษาจากแหล่งข้อมูลทั้งในประเทศและต่างประเทศ ครอบคลุมประเด็นหลัก ดังนี้ แนวทางการออกแบบหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษา ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแนวสมดุภาษา

5.3 สร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย นำสาระสำคัญที่ได้จากการศึกษาวรรณกรรมมาใช้ในการออกแบบเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์สภาพปัญหาในการพัฒนาความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น แบบสอบถามความต้องการในการใช้หลักสูตรเสริม เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา และประเด็นการสนทนากลุ่ม จากนั้นดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยมาตราประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ โดยมีวิธีการสร้างเครื่องมือดังนี้

5.3.1 ออกแบบ แบบวิเคราะห์เอกสาร การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริม เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา แล้วนำไปหาคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ผลการประเมินพบว่า แบบวิเคราะห์เอกสารมีคุณภาพ อยู่ที่

ระดับ เหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = 0.00)

5.3.2 ออกแบบ แบบสัมภาษณ์สภาพปัญหาในการพัฒนาความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น แล้วนำไปหาค่าคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ผลการประเมินพบว่า มีคุณภาพอยู่ที่ระดับ เหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.81$, S.D. = 0.39)

5.3.3 ออกแบบ แบบสอบถามความต้องการในการใช้หลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านออก และการเขียนได้ของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์สภาพปัญหาโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จำแนกและจัดหมวดหมู่ของข้อมูลออกเป็นด้านต่าง ๆ จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านสาระความรู้ (2) ด้านการจัดการเรียนการสอน (3) ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ และ (4) ด้านการวัดและประเมินผล และออกแบบข้อคำถามด้านละ 5 ข้อ รวมเป็น 20 ข้อคำถาม ให้ผู้ตอบแบบสอบถามให้คะแนนระดับความสำคัญ 5 ระดับ โดยระดับที่ 5 หมายถึง มีความต้องการมากที่สุด ระดับที่ 4 หมายถึง มีความต้องการมาก ระดับที่ 3 มีความต้องการปานกลาง ระดับที่ 2 มีความต้องการน้อย และระดับที่ 1 มีความต้องการน้อยมาก แล้วนำแบบสอบถามความต้องการที่พัฒนาขึ้นไปหาค่าคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ผลการประเมินพบว่า มีคุณภาพอยู่ที่ระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.69)

5.3.4 ออกแบบ ประเด็นการสนทนากลุ่มนักเรียนตัวแทนจากโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วนำไปหาค่าคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ผลการประเมินพบว่า มีคุณภาพอยู่ที่ระดับ เหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.50)

ระยะที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูล

5.4 สัมภาษณ์สภาพปัญหาในการพัฒนาความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น ของคณะผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 ได้แก่ ครูใหญ่โรงเรียนบ้านคลองตะเคียนชัย และหัวหน้าวิชาการโรงเรียนบ้านนาอิสาน และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้อำนวยการโรงเรียนทุ่งส่อหงษา และโรงเรียนบ้านหนองใหญ่ รวมจำนวน 4 คน

5.5 สัมภาษณ์สภาพปัญหาในการพัฒนาความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Group Interview) ของแต่ละโรงเรียนในการสัมภาษณ์ครูผู้สอนวิชาภาษาไทยในระดับประถมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 ประกอบด้วย ครูโรงเรียนบ้านคลองตะเคียนชัย จำนวน 2 คน ครูโรงเรียนบ้านนายาว จำนวน 3 คน ครูโรงเรียนบ้านนาอิสาน จำนวน 2 คน และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบด้วย ครูโรงเรียนทุ่งส่อหงษา จำนวน 3 คน ครูโรงเรียนสิียดพัฒนา จำนวน 3 คน ครูโรงเรียนบ้านหนองปลาชิว จำนวน 3 คน ครูโรงเรียนบ้านอ่างเสียดำ จำนวน 3 คน ครูโรงเรียนบ้านหนองใหญ่ จำนวน 2 คน รวมจำนวน 21 คน

5.6 สนทนากลุ่มสอบถามความต้องการในรูปแบบการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติทางการเรียนรู้และความต้องการของผู้เรียน โดยนักเรียนตัวแทนจากโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 โรงเรียนบ้านนาอิสาน จำนวน 21 คน และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา โรงเรียนบ้านอ่างเสียดำ จำนวน 11 คน รวมจำนวน 32 คน

5.7 นำข้อมูลที่ได้ ทั้งสภาพปัญหาในการพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น และความต้องการในรูปแบบการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติทางการเรียนรู้และความต้องการของผู้เรียน มาออกเป็นแบบสอบถามความต้องการในการใช้หลักสูตรเสริม เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา ประกอบด้วยรายการคำถามเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริม จำนวน 20 ข้อ แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ประกอบด้วย (1) ด้านสาระความรู้ (2) ด้านการจัดการเรียนการสอน (3) ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ และ (4) ด้านการวัดและประเมินผล โดยมีระดับคะแนนการประเมินความต้องการจำเป็นแบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยระดับที่ 5 หมายถึง มีความต้องการมากที่สุด ระดับที่ 4 หมายถึง มีความต้องการมาก ระดับที่ 3 หมายถึง มีความต้องการปานกลาง ระดับที่ 2 มีความต้องการน้อย และระดับที่ 1 มีความต้องการน้อยที่สุด ตามลำดับ ให้ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย และคณะผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา ประเมินความต้องการจำเป็น

5.8 รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลงาน เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา พร้อมทั้งวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลข้อมูล

6. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

6.1 การตรวจสอบคุณภาพของแบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์สภาพปัญหาในการพัฒนาความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น แบบสอบถามความต้องการในการใช้หลักสูตรเสริม เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา และประเด็นการสนทนากลุ่ม นักเรียนตัวแทนจากโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้มาตราประเมินค่า 5 ระดับ (5-level rating scale) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน โดยใช้คะแนนเฉลี่ยการประเมินและแปลความหมายคุณภาพของเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.50– 5.00 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.50– 4.49 หมายถึง เหมาะสมมาก คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.50– 3.49 หมายถึง เหมาะสมปานกลาง คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.50– 2.49 หมายถึง เหมาะสมน้อย และคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 0– 1.49 หมายถึง เหมาะสมน้อยที่สุด

6.2 การวิเคราะห์ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลงาน เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

6.2.1 สภาพปัญหาในการพัฒนาความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจำแนกคำตอบตามประเด็นหลักของคำถามสัมภาษณ์ และสรุปสาระสำคัญออกมาเป็นหมวดหมู่ เพื่ออธิบายลักษณะของสภาพปัญหาที่พบในการพัฒนาความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้ โดยจัดหมวดหมู่สภาพปัญหา เป็น 5 ด้านประกอบด้วย (1) ด้านผู้เรียน (2) ด้านการจัดการเรียนรู้ (3) ด้านหลักสูตรและเนื้อหา (4) ด้านสื่อการเรียนรู้ และ (5) ด้านการวัดและการประเมินผล

6.2.2 ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลงาน เพื่อใช้ในการพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 และโรงเรียนพระราชทาน

กองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้มาตราประเมินค่า 5 ระดับ (5-level rating scale) เพื่อจัดอันดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ครูผู้สอน และธรรมชาติทางการเรียนรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ใช้เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยตาม มาเรียม นิลพันธุ์ (2558) ดังนี้ ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง มีความต้องการมากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง มีความต้องการมาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง มีความต้องการปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง มีความต้องการน้อย และค่าคะแนนเฉลี่ย 1.01-1.50 หมายถึง มีความต้องการน้อยที่สุด ของความต้องการใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านสาระความรู้ (2) ด้านการจัดการเรียนการสอน (3) ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ และ (4) ด้านการวัดและประเมินผล ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

7. จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (Human Research Ethics)

การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริม เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ดำเนินการภายใต้หลักเกณฑ์และข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่ได้รับการรับรองตามรหัสจริยธรรมการวิจัยที่ SCPHYLRB-2567/424

ผลการวิจัย

การศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา มีผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถ ในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา

ด้านผู้เรียน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูผู้สอน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพื้นฐานความสามารถในการอ่าน ออกเสียงและเขียนสะกดค่อนข้างน้อย ขาดความมั่นใจในการอ่านและเขียน ไม่สามารถเชื่อมโยงเสียงกับรูปตัวอักษรได้อย่างถูกต้อง ส่งผลให้การเรียนรู้ล่าช้าและต้องการเวลามากกว่าปกติในการฝึกฝนทักษะพื้นฐาน ตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์

“เด็กอ่านได้ช้า บางคนอ่านแบบสะกดทีละพยางค์และไม่เข้าใจความหมายของคำที่อ่าน”

“การเขียนยังสับสน โดยเฉพาะคำที่มีสระซ้อนหรือพยัญชนะสะกดที่ไม่ตรงเสียง”

หมวดหมู่สภาพปัญหาที่พบด้านผู้เรียน ดังนี้

1) ปัญหาทักษะการอ่านของผู้เรียน ประกอบด้วย 1.1) การอ่านช้า โดยนักเรียนอ่านได้ช้า ต้องสะกดทีละพยางค์ 1.2) ขาดความเข้าใจในสิ่งที่อ่าน โดยนักเรียนไม่สามารถเข้าใจความหมายของคำที่อ่านได้ แม้จะอ่านออก และ 1.3) ไม่สามารถเชื่อมโยงเสียงกับตัวอักษร โดยทำให้นักเรียนออกเสียงผิด และเข้าใจความหมายคลาดเคลื่อน

2) ปัญหาทักษะการเขียน ประกอบด้วย 2.1) การสะกดคำไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะคำที่มีความซับซ้อน เช่น สระซ้อน หรือพยัญชนะสะกดที่ไม่ตรงกับเสียง และ 2.2) เขียนสลับหรือผิดรูป โดยเกิดจาก

ความไม่เข้าใจในโครงสร้างของคำ หรือการได้ยินเสียงไม่ชัดเจน

3) ปัญหาความมั่นใจในการใช้ภาษา ประกอบด้วย 3.1) ขาดความมั่นใจในการอ่าน โดยทำให้นักเรียนลังเล ไม่กล้าอ่านออกเสียง และ 3.2) ขาดความมั่นใจในการเขียน โดยส่งผลให้ไม่กล้าแสดงออกทางการเขียน และไม่เกิดการพัฒนาทักษะการเขียน

4) ปัญหาด้านกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย 4.1) การใช้เวลามากกว่าปกติในการฝึกฝน โดยต้องใช้เวลามากในการพัฒนาทักษะพื้นฐาน เพราะเริ่มจากระดับที่ต่ำกว่ามาตรฐานชั้นปี และ 4.2) การเรียนรู้ล่าช้า โดยไม่สามารถก้าวตามหลักสูตรปกติได้ทัน

ด้านการจัดการเรียนรู้

ครูผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการอ่านและเขียนยังขาดความต่อเนื่อง และเน้นเฉพาะเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนหลัก ซึ่งไม่เพียงพอต่อการพัฒนาทักษะของผู้เรียนที่มีปัญหา ครูบางคนยังขาดแนวทางหรือวิธีการที่หลากหลายและยืดหยุ่นเพื่อปรับให้เหมาะกับระดับของนักเรียนแต่ละคน ตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์

“เนื้อหาในตำราหลักยังไม่ตอบโจทย์นักเรียนที่อ่านไม่ออก ครูผู้สอนต้องหาใบงานเพิ่มเอง”

“นักเรียนต้องฝึกมากกว่านี้ แต่เวลาก็ไม่พอ เพราะต้องสอนหลายวิชา”

หมวดหมู่สภาพปัญหาที่พบด้านการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1) ปัญหาความต่อเนื่องในการจัดกิจกรรม ประกอบด้วย 1.1) กิจกรรมการเรียนรู้ไม่ต่อเนื่อง โดยการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอ่านและเขียนยังขาดความต่อเนื่อง และ 1.2) เน้นเฉพาะแบบเรียนหลัก โดยการจัดการเรียนรู้มุ่งเฉพาะเนื้อหาในหนังสือแบบเรียน ซึ่งไม่เพียงพอ

2) ปัญหาความยืดหยุ่นและความหลากหลายของวิธีสอน ประกอบด้วย 2.1) ขาดแนวทางที่หลากหลาย โดยครูบางคนยังไม่มีแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย และ 2.2) ไม่สามารถปรับกิจกรรมให้เหมาะกับผู้เรียน โดยกิจกรรมที่ใช้ไม่สามารถตอบสนองต่อระดับความสามารถของนักเรียนแต่ละคน

3) ปัญหาเรื่องเวลาในการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3.1) เวลาไม่เพียงพอ โดยนักเรียนต้องฝึกมากกว่านี้ แต่เวลาไม่พอเพราะครูต้องสอนหลายวิชา และ 3.2) ภาระการสอนหลายวิชา โดยครูมีภาระในการสอนหลายรายวิชา ทำให้ไม่สามารถเน้นฝึกทักษะเฉพาะด้านได้

ด้านหลักสูตรและเนื้อหา

ครูผู้สอนสะท้อนว่า หลักสูตรประถมศึกษาแม้จะมีเป้าหมายที่ดี แต่ไม่สอดคล้องกับความสามารถที่แท้จริงของนักเรียนในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรทางการศึกษาและการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ ขาดความยืดหยุ่นในการออกแบบเนื้อหาสำหรับเด็กที่ต้องใช้เวลานานกว่าจะอ่านออกเขียนได้ รวมถึงขาดหลักสูตรเสริมที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงสำหรับการฟื้นฟูและเสริมทักษะภาษาไทยแบบเข้มข้น ตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์

“หลักสูตรแกนกลางเน้นผลลัพธ์ แต่ครูอยากได้เนื้อหาที่ค่อย ๆ ไต่ระดับให้เด็กอ่านออกก่อน”

“อยากได้หลักสูตรเสริมที่เน้นออกเสียงกับการสะกดคำที่ควบคู่กับ ไม่ใช่แค่เรียนไปตามบท”

ด้านสื่อการเรียนรู้

ครูส่วนใหญ่เห็นพ้องว่าสื่อการเรียนรู้ในโรงเรียนยังมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะสื่อฝึกอ่านออกเสียงแบบเป็นขั้นตอน สื่อสำหรับฝึกสะกดคำ และสื่อภาพที่ช่วยกระตุ้นการจดจำ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนที่มีปัญหาทางด้าน การอ่านและการเขียนได้ครบถ้วน และยังขาดสื่อที่ปรับตามระดับความสามารถของนักเรียนรายบุคคล ตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์

“มีแค่หนังสือเรียนพื้นฐาน ยังไม่มีสื่อแบบฝึกอ่านหรือบัตรคำในห้องเรียน”

“ถ้ามีคลิปเสียงหรือภาพช่วยประกอบ เด็กจะเรียนรู้เร็วขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่โรงเรียนขาดแคลน”

หมวดหมู่สภาพปัญหาที่พบด้านสื่อการเรียนรู้ ดังนี้

1) ปัญหาความไม่เพียงพอของสื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1.1) ขาดสื่อฝึกอ่านออกเสียงแบบเป็นขั้นตอน โดยไม่มีสื่อที่จัดลำดับขั้นการฝึกอ่านอย่างเป็นระบบ 1.2) ขาดสื่อฝึกสะกดคำ โดยไม่มีแบบฝึกหรือกิจกรรมที่ช่วยในการฝึกสะกดคำอย่างต่อเนื่อง และ 1.3) ขาดสื่อภาพช่วยกระตุ้นการจดจำ โดยไม่มีสื่อภาพที่ช่วยให้นักเรียนจดจำคำและเสียงได้ดีขึ้น

2) ปัญหาความเหมาะสมของสื่อกับระดับผู้เรียน ประกอบด้วย 2.1) ขาดสื่อที่ปรับตามระดับความสามารถของนักเรียน โดยไม่มีสื่อที่สามารถใช้กับนักเรียนที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน และ 2.2) การใช้เฉพาะหนังสือเรียนพื้นฐาน โดยเน้นการใช้ตำราเรียนหลักเพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่เพียงพอ

3) ปัญหาการขาดสื่อประกอบการเรียนรู้ที่ทันสมัย ประกอบด้วย 3.1) ขาดคลิปเสียงและภาพประกอบ โดยไม่มีสื่อมัลติมีเดีย เช่น คลิปเสียงหรือภาพ ที่ช่วยกระตุ้นการเรียนรู้

ด้านการวัดและประเมินผล

ครูผู้สอนพบว่าระบบการประเมินผลในปัจจุบันเน้นผลสัมฤทธิ์ปลายทาง โดยไม่มีเครื่องมือเฉพาะในการวัดความก้าวหน้าของนักเรียนที่มีปัญหาด้านการอ่าน-เขียนแบบต่อเนื่อง ทำให้ไม่สามารถติดตามพัฒนาการรายบุคคลได้ชัดเจน และไม่มีแนวทางหรือเกณฑ์เฉพาะที่สามารถแยกแยะปัญหาเชิงลึกของนักเรียนแต่ละคนได้อย่างแม่นยำ ขาดองค์ความรู้และเครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินผลสภาพจริง ผ่านการลงมือปฏิบัติ และเก็บผลความสามารถในการอ่านและการเขียน ผ่านแบบวัดและประเมินผล ตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์

“ไม่มีเครื่องมือวัดรายบุคคลที่สอดคล้องกับผู้เรียนกลุ่มนี้ (โรงเรียน ตชด. และโรงเรียนกองทุนการศึกษา) บางคนดูเหมือนเขียนได้แต่จริง ๆ ยังสะกดผิดเยอะ”

“ควรมีแบบประเมินที่บอกเรานักเรียนยังขาดทักษะตรงไหน แล้วเราจะได้ช่วยได้ตรงจุด”

หมวดหมู่สภาพปัญหาที่พบด้านการวัดและประเมินผล ดังนี้

1) ปัญหาการเน้นผลสัมฤทธิ์ปลายทางมากเกินไป ประกอบด้วย 1.1) ขาดการติดตามความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง โดยระบบประเมินเน้นผลสัมฤทธิ์สุดท้ายมากกว่าการติดตามพัฒนาการระหว่างทาง

2) ปัญหาการขาดเครื่องมือเฉพาะทาง ประกอบด้วย 2.1) ไม่มีเครื่องมือวัดรายบุคคลที่ชัดเจน โดยไม่สามารถประเมินความสามารถของนักเรียนแต่ละคนได้อย่างแม่นยำ และ 2.2) ขาดแบบประเมินที่วิเคราะห์ปัญหาเชิงลึก โดยไม่มีเกณฑ์ที่ใช้ในการแยกแยะปัญหาเฉพาะด้านของนักเรียนแต่ละคนที่ชัดเจน

3) ปัญหาการขาดเครื่องมือประเมินสภาพจริง ประกอบด้วย 3.1) ขาดแบบประเมินจากการลงมือปฏิบัติ โดยไม่มีเครื่องมือที่ประเมินทักษะผ่านกิจกรรมจริงหรือแบบฝึกที่ชัดเจน และ 3.2) ขาดการเก็บผลความสามารถผ่านแบบวัด โดยไม่มีระบบหรือเครื่องมือที่ช่วยเก็บข้อมูลผลลัพธ์ด้านการอ่านและเขียนอย่างเป็นระบบ

สรุปภาพรวม

สภาพปัญหาในการพัฒนาความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้ของนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นในพื้นที่ศึกษา มีลักษณะหลากหลายและเกี่ยวข้องกันทั้งในมิติของผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ โครงสร้างหลักสูตร สื่อการเรียนรู้ และระบบการประเมินผล ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาหลักสูตรเสริมที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของโรงเรียน ซึ่งปัญหาดังกล่าวสามารถแก้ไขได้โดยเฉพาะการบูรณาการแนวทาง “สมดุลภาษา” (Balanced Literacy) เพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านและการเขียนอย่างมีระบบ ซึ่งเน้นการพัฒนาทักษะทางภาษาในทุกมิติอย่างเป็นระบบ

2. ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษา เพื่อพัฒนา

ความสามารถ ในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา

จากผลการศึกษาสภาพปัญหา เพื่อการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษา เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและธรรมชาติของผู้เรียน ในการพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา มีผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นจากสภาพปัญหา เพื่อนำไปออกแบบสอบถามความต้องการในการใช้หลักสูตรเสริม ร่วมกับการสรุปผลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม นักเรียนตัวแทนจากโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) แบ่งความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริม ออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสาระความรู้ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล โดยมีผลการประเมินระดับความต้องการในแต่ละด้าน แสดงดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษาเพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา

ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริม	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	S.D.	ระดับ	อันดับ
ด้านสาระความรู้	4.53	0.55	มีความต้องการมากที่สุด	2
ด้านการจัดการเรียนการสอน	4.66	0.48	มีความต้องการมากที่สุด	1
ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้	4.41	0.67	มีความต้องการมาก	4
ด้านการวัดและประเมินผล	4.47	0.66	มีความต้องการมาก	3
รวม	4.52	0.60	มีความต้องการมากที่สุด	-

จากตารางแสดงผลการวิจัย พบว่า ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษาเพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.60) โดยเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านการจัดการเรียนการสอน มีความต้องการอยู่ใน

ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.48) และมีคะแนนเฉลี่ยระดับความต้องการสูงที่สุดเป็นอันดับ 1 รองลงมาคือ ด้านสาระความรู้ มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.55) โดยมีอันดับที่ 3 คือด้านการวัดและประเมินผล มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.66) และอันดับที่ 4 คือ ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ความต้องการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.67)

ผลการวิเคราะห์ความต้องการเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ของความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษาเพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาทั้ง 4 ด้าน พบว่า ด้านที่ 1 ด้านสาระความรู้ จากสภาพปัญหา โดยด้านผู้เรียน นักเรียนอ่านเขียนไม่คล่อง ขาดความมั่นใจ มีพื้นฐานความรู้ต่ำ และมีความหลากหลายทาง ภาษา และด้านหลักสูตรและเนื้อหา หลักสูตรไม่ครอบคลุมการพัฒนาทักษะอ่านเขียนอย่างต่อเนื่องในทุกองค์ประกอบ เช่น พยัญชนะ สระ ตัวสะกด วรรณยุกต์ จึงส่งผลให้เกิดความต้องการจำเป็น คือ ต้องมีแนวทางเสริมพื้นฐานการอ่านเขียนแบบเป็นลำดับขั้น สอดคล้องกับระดับความสามารถ และต้องพัฒนาเนื้อหาอ่านเขียนให้ครบในทุกมิติ ได้แก่ พยัญชนะ สระ ตัวสะกด วรรณยุกต์ โดยเน้นความเชื่อมโยงระหว่างรูปกับเสียง ด้านที่ 2 ด้านการจัดการเรียนการสอน โดยด้านการจัดการเรียนรู้ ขาดแนวทางจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะอย่างเป็นระบบ ขาดกิจกรรมแบบฝึกฝนที่มีขั้นตอนและเหมาะสมกับผู้เรียน จึงส่งผลให้เกิดความต้องการจำเป็น ต้องมีวิธีการสอนที่ใช้กิจกรรมที่ชัดเจน เป็นขั้นตอน และมีการฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ด้านที่ 3 ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ โดยด้านสื่อการเรียนรู้ ขาดสื่อฝึกอ่าน สื่อสะกดคำ และสื่อช่วยจำที่หลากหลายและสอดคล้องกับบริบท จึงส่งผลให้เกิดความต้องการจำเป็นต้องมีสื่อฝึกที่สามารถใช้ซ้ำได้ง่าย ช่วยกระตุ้นการจำและตอบสนองการเรียนรู้รายบุคคล และด้านที่ 4 ด้านการวัดและประเมินผล โดยด้านการวัดและการประเมินผล ขาดเครื่องมือประเมินรายบุคคลที่ติดตามความก้าวหน้าได้ต่อเนื่องและจำแนกปัญหาเฉพาะด้าน เน้นการประเมินผลตามสภาพจริง ผ่านการลงมือปฏิบัติ และเก็บผลความสามารถในการอ่านและการเขียน ผ่านแบบวัดและประเมินผล จึงส่งผลให้เกิดความต้องการจำเป็นต้องมีเครื่องมือประเมินที่วัดได้ตามทักษะจริง ประเมินผลตามสภาพจริง พร้อมข้อเสนอแนะให้ครูใช้ในการส่งเสริมรายบุคคล

ผลการสนทนากลุ่มนักเรียน (Focus Group Discussion) ในมุมมองของนักเรียนต่อการเรียนรู้ โดยการวิเคราะห์ความต้องการเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากการสนทนากลุ่มกับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 และโรงเรียนพระราชทานกองทุนการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า นักเรียนมีมุมมองต่อการเรียนรู้ที่สามารถสรุปได้ 3 ด้านหลัก ดังนี้ ด้านที่ 1 ลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ที่นักเรียนสนใจ โดยนักเรียนชอบกิจกรรมที่สนุก เคลื่อนไหวได้ และได้เล่นกับเพื่อน เช่น เกมจับคู่คำ เกมสะกดคำ และการอ่านบทบาทสมมุติ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้เด็กกล้าอ่านและเขียนมากขึ้น นอกจากนี้ นักเรียนยังสนใจกิจกรรมที่มีภาพและเสียง เช่น การฟังเสียงคำแล้วอ่านตาม หรือดูภาพประกอบเพื่อช่วยในการจำคำ ด้านที่ 2 ลักษณะของสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนต้องการนักเรียนต้องการสื่อที่ดูง่าย สีสันสดใส เช่น บัตรคำ ภาพประกอบเสียง และคลิปวิดีโอ พวกเขาชอบสื่อที่สามารถเล่นซ้ำได้ เช่น โปรแกรมฝึกอ่านในแท็บเล็ต และอยากมีหนังสือนิทานคำง่าย ๆ ไว้อ่านประจำวัน และด้านที่ 3 รูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง โดยเด็กบางคนชอบเรียนรู้แบบกลุ่ม เพราะได้ช่วยกันกับเพื่อน ขณะที่บางคนชอบเรียนแบบรายคน เพราะต้องการให้ครูช่วยอธิบายแบบใกล้ชิด โดยเฉพาะเมื่อเรียนเรื่องที่เขียนยาก ซึ่งสามารถสรุปภาพรวม ได้ว่านักเรียนต้องการการเรียนรู้ที่สนุก เข้าใจง่าย ได้ลงมือทำ และมีสื่อที่หลากหลาย พวกเขาต้องการการดูแลจากครูอย่างเหมาะสมกับความสามารถของตนเอง ทั้งแบบรายบุคคลและรายกลุ่ม ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบกิจกรรมและสื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กช่วงวัยต้นประถม

สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยผลการวิจัยสรุปได้เป็น 2 ส่วนสำคัญ ดังนี้

1. สภาพปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษา

การวิเคราะห์จากข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกครูและผู้บริหาร พบสภาพปัญหาที่สำคัญใน 5 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านที่ 1 ด้านผู้เรียน โดยนักเรียนมีปัญหาในการอ่านออกเสียงช้า สะกดคำไม่ถูกต้อง ขาดความเข้าใจ และไม่สามารถเชื่อมโยงเสียงกับตัวอักษร ขาดความมั่นใจในการใช้ภาษา และต้องใช้เวลามากในการเรียนรู้ ด้านที่ 2 ด้านการจัดการเรียนรู้ โดยนักเรียนขาดความต่อเนื่องของกิจกรรม เน้นเฉพาะหนังสือเรียนหลัก ครูไม่มีแนวทางสอนที่หลากหลาย และมีข้อจำกัดด้านเวลาและภาระงาน ด้านที่ 3 ด้านหลักสูตรและเนื้อหา โดยหลักสูตรไม่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ขาดความยืดหยุ่น และไม่มีหลักสูตรเสริมที่เน้นทักษะภาษาไทยอย่างเข้มข้น ด้านที่ 4 ด้านสื่อการเรียนรู้ โดยขาดสื่อฝึกอ่านออกเสียง สื่อสะกดคำ สื่อภาพ และคลิปเสียง ไม่มีสื่อที่ปรับใช้กับผู้เรียนรายบุคคล และด้านที่ 5 ด้านการวัดและประเมินผล โดยขาดเครื่องมือวัดผลเฉพาะรายบุคคล ขาดเกณฑ์แยกแยะปัญหาเฉพาะด้าน และไม่มีแบบประเมินตามสภาพจริงที่ใช้ในการประเมินนักเรียนอย่างเหมาะสม

2. ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษา

ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษาเพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาจากผลการประเมิน พบว่าโดยภาพรวม ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษาอยู่ในระดับ มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.60) โดยสามารถจัดลำดับความต้องการรายด้านได้ ดังนี้ ด้านการจัดการเรียนการสอน มีความต้องการในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.48) เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเป็นอันดับ 1 ด้านสาระความรู้ มีความต้องการในระดับมากที่สุดเช่นกัน ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.55) เป็นอันดับที่ 2 ด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.66) เป็นอันดับที่ 3 และด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้อยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.67) เป็นอันดับที่ 4 โดยจากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ พบความต้องการจำเป็นในแต่ละด้าน ดังนี้ ด้านสาระความรู้ ต้องพัฒนาเนื้อหาอ่านเขียนให้ครบในทุกมิติ ได้แก่ พยัญชนะ สระ ตัวสะกด วรรณยุกต์ และจัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับระดับความสามารถของผู้เรียน โดยในด้านการจัดการเรียนการสอน ต้องมีวิธีการสอนที่ชัดเจนเป็นขั้นตอน ใช้กิจกรรมฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ ในด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ต้องมีสื่อที่ดูง่าย สีสันสดใส เล่นซ้ำได้ และปรับใช้ได้กับผู้เรียนแต่ละระดับ และด้านการวัดและประเมินผล ต้องมีเครื่องมือประเมินที่วัดได้ตามทักษะจริง สะท้อนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม และสามารถวิเคราะห์จุดอ่อนของผู้เรียนได้อย่างแม่นยำ และในมุมมองจากนักเรียนจากการสนทนากลุ่มกับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3 พบว่า นักเรียนต้องการกิจกรรมที่สนุก ได้เคลื่อนไหว และมีส่วนร่วมกับเพื่อน เช่น เกมจับคู่คำ เกมสะกดคำ และการอ่านบทบาทสมมุติ นอกจากนี้ ต้องการสื่อที่มีภาพและเสียง สีสันสดใส และเล่นซ้ำได้ เช่น บัตรคำ หนังสือนิทาน หรือโปรแกรมฝึกอ่าน โดยรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมคือ ทั้งแบบรายกลุ่มและรายบุคคล ซึ่งควรได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมจากครู

อภิปรายผล

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูผู้สอน พบว่า สภาพปัญหาการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นมีลักษณะที่สะท้อนถึงความท้าทายในหลายมิติ ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ตาม 5 ด้านหลัก โดยในด้านผู้เรียน นักเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาด้านทักษะพื้นฐานทั้งการอ่านออกเสียงและการเขียนสะกดคำ ขาดความมั่นใจในการอ่านและเขียน และไม่สามารถเชื่อมโยงเสียงกับตัวอักษรได้อย่างถูกต้อง สะท้อนถึงปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “ความหมดหวังที่เรียนรู้ได้” (Learned Helplessness) ซึ่ง Seligman (1972) อธิบายว่าเกิดจากประสบการณ์ความล้มเหลวซ้ำ ๆ จนผู้เรียนเชื่อว่าตนไม่สามารถควบคุมผลลัพธ์การเรียนรู้ได้ การที่นักเรียนในพื้นที่ศึกษา “ไม่สามารถเชื่อมโยงเสียงกับตัวอักษร” ไม่ใช่เพียงปัญหาทักษะ แต่สะท้อนถึงปัญหาในระดับที่ลึกกว่า คือ การขาดพื้นฐานของการตระหนักรู้ทางสัทศาสตร์ (Phonological Awareness) ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่ต้องพัฒนา ก่อนการเรียนรู้การอ่าน (Adams, 1990; Stanovich, 2000) นอกจากนี้พิชญ์ สุวรรณโน และคณะ (2560) ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้ภาษาไทยในด้านการอ่านการเขียนว่า การที่ผู้เรียนไม่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ระหว่างการอ่านและการเขียนได้เป็นอุปสรรคหนึ่งในการพัฒนาการทางภาษาของผู้เรียน ซึ่งเมื่อพิจารณาในด้านการจัดการเรียนรู้จากการสะท้อนของครูผู้สอน พบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนยังขาดความต่อเนื่อง และขาดแนวทางที่เป็นขั้นตอนที่ช่วยให้นักเรียนฝึกฝนได้อย่างสม่ำเสมอ ครูต้องพึ่งพาการสร้างสื่อเอง และบางครั้งไม่สามารถออกแบบกิจกรรมให้ตอบโจทย์ผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความชัดเจน เข้าใจง่าย และเน้นการฝึกฝนเป็นสำคัญ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของณัฐพงศ์ เชื้อเพชร (2560) โดยผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการอ่านและการเขียนให้มีคุณภาพ การอ่านสะกดคำและการเขียนสะกดคำต้องอาศัยการฝึกทักษะบ่อย ๆ วันละ 5-10 นาทีและควรทำต่อเนื่อง โดยครูผู้สอนวิชาภาษาไทยควรได้รับการอบรมเรื่องเทคนิคการสอนและการสร้างนวัตกรรมที่ส่งเสริมการอ่านสะกดคำและการเขียนสะกดคำอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ในด้านหลักสูตรและเนื้อหา แม้ว่าหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) จะกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนในด้านการพัฒนาทักษะภาษา แต่ในบริบทของโรงเรียนที่มีความต้องการพิเศษ หลักสูตรกลับไม่สามารถตอบสนองความสามารถของนักเรียนได้อย่างแท้จริง ครูสะท้อนว่าหลักสูตรยังเน้นผลลัพธ์เชิงปลายทางมากกว่าการปูพื้นฐานอย่างค่อยเป็นค่อยไป จึงเกิดความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น การแยกฝึกทักษะตามองค์ประกอบของภาษาอย่างเป็นระบบ ได้แก่ พยัญชนะ สระ ตัวสะกด และวรรณยุกต์ ผ่านกระบวนการที่สอดคล้องกันของทักษะทางภาษา โดยเฉพาะการอ่านและการเขียนที่เป็นทักษะทางภาษาที่มีความสัมพันธ์กัน สอดคล้องกับที่ Ivey et al. (2000) กล่าวว่ากลวิธีการจัดการเรียนให้เหมาะสมกับระดับการศึกษาของผู้เรียน บูรณาการทักษะการพูดสื่อความ การอ่านและเขียนตลอดจนการจัดการเรียนการสอนภาษาโดยตรง นับเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาระดับความสามารถทางทักษะภาษาในการอ่านออกเขียนได้ของผู้เรียนให้สูงขึ้น สอดคล้องกับ ประยงค์ ชูรักษ์ (2562) ที่ได้ศึกษาวิจัยข้อเสนอเชิงนโยบายการแก้ปัญหาให้นักเรียนอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าหนึ่งในกลวิธีทางนโยบายที่สามารถแก้ปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ของนักเรียนคือการจัดทำหลักสูตรที่

สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและธรรมชาติทางการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งในด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนในพื้นที่ศึกษาขาดแคลนสื่อฝึกอ่านออกเสียง สื่อฝึกเขียน และสื่อที่ช่วยกระตุ้นความจำของนักเรียน สื่อที่มีอยู่มากเป็นสื่อพื้นฐานในหนังสือเรียนที่ไม่สามารถตอบโจทย์นักเรียนกลุ่มอ่อนภาษาได้ และยังไม่มีการปรับตามระดับความสามารถรายบุคคล ส่งผลให้การเรียนรู้ไม่เกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริง โดยศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย (2562) ได้กล่าวว่า สื่อการจัดการเรียนรู้ที่ดี แหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพสามารถลดปัญหาทางการเรียนรู้ และยังสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และด้านการวัดและการประเมินผล โดยในปัจจุบันยังเน้นผลสัมฤทธิ์ปลายภาค ไม่สามารถติดตามความก้าวหน้าเชิงพัฒนาการได้ ขาดเครื่องมือวัดที่สามารถวิเคราะห์ปัญหาเชิงลึกของนักเรียนในแต่ละราย ส่งผลให้ครูไม่สามารถวางแผนการส่งเสริมทักษะของนักเรียนได้อย่างตรงจุด สอดคล้องกับที่พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2567) ได้กล่าวถึง การวัดและประเมินด้านทักษะพิสัยว่าควรมีกระบวนการประเมินผลที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมของผู้เรียนและมีความสัมพันธ์กันระหว่างกล้ามเนื้อและสมอง นอกจากนี้ศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย (2562) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการใช้เครื่องมือในการวัดและการประเมินผลที่มีคุณภาพสามารถช่วยให้ครูผู้สอนเห็นพัฒนาการทางการเรียนรู้ของผู้เรียน อันจะส่งผลสู่การวางแผนและการส่งเสริมต่อยอดทักษะอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยเมื่อพิจารณาการวิเคราะห์บริบทของปัญหาในแต่ละด้านจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูผู้สอน พบว่าปัญหาด้านการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นมีความซับซ้อนและสัมพันธ์กันในหลายมิติ โดยสามารถจำแนกและอภิปรายสาเหตุรากของปัญหา (Root Cause) ได้ตามลำดับ โดยในด้านผู้เรียน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาด้านทักษะพื้นฐานในการอ่านออกเสียงและการเขียนสะกดคำ ขาดความมั่นใจในการเรียนรู้ ไม่สามารถเชื่อมโยงเสียงกับตัวอักษรได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อพัฒนาการด้านภาษาไทย ทั้งนี้อาจมีสาเหตุสำคัญจากการขาดการปูพื้นฐานทักษะภาษาอย่างเป็นระบบในช่วงก่อนวัยเรียน รวมถึงสภาพแวดล้อมของนักเรียนบางส่วนที่เติบโตมาในบริบทของภาษาถิ่นหรือภาษาชนเผ่า ซึ่งมีโครงสร้างทางเสียงและระบบภาษาแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน จึงส่งผลให้การเรียนรู้ด้านการอ่านและการเขียนในภาษาไทยเป็นไปอย่างยากลำบาก นอกจากนี้นักเรียนยังขาดโอกาสในการฝึกซ้ำและฝึกใช้ภาษาผ่านกิจกรรมที่หลากหลายอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้เกิดช่องว่างทางทักษะที่สะสมต่อเนื่อง ส่วนในด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่าครูผู้สอนยังขาดแนวทางการจัดกิจกรรมที่มีความชัดเจนและเป็นลำดับขั้นอย่างต่อเนื่อง ครูต้องออกแบบสื่อการสอนเองเป็นส่วนใหญ่ และมักประสบปัญหาในการวางแผนการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับความสามารถที่หลากหลายของนักเรียน อันมีสาเหตุมาจากการที่ครูยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบในด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะภาษาอย่างลึกซึ้ง ขาดการอบรมเชิงปฏิบัติที่ตอบโจทย์สถานการณ์จริงของห้องเรียน อีกทั้งภาระงานนอกเหนือจากการสอนที่มีจำนวนมาก ยังเป็นปัจจัยที่ลดทอนความสามารถของครูในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของณัฐพงศ์ เชื้อเพชร (2560) ที่ชี้ว่าการฝึกทักษะอ่าน-เขียนควรเป็นกิจกรรมที่กระทำต่อเนื่องและใช้เวลาเพียงพอในแต่ละวัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง และในด้านหลักสูตรและเนื้อหา แม้ว่าหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) จะมีแนวคิดการพัฒนาทักษะภาษาอย่างรอบด้าน แต่ในทางปฏิบัติ หลักสูตรดังกล่าวกลับไม่สามารถตอบสนองต่อบริบทของโรงเรียนที่มีข้อจำกัดหรือความต้องการเฉพาะได้อย่างเพียงพอ จุดเน้นของหลักสูตรยังคงเน้นผลสัมฤทธิ์เชิงปลายทางเป็นหลัก มากกว่าการค่อย ๆ ปูพื้นฐานด้านภาษาให้มั่นคงตามลำดับขั้นการเรียน ส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนขาดความต่อเนื่องและไม่ตอบโจทย์ระดับความสามารถจริงของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะกลุ่มนักเรียนที่มีปัญหาการอ่านและการเขียน ซึ่งต้องการแนวทางเฉพาะในการแยกฝึกตามองค์ประกอบทาง

ภาษา เช่น พยัญชนะ สระ ตัวสะกด และวรรณยุกต์ อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ในด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนในพื้นที่ศึกษายังขาดสื่อฝึกทักษะที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น บัตรคำแบบมีภาพ บัตรเสียง หนังสืออ่านง่าย หรือสื่อมัลติมีเดียที่ช่วยกระตุ้นความจำของนักเรียน โดยสื่อที่มีอยู่มากเป็นเพียงหนังสือเรียนพื้นฐานที่ไม่มีการปรับเนื้อหาหรือระดับความยากให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม และไม่สามารถสนับสนุนการเรียนรู้แบบรายบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ สาเหตุรากของปัญหานี้เกิดจากข้อจำกัดด้านงบประมาณของโรงเรียน ตลอดจนขาดการสนับสนุนจากต้นสังกัดในการผลิตหรือจัดหาสื่อเฉพาะทางที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาเฉพาะด้าน การไม่มีสื่อเหล่านี้ส่งผลต่อโอกาสในการเรียนรู้ของนักเรียนที่ต้องอาศัยการฝึกซ้ำและการจดจำเป็นพิเศษ และในด้านการวัดและประเมินผล พบว่าระบบการประเมินในปัจจุบันยังเน้นผลสัมฤทธิ์ในลักษณะปลายภาค โดยไม่มีเครื่องมือที่สามารถติดตามพัฒนาการของผู้เรียนรายบุคคลได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่โรงเรียนยังไม่มีระบบประเมินที่ใช้ข้อมูลจากกระบวนการเรียนรู้จริง (authentic assessment) และยังไม่มีการพัฒนาเครื่องมือที่สามารถแยกแยะทักษะย่อยที่ผู้เรียนบกพร่องอย่างชัดเจน ครูจึงไม่สามารถวางแผนส่งเสริมทักษะได้ตรงจุด ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2567ก) ให้ความเห็นว่า การประเมินที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและอิงสมรรถนะ จะทำให้ครูสามารถเห็นพัฒนาการที่แท้จริง และใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเมื่อพิจารณาในภาพรวม จะเห็นได้ว่าปัญหาในแต่ละด้านมีความเชื่อมโยงกันเป็นวงจร กล่าวคือ ปัญหาในด้านผู้เรียนมีพื้นฐานมาจากการจัดการเรียนรู้ที่ไม่ตอบสนองต่อศักยภาพเฉพาะบุคคล ซึ่งสะท้อนถึงหลักสูตรที่ไม่ยืดหยุ่นพอจะปรับตามระดับความสามารถของผู้เรียนได้ ประกอบกับข้อจำกัดด้านสื่อและการวัดผล ทำให้ทั้งครูและนักเรียนไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ปัญหาแต่ละด้านจึงไม่ใช่เพียงผลลัพธ์ของการจัดการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยที่เสริมซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ ดังนั้นการออกแบบหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษาจึงควรพิจารณาให้ครอบคลุมในทุกมิติ พร้อมทั้งวางแนวทางที่ตอบสนองบริบทเฉพาะของผู้เรียนรายบุคคลในโรงเรียนที่มีความต้องการเฉพาะอย่างแท้จริง

2. ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมแนวสมดุภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถ ในการอ่าน และการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา

จากผลการศึกษาพบว่า ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริม เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาในภาพรวม ผลการวิจัยแสดงความต้องการในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.60) สะท้อนถึงปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “ช่องว่างการปฏิบัติ” (Implementation Gap) ระหว่างนโยบายการศึกษาในระดับกลางกับความเป็นจริงในระดับปฏิบัติการ ซึ่ง Fullan (2007) อธิบายว่าเป็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่นโยบายต้องการให้เกิดขึ้นกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในชั้นเรียน ความต้องการดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความรู้สึก “วิกฤติ” ของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ซึ่งไม่ใช่เพียงความต้องการปรับปรุง แต่เป็นการ “ร้องขอความช่วยเหลือ” เชิงระบบ ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิด “ความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง” (Readiness for Change) ของ Armenakis et al. (1993) ที่ชี้ให้เห็นว่าเมื่อช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์มีขนาดใหญ่ จะเกิด “ความรู้สึกเร่งด่วน” (Sense of Urgency) ในการปรับปรุง โดยการวิเคราะห์เชิงลึกพบว่าช่องว่างการปฏิบัติในบริบทนี้เกิดจาก 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ (1) ความไม่ชัดเจนของนโยบาย (Policy Ambiguity) (2) การขาดแคลนทรัพยากรสนับสนุน (Resource Scarcity) และ (3) การขาดศักยภาพในการปฏิบัติ (Capacity Deficits) ตามแนวคิด Datnow & Park (2009) ซึ่งสะท้อนสถานการณ์ของโรงเรียนในการวิจัยนี้ที่ต้องดำเนินการตามหลักสูตรแกนกลาง แต่ขาดเครื่องมือเฉพาะสำหรับการพัฒนาทักษะการอ่านเขียน โดยเมื่อพิจารณาเฉพาะเป็นรายด้าน พบว่าในด้าน

การจัดการเรียนการสอน และด้านสาระความรู้ มีความต้องการอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการออกแบบการเรียนรู้ที่มีโครงสร้างชัดเจน เป็นลำดับขั้น และสามารถตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนได้ ซึ่งการที่ครูและผู้บริหารให้ความสำคัญสูงสุดกับ ด้านการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.48) ซึ่งสอดคล้องกับบรรจง พลไชย (2556) ที่ได้กล่าวว่า กลวิธีการจัดการเรียนรู้ถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาผู้เรียน โดยเฉพาะทางการอ่านออกเขียนได้ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนรักในการอ่านเขียน มีความสุขกับการเรียน นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงด้านสาระความรู้ ซึ่งมีความต้องการสูงเป็นอันดับสอง ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.55) สะท้อนถึงความจำเป็นในการออกแบบหลักสูตรที่ครอบคลุมองค์ประกอบพื้นฐานของภาษาไทย เช่น พยัญชนะ สระ ตัวสะกด และวรรณยุกต์ ของนักเรียนจำนวนมากยังขาดพื้นฐานด้านการถอดเสียงและเชื่อมโยงระหว่างเสียงกับตัวอักษร ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของกิริติ นันทพงษ์ (2564) ที่ได้กล่าวว่า การจัดการเนื้อหาเพื่อส่งเสริมการอ่านสะกดคำ และการเขียนสะกดคำ ควรพิจารณาถึงองค์ระดับประกอบย่อยของคำ เช่น พยัญชนะต้น พยัญชนะท้าย รูปวรรณยุกต์ เสียงวรรณยุกต์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงองค์ความรู้ในการอ่านออกเสียงและการเขียนอย่างเป็นระบบ โดยในด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.66) มีความต้องการในระดับต้องการมาก ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการมีเครื่องมือประเมินแบบรายบุคคลที่สามารถติดตามความก้าวหน้าได้จริง ไม่ใช่เพียงประเมินผลสัมฤทธิ์ปลายภาค ซึ่งสอดคล้องกับรุจิรา คงประพันธ์ (2566) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการมีเครื่องมือที่มีคุณภาพในการใช้วัดและประเมินผลความรู้และความสามารถของผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ว่าสามารถช่วยให้ครูผู้สอนประเมินผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนในทักษะที่สูงขึ้น และในด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.67) แม้จะอยู่ในลำดับท้ายสุด แต่ก็ยังอยู่ในระดับ “มีความต้องการมาก” ซึ่งแสดงถึงข้อจำกัดด้านสื่อในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล โดยเฉพาะสื่อฝึกอ่านแบบบูรณาการ เช่น บัตรคำ เกมอ่านสะกดคำ หรือสื่อเสียงที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน โดยศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย (2562) และพรศิริ บุรีมาตร และคณะ (2566) ระบุว่าสื่อที่ออกแบบเฉพาะกลุ่มเป้าหมายสามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการเรียนรู้ และส่งเสริมพัฒนาการด้านการอ่านและการเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า ครูผู้สอนต้องการมีเครื่องมือวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ผ่านการลงมือปฏิบัติ และเก็บผลความสามารถในการอ่านและการเขียน ผ่านแบบวัดและประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับที่ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2565) ได้กล่าวถึงการวัดและการประเมินผลในศตวรรษที่ 21 ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมโลกที่เปลี่ยนไปว่า การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้แบบใหม่ควรเน้นการประเมินการสภาพจริงที่เน้นพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน มีการประเมินผลการเรียนและสะท้อนกลับให้ผู้เรียนได้รับรู้อย่างทันทีและเป็นปัจจุบัน ซึ่งเป็นกระบวนการวัดและประเมินที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติสำหรับโรงเรียนและครู

เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านและเขียนของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนและครูสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบลำดับขั้น ที่เน้นการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ เช่น การอ่านออกเสียง การสะกดคำ และการเขียนตามเสียง โดยใช้หลักการ Explicit Instruction ควบคู่กับกิจกรรมกลุ่มแบบมีส่วนร่วม รวมถึงใช้แนวทางการสอนแบบรายบุคคล (Individualized Instruction) หรือแบบยืดหยุ่นตามระดับความสามารถของนักเรียน

2. ด้านสาระความรู้ ควรพัฒนาเนื้อหาที่ครอบคลุมองค์ประกอบพื้นฐานของภาษาไทย ได้แก่ พยัญชนะ สระ ตัวสะกด วรรณยุกต์ มีจัดทำชุดกิจกรรมเสริมพื้นฐานให้เหมาะสมกับนักเรียน
3. ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ควรจัดหาและผลิตสื่อการเรียนรู้ที่ปรับระดับได้ เช่น บัตรคำแบบมีเสียง คลิปวิดีโอ เกมสะกดคำ นิทานภาพ เป็นต้น และรวมถึงการส่งเสริมการใช้สื่อเทคโนโลยีหรือดิจิทัลตามความเหมาะสมของบริบทโรงเรียน
4. ด้านการวัดและประเมินผล ควรพัฒนาเครื่องมือวัดที่สะท้อนสภาพจริง เช่น การอ่านออกเสียง การเขียนคำ มีการฝึกอบรมครูให้สามารถใช้เทคนิคการประเมินเพื่อการเรียนรู้ (Assessment for Learning)

ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งต่อไปเพื่อพัฒนาองค์ความรู้

เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ให้สมบูรณ์และสามารถต่อยอดเชิงวิชาการและการปฏิบัติ ควรมีการศึกษาวจัยเพิ่มเติมในประเด็นต่อไปนี้

1. ควรมีการพัฒนาหลักสูตรเสริม โดยการวิจัยและพัฒนาต้นแบบหลักสูตรเสริมแนวสมดุลภาษา พร้อมคู่มือการใช้และชุดสื่อ มีทดสอบประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมในเชิงทดลอง
2. ควรพัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผล โดยพัฒนาเครื่องมือวัดความสามารถการอ่าน-การเขียนรายด้าน และมีการวิจัยเกี่ยวกับการออกแบบการประเมินแบบสมรรถนะ
3. ควรมีการวิจัยในบริบทที่แตกต่าง โดยศึกษาการเรียนภาษาไทยของนักเรียนที่ใช้ภาษาท้องถิ่น หรือวิจัยปัจจัยด้านครอบครัวและสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทักษะการอ่านเขียน
4. ควรมีการพัฒนาครูและระบบสนับสนุน โดยศึกษาแนวทางการพัฒนาครูผู้สอนภาษาไทยด้านเทคนิคการสอนอ่านและเขียน และมีการวิจัยการออกแบบระบบพี่เลี้ยงหรือชุมชนการเรียนรู้ (PLC)

บรรณานุกรม

- กมลพรรณ ดิรัรัมย์, และศิริพร พึ่งเพ็ชร์. (2565). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและการเขียนภาษาไทยเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 4(2). 253-266.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560). สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- กิริติ นันทพงษ์. (2564). การสังเคราะห์งานวิจัยทางการสอนภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง สำหรับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์. วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11(2). 144-172.
- จินตารัตน์ แก้วพิกุล, และประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2559). การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมาตรฐานสากล. วารสารวิชาการอุตสาหกรรมศึกษา, 10(2). 46-55.

- ฉวีพีระ หัตถิ, วาสนา บุญส่ง, และปิยะ ประสงค์จันทร์. (2565). สภาพและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรการวัดและประเมินผลสำหรับการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติในระดับอาชีวศึกษาผ่านระบบออนไลน์มีลติแพลตฟอร์ม. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**, 41(2). 19-29.
- ชวลิต ชูกำแพง. (2555). **หลักสูตร: การวิจัยและพัฒนา**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2565). **การจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง** (พิมพ์ครั้งที่ 2). บริษัท เอ็มดี ออลกราฟฟิค จำกัด.
- ณัฐพงศ์ เชื้อเพชร, และยุวัฒน์ คล้ายมงคล. (2560). **สภาพและแนวทางแก้ไขปัญหาการอ่านสะกดคำและเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพงศ์ เชื้อเพชร. (2560). **สภาพและแนวทางการแก้ไขปัญหาการอ่านสะกดคำและการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทศนา แคมมณี. (2567). **ศาสตร์ของการสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ** (พิมพ์ครั้งที่ 27). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรจง พลไชย. (2556). **การอ่านเพื่อการเรียนรู้. วารสารห้องสมุด**, 51(1), 35-48.
- ประยงค์ ชูรักษ์. (2562). **ข้อเสนอเชิงนโยบายการแก้ปัญหาให้นักเรียนอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์**, 6(3), 1095-1108.
- พรศิริ บุรีมาตร, ศุภกร ศรเพชร, และจากรุวรรณ เขียวน้ำซุม. (2566). **สภาพความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาทักษะการสร้างสื่อในยุคดิจิทัลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์**, 8(3), 1281-1292.
- พิชญา สุวรรณโน, อัจฉรา เทศขำ, วิชาวรรณภา ศรีใหม่, และสริตา เทียนเต็ง. (2560). **ปัญหาการอ่านของนักเรียนประถมศึกษา โรงเรียนบ้านหน้าควนลัง (ราษฎร์สามัคคี) จังหวัดสงขลา. ใน รายงานการประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 8** (หน้า 597-607). มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่.
- พิชิต ฤทธิจรรณ. (2567). **เทคนิคการวัด และประเมินผลการเรียนรู้** (พิมพ์ครั้งที่ 2). เพชรเกษมการพิมพ์.
- พิชิต ฤทธิจรรณ. (2567ก). **เทคนิคการพัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมลพร พงษ์ประเสริฐ. (2563). **การพัฒนาความสามารถด้านการอ่านและการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบของฮันเตอร์ร่วมกับแบบฝึกทักษะ**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร
- รุจิรา คงประพันธ์. (2566). **การพัฒนารูปแบบการประเมินความสามารถด้านการอ่านของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1: การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิงความน่าเชื่อถือของผลการวัด**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร
- ศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย. (2562). **วิธีสอนทั่วไป** (พิมพ์ครั้งที่ 4). โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2551). **กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ**. สุวีริยาสาส์น.

- ศิริภาณี แพทอง. (2561). การพัฒนาทักษะการอ่าน และการเขียนคำในภาษาไทยโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง อ่านธรรมชาติ พาเขียนเพลิน สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ศึกษา เบ็ญจกุล, ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย, ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน, และมารุต พัฒนาผล. (2565). ความต้องการ และแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ด้านการอ่าน สำหรับนักศึกษาครู สาขาวิชาภาษาไทย. วารสารวิเทศศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 12(2). 294-321.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). รายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2563. สำนักทดสอบทางการศึกษา.
- อัญชลี สารรัตน์. (2559). การประเมินความต้องการที่จำเป็น (Needs Assessment) เพื่อการพัฒนา หลักสูตรและการเรียนการสอน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 34(1-2), 9-20.
- อารี สันทนต์. (2550). สอนภาษาไทยแนวสมดุลภาษา. สมาคมเพื่อการศึกษาเด็ก.
- อิชยา กองไชย. (2565). การจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรม ท้องถิ่น, 8(6), 443-450.
- Adams, M. J. (1990). **Beginning to read: Thinking and learning about print.** MIT Press.
- Armenakis, A.A., Harris, S.G. and Mossholder, K.W. (1993). **Creating Readiness for Organizational Change.** *Human Relations*, 46, 681703. <https://doi.org/10.1177/001872679304600601>
- Datnow, A., & Park, V. (2009). **Conceptualizing policy implementation: Large-scale reform in an era of complexity.** In G. Sykes, B. Schneider, & D. N. Plank (Eds.), *Handbook of education policy research.* (pp. 348–361). Routledge.
- Fullan, M. (2007). **The New Meaning of Educational Change** (4th ed.). New York: Teachers College Press.
- Gibson, K., Hall, J. A., & Angrum, C. (2021, April 14). **Structured literacy vs. balanced literacy** [Slide presentation]. Mississippi Department of Education. https://www.mdek12.org/sites/default/files/Offices/MDE/OAE/OEER/Literacy/Literacy%20Live%21%20Leaders/balanced_literacy_v_structured_literacy_slide_deck.pdf
- Ivey, G., Baumann, J. F., & Jarrard, D. (2000). **Exploring literacy balance: Iterations in a second-grade and sixth-grade classroom.** *Reading Research and Instruction*, 39(4), 291-309.
- Seligman, M. E. P. (1972). **Learned Helplessness.** *Annual Review of Medicine*, 23, 407-412. <https://doi.org/10.1146/annurev.me.23.020172.002203>
- Stanovich, K. E. (2000). **Progress in understanding reading: Scientific foundations and new frontiers.** Guilford Press.
- Taba, Hilda. (1962). **Curriculum development: Theory and practice.** New York: Harcourt, Brace and World.
- Tyler, Ralph. W. (1949). **Basic Principles of Curriculum and Instruction.** Chicago: University of Chicago.

การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
โดยใช้การเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานกรณีศึกษาโรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1
The Development of Reading and Writing Skills of Lower Secondary
School Students through Activity-Based Learning: A Case Study of
Kheha Thung Song Hong Wittaya 1 School

วิชญาดา แทงโต¹ เก็จแก้ว พรหมแก้ว² อ.ดร.ณประภาพร รุจจนเวท³

Witchayada Taengto¹ Kejkaew Promkaew² Naprapaporn Rootjanawet³

¹ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย

¹ Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University, Thailand

² คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย

² Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University, Thailand

³ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย

³ Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University, Thailand

*Corresponding author : Kejkaew.promkaew@gs.swu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning) เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1 โดยอ้างอิงหลักการจากทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธิปัญญา ซึ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง และการสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ของผู้เรียน ประกอบด้วย 6 ฐานการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

1. ฐานการเขียนสะกดคำ กิจกรรมการเรียนรู้ในฐานดังกล่าวจะเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงจากการอ่านและเขียนคำที่มักสะกดผิดผ่านเรื่องราวที่เป็นเรื่องสั้น ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้เกิดองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์จริงจากการลงมือปฏิบัติและสามารถนำไปใช้ได้จริงระหว่างร่วมกิจกรรมการทำแบบฝึกหัด แบบทดสอบ ตลอดจนบทเรียนในชั้นเรียนและการสื่อสารในชีวิตประจำวัน โดยผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านชั้นความรู้ความจำ และการนำไปใช้ตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy)

2. ฐานการเขียนเรียงความ กิจกรรมการเรียนรู้ของฐานนี้เริ่มต้นจากการจดจำและเข้าใจตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy) โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้รูปแบบการเขียนและหลักการเขียนเรียงความ จากตัวอย่างรูปแบบการเขียนและวิธีการเขียน เมื่อผู้เรียนสามารถจำจดได้แล้วจึงเข้าสู่ขั้นนำไปใช้ และสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและเกิดการเรียนรู้จากการทำกิจกรรม
3. ฐานการอ่านและปฏิบัติตามคู่มือ กิจกรรมการเรียนรู้ของฐานนี้เป็นรูปแบบของการจดจำเครื่องหมายสัญลักษณ์ต่าง ๆ และวิธีการใช้คู่มือผ่านทักษะการอ่าน ซึ่งใช้หลักทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy) ชั้นความรู้ความจำและความเข้าใจจากการอ่านที่ต้องจับใจความสำคัญของสื่อหรือจับใจความสำคัญในลักษณะวิธีการใช้ได้โดยสามารถแสดงออกมาในรูปแบบของการตีความและการนำเสนอหน้าชั้นเรียน
4. ฐานการอ่านจับใจความ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้หลักการ 5W1H ประกอบการอธิบายช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ชั้นความเข้าใจตามทฤษฎีของบลูม (Bloom's Taxonomy) ในฐานกิจกรรมผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติผ่านกิจกรรมกลุ่ม โดยให้ลองฝึกอ่านจับใจความด้วยตนเองพร้อมกับเพื่อน และเขียนตอบคำถามลงในใบงานของฐานกิจกรรมเพื่อเป็นการทดสอบว่าผู้เรียนสามารถอ่านจับใจความได้ถูกต้อง
5. ฐานการเขียนย่อความ เป็นฐานกิจกรรมที่เรียนรู้ต่อเนื่องจากฐานการอ่านจับใจความเพราะการเขียนย่อความต้องนำความรู้การจับใจความเข้ามาช่วยประกอบการเขียนย่อความซึ่งมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักการเขียนย่อความและได้ลงมือปฏิบัติจริงโดยการเขียนย่อความผ่านบทอ่านจากสารานุกรมสำหรับเยาวชนผ่านการสุ่มเชื่อมโยงซีตามรูปแบบของฐานกิจกรรมที่ได้จัดเตรียมไว้เพื่อเสริมแรงผู้เรียน นอกจากนี้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามชั้นความรู้ความเข้าใจและการนำไปใช้ตามทฤษฎีของบลูม (Bloom's Taxonomy) จากการลงมือปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมการเรียนรู้
6. ฐานการอ่านออกเสียง เป็นฐานกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องอ่านออกเสียงร้อยแก้วและร้อยกรองผ่านคำพ้องรูปและพ้องเสียงในรูปแบบประโยคซึ่งผู้เรียนได้มีการปฏิบัติจริงโดยอ่านไปพร้อม ๆ กับผู้บรรยายนอกจากนี้ผู้เรียนยังได้รวมกลุ่มระดมสมองเพื่อร่วมการทำกิจกรรมการอ่านออกเสียงในบัตรคำเป็นการเรียนขั้นการนำไปใช้ตามทฤษฎีของบลูม (Bloom's Taxonomy)

ผู้เรียนมีพัฒนาการทั้งด้านการอ่านและการเขียนผ่านการร่วมฐานกิจกรรมทั้ง 6 ฐานนี้โดยผู้เรียนได้รับการทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนทำให้เห็นถึงคะแนนพัฒนาที่เพิ่มมากขึ้น โดยมีนักเรียนจำนวน 81 จาก 107 คนที่มีคะแนนพัฒนาการเพิ่มคิดเป็นร้อยละ 75 ที่มีคะแนนพัฒนาเพิ่มขึ้นซึ่งมีคะแนนพัฒนาการเฉลี่ยอยู่ที่ 45.71 อยู่ในระดับคะแนนพัฒนาการระดับปานกลาง

การจัดการเรียนรู้กิจกรรมเป็นฐานนี้ยังก่อให้เกิดกระบวนการคิดระดับสูงตามแนวคิดของบลูม (Bloom's Taxonomy) ช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะด้านภาษาไทยได้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ และการเขียนอย่างมีโครงสร้าง

ผลจากการนำแนวทางดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ พบว่านักเรียนมีพัฒนาการด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น และมีเจตคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ภาษาไทย โดยเฉพาะเมื่อได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้คิด วิเคราะห์ ลงมือทำ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น

คำสำคัญ: ทักษะการอ่านและการเขียน การเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐาน, มัธยมศึกษาตอนต้น, การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ, การเขียนอย่างมีโครงสร้าง ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม

Abstract

The objective of this study was to propose a framework for Activity-Based Learning to enhance the reading and writing skills of junior high school students at Keha Thungsonghong Wittaya 1 School. The methodology is anchored in cognitive learning theory, emphasizing active engagement and experiential knowledge construction. The framework is structured around six distinct learning stations:

1. Spelling Station: Students read short stories and actively practice writing commonly misspelled words. This hands-on experience enables them to internalize knowledge and apply it to exercises, tests, and daily communication. The activities align with the "knowledge" and "application" levels of Bloom's Taxonomy.
2. Essay Writing Station: This station begins with the "remembering" and "understanding" levels of Bloom's Taxonomy, where students learn essay structures and principles from examples. They then advance to the "application" and "creation" levels, actively producing their own work and learning through direct activity.
3. Reading and Manual Application Station: This activity focuses on recognizing symbols and using manuals, engaging the "knowledge" and "comprehension" levels of Bloom's Taxonomy. Students must grasp the main points of the media or manual to interpret and present the information to the class.
4. Reading Comprehension Station: Guided by the 5W1H (Who, What, Where, When, Why, How) principle, this station helps students reach the "understanding" level of Bloom's Taxonomy. Students work in groups to practice reading comprehension and complete a worksheet to test their understanding.
5. Summarizing Station: As a continuation of the reading comprehension station, this activity teaches the principles of summarization. Students apply what they learned by summarizing a text from a youth encyclopedia. The use of a random selection process is incorporated to reinforce student engagement. This activity fosters learning

at the "comprehension" and "application" levels of Bloom's Taxonomy through hands-on practice.

6. Reading Aloud Station: Students practice reading aloud prose and poetry, focusing on sentences with homographs and homophones. The activities involve students reading along with a narrator and brainstorming in groups to read word cards, which aligns with the "application" level of Bloom's Taxonomy.

The students' reading and writing skills improved significantly after completing the activities at all six stations. A pre-test and post-test comparison showed a clear increase in scores. Specifically, 81 out of 107 students (75%) demonstrated improved performance, with an average developmental score of 45.71, indicating a moderate level of progress.

This Activity-Based Learning approach also fostered higher-order thinking skills, as defined by Bloom's Taxonomy, helping students systematically develop their Thai language abilities, particularly critical reading and structured writing. The implementation of this framework led to improved academic achievement and a more positive attitude toward learning the Thai language. This was especially evident when students were given the opportunity to think, analyze, perform, and share experiences with their peers.

Keywords: Reading and writing skills, Activity-based learning, Secondary Education, Critical Reading, Structured Writing, Bloom's Taxonomy

บทนำ

ทักษะการอ่านและการเขียนเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้และการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการศึกษาระดับชั้น ทักษะทั้งสองนี้มิใช่เพียงเครื่องมือสื่อสาร หากแต่เป็นกลไกที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ พัฒนาความคิดเชิงวิพากษ์ และสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม รายงานจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสะท้อนถึงปัญหาเชิงระบบในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย โดยพบว่ามึนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจำนวนมาก ที่ยังอ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้ หรือมีความบกพร่องในการใช้ภาษาไทยอย่างคล่องแคล่ว ปัญหาดังกล่าวยิ่งทวีความรุนแรงในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งมีข้อจำกัดทั้งในด้านทรัพยากรบุคคลและโครงสร้างสนับสนุนด้านวิชาการ ที่มีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและการเขียนจาก PISA ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนขยายโอกาสมีคะแนนเฉลี่ย 348 ซึ่งต่ำกว่ากลุ่มโรงเรียนอื่น ๆ และจัดอยู่ในลำดับโรงเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด

โรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1 กรุงเทพมหานคร เป็นหนึ่งในโรงเรียนขยายโอกาสที่ประสบปัญหาดังกล่าว โดยมีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านการเคหะแห่งชาติ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยในด้านการอ่านและการเขียนยังคงอยู่ในระดับต่ำ สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาและแก้ไขอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับศักยภาพทางภาษาไทยของนักเรียนให้สูงขึ้น

หลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะภาษาไทยให้นักเรียนโรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1 กรุงเทพมหานคร โดยบูรณาการการจัดการเรียนรู้แบบ กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning) ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การลงมือปฏิบัติจริง และการสะท้อนคิดจากประสบการณ์ที่ได้รับ (วีรยุทธ พลายเล็ก, 2563) การจัดการเรียนการสอนกิจกรรมเป็นฐานยังจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาความรู้ตลอดจนความคิดขั้นสูงจากการทดลอง ปฏิบัติ และการลงมือทำหาคำตอบด้วยตนเอง (ชลิตา สตราชดาวาสค์ และ เตชาเมธ เพียรชนะ, 2565, น. 490-501) ทั้งนี้แนวทางการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ระดับสูงตามกรอบของ Bloom's Taxonomy ซึ่งเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่าผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก โดยเฉพาะในมิติของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการเขียนอย่างมีโครงสร้าง นอกจากนี้ประโยชน์ต่อผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาแล้ว โครงการนี้ยังมุ่งเสริมสร้างสมรรถนะทางวิชาชีพของนิสิต โดยเปิดโอกาสให้นิสิตได้นำความรู้และทักษะทางภาษาไปใช้ในการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการเรียนการสอนของตน พร้อมทั้งตอบสนองต่อนโยบายของมหาวิทยาลัยในการขับเคลื่อนงานบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นเวทีสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานภายนอกให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

จากกรอบแนวคิดและบริบทดังกล่าวจึงมุ่งศึกษาการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานกรณีศึกษาโรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1 เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์กิจกรรมพัฒนาการอ่านและการเขียนให้นักเรียนต่อไป

แนวคิดในการศึกษาพัฒนาการอ่านการเขียน

การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากเป็นทักษะพื้นฐานที่เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในสังคม ทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ (critical reading) ช่วยให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะข้อมูล วิเคราะห์เจตนาของผู้เขียน และประเมินคุณค่าเนื้อหาได้อย่างลึกซึ้ง ขณะที่ทักษะการเขียนอย่างมีโครงสร้าง (structured writing) เป็นกลไกสำคัญที่สะท้อนการจัดระบบความคิด ความเข้าใจ และความสามารถในการสื่อสารออกมาอย่างชัดเจนและมีประสิทธิผล

หนึ่งในแนวทางที่ได้รับการพิสูจน์ว่าสามารถยกระดับทักษะเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ การจัดการเรียนรู้แบบ กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สะท้อนคิด และเชื่อมโยงความรู้เข้ากับประสบการณ์ของตนเอง โดยแนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Bloom (1956) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนากระบวนการคิดในระดับสูง อันได้แก่ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนในระดับลึก เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของแนวทางดังกล่าว โครงการบริการวิชาการที่โรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1 กรุงเทพมหานคร ได้ดำเนินการในลักษณะกึ่งวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

การสำรวจปัญหาเชิงบริบท

เริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้ผลการประเมินสมรรถนะด้านการอ่านของนักเรียนตามกรอบ PISA การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและการเขียนจาก PISA ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนขยายโอกาสมีคะแนนเฉลี่ย 348 ซึ่งต่ำกว่ากลุ่มโรงเรียนอื่น ๆ และจัดอยู่ในลำดับโรงเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุดและข้อมูลภายในของสถานศึกษา พบว่านักเรียนจำนวนมากยังมีสมรรถนะด้านการอ่านและการเขียนต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานจำนวนก่อนเรียนมีจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 11 ของผู้รับการประเมิน ที่มีคะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 และมีคะแนนเฉลี่ย 10.64 คะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนจากผู้รับการประเมินทั้งหมดจำนวน 107 คน

การประเมินสมรรถภาพเบื้องต้น

นักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้รับการทดสอบก่อนดำเนินการจัดกิจกรรมจำนวน 107 คน นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้แบบทดสอบเดียวกัน เพื่อวัดทักษะการอ่านและการเขียนในสภาพจริง โดยออกแบบแบบทดสอบให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ด้านภาษาไทย

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้

นิสิตหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ร่วมกันออกแบบแผนการเรียนรู้และกิจกรรมที่ใช้การเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานควบคู่กับการสอนแบบสร้างประสบการณ์ โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของนักเรียนในบริบทชุมชนเมือง

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลภายหลัง

นักเรียนได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ออกแบบไว้เป็นระยะเวลา 1 วัน โดยใช้เวลา 20 นาทีต่อกิจกรรมฐาน จากนั้นทำแบบทดสอบอีกครั้งเพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์กับก่อนเรียน โดยใช้คะแนนพัฒนาการเป็นดัชนีแสดงประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้

การเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสร้างประสบการณ์

1. การเขียนสะกดคำ นักเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องของการเขียนสะกดคำ จึงมีการออกแบบฐานกิจกรรมการเรียนรู้การเขียนสะกดคำโดยให้ความรู้เกี่ยวกับการเขียนสะกดคำผ่านเรื่องสั้น ซึ่งมีชุดคำศัพท์ต่อไปนี้ให้ผู้เรียนเขียนตามคำบอก ได้แก่ บัลลังก์ มัคคุเทศก์ โทรศัพท์ ละอองลอย สับประรด ปอก กล้วยบวชชี โอกาส คลุ้มคลั่ง กระจอก มัธยัสถ์ กะทันหันต่าง ๆ นานา ทรมาน ซึ่งเป็นคำที่นักเรียนมักจะเขียนผิด โดยผู้ดำเนินกิจกรรมจะเว้นช่องว่างในใบกิจกรรมพร้อมทั้งเว้นจังหวะการอ่านคำศัพท์ให้ผู้เรียนได้คิดและเขียนคำศัพท์นั้น ๆ ลงใบกิจกรรม จากนั้นเข้าสู่การเฉลยคำศัพท์ที่ถูกต้อง และยังมีกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลองฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์แยกแยะว่าคำใดเขียนสะกดคำถูกต้องและคำใดสะกดผิด โดยให้ผู้เรียนลงมือประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการกระโดดเลือกฝั่งแผ่นป้ายที่เขียนสะกดคำได้ถูกต้องซึ่งใช้ชุดคำศัพท์คำเดิมจากกิจกรรมเขียนคำศัพท์ นักเรียนคนใดสามารถตอบถูกทุกข้อจะได้รับรางวัลไป ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้เกิดองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์จริงจากการลงมือปฏิบัติและสามารถนำไปใช้ได้จริงระหว่างร่วมกิจกรรมการทำแบบฝึกหัดแบบทดสอบ ตลอดจนบทเรียนในชั้นเรียนและการสื่อสารในชีวิตประจำวัน โดยผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านขั้นความรู้ ความจำ และการนำไปใช้ตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy) จุดเด่นของกิจกรรมฐาน คือ มีการกระตุ้นให้นักเรียนได้เขียนสะกดคำตามคำบอกผ่านรูปแบบใหม่จากเรื่องสั้น และการฝึกแยกแยะ

คำศัพท์ที่เขียนถูกต้องและผิดผ่านกิจกรรมการเลือกแผ่นป้ายโดยให้นักเรียนกระโดดเลือกฝั่งแผ่นป้ายคำศัพท์ ซึ่งทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่แปลกใหม่แตกต่างจากห้องเรียนด้วยความสนุกสนานก่อให้เกิดเจตคติต่อการเขียนสะกดคำภาษาที่ดีขึ้น จุดที่ควรพัฒนาคือ ควรเพิ่มคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันเพิ่มเติมรวมถึงเพิ่มระดับความยากของคำศัพท์และควรเว้นระยะเวลาการบอกคำศัพท์เพื่อให้นักเรียนได้ลองเขียนสะกดคำมากกว่านี้ ซึ่งกิจกรรมนี้สามารถนำไปต่อยอดการเขียนสะกดคำจากแบบฝึกคำศัพท์ที่เป็นคลังคำสำคัญที่นักเรียนควรรู้ในแต่ละระดับชั้นได้

2. การเขียนเรียงความ เกิดจากความต้องการในการพัฒนาทางการเขียนให้ผู้เรียนสามารถเขียนได้ดีมากยิ่งขึ้น โดยลักษณะของกิจกรรมมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการเขียนบรรยายและการเขียนพรรณนา โดยมีการอธิบายหลักการเขียน มีตัวอย่างให้ผู้เรียนเห็นภาพ หลังจากนั้นแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม การเขียนบรรยาย 2 กลุ่ม และการเขียนพรรณนา 2 กลุ่ม แล้วให้นักเรียนระดมความคิดจากรูปภาพที่กำหนดให้โดยเขียนรูปแบบตามหัวข้อที่แต่ละกลุ่มได้ และเมื่อเขียนเสร็จแล้วจึงนำเสนอผลงานของตนเองและปรับแก้งานเขียนของตน มีการใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy) ที่เริ่มต้นจากการจดจำ โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะการเขียน หลักการเขียน ทั้งลักษณะของตัวอย่างรูปแบบการเขียนและวิธีการเขียน เมื่อผู้เรียนสามารถเก็บรักษาประสบการณ์ต่าง ๆ ได้แล้ว ผู้เรียนจึงสามารถนำไปใช้และสร้างสรรค์ผลงานของตนเองได้ และสามารถออกมานำเสนอ วิเคราะห์และปรับปรุงผลงานของตนเองให้เป็นผลงานที่ดีมากยิ่งขึ้น โดยเปรียบเทียบจากของกลุ่มอื่นและให้กลุ่มอื่นช่วยกันวิพากษ์วิจารณ์ ถึงข้อแตกต่างและข้อควรที่จะปรับแก้ จุดเด่นของกิจกรรมคือ นักเรียนได้นำความรู้มาใช้ได้จริงสามารถสร้างสรรค์ผลงานการเขียนได้ด้วยระยะเวลาอันสั้นจากการระดมสมองทำงานกันเป็นทีมกับผู้อื่น จุดที่ควรพัฒนา คือ ควรเสริมแรงผู้เรียนให้มากขึ้นให้เกิดความกระตือรือร้นมากกว่าเดิมและเพิ่มกิจกรรมการแยกแยะความต่างของการเขียนบรรยายและการเขียนพรรณนาซึ่งผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์มากขึ้น ซึ่งกิจกรรมนี้สามารถนำไปต่อยอดกับงานเขียนประเภทอื่น ๆ การสื่อสารโดยใช้ลักษณะการบรรยาย การพรรณนา รวมถึงการอ่านหนังสือ นิทาน นิยาย วรรณคดีได้อีกด้วย

3. การอ่านและปฏิบัติตามคู่มือ ลักษณะกิจกรรมเป็นการตอบเนื้อหาเกี่ยวกับการอ่านคู่มือว่าต้องอ่านอย่างไรและนำไปใช้อย่างไรให้ถูกต้อง มีการทำกิจกรรมให้ดูสัญลักษณ์ เช่น กิจกรรมดูสัญลักษณ์เสื้อผ้าต่าง ๆ ที่ให้มานั้นมีสัญลักษณ์ว่าอะไร และวิธีการดูแลรักษาอย่างไร กิจกรรมสุดท้ายคือให้นักเรียนได้รับเมนูอาหารและมีวิธีการใช้ไมโครเวฟให้ดู จากนั้นให้ผู้เรียนเลือกว่าจะใช้ภาชนะใดที่สามารถเข้ากับไมโครเวฟได้ โดยกิจกรรมนี้นักเรียนจะได้ฝึกทักษะในการอ่านทำความเข้าใจและรู้จักสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของเครื่องใช้ไฟฟ้า และมีกิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถทำได้อย่างหลากหลาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถพบเจอได้ในชีวิตประจำวันและทำให้สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยมีการใช้หลักทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy) ที่เกิดจากความจำในขณะที่นักเรียนจะต้องจดจำเครื่องหมายสัญลักษณ์ต่าง ๆ อีกทั้งต้องจดจำวิธีการใช้คู่มือ ผู้เรียนจะต้องเก็บรักษา ประมวลผลประสบการณ์ต่าง ๆ จากการเรียนรู้ เมื่อเกิดเป็นความเข้าใจแล้วผู้เรียนจะต้องสามารถจับใจความสำคัญของสื่อหรือจับใจความสำคัญในลักษณะวิธีการใช้ได้ โดยสามารถแสดงออกมาในรูปแบบของการตีความได้ถูกต้อง และผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้เนื่องจาก

มีกิจกรรมที่ผู้เรียนจำเป็นต้องมีการนำความรู้ทั้งหมดนำมาใช้ โดยนำความรู้ที่มีอยู่นั้นมาใช้ในการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ และกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งผู้เรียนจะต้องอาศัย ความรู้ ความเข้าใจ จึงจะสามารถนำไปใช้ได้ อีกทั้งผู้เรียนต้องสามารถวิเคราะห์ได้ เนื่องจากฐานปฏิบัติตามคู่มือ มีด้วยกันหลากหลายรูปแบบ ผู้เรียนจะต้องวิเคราะห์ว่าวิธีการใดจะเข้ากับการใช้เครื่องมือแบบใด ซึ่งสิ่งนี้เองจะทำให้ผู้เรียนสามารถคิดและแยกแยะเรื่องราวต่าง ๆ ออกเป็นส่วนย่อย ๆ ตามสำคัญได้ จุดเด่นของกิจกรรมคือ ได้ฝึกทักษะการอ่าน ทำความเข้าใจ และรู้จักสัญลักษณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ รวมถึงมีกิจกรรมที่หลากหลาย ที่สำคัญผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง จุดที่ควรพัฒนา เนื่องจากมีเวลาจำกัดทำให้ผู้เรียนยังเรียนรู้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ไม่ทั่วถึงทั้งหมดในชีวิตประจำวันจึงอาจปรับรูปแบบกิจกรรมที่สามารถมีตัวอย่างสัญลักษณ์ได้หลากหลายมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมนี้สามารถนำไปต่อยอดกับรายวิชาอื่น ๆ ได้ อย่างเช่น วิชาวิทยาศาสตร์การใช้อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการทดลองวิทยาศาสตร์

4. การอ่านจับใจความ ให้นักเรียนได้ลองฝึกการอ่านจับใจความ อ่านโดยใช้หลักการ 5W1H (Who What Where When Why How) ซึ่งใช้การอธิบายประกอบกับการยกตัวอย่างซึ่งทำให้นักเรียนได้เกิดกระบวนการคิด ชั้นความเข้าใจตามทฤษฎีของบลูม (Bloom’s Taxonomy) และมีการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นกลุ่ม ทำให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน การอ่านจับใจความในฐานะกิจกรรมนี้ได้ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่องจากชั้นความเข้าใจขั้นนำไปใช้ผ่านการทำแบบกิจกรรมที่มีการกำหนดบทอ่านเกี่ยวกับเรื่องในชีวิตประจำวันทั้งยังมีความสร้างสรรค์ที่ทำให้บทอ่านมีเรื่องราวสนุกสนาน ซึ่งนักเรียนต้องอ่านจับใจความตามหลักกระบวนการคิดแบบ 5W1H เพื่อให้ได้ใจความสำคัญของบทความนั้น ๆ และตอบคำถามลงในใบกิจกรรมเพื่อเป็นการวัดผลการเรียนรู้เรื่องการอ่านจับใจความของผู้เรียน จุดเด่นของกิจกรรม ผู้เรียนได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดกับผู้อื่น การใช้ตัวอย่างประกอบการอธิบายที่เข้าใจง่ายและหลากหลาย มีการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การนำเสนอ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น จุดที่ควรพัฒนา ควรมีการเสริมแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนมากขึ้น เพิ่มบทอ่านที่ซับซ้อนเพื่อเป็นการฝึกจับใจความที่ยากขึ้น กิจกรรมนี้สามารถนำไปต่อยอดพัฒนาการอ่านสังเคราะห์ความรู้และการเขียนกรอบความคิดจากการอ่านสังเคราะห์ความรู้ ซึ่งใช้ทักษะการอ่านจับใจความเป็นสิ่งสำคัญ

5. การเขียนย่อความ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากฐานกิจกรรมการอ่านจับใจความ ซึ่งเป็นการนำความรู้เดิมจากฐานกิจกรรมการอ่านจับใจความมาเชื่อมโยงต่อยอดกับฐานกิจกรรมการเขียนย่อความ ลักษณะกิจกรรมคือผู้เรียนเรียนรู้วิธีการอ่านย่อความก่อน และให้เลือกบทอ่านจากการเสียบชื่อมซีตามหมายเลขของบทอ่านนั้น ๆ แล้วให้นักเรียนหาใจความสำคัญแล้วนำมาเขียนย่อความด้วยภาษาของนักเรียนตามหลักการที่ได้อธิบายและยกตัวอย่างประกอบซึ่งทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ชั้นความเข้าใจ ทฤษฎีของบลูม (Bloom’s Taxonomy) ตลอดจนถึงขั้นนำองค์ความรู้ไปใช้ในการทำกิจกรรมการเขียนย่อความซึ่งทำให้นักเรียนเกิดการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติ ทั้งยังได้นำความรู้เก่ากับความรู้ใหม่นำมาใช้ร่วมกัน จุดเด่นของกิจกรรมคือ มีการนำความรู้ของกิจกรรมอ่านจับใจความมาประยุกต์ใช้ การจับสลากการเลือกบทอ่านโดยให้ผู้เรียนเขย่าชื่อมซีทำให้นักเรียนเกิดความสนใจมากขึ้น จุดที่ควรพัฒนา การทำกิจกรรมเป็นกลุ่มที่ผู้เรียนบางคนไม่ให้ความร่วมมือภายในกลุ่ม มีผู้เรียนบางคนเท่านั้นที่ทำใบกิจกรรมเขียน

ย่อความ บทอ่านที่มีความยาวไม่เท่ากันทำให้ผู้เรียนเกิดความสงสัย เกิดความไม่เท่าเทียมกับกลุ่มอื่น กิจกรรมนี้สามารถนำไปต่อยอดกับการเขียนย่อความสำหรับงานเขียนประเภทอื่น ๆ ได้

6. การอ่านออกเสียง ฐานการอ่านออกเสียงให้ความรู้เกี่ยวกับการอ่านคำพ้อง ทั้งพ้องรูปและพ้องเสียงโดยมีการอธิบายลักษณะของคำพ้องทั้งสองแบบว่ามีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร และให้ความรู้เรื่องการอ่านออกเสียงร้อยแก้วและร้อยกรอง อีกทั้งยังมีการเพิ่มเกร็ดความรู้เรื่อง คำที่มักอ่านออกเสียงผิด เพื่อให้ นักเรียนอ่านออกเสียงได้อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งมีการสาธิตวิธีการอ่านออกเสียงร้อยแก้วและร้อยกรองที่ถูกต้อง เพื่อให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ด้านการฟังและสามารถเรียนรู้ได้ หลังจากนั้นจึงแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น 5 กลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมโดยแจกชุดกิจกรรมให้นักเรียนระดมความคิดเพื่อจับคู่คำศัพท์ที่อยู่ในประโยคและคำอ่าน เมื่อหมดเวลาทำกิจกรรมจะสุ่มนักเรียนในแต่ละกลุ่มเพื่ออ่านออกเสียงให้ถูกต้อง ซึ่งมีกิจกรรมให้นักเรียนได้ พูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเพื่อระดมความคิดจับคู่คำศัพท์ที่อยู่ในประโยคและคำอ่านเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกอ่านออกเสียงอย่างถูกต้อง การเรียนรู้ในฐานนี้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติทำให้เกิดองค์ความรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ขั้นนำไปใช้ ทฤษฎีของบลูม (Bloom’s Taxonomy) จุดเด่นของกิจกรรมคือ การระดมความคิดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อจับคู่คำศัพท์ที่อยู่ในประโยคและคำอ่าน ผู้เรียนได้ฝึกอ่านออกเสียงจริงอย่างถูกต้องรวมถึงฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ จุดที่ควรพัฒนา ควรเสริมแรงผู้เรียนให้มากขึ้นเนื่องจากมีนักเรียนที่ไม่กล้าออกเสียงอยู่จำนวนหนึ่ง กิจกรรมนี้สามารถนำไปต่อยอดเกี่ยวกับการพูดในที่สาธารณะ การพูดในรูปแบบต่าง ๆ ได้

จากการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่ากิจกรรมแต่ละฐานมีผลต่อพัฒนาการของผู้เรียนแตกต่างกันออกไป โดยกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ เช่น ฐานอ่านและปฏิบัติตามคู่มือ หรือการเขียนสะกดคำ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเชิงลึก เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ใช้สิ่งของจริงและสถานการณ์สมมติที่พบในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) ที่ระบุว่าผู้เรียนจะเข้าใจและจดจำความรู้ได้ดีขึ้น เมื่อได้เรียนรู้ในบริบทที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริง (Herrington & Oliver, 2000)

ฐานกิจกรรมที่เน้นการคิดวิเคราะห์ เช่น การเขียนเรียงความ และการเขียนย่อความ ช่วยพัฒนาทักษะระดับสูง ผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบงานเขียนระหว่างกลุ่ม เกิดการวิพากษ์ผลงานอย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky (1978) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและเขตพัฒนาระยะใกล้ (ZPD) ซึ่งทำให้ผู้เรียนพัฒนาได้เมื่อทำงานร่วมกับผู้อื่น

นอกจากนี้ การที่นิสิตซึ่งเป็นผู้จัดกิจกรรมมีบทบาทคล้าย “ครูพี่เลี้ยง” ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งสองฝ่าย สอดคล้องกับแนวคิด Service Learning (Eyler & Giles, 1999) ซึ่งระบุว่าผู้ให้บริการวิชาการจะเกิดการพัฒนาทางทักษะ คุณธรรม และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงได้เช่นเดียวกัน การออกแบบฐานที่หลากหลายยังช่วยตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ตามแนวคิด Multiple Intelligences ของ Gardner (1983) ที่เสนอว่าผู้เรียนมีความสามารถหลากหลาย ไม่จำกัดเฉพาะการใช้ภาษาเพียงรูปแบบเดียว

บทสรุป

การส่งเสริมความสามารถในการอ่านและการเขียนของนักเรียนมิได้เป็นเพียงเป้าหมายของการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทยเท่านั้น หากยังถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ตลอดชีวิต งานศึกษานี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ โดยเน้นกระบวนการที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติจริง และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ผ่านการออกแบบกิจกรรมในลักษณะหลากหลายและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ร่วมสมัยและหลักการทางจิตวิทยาการศึกษาอย่างเป็นระบบ

การจัดกิจกรรมแต่ละฐาน ไม่เพียงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะทางภาษาในเชิงเทคนิค หากยังออกแบบให้ส่งเสริมกระบวนการคิดในระดับที่สูงขึ้น ทั้งด้านการวิเคราะห์ การประเมิน และการสร้างสรรค์ โดยแฝงไว้ซึ่งเป้าหมายด้านทัศนคติ เจตคติ และทักษะชีวิตอย่างรอบด้าน ของผู้รับการประเมิน ที่มีคะแนนผ่านเกณฑ์แบบทดสอบก่อนเรียนมีจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 11 ของผู้รับการประเมิน ที่มีคะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 และมีคะแนนเฉลี่ย 10.64 คะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนจากผู้รับการประเมินทั้งหมด หลังเรียนมีนักเรียนจำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 68 ของผู้รับการประเมิน ที่มีคะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 และมีคะแนนเฉลี่ย 14.92 คะแนน ของแบบทดสอบหลังเรียนจากผู้รับการประเมินทั้งหมดจากการคำนวณคะแนนพัฒนาการมีผู้รับการประเมินจำนวน 81 คน คิดเป็น ร้อยละ 75 ที่มีผลการทดสอบคะแนนหลังเรียนมากกว่าก่อนเรียน

นอกจากนี้ยังพบว่าเมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในกลุ่ม หรือได้รับคำแนะนำจากพี่เลี้ยงนิสิตในบทบาทผู้จัดกิจกรรม ก็ยิ่งเอื้อต่อการเรียนรู้อย่างมีพลัง เพราะเป็นการเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีความหมาย และยึดโยงกับบริบทจริงของผู้เรียนเนื่องจากการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนทางด้านเจตคติซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ในงานนี้เป็นการใช้การเรียนรู้ในแบบระยะสั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนากับเวลาที่จำกัด หากมีระยะเวลาในการดำเนินการพัฒนาที่เพิ่มมากขึ้นจึงควรมีการปรับรูปแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้รับการออกแบบในงานนี้ ถือเป็นตัวอย่างของการประยุกต์ใช้หลักการเรียนรู้เชิงรุกในบริบทของโรงเรียนขยายโอกาส ซึ่งไม่เพียงช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถของนักเรียน หากยังทำหน้าที่เป็นเวทีพัฒนาทักษะวิชาชีพและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนิสิตครูผู้เข้าร่วมกิจกรรมอีกด้วย การเรียนรู้จึงมิใช่เกิดขึ้นฝ่ายเดียว แต่เกิดขึ้นร่วมกันทั้งในฐานะผู้เรียนและผู้ถ่ายทอด

บรรณานุกรม

ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน, สุวิมล สพฤกษ์ศรี, สราญจิต อ้นพา, บุญรอด ชาตยานนท์, เอกสิทธิ์ ชนินทรภูมิ, เอกชัย ภูมิระริน, และ เสกสรร สุขเสนา. (2565). การจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรรมและผลงานสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน. **มนุษยสังคมสาร (มมส.)**, 20(2), 89.

ชลิดา สตราชาตวาศค์ส, และ เตชาเมธ เพียรชนะ. (2565). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคิดขั้นสูง โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานในรายวิชาวัฒนธรรมไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.

วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, 9(3), 490-501.

วีรยุทธ พลายน้อย. (2563). **การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Bloom, B. S. (1956). **Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals**. New York: Longmans Green.

Eyler, J., & Giles, D. E. (1999). **Where's the Learning in Service-Learning?** San Francisco: Jossey-Bass.

Gardner, H. (1983). **Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences**. New York: Basic Books.

Herrington, J., & Oliver, R. (2000). **An instructional design framework for authentic learning environments**. *Educational Technology Research and Development*, 48(3), 23–48.

Vygotsky, L. S. (1978). **Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes**. Cambridge, MA: Harvard University Press.

การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเอง
เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

The Development of a Cooperative Learning Model Integrated with
Self-Regulated Learning to Enhance Learning Achievement in Thai
Classical Literature: Lilit Taleng Phai for Grade 11 Students

กฤษฎา เขตสกุล

Kitsada Khetsakul

โรงเรียนห้วยทับทันวิทยาคม, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร, ประเทศไทย
Huai Thap Than Witthayakhom School, The Secondary Educational Service Area Office Sisaket
Yasothon, Thailand

*Corresponding author: Kitsada.khe@ku.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเอง สำหรับการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย และ 2) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/2 โรงเรียนห้วยทับทันวิทยาคม จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 37 คน ที่ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ 17 แผน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การวิจัยใช้รูปแบบกลุ่มเดียววัดก่อน - หลัง (One Group Pretest - Posttest Design) ระยะเวลา 8 สัปดาห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน (ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นนำเสนอความรู้ ขั้นทำงานเป็นทีม ขั้นทดสอบ และขั้นให้รางวัลทีม) และการวัดประเมินผล ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.53) 2) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 37.67$, $p < .05$) การบูรณาการระหว่างการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเองจึงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ, การกำกับตนเอง, ลิลิตตะเลงพ่าย, วรรณคดีไทย,
นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

Abstract

The objectives of this study were (1) to develop a collaborative learning model integrated with self-regulation for teaching Thai literature, focusing on Lilit Taleng Phai, and

(2) to examine the learning achievement of Grade 11 students. The participants consisted of 37 students from Grade 11/2 at Huai Thap Than Witthayakhom School, Sisaket Province, selected through simple random sampling. The research instruments included 17 instructional lesson plans and a learning achievement test. The research employed a one-group pretest–posttest design and was conducted over a period of eight weeks.

The findings revealed that:

(1) The developed instructional model comprised of five key components: principles, objectives, content, five-step instructional activities (introduction, knowledge presentation, teamwork, assessment, and team rewards), and assessment and evaluation. The model was evaluated by experts and rated at the highest level of appropriateness ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.53).

(2) The students’ posttest scores were significantly higher than their pretest scores, indicating a statistically significant improvement in academic achievement ($t = 37.67$, $p < .05$).

These findings suggest that the integration of collaborative learning with self-regulation is an effective instructional approach for enhancing learning achievement in Thai literature among high school students.

Keywords: collaborative learning, self-regulation, Lilit Taleng Phai, Thai literature, high school students

บทนำ

ภาษาไทยถือเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้และการดำรงชีวิตของคนไทย เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความรู้สึก รวมถึงสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นไทยมาอย่างยาวนาน สารการเรียนรู้ภาษาไทยจึงมีบทบาทในการพัฒนาทักษะการคิด การสื่อสาร และการใช้ภาษาอย่างเหมาะสมในบริบทต่าง ๆ ทั้งในชีวิตประจำวัน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ที่ผู้เรียนต้องเผชิญกับข้อมูลที่หลากหลาย จึงจำเป็นต้องมีทักษะคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ และถ่ายทอดออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเรียนรู้เกี่ยวกับวรรณคดีและวรรณกรรม ที่จะช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนได้ตีความเนื้อหาที่มีการสื่อความโดยนัย แสดงความคิดเห็น และร่วมกันวิเคราะห์ตัวละครได้เป็นอย่างดี

วรรณคดีไทยเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสารการเรียนรู้ภาษาไทยที่มีคุณค่าหลากหลาย ทั้งในด้านภาษา วรรณศิลป์ จริยธรรม ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมไทย ลิลิตตะเลงพ่าย ถือเป็นวรรณคดีสำคัญที่บรรจุอยู่ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีเนื้อหากล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ คือ สงครามยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับพระมหาอุปราชาแห่งหงสาวดี ถ่ายทอดผ่านฉันทลักษณ์ “ลิลิต” ที่มีทั้งร้อยและโคลงผสมผสานกันอย่างงดงาม ซึ่งช่วยสะท้อนภูมิปัญญาทางวรรณศิลป์ของไทยไว้อย่างลุ่มลึก (กาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2557) นับได้ว่าเป็นเนื้อหาที่เหมาะสมกับการนำมาออกแบบการจัดการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

จากบริบทการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม วรรณคดีอย่างลิลิตตะเลงพ่าย จึงสามารถเป็นสื่อกลางที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และพัฒนาทักษะทางสังคมผ่านการอภิปราย การตีความ และการแลกเปลี่ยน

ความคิดเห็นในชั้นเรียน อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองไทย ที่ตระหนักในคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563) ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม คิดวิเคราะห์ และเข้าถึงคุณค่าทางเนื้อหา และวรรณศิลป์ของลิลิตตะเลงพ่าย จึงเป็นภารกิจสำคัญของครูผู้สอนภาษาไทย เพื่อสร้างพื้นฐานความเข้าใจทั้งด้านภาษา และจิตใจที่มีคุณภาพในตัวนักเรียนได้เป็นอย่างดี

แม้เนื้อหาของวรรณคดีจะเปี่ยมด้วยคุณค่า แต่จากประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนในปีการศึกษาที่ผ่านมาของผู้วิจัย และการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มักมีความรู้สึกว้าวุ่นต่อลิลิตตะเลงพ่าย เป็นวรรณคดีที่เข้าใจยาก เนื่องจากใช้ภาษาสมัยโบราณ มีฉันทลักษณ์เฉพาะตัว การตีความเนื้อหา และคุณค่าทางวรรณศิลป์ต้องอาศัยทักษะการวิเคราะห์เชิงลึก ซึ่งนักเรียนหลายคนยังขาดทักษะดังกล่าวอยู่ อีกทั้งลักษณะการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันยังเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาแบบครูเป็นศูนย์กลาง ทำให้ผู้เรียนมีบทบาทเพียงผู้รับสาร ไม่เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง (เพ็ญศรี คำเกิงสุข, 2560; สุธีรา พุ่มกุมาร, 2558) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษายังพบว่า การเรียนวรรณคดีไทยในปัจจุบันยังประสบปัญหาหลายด้าน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเข้าใจและความสนใจของนักเรียน เทคนิคการสอนวรรณคดีก็มีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างมาก และหนึ่งในปัญหาหลักของการจัดการเรียนการสอนวรรณคดีในปัจจุบัน คือ วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการท่องจำเนื้อหาและความรู้เชิงประวัติศาสตร์หรือวรรณศิลป์โดยตรง มากกว่าการเรียนรู้เชิงวิเคราะห์ และเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนมองว่าวรรณคดีไทยเป็นเรื่องยาก และไกลตัว (เพ็ญศรี คำเกิงสุข, 2560) นักเรียนจึงขาดแรงจูงใจในการเรียน และไม่สามารถเข้าถึงคุณค่าที่แท้จริงของวรรณคดีไทยได้อย่างลึกซึ้ง

นอกจากนี้ ภาษาในวรรณคดีไทยโดยเฉพาะวรรณคดีโบราณมักใช้คำศัพท์เก่า ภาพพจน์ และโวหารทางวรรณศิลป์ที่ซับซ้อน ทำให้นักเรียนที่ไม่มีพื้นฐานทางภาษาหรือการอ่านวรรณกรรมมาก่อน เกิดความสับสน และไม่สามารถตีความหมายได้อย่างถูกต้อง (สุธีรา พุ่มกุมาร, 2558) การขาดทักษะในการวิเคราะห์วรรณคดีและการตีความเชิงลึกจึงเป็นอุปสรรคสำคัญ ในบางครั้งครูผู้สอนเองอาจขาดแนวทางหรือเครื่องมือที่เหมาะสมในการถ่ายทอดวรรณคดีให้สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 เช่น การจัดกิจกรรมกลุ่ม การใช้สื่อเทคโนโลยี หรือการเชื่อมโยงเนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์จริงในสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563) แสดงให้เห็นว่าปัญหาวรรณคดีกับความเข้าใจของนักเรียน ยังเป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เมื่อพิจารณาสภาพปัญหาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้วรรณคดีไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้

ในบริบทของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นักเรียนจำเป็นต้องมีทักษะการทำงานเป็นทีม การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการรับผิดชอบตนเองและส่วนรวม ซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมทักษะเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) และหนึ่งในรูปแบบที่ได้รับความนิยม และมีงานวิจัยรองรับอย่างแพร่หลายคือ รูปแบบ STAD (Student Teams Achievement Divisions) การจัดการเรียนรู้แบบ STAD เป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้แบบร่วมมือที่พัฒนาโดย Slavin (1995) ให้นักเรียนทำงานร่วมกันในกลุ่มที่มีความสามารถหลากหลาย เพื่อช่วยกันเรียนรู้และพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของแต่ละคนและกลุ่มโดยรวม กระบวนการใน STAD ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) การสอน (Whole-Class Teaching), (2) การทำงานกลุ่ม (Team Study), (3) การทดสอบรายบุคคล (Individual Quiz), (4) การให้ คะแนนความก้าวหน้า (Individual Improvement Score) และ (5) การยกย่องผลสำเร็จของกลุ่ม (Team Recognition) (Slavin, 1995)

การจัดการเรียนรู้แบบ STAD เน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียนทุกคน ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ การแบ่งปันความรู้ และการเรียนรู้แบบพึ่งพาอาศัยกันอย่างมีความหมาย (Johnson & Johnson, 1999) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม และสามารถลดความเหลื่อมล้ำด้านผลสัมฤทธิ์ในห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้งานวิจัยของ อังคณา เกิดทวี (2560) พบว่า การใช้รูปแบบ STAD ในการเรียนการสอนช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีเจตคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้มากกว่าการเรียนการสอนแบบปกติ ในขณะที่ นิรมล สายบัว (2561) ชี้ว่าผู้เรียนมีความรับผิดชอบและมีทักษะการสื่อสารระหว่างกลุ่มเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนเมื่อได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วย STAD

อนึ่ง การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีเป้าหมายสำคัญคือ การพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความรับผิดชอบในกระบวนการเรียนรู้ และสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ หนึ่งในรูปแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองเป้าหมายดังกล่าวได้อย่างดี คือ การจัดการเรียนรู้แบบกำกับตนเอง (Self-Regulated Learning: SRL) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ วางแผน ควบคุม ตรวจสอบ และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง (Zimmerman, 2002) และ Pintrich (2000) อธิบายว่า นักเรียนที่สามารถกำกับตนเองในการเรียนรู้ได้ จะมีแรงจูงใจภายในสูง มีความสามารถในการควบคุมความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมระหว่างการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น และความสามารถในการเรียนรู้ที่ยั่งยืน การฝึกฝนกระบวนการกำกับตนเองยังส่งเสริมให้ผู้เรียนมีวินัยในตนเอง เข้าใจจุดแข็ง – จุดอ่อนของตนเอง และสามารถกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเอง

นอกจากนี้งานวิจัยในประเทศไทย พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการกำกับตนเอง เช่น การให้นักเรียนตั้งเป้าหมาย วิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ และสะท้อนผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติเชิงบวกต่อวิชาที่เรียน (ธัญญลักษณ์ รัตนวงศ์, 2561) และยังช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นทักษะหลักที่จำเป็นในยุคเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ทักษะที่สำคัญในการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน คือ ทักษะการกำกับตนเอง (Self-Regulated Learning: SRL) ซึ่งหมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ควบคุม พิจารณา และประเมินกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Zimmerman, 2002) แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยของ Pintrich (2000) ที่ชี้ให้เห็นว่า นักเรียนที่มีการกำกับตนเองจะสามารถจัดการเวลามีแรงจูงใจภายใน และสามารถปรับกลยุทธ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและสถานการณ์ได้อย่างยืดหยุ่น

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า เหตุผลที่ควรใช้ทั้งการเรียนรู้แบบร่วมมือและการกำกับตนเองควบคู่กันนั้น เป็นเพราะสองแนวทางนี้ต่างมีจุดแข็งที่เกื้อหนุนกัน การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยสร้างแรงผลักดันทางสังคม (social pressure) และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนในสถานการณ์จริง ขณะที่การกำกับตนเองเป็นกลไกภายในที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย มีแผน และสามารถประเมินพัฒนาการของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง การใช้สองแนวทางนี้ร่วมกัน จึงไม่เพียงแต่ทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังช่วยปลูกฝังนิสัยการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงและการทำงานในอนาคต ช่วยเสริมสร้างนักเรียนให้มีทั้งทักษะทางวิชาการและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พร้อมต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

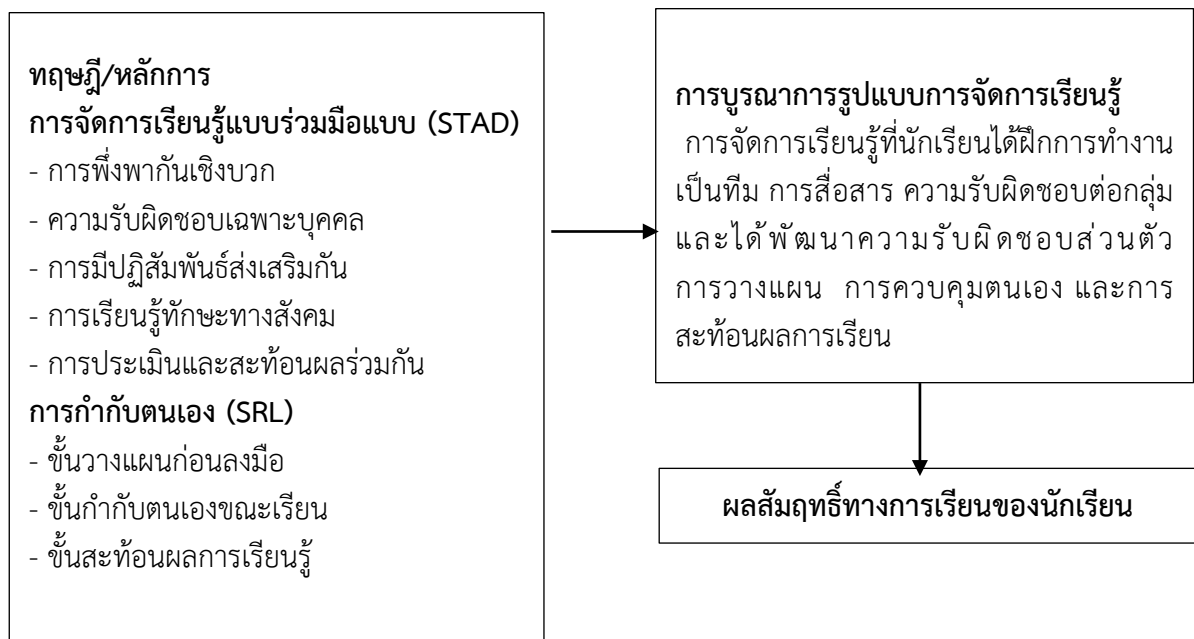
ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเอง เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย ให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยมีเป้าหมายเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเข้าถึงคุณค่าของ

วรรณคดีได้อย่างลึกซึ้ง อีกทั้งยังพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเป็นผู้เรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเองในการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเองในการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมาย ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 ท่าน

ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนห้วยทับทันวิทยาคม จังหวัดศรีสะเกษ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 7 ห้องเรียน จำนวน 197 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/2 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 37 คน โดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลากโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรต้น

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเองเพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

ตัวแปรตาม

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังการใช้รูปแบบ

3. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกลุ่มเดียว (One Group Pretest – Posttest Design)

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเอง เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 17 แผน

4.1.1 ศึกษาหลักสูตร จุดมุ่งหมาย ขอบเขตเนื้อหาและหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) โดยศึกษาหลักสูตรวิชาภาษาไทยพื้นฐาน (ท32102) จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และวิเคราะห์เนื้อหาวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย

4.1.2 ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ และการกำกับตนเอง จากแนวคิด ทฤษฎีของนักวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1.3 ยกร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) จุดมุ่งหมาย 3) เนื้อหา 4) กิจกรรมการเรียนรู้ และ 5) การวัดและประเมินผล

4.1.4 สร้างแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการสอนแบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเอง จำนวน 1 หน่วยการเรียนรู้ จำนวน 17 แผน แผนการจัดการเรียนรู้ละ 50 นาที โดยออกแบบในการทำกิจกรรมแต่ละแผน มีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน (Introduction to Lesson) 2) ขั้นนำเสนอความรู้ (New Knowledge Presentation) 3) ขั้นทำงานเป็นทีม (Knowledge Teamwork) 4) ขั้นทดสอบ (Testing Individual) และ 5) ขั้นให้รางวัล (Encouraging Team Reward)

4.1.5 นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน โดยเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาภาษาไทย วิธีการสอน และการวัดและประเมินผล เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ภาษาที่ใช้ วิธีสอนและด้านวัดผล เพื่อประเมินความเหมาะสม 8 ด้าน ได้แก่ 1) สาระสำคัญ 2) มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด 3) จุดประสงค์การเรียนรู้ 4) เนื้อหาสาระ 5) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 6) กิจกรรมการเรียนรู้ 7) สื่อการเรียนรู้ 8) การวัดและประเมินผล นำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาพัฒนาปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ โดยผู้เชี่ยวชาญได้ให้คำแนะนำในการปรับกิจกรรมการเรียนรู้บางส่วน และแบบบันทึกการกำกับตนเองของผู้เรียน

4.1.6 นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น พร้อมกับแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเอง เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 17 แผน ไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง และนำมาปรับแก้ไขตามปัญหาที่พบ ได้แก่ เนื้อหามากเกินไป นักเรียนทำกิจกรรมไม่ทันตามเวลา นักเรียนอ่านคำสั่งไม่เข้าใจ จึงปรับปรุงตัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับเวลา และเขียนคำสั่งโดยใช้ภาษาให้นักเรียนเข้าใจง่าย

4.1.7 จัดพิมพ์และนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง มีระยะเวลาในการทดลอง 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 วัน (สัปดาห์ที่ 8 ทดลอง 3 วัน) ในทุกวันอังคาร คาบเรียนที่ 2 เวลา 09.30 น. – 10.20 น.

(50 นาที) และวันศุกร์ คาบเรียนที่ 5 เวลา 13.00 – 13.50 น. (50 นาที) ระหว่างวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2567 - วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2567

4.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

4.2.1 ศึกษาหลักการออกแบบแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี จากแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ รวมถึงศึกษาการออกข้อสอบปรนัยตามลำดับชั้นการเรียนรู้ อาทิ บลูม (Bloom, 1956)

4.2.2 ออกแบบแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดี เรื่อง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ลิลิตตะเลงพ่าย เป็นข้อสอบปรนัย 5 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

4.2.3 เสนอแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่อผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (Index of Item – Objective Congruence: IOC)

4.2.4 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ตรวจสอบความถูกต้องด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และนำไปทดสอบ Try-Out กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/3 โรงเรียนห้วยทับทันวิทยาคม จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

4.2.5 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่สร้างขึ้นหาค่าความยากง่าย (p) พบว่า ค่าความยากง่าย อยู่ระหว่าง 0.53 – 0.87 และหาค่าอำนาจจำแนก (r) พบว่า ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.60 – 0.79 จากนั้นนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (KR-20) พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของข้อสอบทั้งฉบับเท่ากับ 0.79

4.2.6 จัดพิมพ์แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว ให้เป็นฉบับสมบูรณ์ โดยแยกเป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ซึ่งเป็นข้อสอบชุดเดียวกันแต่สลับข้อ เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) แบบกลุ่มเดียว วัดก่อนและหลังการทดลอง (One group Pretest – Posttest design) มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

5.1 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ไปใช้ทดสอบก่อนเรียนกับกลุ่มตัวอย่าง

5.2 นำแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเอง เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 17 แผน ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างตามระยะเวลาของการวิจัย

5.3 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ไปใช้ทดสอบหลังเรียนกับกลุ่มตัวอย่าง

5.4 ตรวจสอบบันทึกความรู้การกำกับตนเองของนักเรียน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากผลการประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบนำเสนอผลในรูปแบบของค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การพิจารณาความเหมาะสมของร่างรูปแบบ ใช้เปรียบเทียบกับมาตราที่กำหนดในแบบสอบถาม แล้วนำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาแปลงเป็นคะแนน ระดับความคิดเห็นดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด 2554: 99-100)

มากที่สุด	ได้คะแนน 5 คะแนน
มาก	ได้คะแนน 4 คะแนน
ปานกลาง	ได้คะแนน 3 คะแนน
น้อย	ได้คะแนน 2 คะแนน
น้อยที่สุด	ได้คะแนน 1 คะแนน

จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละข้อแล้วนำมาแปลความหมายตามเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยช่วงคะแนน 4.51 – 5.00	หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยช่วงคะแนน 3.51 – 4.50	หมายถึง เหมาะสมมาก
ค่าเฉลี่ยช่วงคะแนน 2.51 – 3.50	หมายถึง เหมาะสมปานกลาง
ค่าเฉลี่ยช่วงคะแนน 1.51 – 2.50	หมายถึง เหมาะสมน้อย
ค่าเฉลี่ยช่วงคะแนน 1.00 – 1.50	หมายถึง เหมาะสมน้อยที่สุด

6.2 เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ และ t-test

ในการวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปผล ผู้วิจัยใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่

1.1 ร้อยละ (Percentage) (บุญชม ศรีสะอาด 2554: 122)

1.2 ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ใช้สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (บุญชม ศรีสะอาด 2554: 124)

1.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้สำหรับวิเคราะห์การกระจายข้อมูล (บุญชม ศรีสะอาด 2554: 126)

2. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ของแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยหาค่าต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การคำนวณหาค่าระดับความยากของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเทียบกับเกณฑ์ของค่าระดับความยากที่กำหนดไว้คือระหว่าง .20 ถึง .80 ซึ่งถือว่าเป็นข้อสอบที่มีระดับความยากเหมาะสม (บุญชม ศรีสะอาด 2560: 96-99)

2.2 การคำนวณหาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเทียบกับเกณฑ์ของค่าระดับอำนาจจำแนกที่กำหนดไว้คือไม่ต่ำกว่า .20 ซึ่งถือว่าเป็นข้อสอบที่มีระดับอำนาจจำแนกเหมาะสม

2.3 การคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นการนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่คัดเลือกแล้วหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ จากการนำแบบทดสอบ

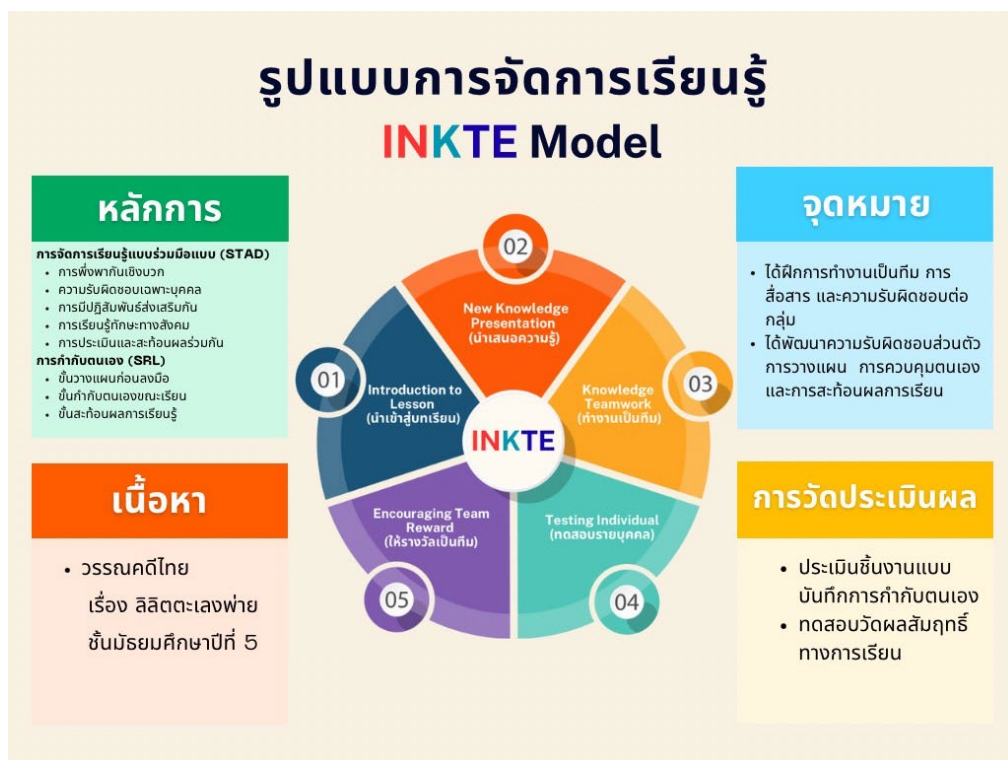
วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่คัดเลือกแล้วหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (มนต์ชัย เทียนทอง 2555: 204)

3. สถิติทดสอบสมมติฐาน

สถิติทดสอบค่าที (t-test) กรณีกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียวทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การทดสอบที่แบบกลุ่มไม่อิสระ (Dependent Sample t-test)

สรุปผลการวิจัย

1. ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเองในการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) จุดมุ่งหมาย 3) เนื้อหา 4) กิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นนำเสนอความรู้ ขั้นทำงานเป็นทีม ขั้นทดสอบรายบุคคล และขั้นให้รางวัลทีม และ 5) การวัดและประเมินผล การวิเคราะห์ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญ อยู่ในระดับ มากที่สุด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเองในการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน

รายการประเมินความเหมาะสม	\bar{X}	S.D.	ระดับคุณภาพ
ด้านหลักการ	4.80	0.45	มากที่สุด
ด้านจุดมุ่งหมาย	4.80	0.45	มากที่สุด
ด้านเนื้อหา	4.60	0.55	มากที่สุด
ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	4.46	0.54	มากที่สุด
1. เรื่องราวความเป็นมาความรู้แท้	4.40	0.55	มากที่สุด
2. ร่ายสุภาพซาบซึ้งตรึงภาษา	4.60	0.55	มากที่สุด
3. โคลงสองวรรคแฉ่งงามตามวิชา	4.40	0.55	มากที่สุด
4. โคลงสามพาสัมผัสพจนานรมย์	4.20	0.45	มากที่สุด
5. โคลงสี่พร้อมมรรถรสบทกวี	4.60	0.55	มากที่สุด
6. กล่าวเหตุการณ์หงสาวดีศึกขึ้นขม	4.40	0.55	มากที่สุด
7. พระโอวาทเปี่ยมปัญญาพระดำรง	4.40	0.55	มากที่สุด
8. พระอุปราชารำพึงหลงถึงนาง	4.40	0.55	มากที่สุด
9. ลางประหลาดบอกเหตุร้ายให้ใจหม่น	4.40	0.55	มากที่สุด
10. รำพึงลั่นถึงบิดาน้ำตาร้าง	4.40	0.55	มากที่สุด
11. สุนัขหลงวงซี้สวรค์ปล้นแนวทาง	4.60	0.55	มากที่สุด
12. ช่างทรงอย่างสู้ศึกอีกเข็มชัย	4.40	0.55	มากที่สุด
13. ยุทธหัตถ์ศึกดีลือตีปิดศึกหลวง	4.40	0.55	มากที่สุด
14. นเรศวรทรงแสดงเกียรติค่าไท้	4.40	0.55	มากที่สุด
15. วรรณศิลป์สืบสร้างอย่างวิจิตร	4.60	0.55	มากที่สุด
16. ภาษาไทยล้าลึกนึกพิจารณา	4.60	0.55	มากที่สุด
17. สังคมสานสาระค่าคุณความดี	4.60	0.55	มากที่สุด
ด้านการวัดและประเมินผล	4.80	0.45	มากที่สุด
\bar{X}	4.51	0.53	มากที่สุด

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น พบว่า คะแนนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 7.89 คิดเป็นร้อยละ 39.43 คะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 16.35 คิดเป็นร้อยละ 81.77 แสดงว่านักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 แสดงดังตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 แสดงผลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเอง

กลุ่มที่	ก่อนเรียน		หลังเรียน	
	คะแนน (20)	ร้อยละ	คะแนน (20)	ร้อยละ
1 (6 คน)	8.33	41.65	16.17	80.85
2 (6 คน)	7.67	38.35	16.67	83.35
3 (6 คน)	7.50	37.50	16.50	82.50
4 (6 คน)	7.83	39.15	16.33	81.65
5 (6 คน)	7.83	39.15	16.33	81.65
6 (7 คน)	8.14	40.70	16.14	80.70
\bar{X}	7.89	39.43	16.35	81.77
S.D.	0.92	1.54	1.21	1.03

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเอง

แบบทดสอบ	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	\bar{X}	S.D.	t-test
ก่อนเรียน	37	20	7.89	0.92	37.67
หลังเรียน	37	20	16.35	1.21	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเอง เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วม (STAD) ร่วมกับการกำกับตนเอง (SRL) ผู้วิจัยเห็นว่า กลไกในการทำงานของการบูรณาการทั้งสองรูปแบบ ส่งผลสนับสนุนซึ่งกัน เนื่องจากเป็นการเรียนรู้เชิงสังคมและการควบคุมตนเอง โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นการสร้างบรรยากาศความร่วมมือและแรงจูงใจจากเพื่อน ในขณะที่การกำกับตนเอง สามารถสร้างแรงจูงใจภายใน ทำให้นักเรียนไม่เพียงแต่อยากช่วยทีม แต่ยังอยากพัฒนาตนเอง เป็นการสนับสนุนทักษะกำกับตนเองในกลุ่ม ได้ฝึกทักษะการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเมื่อผู้เรียนต้องอธิบายแนวคิดให้เพื่อน การตั้งคำถามและตรวจสอบความเข้าใจช่วยกระตุ้นการวางแผนและการตรวจสอบตนเอง และเป็นการสะท้อนผลจากทั้งทีมและตนเอง เพราะมีระบบประเมินทีมและให้รางวัล ในขณะที่การกำกับตนเองมีการสะท้อนผลส่วนบุคคล ทั้งสองอย่างนี้ช่วยให้ผู้เรียนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังเป็นการเสริมแรงจูงใจสองทาง คือ แรงจูงใจจากเพื่อน (extrinsic) กับ แรงจูงใจภายใน (intrinsic) ทำให้นักเรียนเกิดความพยายามมากขึ้น จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น

การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (STAD) ร่วมกับการกำกับตนเอง (SRL) จึงมีโอกาสนำผลให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ที่สูงกว่าการเลือกใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพียงแนวทางใดแนวทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยในบริบทไทย ถึงแม้งานวิจัยจะยังไม่เน้นการบูรณาการ STAD กับ SRL โดยตรง แต่มีหลายงานที่ยืนยันว่าการใช้ STAD สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์และทักษะที่สอดคล้องกับ SRL เช่น งานของ พัชรีย์ พูลศรี (2563) ที่พบว่า STAD ร่วมกับการทำแผนผังความคิดช่วยพัฒนาทักษะสังคมและการเรียนรู้ของนิสิตครู และงานของ สุวรรณา สุขสมบุรณ์ (2566) ที่ใช้ STAD เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่าผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งยืนยันว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือสามารถสร้างบรรยากาศและแรงจูงใจที่เอื้อต่อการพัฒนาตนเองของผู้เรียนได้

2. ผลการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้จากการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 17 แผน พบว่าแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.51 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.53 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด ตามหลักเกณฑ์ของ บุญชม ศรีสะอาด (2554) แสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวมีความเหมาะสมทั้งในด้านเนื้อหา มาตรฐานการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อ ตลอดจนการวัดและประเมินผลที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้ ได้บูรณาการแนวคิดของ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning: STAD) และการจัดการเรียนรู้แบบกำกับตนเอง (Self-Regulated Learning: SRL) ซึ่งสามารถตอบสนองต่อทักษะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน การสื่อสาร และความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563) ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาพัฒนาปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ และมีการนำไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแล้วนำมาพัฒนาปรับปรุงอีกครั้งก่อนนำไปใช้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริลักษณ์ ใจภักดี (2561) ที่ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบ STAD ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความพึงพอใจของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ร่วมกัน

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนก่อนเรียนคิดเป็นร้อยละ 39.43 อยู่ในระดับ ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ และคะแนนหลังเรียน คิดเป็นร้อยละ 81.77 อยู่ในระดับ ดีเยี่ยม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึง การเรียนรู้ที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้นของนักเรียน ได้แก่ นักเรียนมีความเข้าใจเชิงลึกของเนื้อหาเพิ่มขึ้น สามารถเชื่อมโยงความรู้และอธิบายด้วยตนเองได้มากขึ้น นักเรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาจากการทำกิจกรรม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีความกระตือรือร้นและแรงจูงใจในการเรียนสูงขึ้น เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วม เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและสะท้อนตนเอง นักเรียนสามารถประเมินความเข้าใจของตนเอง และได้รับข้อเสนอแนะที่ช่วยให้ปรับปรุงการเรียนรู้ได้ทันที จากเหตุผลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้เป็นอย่างดี ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ เนื่องจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเองที่ส่งผลให้นักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ด้วยการกำกับตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญญลักษณ์ รัตนวงศ์ (2561) ที่ได้ศึกษาโดยนำแนวคิด SRL มาใช้ในการเรียนวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีความสามารถในการประเมินตนเองและวางแผนได้ดีขึ้น นอกจากนี้ ผลการวิจัยดังกล่าว ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Slavin (1995) ที่ชี้ว่าการเรียนรู้แบบ STAD ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการพัฒนาทางวิชาการของนักเรียน และงานวิจัย

ของ Zimmerman (2002) ที่พบว่านักเรียนที่มีการกำกับตนเองจะสามารถตั้งเป้าหมาย ควบคุมอารมณ์ และวางแผนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเอง เป็นแนวทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพัฒนาทักษะที่จำเป็นของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน (Pintrich, 2000; ัญญลักษณ์ รัตนวงศ์, 2561)

บรรณานุกรม

- กาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2557). **วรรณคดีลิลิตตะเลงพ่าย: การวิเคราะห์เชิงวรรณศิลป์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ัญญลักษณ์ รัตนวงศ์. (2561). การส่งเสริมการกำกับตนเองในการเรียนรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. **วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม**, 8(2), 11–24.
- นิรมล สายบัว. (2561). ผลของการใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ที่มีต่อทักษะการทำงานกลุ่มและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. **วารสารครุศาสตร์**, 46(3), 45–60.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 5)**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). **การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 10)**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พัชรีย์ พูลศรี. (2563). การใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับการใช้แผนผังความคิดเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนิสิตครู. **วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 8(2), 144-158.
- เพ็ญศรี ดำเกิงสุข. (2560). การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยเพื่อเสริมสร้างทักษะในศตวรรษที่ 21. **วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์**, 32(1), 55–70.
- มนต์ชัย เทียนทอง. (2555). **ระเบียบวิธีวิจัยทางคอมพิวเตอร์ศึกษา (น. 204)**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น จำกัด.
- ศิริลักษณ์ ใจภักดี. (2561). ผลของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักเรียน. **วารสารวิชาการครุศาสตร์**, 20(1), 45-58.
- สุธีรา พุ่มกumar. (2558). การสอนวรรณคดีไทยในศตวรรษที่ 21. **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย**, 10(2), 25–38.
- สุวรรณ สุขสมบุรณ์. (2566). การใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. **วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่**, 24(1), 115-130.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). **ทักษะในศตวรรษที่ 21 กับการจัดการเรียนรู้เพื่ออนาคต**. กรุงเทพฯ: สกศ.
- อังคณา เกิดทวี. (2560). ผลของการใช้วิธีสอนแบบร่วมมือเทคนิค STAD ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติของนักเรียน. **วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษา**, 9(2), 12–23.
- Bloom, B. S. (1956). Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. **Handbook I: Cognitive domain**. Longmans, Green.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1999). **Learning together and alone: Cooperative, competitive, and individualistic learning (5th ed.)**. Allyn & Bacon.

- Pintrich, P. R. (2000). The role of goal orientation in self-regulated learning. In M. Boekaerts, P. R. Pintrich, & M. Zeidner (Eds.), **Handbook of self-regulation** (pp. 451–502). Academic Press.
- Slavin, R. E. (1995). **Cooperative learning: Theory, research, and practice (2nd ed.)**. Allyn & Bacon.
- Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. **Theory into Practice**, 41(2), 64–70.

การพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
โดยใช้แบบฝึกโคลงนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี
ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร
Development of spelling skills of Mathayom 3 students
using moral story cloze exercises from the value of Phra Aphai Mani episode
Phra Aphai Mani flees from Nang Phisuea Samut

วิธิยา ตังตกาญจนา

โรงเรียนรัฐสภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตราง กระบี่, ประเทศไทย
Ratsada School, The Secondary Educational Service Area Office Trang Krabi, Thailand

*Corresponding author: Witiya2@ratsada.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) พัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้แบบฝึกโคลงนิทานคุณธรรมจากคุณค่าของพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร และ (2) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการใช้แบบฝึกดังกล่าว การวิจัยนี้ใช้แบบแผนการวิจัยเชิงทดลองแบบกลุ่มเดียว (One-Group Experimental Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/4 โรงเรียนรัฐสภา จังหวัดตราง จำนวน 30 คน ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ 10 แผน แบบทดสอบการเขียนสะกดคำ 30 ข้อ แบบฝึกโคลงนิทานคุณธรรม 8 เรื่อง และแบบสอบถามความพึงพอใจ 10 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนหลังการใช้แบบฝึกโคลง (คะแนนเฉลี่ย 24.23) สูงกว่าก่อนการใช้ (คะแนนเฉลี่ย 12.00) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 29.524$) และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการใช้แบบฝึกในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.73) ข้อจำกัดของการวิจัยคือ เป็นการศึกษาแบบกลุ่มเดียว ขนาดเล็ก ไม่มีกลุ่มควบคุม และระยะเวลาการทดลองสั้น ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการใช้แบบฝึกโคลงที่มีเนื้อหาจากวรรณกรรมไทยสามารถเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียน

คำสำคัญ: ทักษะการเขียนสะกดคำ, แบบฝึกโคลง, นักเรียนมัธยมศึกษา,
พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร

Abstract

This research aimed to (1) develop the spelling skills of Mathayom 3 students by using a moral story exercise based on the value of Phra Aphai Mani, the episode of Phra Aphai Mani fleeing from Nang Phisuea Samut, and (2) study the students' satisfaction with using the exercises. This research used a One-Group Experimental Research design combined with Action Research. The sample consisted of 30 Mathayom 3/4 students at Ratsada School, Trang Province. The instruments used were purposive selection, consisting of 10 learning plans, a 30-question spelling test, 8 moral fables, and a 10-question satisfaction questionnaire. The statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation and t-test. The research results found that the spelling skills of the students after using the Cloze exercises (average score 24.23) were significantly higher than before using them (average score 12.00) at a statistical significance level of .05 ($t = 29.524$). And students had high levels of satisfaction with the use of the exercises ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.73). The limitations of this research are that it was a small single-group study, no control group, and the experimental period was short. The study results showed that the use of cloze exercises based on Thai literature content can be an effective tool for developing students' spelling skills.

Keywords: spelling skills, cloze exercises, high school students, Phra Aphai Mani, Phra Aphai Mani flees from Nang Phisuea Samut

บทนำ

การเขียนสะกดคำเป็นทักษะสำคัญในวิชาภาษาไทย ที่มีผลต่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพของผู้เรียน โดยเฉพาะในรูปแบบของการเขียนตอบแบบอัตนัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลระดับชาติเป็นส่วนสำคัญในการสะท้อนคุณภาพการศึกษาของประเทศ ดังจะเห็นได้จากการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินำขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของนักเรียนโรงเรียนรัชฎา จังหวัดตรัง ในปีการศึกษา 2565-2567 พบว่าคะแนนข้อสอบอัตนัย ยังมีผลการประเมินอยู่ในระดับพอใช้เท่านั้น ซึ่งส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากความสามารถในการเขียนสะกดคำไม่ถูกต้อง ส่งผลให้การสื่อความหมายไม่สมบูรณ์และลดความน่าเชื่อถือของเนื้อหาที่เขียน

ปีการศึกษา	คะแนนเต็ม	ร้อยละ	โรงเรียน	ร้อยละ	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
						90-100 ดีมาก
						70-89 ดี
2565	30	100	17.19	57.3	พอใช้	50-69 พอใช้
2566	30	100	14.47	48.6	พอใช้	0-49 ปรับปรุง
2567	30	100	15.76	53.06	พอใช้	

ที่มา : โรงเรียนรัชฎา จังหวัดตรัง. งานวัดผล, 2567

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นว่าปัญหาการเขียนสะกดคำของนักเรียนอาจมีรากฐานจากหลายปัจจัย เช่น ความคุ้นชินกับการใช้เทคโนโลยีในการพิมพ์ข้อความ ซึ่งมักมีระบบตรวจคำผิดอัตโนมัติ ทำให้นักเรียนขาดการฝึกฝนการเขียนด้วยลายมืออย่างมีสติรู้ อีกทั้งแนวทางการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนบางส่วนยังคงเน้นการท่องจำและการอธิบายเชิงทฤษฎีมากกว่าการฝึกปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว หนึ่งในแนวทางที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเทคนิคที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการใช้ภาษา คือ แบบฝึกโคลซ (Cloze Procedure) ซึ่งเป็นแบบฝึกเติมคำในช่องว่างที่ถูกเว้นไว้ในข้อความ โดยผู้เรียนต้องอาศัยความรู้ทางไวยากรณ์ ความหมายของคำ และบริบทโดยรวมในการเลือกคำที่เหมาะสม การฝึกด้วยแบบฝึกโคลซช่วยพัฒนาทักษะด้านการอ่านจับใจความ การใช้คำอย่างถูกต้อง และการเชื่อมโยงความหมายในระดับประโยคและเนื้อเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการฝึกสะกดคำ จะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสเห็นคำในบริบทจริง ฝึกสังเกต และจดจำการสะกดคำได้ดียิ่งขึ้น (Taylor, 1953; จันทนา แสงนิล, 2562)

นอกจากนี้ การใช้แบบฝึกโคลซยังสอดคล้องกับทฤษฎีรากฐานทางการเรียนรู้หลายประการ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ (Constructivist Learning Theory) ทฤษฎีนี้เน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยผู้เรียนจะสร้างความรู้และความเข้าใจผ่านประสบการณ์ตรงและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ (Piaget, 1950; Vygotsky, 1978) การฝึกแบบโคลซกระตุ้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์ข้อมูลในบริบทจริง ใช้ความรู้เดิมเพื่อเติมคำในช่องว่าง ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและลึกซึ้งยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (learning by doing) ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการสะกดคำและการใช้ภาษาตามหลักไวยากรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีการเรียนรู้ผ่านวรรณกรรม (Literature-based Learning) ทฤษฎีนี้สนับสนุนการเรียนรู้ภาษาและทักษะทางภาษาผ่านการอ่านและวิเคราะห์วรรณกรรมหรือข้อความที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ โดยการเรียนรู้ผ่านวรรณกรรมช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบริบทของภาษา การใช้คำและรูปแบบประโยคในสถานการณ์จริง ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการฝึกแบบโคลซที่ผู้เรียนได้สัมผัสกับข้อความที่มีความหมายครบถ้วนและสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาสาระ (Wolf & Heath, 1992) ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทักษะการสะกดคำอย่างเป็นธรรมชาติและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในการออกแบบแบบฝึกโคลซเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำอย่างมีประสิทธิภาพนั้น เนื้อหาของแบบฝึกถือเป็นหัวใจสำคัญ งานวิจัยนี้จึงเลือกใช้วรรณคดีจากรายวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร มาเป็นแหล่งสร้างสรรคินิทานที่นำมาใช้ประกอบในแบบฝึก เนื่องจากพระอภัยมณีเป็นวรรณกรรมไทยที่มีคุณค่าทางด้านวรรณศิลป์และคุณธรรม อีกทั้งยังเป็นเนื้อหาที่คุ้นเคยกับนักเรียน ทำให้สามารถนำเอาคุณค่าด้านคุณธรรมที่นักเรียนพึงใจได้จากการเรียนมาแตงเป็นนิทานคุณธรรม โดยคัดเลือกคำศัพท์ที่มักเขียนผิดจากการสืบค้นมาผนวกเป็นช่องโคลซที่ต้องเติมในเนื้อเรื่องนิทาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียนเพื่อฝึกทักษะการเขียนสะกดคำผ่านแบบฝึกโคลซนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร การออกแบบเช่นนี้ไม่เพียงช่วยให้นักเรียนฝึกสะกดคำในบริบทที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ผ่านเรื่องเล่าและบทบาทของตัวละครในนิทาน

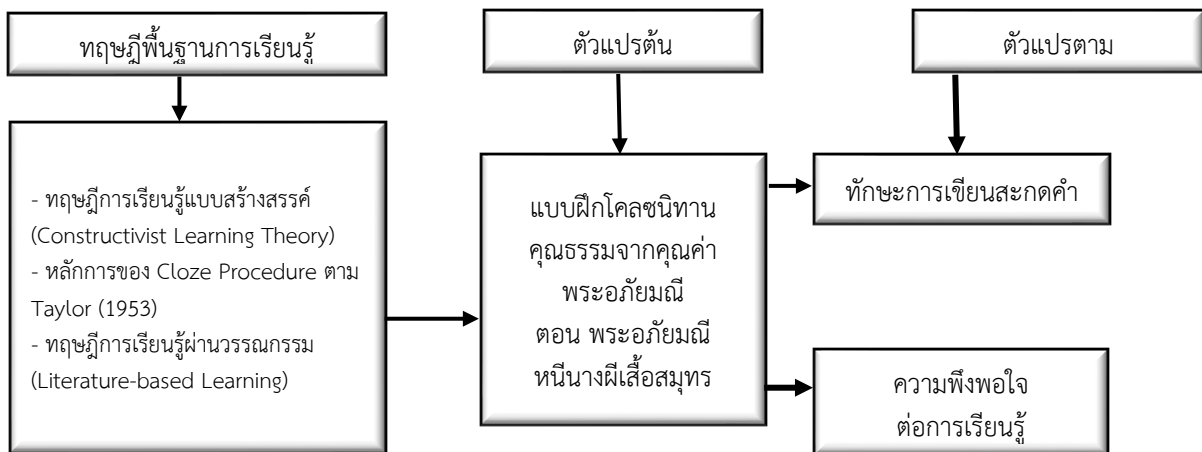
ทั้งนี้งานวิจัยหลายฉบับได้ชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพของแบบฝึกโคลซในการพัฒนาทักษะภาษาไทย เช่น งานของ จันทนา แสงนิล (2562) ที่พบว่า แบบฝึกโคลซสามารถพัฒนาการสะกดคำและการอ่านจับใจความได้อย่างมีนัยสำคัญ และยังมีงานของ นฤมล ธรรมเจริญ (2561) ที่สนับสนุนการใช้วรรณกรรมไทยเป็นสื่อกลางในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ภาษา เนื่องจากช่วยกระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้อย่างดี

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำที่นำแบบฝึกโคลซจากการใช้นิทานที่แต่งจากคุณค่าที่ได้รับจากการเรียนวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีมาสร้างแบบฝึกโคลซให้เป็นเครื่องมือในการฝึกการเขียนสะกดคำที่มักเขียนผิดของนักเรียน เพื่อส่งเสริมทักษะการเขียนสะกดคำ อันจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ และเตรียมความพร้อมสำหรับการสอบเขียนที่เน้นความสามารถในการสื่อสารอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังการใช้แบบฝึกโคลซนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการใช้แบบฝึกโคลซนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แบบแผนการวิจัยเชิงทดลองแบบกลุ่มเดียว (One-Group Experimental Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนเป็นผู้ดำเนินการวิจัยตามแบบแผนการวิจัย 4 ขั้นตอน (PAOR) ของ Kemmis & McTaggart เพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนรัชฎา อำเภอรัชฎา จังหวัดตรัง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/4 จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรต้น คือ แบบฝึกโคลซนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร

ตัวแปรตาม คือ ทักษะการเขียนสะกดคำ

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 20 ชั่วโมง แบ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ 10 ชั่วโมง การทำแบบฝึกโคลซ 8 ชั่วโมง และการทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน 2 ชั่วโมง

4. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ประกอบด้วย

4.1 แบบฝึกโคลซนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน “พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร” จำนวน 8 ชุด ชุดละ 10 ข้อ รวมทั้งสิ้น 80 ข้อ โดยออกแบบตามหลักการของแบบฝึกโคลซ (Cloze Procedure) และแนวคิดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ (Constructivist Learning Theory)

แบบฝึกดังกล่าวได้รับการตรวจสอบคุณภาพเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ (Item Objective Congruence: IOC) ผลการประเมินพบว่าข้อคำถามในแบบฝึกทั้ง 8 ชุดมีค่า IOC อยู่ในช่วงระหว่าง 0.67 – 1.00 ซึ่งอยู่ในระดับสูงและผ่านเกณฑ์ที่กำหนด (IOC \geq 0.50) จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแบบฝึกให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เมื่อได้แบบฝึกที่ผ่านการตรวจสอบ ผู้วิจัยจึงดำเนินการทดลองใช้แบบฝึกกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 30 คน ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มตัวอย่างหลัก เพื่อประเมินประสิทธิภาพและคุณภาพของแบบฝึก โดยให้นักเรียนทำแบบฝึกทั้ง 8 ชุด พบว่าคะแนนเฉลี่ยของแต่ละชุดอยู่ระหว่าง 7.5 – 8.1 จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ในช่วง 1.0 – 1.4 สะท้อนให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอยู่ในระดับ ดี และคะแนนมีการกระจายตัวอย่างเหมาะสม

การตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบฝึก ผู้วิจัยได้นำข้อมูลคะแนนจากการทดลองใช้มาวิเคราะห์โดยใช้สูตรของ Cronbach's Alpha เพื่อหาค่าความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) ผลการวิเคราะห์พบว่าค่าความเชื่อมั่นของแบบฝึกทั้ง 8 ชุดอยู่ที่ 0.87 ซึ่งอยู่ในระดับสูง แสดงว่าแบบฝึกมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้อย่างเหมาะสม

4.2 แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 10 แผน ใช้ระยะเวลาในการจัดการเรียนการสอนจำนวน 10 ชั่วโมง ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 10 แผน ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่ อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์สอนในโรงเรียนระดับชำนาญการพิเศษ โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสมในรูปแบบ 5 ระดับคะแนน ซึ่งผลการประเมินคุณภาพเครื่องมือได้ค่าเฉลี่ยความเหมาะสมเท่ากับ 4.67 (SD = 0.28) อยู่ในระดับ “เหมาะสมมาก” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 10 แผนมีคุณภาพดีและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 10 แผน ไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มตัวอย่างหลัก ผลการทดลองใช้ประเมินจากความเข้าใจเนื้อหาโดยการวัดผลก่อนเรียนและหลังเรียน ซึ่งผลการทดลองใช้พบว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอยู่ที่ 12.50 (SD = 3.20) คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 18.75 (SD = 2.80) การทดสอบความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วย t-test dependent พบว่าค่าระดับนัยสำคัญ (p-value) $<$ 0.01 แสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.3 แบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน เรื่อง การเขียนสะกดคำ ออกแบบโดยผู้วิจัย จำนวน 30 ข้อ 30 คะแนน มีดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.60-1.00 วิเคราะห์คุณภาพข้อสอบรายข้อ มีค่าความยากง่ายระหว่าง 0.45-0.57 มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.47-0.54 มีค่าความเชื่อมั่น 0.92 โดยใช้แบบทดสอบชุดเดียวกันจำนวน 30 ข้อ มีเนื้อหาที่เหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียน และนำไปหาคุณภาพของแบบทดสอบ

ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการสอน และด้านการวัดและประเมินผล พบว่าค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบอยู่ระหว่าง 0.60 ถึง 1.00 ค่าความยากง่ายของข้อสอบ (Difficulty Index) วิเคราะห์จากคะแนนของกลุ่มตัวอย่างพบว่ามีค่าระหว่าง 0.45 ถึง 0.57 ซึ่งแสดงว่าแบบทดสอบมีระดับ ความยากที่เหมาะสม ไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป และสามารถวัดความรู้ของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

การวัดความเชื่อมั่นของแบบทดสอบนี้ ใช้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ซึ่งได้ค่าเท่ากับ 0.92 แสดงให้เห็นว่าแบบทดสอบมีความสม่ำเสมอและน่าเชื่อถือสูง

ผลคะแนนจากแบบทดสอบก่อนและหลังเรียนของผู้เรียนถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติ t-test for dependent samples เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียน ผลการวิเคราะห์พบว่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.4 แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังการใช้แบบฝึกโคลงนิทานคุณธรรม จากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้านทักษะกระบวนการ และด้านเจตคติ ผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประกอบด้วยอาจารย์ด้านการสอน และด้านการวัดและประเมินผล พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.60-1.00 และจากการทดลองใช้กับนักเรียน 30 คน ได้ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ 0.20-0.67 และค่าความเชื่อมั่น 0.80 ซึ่งถือว่ามีคุณภาพในระดับดีและเหมาะสมสำหรับการใช้ในการวิจัย

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษารูปแบบนี้ ใช้วงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) รูปแบบ PAOR (Planning, Acting, Observing, Reflecting) เป็นกรอบการดำเนินงาน โดยมีขั้นตอนหลัก ดังนี้

5.1 การทดสอบก่อนเรียน (Pre-test)

ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เรื่องการเขียนสะกดคำ จำนวน 30 ข้อ คะแนนเต็ม 30 คะแนน เพื่อประเมินความรู้พื้นฐานและวัดระดับความสามารถก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

5.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการทดลอง

ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 10 แผนการเรียนรู้ โดยแต่ละแผนดำเนินการตามกระบวนการ PAOR คือ

5.2.1 การวางแผน (Planning): ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร การเขียนสะกดคำ การเขียนนิทาน

5.2.2 การปฏิบัติ (Acting): นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมและทำแบบฝึกโคลงตามที่กำหนด

5.2.3 การสังเกต (Observing): ครูผู้สอนสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้และบันทึกข้อมูลการมีส่วนร่วมของนักเรียนในแต่ละกิจกรรม

5.2.4 การสะท้อนผล (Reflecting): ประเมินผลการจัดกิจกรรมพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะและปรับปรุงการเรียนรู้ในครั้งต่อไป

5.3 การทดสอบหลังเรียน (Post-test)

หลังจากสิ้นสุดการจัดกิจกรรมทั้งหมด ผู้เรียนทำแบบทดสอบหลังเรียนในหัวข้อเดียวกันกับก่อนเรียน จำนวน 30 ข้อ เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลอง

5.4 การสำรวจความพึงพอใจ (Satisfaction Survey)

จัดทำแบบสอบถามเพื่อสำรวจความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้

ข้อมูลที่ได้จากแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน รวมทั้งการสังเกตพฤติกรรมและแบบสอบถามความพึงพอใจ จะถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อประเมินประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และค่าร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายแนวโน้มของคะแนนการเขียนสะกดคำของนักเรียนทั้งก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การทดสอบค่าที่แบบกลุ่มตัวอย่างที่มีความสัมพันธ์กัน (Paired Sample t-test) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ $\alpha = 0.05$ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน ถูกวัดผลสองครั้ง (ก่อนเรียนและหลังเรียน) จึงต้องการทราบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน เพื่อสรุปประเด็นสำคัญที่สะท้อนความพึงพอใจและพัฒนาการด้านพฤติกรรมการเขียนสะกดคำของนักเรียน

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/4 โดยใช้แบบฝึกโคลงนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร

ผู้ศึกษาทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ในการเขียนสะกดคำก่อนและหลังการใช้เปรียบเทียบทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/4 โดยใช้แบบฝึกโคลงนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นแบบทดสอบชุดเดียวกัน จำนวน 30 ข้อ คะแนนเต็ม 30 คะแนน และนำคะแนนที่ได้จากการทดสอบทั้งสองครั้งมาเปรียบเทียบทักษะในการเขียนสะกดคำของกลุ่มเป้าหมาย ผลการวิเคราะห์ดังแสดง

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/4 โดยใช้แบบฝึกโคลงนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร

ทักษะการเขียนสะกดคำ	N	คะแนนเต็ม	Mean	S.D.	t
ก่อนใช้แบบฝึกโคลง เรื่องคุณค่าพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร ชุดนิทานคุณธรรม	30	30	12.00	1.93	29.524 *
หลังใช้แบบฝึกโคลง เรื่องคุณค่าพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร ชุดนิทานคุณธรรม	30	30	24.23	1.55	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 1 พบว่า ทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/4 มีคะแนนเฉลี่ยก่อนการใช้แบบฝึกโคลซเท่ากับ 12.00 คะแนน มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.93 และหลังการใช้แบบฝึกโคลซเท่ากับ 24.23 คะแนน มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.55 เมื่อทดสอบความแตกต่างด้วยสถิติ พบว่า มีค่า $t = 29.524$ ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า ทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนหลังการใช้แบบฝึกโคลซสูงกว่าก่อนการใช้อย่างมีนัยสำคัญ โดยมีคะแนนเพิ่มขึ้น 12.23 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 101.9 ของคะแนนเดิม

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ และแสดงให้เห็นว่าการใช้แบบฝึกโคลซนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนอย่างชัดเจน

ตอนที่ 2 ผลการสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการใช้แบบฝึกโคลซนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร

ผู้ศึกษาสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการใช้แบบฝึกโคลซนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร จำนวน 30 คน รายละเอียดดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และการแปลค่าผลการสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการใช้ แบบฝึกโคลซนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร

ข้อที่	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	ร้อยละ	S.D.	แปลค่า
ด้านความรู้					
1.	ความรู้หลังการใช้แบบฝึกโคลซนิทานคุณธรรม จากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร พัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำ	4.57	91.33	0.50	มากที่สุด
2.	ความรู้ในการพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำ	4.43	88.67	0.80	มาก
ค่าเฉลี่ยรวมด้านเนื้อหา		4.5	90	0.65	มาก
ด้านทักษะกระบวนการ					
3.	การใช้ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา	4.40	88.00	0.95	มาก
4.	การใช้ทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ	4.60	92.00	0.55	มากที่สุด
5.	การใช้ทักษะความร่วมมือ / การทำงานเป็นทีม	4.40	88.00	0.95	มาก
ค่าเฉลี่ยรวมด้านทักษะกระบวนการ		4.46	89.33	0.81	มาก
ด้านเจตคติ					
6.	การถ่ายทอดความรู้ของครูผู้สอน	4.30	86.00	0.53	มาก
7.	การเปิดโอกาสให้ซักถาม	4.40	88.00	0.95	มาก

8.	การตอบข้อซักถาม	4.60	92.00	0.55	มากที่สุด
9.	ความเหมาะสมของแบบฝึกโคลซ เรื่องคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร ชุดนิทานคุณธรรม	4.40	88.00	0.95	มาก
10.	การนำไปใช้ประโยชน์ใน ชีวิตประจำวัน	4.43	88.67	0.80	มาก
	ค่าเฉลี่ยรวมด้านเจตคติ	4.42	88.53	0.75	มาก
	ค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน	4.46	89.28	0.73	มาก

จากข้อมูลใน ตารางที่ 2 ซึ่งแสดงผลจากการสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนจำนวน 30 คน ที่มีต่อการใช้แบบฝึกโคลซนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร พบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยรวม 4.46 หรือร้อยละ 89.28) โดยด้านความรู้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (4.50) รองลงมาคือด้านทักษะกระบวนการ (4.46) และด้านเจตคติ (4.42) รายการที่ได้รับความพึงพอใจสูงสุด คือ การใช้แบบฝึกในการพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำ และการใช้ทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งทั้งสองรายการได้ค่าเฉลี่ย 4.60 (ร้อยละ 92.00) จัดอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าแบบฝึกโคลซนิทานคุณธรรมจากคุณค่าวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีมีความเหมาะสม และสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า การใช้แบบฝึกโคลซนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร ส่งผลให้ทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/4 พัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อแบบฝึกในระดับ มาก โดยเฉพาะด้านการพัฒนาความรู้และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งสามารถอภิปรายผลในเชิงวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ความสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้และกลไกการเรียนรู้ของผู้เรียน

ผลการวิจัยสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ (Constructivist Learning Theory) ที่เสนอโดย Piaget และ Vygotsky ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ขึ้นจากประสบการณ์เดิมของตนเองผ่านแบบฝึกโคลซที่นำเสนอเนื้อหาคุณธรรมที่ช่วยให้ผู้เรียน “เติมคำ” ที่หายไปโดยอาศัยความรู้เกี่ยวกับทักษะการเขียนสะกดคำ อีกทั้งแบบฝึกโคลซยังเป็นรูปแบบของ Active Learning ที่ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมโดยตรงกับการเรียนรู้ ไม่เพียงฟังหรือจดจำ แต่ได้ลงมือทำจริง (learning by doing) จึงช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางปัญญาอย่างต่อเนื่อง

2. การเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของ จันทนา แสงนิล (2562) ที่พบว่าเทคนิค Cloze ช่วยพัฒนาทักษะภาษาไทย ทั้งการอ่านจับใจความและการเขียนสะกดคำอย่างมีประสิทธิภาพ และงานของณัฐพร กุลภัทร์ (2560) ที่ระบุว่า การใช้แบบฝึกโคลซร่วมกับวรรณคดีทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาหลักซึ่งขึ้น และส่งเสริมเจตคติเชิงบวกต่อภาษาไทย เมื่อเทียบกับการสอนสะกดคำแบบดั้งเดิมที่เน้นการจำคำสะกดหรือ

การเขียนตามคำบอกเพียงอย่างเดียว แบบฝึกโคลงมีข้อได้เปรียบตรงที่ผู้เรียนต้องเข้าใจบริบทของเรื่องก่อนจึงจะสามารถเลือกคำมาเติมได้อย่างถูกต้อง ส่งผลให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณมากกว่าการท่องจำ

3. กลไกการเรียนรู้ผ่านวรรณกรรม

การใช้วรรณคดีไทย เช่น เรื่อง พระอภัยมณี เป็นพื้นฐานของแบบฝึก ถือว่ามีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ในหลายด้าน ทั้งด้านภาษา จริยธรรม และทักษะชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Literature-Based Learning ที่ชี้ว่า วรรณกรรมสามารถกระตุ้นความคิดและเชื่อมโยงผู้เรียนกับคุณค่าทางสังคมได้อย่างลึกซึ้ง การที่เรื่องราวของพระอภัยมณีมีความน่าสนใจและเต็มไปด้วยบทสนทนา ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้คำศัพท์ สำนวน และรูปแบบการเขียนในบริบทที่ชัดเจน

4. ข้อจำกัดของการวิจัย

4.1 กลุ่มตัวอย่างมีเพียงนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/4 จำนวน 30 คน ในโรงเรียนเดียว ซึ่งอาจไม่สามารถสรุปผลไปยังกลุ่มผู้เรียนอื่นที่มีบริบทแตกต่างกันได้

4.2 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดำเนินการในช่วงสั้น (หลังการสอนทันที) จึงยังไม่สามารถวัดผลระยะยาวของการเรียนรู้ได้

4.3 ไม่มีการเปรียบเทียบกับวิธีการสอนอื่น ซึ่งอาจให้ผลที่ต่างกันในกลุ่มผู้เรียนบางกลุ่ม

5. นัยสำคัญของผลการวิจัยต่อการเรียนการสอนภาษาไทย

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แบบฝึกโคลงนิทานคุณธรรมจากวรรณคดีไทยเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาทักษะภาษาไทย ทั้งด้านความรู้ (การสะกดคำ), ด้านทักษะ (การคิดวิเคราะห์การแก้ปัญหา) และด้านเจตคติ (ความสนใจและพึงพอใจต่อการเรียนภาษาไทย) สิ่งนี้มีนัยสำคัญต่อ การออกแบบหลักสูตรภาษาไทย ในอนาคต ซึ่งควรคำนึงถึงการบูรณาการวรรณกรรมเข้ากับแบบฝึกทักษะ การใช้เทคนิค Cloze เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การออกแบบกิจกรรมที่เน้นการคิดเชิงวิเคราะห์ นอกจากนี้ยังสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับการเรียนรู้ในรายวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา เช่น การอ่านจับใจความ การเขียนอธิบาย หรือแม้แต่การเรียนรู้คำศัพท์ในภาษาอังกฤษผ่านเทคนิค Cloze

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง การใช้แบบฝึกโคลงนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำ พบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีความพึงพอใจในระดับมากในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านความรู้และทักษะการคิดวิเคราะห์ ดังนั้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางการนำไปใช้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับครูผู้สอนภาษาไทย

1. ควรนำแบบฝึกโคลงนิทานคุณธรรมไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยในช่วงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเฉพาะในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเขียนสะกดคำ การอ่านวรรณคดี และการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ เหมาะสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาเรื่องการสะกดคำ หรือมีระดับความสามารถด้านภาษาปานกลางถึงต่ำ เนื่องจากแบบฝึกนี้มีโครงสร้างช่วยเหลือผู้เรียนผ่านบริบทในวรรณคดี

2. ควรจัดกิจกรรมในช่วงเวลา 2-3 คาบเรียนต่อแบบฝึกหนึ่งชุด และควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายร่วมด้วย เช่น การจับคู่ เติมคำเป็นกลุ่ม หรืออภิปรายคำตอบ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม

จากผลการวิจัยที่แสดงว่านักเรียนมีความพึงพอใจในด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณในระดับมากที่สุด ครูควรพัฒนาแบบฝึกเพิ่มเติมในลักษณะที่ท้าทาย เช่น เติมคำที่ซับซ้อนขึ้น หรือเชื่อมโยงกับสถานการณ์ชีวิตจริง เพื่อส่งเสริมทักษะคิดวิเคราะห์และการใช้ภาษาอย่างลึกซึ้ง

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

1. ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูภาษาไทยพัฒนาและใช้แบบฝึกโคลงร่วมกับวรรณคดีหรือเนื้อหาทางคุณธรรมอื่น ๆ เพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน
2. ควรจัดอบรมหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ครูได้เรียนรู้วิธีออกแบบแบบฝึกในลักษณะ Cloze Procedure อย่างมีคุณภาพ
3. สนับสนุนทรัพยากรและเวลาในการทดลองใช้แบบฝึกในห้องเรียน พร้อมทั้งติดตามผลลัพธ์เชิงประจักษ์เพื่อพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร

1. ควรพัฒนาเครื่องมือหรือคู่มือสำหรับครู เพื่อให้สามารถออกแบบแบบฝึกโคลงที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตรและเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละระดับ
2. สนับสนุนการจัดทำคลังแบบฝึกโคลงโดยใช้วรรณคดีไทย หรือวรรณกรรมร่วมสมัยที่มีคุณค่าทางภาษาและจริยธรรม เพื่อเป็นต้นแบบให้ครูสามารถนำไปใช้หรือปรับปรุงประยุกต์ต่อยอด

ข้อเสนอแนะสำหรับนักวิจัยที่สนใจศึกษาต่อยอด

1. ควรศึกษาผลของแบบฝึกโคลงในระยะยาว (long-term effect) เพื่อวัดความคงทนของผลการเรียนรู้ เช่น การสะกดคำได้ถูกต้องหลังเวลาผ่านไป 1-2 เดือน
2. ควรเปรียบเทียบประสิทธิภาพของแบบฝึกโคลงกับวิธีการสอนแบบอื่น เช่น การสอนโดยใช้สื่อดิจิทัล หรือกิจกรรมสะกดคำรูปแบบใหม่ เพื่อดูแนวทางที่เหมาะสมที่สุด
3. ควรพัฒนาแบบฝึกโคลงที่เน้นทักษะภาษาไทยอื่น ๆ เช่น การเรียงความ การเขียนอธิบาย หรือการอ่านจับใจความ เพื่อขยายผลจากความสำเร็จของแบบฝึกในครั้งนี้
4. ควรศึกษาผลการใช้แบบฝึกกับกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย เช่น นักเรียนในโรงเรียนต่างภูมิภาค นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ หรือผู้เรียนในระดับอื่น เพื่อประเมินความยืดหยุ่นของแบบฝึก

บรรณานุกรม

- คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. (2541). ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- จันทนา แสงนิล. (2562). ผลของแบบฝึกโคลงที่มีต่อการพัฒนาการอ่านจับใจความและการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณัฐพร กุลภักดิ์. (2560). การใช้แบบฝึกโคลงร่วมกับวรรณคดีในการพัฒนาความเข้าใจเนื้อหาและเจตคติต่อภาษาไทยของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 9(1), 45-58.
- นฤมล ธรรมเจริญ. (2561). การใช้วรรณกรรมไทยเป็นสื่อกลางในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ภาษาไทยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. วารสารวิจัยทางการศึกษา, 13(2), 45-60.

สายสมร จินันทุยา. (2525). การเปรียบเทียบความเข้าใจในการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการโคลซ และการสอนตามคู่มือครู. ปรินซ์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Alderson, J. C. (2000). **Assessing reading**. Cambridge University Press.

Brown, J. D. (1989). **Cloze item types and difficulty: A partial replication and extension**. *Language Testing*, 6(1), 93–104.

Oller, J. W., Jr. (1973). **Cloze tests of second language proficiency and what they measure**. *Language Learning*, 23(1), 105–118.

Piaget, J. (1950). **The psychology of intelligence**. Routledge & Kegan Paul.

Taylor, W. L. (1953). Cloze procedure: A new tool for measuring readability. **Journalism Quarterly**, 30(4), 415–433.

Vygotsky, L. S. (1978). **Mind in society: The development of higher psychological processes**. Harvard University Press.

Wolf, S. A., & Heath, S. B. (1992). The Braid of Literacy: Children’s Worlds of Writing. **Harvard Educational Review**, 62(3), 280–305.

Wongwanich, S. (2006). Action research: **แนวคิดและการประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษา**. ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผลการสะท้อนคิดของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
ทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา
Students' Reflections on Integrated Learning of Thai Communication
Skills, Social Sciences, and Learning and Problem-Solving Skills

นิชาพร ยอดมณี

Nichaphorn Yodmanee

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ประเทศไทย
School of Liberal Arts, King Mongkut's University of Technology Thonburi, Thailand

*Corresponding author: nichaphorn.yod@kmutt.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสะท้อนคิดของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา โดยเก็บข้อมูลจากบันทึกการสะท้อนคิดของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวัตกรรมการดิจิทัล คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี จำนวน 30 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่านักศึกษามีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยเห็นว่าช่วยลดความซับซ้อนของเนื้อหา ลดภาระงานซ้ำซ้อน ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพิ่มความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ และพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม อย่างไรก็ตาม พบข้อจำกัด ได้แก่ ความสับสนจากเกณฑ์การประเมินที่แตกต่างกันของอาจารย์ งานที่ได้รับไม่เหมาะสมกับกลุ่มที่มีสมาชิกจำนวนน้อย และเวลาที่จำกัดสำหรับการให้คำปรึกษา การศึกษานี้สะท้อนศักยภาพของการเรียนรู้แบบบูรณาการในการส่งเสริมทักษะองค์รวมของนักศึกษา แต่ยังคงจำเป็นต้องปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการและการประเมินผล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้

คำสำคัญ: การสะท้อนคิด, การเรียนรู้แบบบูรณาการ, ทักษะการสื่อสารภาษาไทย,
การศึกษาระดับอุดมศึกษา

Abstract

This qualitative study aimed to explore undergraduate students' reflections on integrated learning that combines Thai communication skills, social sciences, and learning and problem-solving skills. Data were collected from the written reflections of 30 undergraduate students enrolled in the Digital Service Innovation program, School of Information Technology, King Mongkut's University of Technology Thonburi. The data were analyzed using content analysis. The findings revealed that students held positive attitudes

toward integrated learning, noting that it helps simplify content, reduce repetitive tasks, promote continuous learning, enhance the ability to apply knowledge, and develop teamwork skills. However, several challenges were identified, including confusion caused by differing assessment criteria among instructors, workloads unsuitable for small groups, and limited consultation time. This study reflects the potential of integrated learning to foster students’ holistic skills, while highlighting the need to improve management and assessment processes to increase learning efficiency.

Keywords: Reflections, Integrated Learning, Thai Communication Skills, Higher Education

บทนำ

การศึกษาระดับอุดมศึกษาในยุคดิจิทัลต้องปรับตัวเพื่อสร้างบัณฑิตที่มีทักษะรอบด้านและสามารถปรับตัวได้ การเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning) จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ใช้เชื่อมโยงความรู้จากหลายศาสตร์เพื่อส่งเสริมความเข้าใจเชิงลึกและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวัตกรรมการบริการดิจิทัล คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี จึงได้นำแนวทางการบูรณาการระหว่าง “ทักษะการสื่อสารภาษาไทย” “สังคมศาสตร์” และ “ทักษะการเรียนรู้และแก้ปัญหา” มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ในกระบวนการดำเนินงาน ผู้วิจัยในฐานะผู้สอนทักษะการสื่อสารภาษาไทย ได้รับมอบหมายให้ทำงานร่วมกับอาจารย์ผู้สอนสังคมศาสตร์ และอาจารย์ผู้สอนทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา โดยได้ร่วมกันวางแผนและจัดการสอนในรูปแบบการบูรณาการ ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความรู้และทักษะจากหลากหลายศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้และนำไปใช้แก้ไขปัญหาหรือประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Fogarty, 1991, p.61) และได้ใช้การบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel Instruction) กล่าวคือ เป็นรูปแบบการสอนที่มีผู้สอนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมกันจัดการเรียนการสอน โดยอาศัยหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วบูรณาการเชื่อมโยงแบบคู่ขนาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, น.22) ตัวอย่างเช่น การสอนหัวข้อเรื่อง “ข่าว” อาจารย์ผู้สอนสังคมศาสตร์ดำเนินการสอนเรื่องข่าว ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการสื่อสารทางสังคม ซึ่งเชื่อมโยงกับผู้สอนทักษะการสื่อสารภาษาไทยที่สอนเรื่องข่าว โดยมุ่งเน้นการฟัง การอ่าน การเรียนรู้แนวทางการเขียนและการนำเสนอข่าว รวมถึงเชื่อมโยงกับผู้สอนทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา ซึ่งสอนเรื่องข่าวเช่นกัน แต่มุ่งเน้นการวิเคราะห์องค์ประกอบของข่าว การแยกแยะข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นจากข่าว เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ “ข่าว” จากหลากหลายมุมมองอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกัน

ดังนั้น แม้ว่าการจัดการเรียนการสอนจะดำเนินไปตามกรอบของแต่ละรายวิชา แต่ทุกวิชากำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกันภายใต้หัวข้อเดียวกัน โดยคณาจารย์ได้ตกลงใช้กิจกรรมโครงงานเป็นกลไกหลักในการบูรณาการนี้เพื่อพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม ทั้งนี้ อาจารย์จากทั้งสามสาขาวิชาได้ร่วมกันวางแผน กำหนดหัวข้อโครงงานที่สอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ และให้นักศึกษาร่วมกันดำเนินงานตลอดภาคการศึกษา โครงงานจึงมีบทบาทเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงองค์ความรู้จากแต่ละสาขาวิชาให้สัมพันธ์กันอย่างมีความหมาย สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน โดยมีกิจกรรมให้นักศึกษาศึกษาค้นคว้าสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอผลงานในช่วงปลายภาคการศึกษา

นอกจากการเรียนรู้จากการปฏิบัติโดยตรงผ่านการทำโครงการร่วมกันแล้ว กระบวนการสะท้อนคิดยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ การสะท้อนคิด คือ การคิดพิจารณาอย่างละเอียด รอบคอบ ระมัดระวัง โดยพิจารณาเหตุและผลที่อาศัยความรู้ และการสนับสนุนความรู้ที่นำเสนอไปสู่ข้อสรุป (Dewey, 1933) การสะท้อนคิดจึงไม่ใช่เป็นการรายงาน ข้อมูลความเป็นจริงต่าง ๆ แต่เป็นการแสดงออกถึงความคาดหวัง การรับรู้และความรู้สึกเกี่ยวกับประสบการณ์ โดยผ่านกระบวนการพูด หรือเขียน โดยมีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์ เปรียบเทียบ วางแผน หรือแก้ไขปัญหา ซึ่งเหล่านี้เป็นการคิดระดับสูงกว่าการคิดทั่วไป (รัชนิกร ทองสุคติ, 2545) ดังนั้นการเขียนสะท้อนคิดจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ทบทวนและไตร่ตรองประสบการณ์ที่ได้รับ ความรู้สึกต่อเหตุการณ์ และความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเอง การพิจารณาเหตุการณ์อย่างมีวิจารณญาณ และการจัดระเบียบความคิดให้ชัดเจนขึ้น ลักษณะการเขียนสะท้อนคิดจึงแตกต่างจากการเขียนเชิงวิชาการทั่วไป เพราะมุ่งเน้นไปที่กระบวนการคิดและการเรียนรู้ของผู้เขียนเอง

การเขียนสะท้อนคิดตามแนวทางของ Gibbs (1988) เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษาได้ทบทวนประสบการณ์ผ่านกระบวนการที่เป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การบรรยายเหตุการณ์ (Description) 2) ความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์นั้น (Feelings) 3) การประเมินเหตุการณ์ (Evaluation) 4) การวิเคราะห์ (Analysis) 5) การสรุปบทเรียนที่ได้รับ (Conclusion) และ 6) การวางแผนสำหรับอนาคต (Action Plan) การใช้กรอบการสะท้อนคิดนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและวิเคราะห์ประสบการณ์ของตนเองอย่างเป็นระบบ ช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ และส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ไปใช้ปรับปรุงตนเองและการเรียนรู้ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการบูรณาการด้วยการทำโครงการร่วมกับการเขียนสะท้อนคิดจึงเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมายและยั่งยืน เมื่อสิ้นสุดกระบวนการเรียนรู้ในภาคการศึกษา นักศึกษาทุกคนได้รับมอบหมายให้เขียนบันทึกการสะท้อนคิดเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ได้เรียนรู้ทั้งสามสาขาวิชา พร้อมแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากมุมมองของตนเอง ข้อมูลที่ได้จากการเขียนสะท้อนคิดเหล่านี้ได้ถูกนำมาศึกษา วิเคราะห์ และประเมินเพื่อให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง ประโยชน์และข้อจำกัดของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ตลอดจนเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายวิชาทักษะการสื่อสารภาษาไทย เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงกับสาขาวิชาอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมในยุคปัจจุบัน

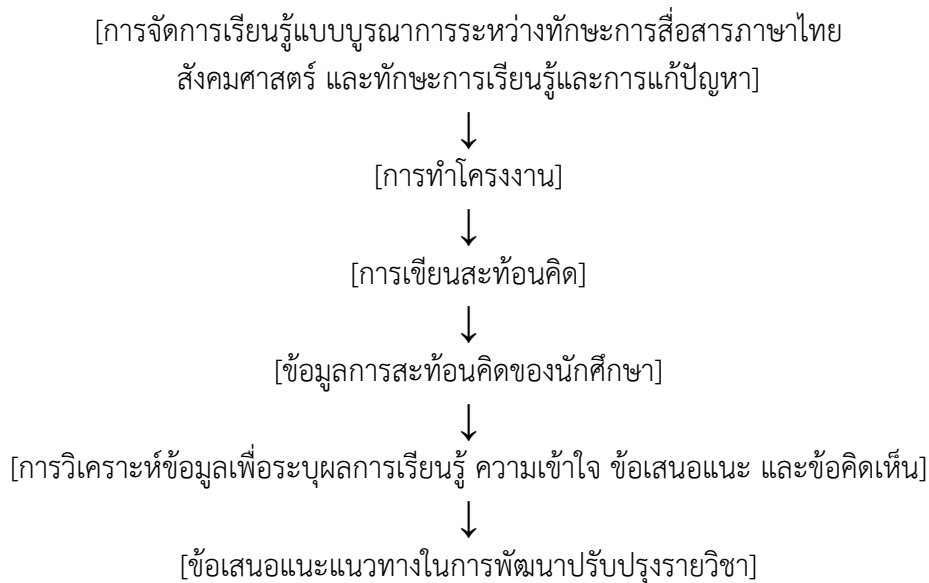
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลการสะท้อนคิดของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา
2. เพื่อนำข้อเสนอแนะจากนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหาไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงรายวิชา

แนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาผลการสะท้อนคิดของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา โดยใช้กระบวนการทำโครงการและการเขียนสะท้อนคิดเป็นเครื่องมือหลัก กระบวนการเหล่านี้เชื่อมโยงกันเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มี

ความหมายและการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนารายวิชาให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและสังคมในยุคปัจจุบัน สามารถสรุปเป็นแผนภาพตามลำดับได้ดังนี้

การเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยให้นักศึกษาได้ฝึกทักษะข้ามศาสตร์ผ่านกระบวนการทำโครงงาน ซึ่งเป็นการนำความรู้จากสาขาวิชาต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ร่วมกัน ขณะเดียวกัน การเขียนสะท้อนคิดช่วยให้นักศึกษาได้ไตร่ตรอง ประเมินตนเอง และเชื่อมโยงประสบการณ์กับองค์ความรู้ที่ได้รับ การสะท้อนคิดเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมความเข้าใจและการพัฒนาตนเองของนักศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการพัฒนารายวิชาให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน

ทบทวนวรรณกรรม

การเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning) หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความรู้และทักษะจากหลากหลายศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้และนำไปใช้แก้ไขปัญหาหรือประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Fogarty, 1991) โดยเฉพาะการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทำโครงงาน ซึ่งเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ทำงานจริงร่วมกับผู้อื่น เรียนรู้การทำงานเป็นทีม และฝึกการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ

การสะท้อนคิด (Reflective Practice) เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการคิดไตร่ตรอง ทบทวนประสบการณ์ และเข้าใจการเรียนรู้ของตนเองอย่างลึกซึ้ง (Gibbs, 1988; Schön, 1983) โดย Gibbs (1988) ได้นำเสนอวงจรการสะท้อนคิด 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การบรรยายเหตุการณ์ (Description) 2) ความรู้สึก (Feelings) 3) การประเมิน (Evaluation) 4) การวิเคราะห์ (Analysis) 5) การสรุป (Conclusion) และ 6) การวางแผนปฏิบัติ (Action Plan) ส่วน Schön (1983) อธิบายว่าการสะท้อนคิดสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งระหว่างการปฏิบัติ (Reflection-in-action) และหลังการปฏิบัติ (Reflection-on-action) ซึ่งทั้งสองแนวทางช่วยให้นักศึกษาสามารถปรับกลยุทธ์หรือวิธีการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และช่วยให้นักศึกษาสามารถทบทวนประสบการณ์ที่ผ่านมา วิเคราะห์จุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนา นำไปสู่การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นและการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ทักษะการสื่อสารภาษาไทย (Thai Communication Skills) การสื่อสาร คือ วิธีการนำถ้อยคำ ข้อความ หรือหนังสือ เป็นต้น จากบุคคลหนึ่งหรือสถานที่หนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งหรืออีกสถานที่หนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.118) ทักษะการสื่อสารภาษาไทย คือ ความสามารถในการใช้กระบวนการสื่อสารภาษาไทยข้างต้นอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการฟัง พูด อ่าน และเขียน เพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และข้อมูลข่าวสารให้ผู้อื่นเข้าใจร่วมกัน

สังคมศาสตร์ (Social Science) หมายถึง ศาสตร์ว่าด้วยความรู้เกี่ยวกับสังคม มีหมวดหมู่ใหญ่ ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ (เกี่ยวกับสังคม) มานุษยวิทยา สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ จิตวิทยาสังคม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.1199-1200) การเรียนรู้สังคมศาสตร์ จึงหมายถึงความสามารถในการเข้าใจและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างมีเหตุผล ซึ่งช่วยให้นักศึกษาปรับตัวในสังคมได้อย่างเหมาะสม เห็นคุณค่าความหลากหลาย และพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา (Learning and Problem-Solving Skills) เป็นวิชาที่เน้นการพัฒนาการเรียนรู้อย่างยั่งยืนของนักศึกษา ฝึกทักษะในการคิดเชิงบวก ศึกษาการจัดการความรู้และกระบวนการการเรียนรู้ ผ่านการทำโครงการที่นักศึกษาสนใจ ที่เน้นการกำหนดเป้าหมายทางการเรียนรู้ รู้จักการตั้งโจทย์ การศึกษาวิธีการแสวงหาความรู้ การแยกแยะข้อมูลกับข้อเท็จจริง การอ่าน แก้ปัญหา การสร้างความคิด การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดเชิงขว้าง การสร้างแบบจำลอง การตัดสินใจ การประเมินผล และการนำเสนอผลงาน (สำนักงานวิชาศึกษาทั่วไป มจร., 2568)

แนวทางการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสำรวจ (Qualitative Exploratory Research) ที่มุ่งศึกษาและทำความเข้าใจประสบการณ์การเรียนรู้ของนักศึกษาที่เข้าร่วมกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา โดยไม่ตั้งสมมติฐานล่วงหน้า เพื่อหลีกเลี่ยงอคติแบบยืนยัน (Confirmation Bias) และเปิดโอกาสให้ค้นพบประเด็นสำคัญจากข้อมูลที่ได้รับโดยตรง

ทั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งสำรวจและวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในบันทึกการสะท้อนคิดของนักศึกษา เพื่อทำความเข้าใจทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทั้งด้านความเข้าใจ ประโยชน์ และความพึงพอใจที่ได้รับจากประสบการณ์การเรียนรู้ ค้นหาประเด็นเกี่ยวกับอุปสรรคและข้อจำกัดที่นักศึกษาประสบระหว่างการเรียนรู้ ซึ่งอาจส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ พร้อมทั้งหาแนวทางหรือข้อเสนอแนะที่นักศึกษาเสนอเพื่อพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปมาน (Inductive Content Analysis) โดยเน้นการสกัดประเด็นสำคัญและรูปแบบที่เกิดขึ้นจากข้อมูลตรงตามที่นักศึกษาสะท้อนไว้ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่สอดคล้องกับประสบการณ์จริงและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในอนาคต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสำรวจ (Qualitative Exploratory Research) โดยมุ่งเน้นการค้นหาและทำความเข้าใจประสบการณ์การเรียนรู้ของนักศึกษาในบริบทจริง โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขา นวัตกรรมบริการดิจิทัล คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี จำนวน 33

คน ซึ่งเป็นนักศึกษารุ่นแรกที่เข้ารับการเรียนรู้ผ่านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา กลุ่มตัวอย่างมีความหลากหลายทั้งด้านเพศและภูมิภาค และมีความสนใจร่วมกันในด้านนวัตกรรมและการบริการ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ว่าผู้เข้าร่วมต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ครบถ้วน และยินยอมให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย ทั้งนี้ นักศึกษาผู้เข้าร่วมที่แสดงเจตนายินยอมโดยลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมแบบขอเขตกว้างของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (KMUTT’s Broad Consent Form) มีจำนวน 30 คน ผู้วิจัยจึงใช้ข้อมูลจากนักศึกษาทั้ง 30 คนดังกล่าว ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ บันทึกการสะท้อนคิด ซึ่งออกแบบเป็นแนวคำถามเปิด เพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาเขียนสะท้อนความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ ผลดี ผลเสีย และข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลหลังสิ้นสุดการเรียนการสอนในภาคการศึกษา โดยให้นักศึกษาเขียนสะท้อนคิดตามบันทึกการสะท้อนคิดในการสอบปลายภาคการศึกษา โดยชี้แจงแนวทางการเขียนสะท้อนคิดก่อนและให้เตรียมตัวเป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับสะท้อนมุมมองและความรู้สึกที่แท้จริง ขั้นตอนการเก็บข้อมูลประกอบด้วย (1) การอธิบายวัตถุประสงค์การเขียนสะท้อนคิดให้นักศึกษาเข้าใจอย่างชัดเจน (2) การรวบรวมบันทึกการสะท้อนคิดจากนักศึกษาทุกคน และ (3) การตรวจสอบความครบถ้วนและความสมบูรณ์ของข้อมูลเบื้องต้นก่อนนำไปวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยควบคุมคุณภาพข้อมูลด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีและสร้างความไว้วางใจ รวมทั้งการชี้แจงการรักษาความลับของข้อมูลที่นักศึกษาให้ไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปมาน (Inductive Content Analysis) โดยดำเนินการตามขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) การอ่านข้อมูลทั้งหมดอย่างละเอียดเพื่อทำความเข้าใจ (2) การจัดหมวดหมู่ข้อมูลเป็นประเด็นสำคัญ เช่น ผลดีหรือประโยชน์ ผลเสียหรือข้อจำกัด และข้อเสนอแนะ (3) การสังเคราะห์หมวดหมู่ย่อยเพื่อค้นหารูปแบบหรือแนวโน้มที่เกิดขึ้น และ (4) การสรุปสาระสำคัญที่ได้จากข้อมูลเพื่อนำไปตีความผลการวิจัย การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลดำเนินการผ่านการตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) และการทบทวนร่วมกับอาจารย์อีกสองสาขาวิชาเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์

การสรุปผลและตีความข้อมูล ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์โดยอิงจากข้อมูลที่ได้วิเคราะห์แล้ว พร้อมทั้งตีความข้อมูลในบริบทของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษาและบริบทการศึกษาในยุคปัจจุบัน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์และความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา โดยใช้ข้อมูลจากบันทึกการสะท้อนคิดของนักศึกษาจำนวน 30 คน ซึ่งเป็นนักศึกษารุ่นแรกที่เข้าร่วมการเรียนรู้ในรูปแบบดังกล่าว ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปได้เป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1. ลักษณะของผู้เข้าร่วมวิจัย 2. ประโยชน์ของการเรียนรู้แบบบูรณาการ 3. ข้อจำกัดของการเรียนรู้แบบบูรณาการ และ 4. ข้อเสนอแนะของนักศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะของผู้เข้าร่วมวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวัตกรรมการบริการ ดิจิทัล คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี จำนวนทั้งสิ้น 30 คน โดยเป็นนักศึกษารุ่นแรกที่เข้ารับการเรียนรู้ในระบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยกลุ่มตัวอย่างนี้ประกอบด้วยนักศึกษาหลากหลายเพศและภูมิภาคที่มีความสนใจร่วมกันในด้านนวัตกรรมและการบริการ กลุ่มตัวอย่างถูกคัดเลือกตามเกณฑ์ที่เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ครบถ้วนและยินยอมให้ข้อมูลในการวิจัยตามหลักจริยธรรมอย่างสมัครใจ

นักศึกษาทั้ง 30 คน ผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างครบถ้วน และสะท้อนความรู้สึกและประสบการณ์อย่างตรงไปตรงมาในบันทึกการสะท้อนคิด ซึ่งสะท้อนถึงความหลากหลายทางความคิดและมุมมองต่อการเรียนรู้ในบริบทบูรณาการทั้งสามสาขาวิชานี้

2. ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

จากการวิเคราะห์บันทึกการสะท้อนคิดพบว่า นักศึกษามีทัศนคติเชิงบวกต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา ซึ่งประโยชน์ที่นักศึกษาได้รับและสะท้อนในบันทึกสามารถจัดแบ่งได้เป็น 8 ประเด็น ดังนี้

2.1 ลดความซับซ้อนและความสับสนในการเรียน

นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าการจัดการเนื้อหาและกิจกรรมในการเรียนรูปแบบบูรณาการมีความเชื่อมโยงกันอย่างชัดเจน ทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนรู้ได้ง่ายขึ้น ไม่รู้สึกสับสนหรือซับซ้อน

ตัวอย่าง

“คิดว่าเป็นเรื่องที่ดี หลัก ๆ เข้าใจง่าย เนื้อหาไม่มีความซับซ้อน เนื้อหาเชื่อมโยงกัน อาจารย์อธิบายได้ค่อนข้างดี เลยไม่มีความซับซ้อนอะไร”

“สามารถเรียนควบคู่กันได้และมีความเกี่ยวเนื่องกัน ไม่สับสน เนื้อหาเข้ากันได้”

2.2 ลดภาระงานและเวลาในการทำงาน

นักศึกษาระบุว่าการมอบหมายงานแบบบูรณาการช่วยลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน เนื่องจากทำงานขึ้นเดียวแล้วสามารถนำส่งได้ทั้งสองวิชา ส่งผลให้นักศึกษามีเวลามากขึ้นสำหรับกิจกรรมอื่น ๆ

ตัวอย่าง

“งาน 1 ชิ้น ตรวจได้ 2 วิชา คิดว่าเป็นเรื่องที่ดีมาก”

“ช่วยลดภาระในชั้นเรียน เนื่องจาก 1 ชิ้นสามารถตรวจได้ 2 วิชา”

“ลดเวลาการเก็บข้อมูล เช่น สัมภาษณ์ครั้งเดียว นำมาวิเคราะห์ได้ 2 วิชา”

2.3 เรียนรู้ได้ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

จากการจัดรูปแบบการสอนแบบบูรณาการนอกจากผู้สอนจะเตรียมเนื้อหาและกิจกรรมแล้ว ยังได้ประสานงานด้านการจัดตารางสอนให้ต่อเนื่องกันด้วย จากการจัดการดังกล่าวนักศึกษาระบุว่าการเรียนในวันเดียวกัน ทำให้นักศึกษาสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาได้อย่างต่อเนื่อง จดจำเนื้อหาได้ดี และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ทันที

ตัวอย่าง

“การเรียนต่อเนื่องช่วยให้จำเรื่องที่เรียนทั้งคาบเช้าและคาบบ่ายได้ และได้นำไปใช้ได้จริงในการทำงาน”

“เรียน 2 รายวิชาในวันเดียวกัน ทำให้การเรียนต่อเนื่อง ได้เข้าใจเนื้อหาอย่างต่อเนื่อง ไม่ต้องเริ่มใหม่ทุกคาบ”

2.4 สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

นักศึกษาระบุว่าทักษะและความรู้ที่ได้จากการเรียนแบบบูรณาการ สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริงและใช้กับวิชาอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะทักษะการสัมภาษณ์ การสื่อสาร และการวิเคราะห์ข้อมูล ที่สามารถนำไปใช้ได้ ในหลากหลายโอกาส

ตัวอย่าง

“ได้เรียนรู้เนื้อหาที่สามารถลงมือปฏิบัติได้จริง เช่น การสัมภาษณ์ แล้วนำไปใช้จริงในภาคสนาม”

“ในหัวข้อข่าว ได้เรียนถึง 3 แบบ คือ การใช้ภาษา การวิเคราะห์ตัวข่าว และการแยกองค์ประกอบข่าว ทำให้มีหลายมิติในการเรียน”

“เนื้อหาที่สอนปฏิบัติได้จริงและได้ใช้จริงในทุก ๆ งาน รวมถึงนำไปใช้ในหลายวิชา”

2.5 สามารถจัดการเวลาและแผนงานได้ชัดเจน

นักศึกษามองเห็นว่าการสะท้อนคิดว่ารูปแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เป็นระบบและต่อเนื่องช่วยให้สามารถวางแผนการเรียนและการทำงานได้ดีขึ้น โดยเฉพาะในด้านจำนวนและปริมาณภาระงานที่ได้รับมอบหมายมีความเหมาะสม

ตัวอย่าง

“ไม่มีงานมากเกินไป ควบคุมได้ และได้จัดจ้อย่างเต็มที่”

“สามารถจัดสรรตารางเวลาได้อย่างชัดเจน งานที่ได้รับอยู่ในระดับที่พอดี ไม่มากจนเกินไป”

2.6 ได้รับการสนับสนุนจากอาจารย์และการให้คำปรึกษาที่สอดคล้องกัน

การทำงานร่วมกันของอาจารย์ทั้ง 3 สาขาวิชา ทำให้นักศึกษาได้รับคำแนะนำที่ต่อเนื่องและไม่ขัดแย้งกัน รวมทั้งผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้และได้แลกเปลี่ยนความรู้กับอาจารย์หลากหลายสาขาวิชา

ตัวอย่าง

“ได้มีการถามงานปรึกษากับอาจารย์เพื่อให้งานดีขึ้น อาจารย์ทั้ง 3 รายวิชาพูดชัดเจนว่านั่นเรื่องอะไรในการประเมิน”

“มี consult บ่อยครั้ง เพื่อดูความคืบหน้าของงาน ซึ่งหนูชอบมากเพื่อจะช่วยให้รู้ว่างานที่หนูทำนั้นมาถูกทางไหม”

2.7 ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและความรับผิดชอบร่วมกัน

การทำโครงการเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานกลุ่มที่เชื่อมโยงเนื้อหา ทำให้นักศึกษาเรียนรู้การทำงานร่วมกันและมีความรับผิดชอบในงานของตน เพราะจะส่งผลกับงานกลุ่มโดยรวม

ตัวอย่าง

“ได้เรียนรู้ทักษะการทำงานเป็นทีมในการช่วยเหลือกัน เพราะถ้าไม่ช่วยกัน งานจะไม่เสร็จทั้ง 2 วิชา”

“ทำให้มีความรับผิดชอบของตัวเองมากขึ้น เพราะงาน 1 ชิ้นมีผลต่อคะแนนทั้ง 2 วิชา”

2.8 พัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ และการใช้ภาษา

นักศึกษามักจะตั้งคำถามว่า การเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การตั้งคำถาม และการใช้ภาษาอย่างเหมาะสมทั้งในการพูดและการเขียน

ตัวอย่าง

“เป็นการเรียนที่ช่วยฝึกทักษะการคิด การให้เหตุผล และสนับสนุนการตั้งคำถามเพื่อค้นหาความรู้”

“ได้รู้จักการใช้ภาษาพูด ภาษาเขียนที่ถูกต้องในการเรียนรายวิชานี้”

3. ข้อจำกัดของการเรียนรู้แบบบูรณาการ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา มีข้อจำกัดหรือผลเสียบางประการ ซึ่งนักศึกษาให้ความเห็นไว้ดังนี้

3.1 สับสนกับเกณฑ์และความคาดหวังที่ไม่ตรงกันของอาจารย์

เนื่องจากมีผู้สอนหลายคน ทำให้บางครั้งนักศึกษาสับสนเกี่ยวกับเกณฑ์และความคาดหวังของอาจารย์แต่ละคน

ตัวอย่าง

“จะมีบางครั้งที่ไม่มั่นใจว่าข้อมูลในงานที่ส่งต้องการให้ลงลึกถึงขั้นไหน”

“บางครั้งสอบถามอาจารย์เรื่องเนื้อหาการเรียนการสอนแต่อาจารย์ตอบไม่เหมือนกันทำให้สับสนบ้าง”

“อาจารย์ทั้ง 3 ท่านมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ทำให้เกิดความสับสนในการทำงานมากขึ้น”

3.2 มีภาระงานมากขึ้นในกลุ่มที่มีขนาดเล็กและทำงานใหญ่ระยะยาว

ในกลุ่มที่สมาชิกจำนวนน้อย นักศึกษามีความเห็นว่างานที่ได้รับมอบหมายเป็นงานใหญ่ต้องใช้เวลานาน ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มต้องแบกรับภาระมากขึ้น (การทำงานกลุ่มได้กำหนดให้นักศึกษาเลือกสมาชิกกลุ่มเอง จำนวน 2-4 คน ต่อกลุ่ม)

ตัวอย่าง

“กลุ่ม 2 คนทำงานหนักมากเมื่อเทียบกับกลุ่ม 4 คน”

“มีงานที่ใหญ่ขึ้น ในเนื้อหาที่ได้รับมีเนื้อหาเพิ่มขึ้นเพราะเรียน 2 วิชา แต่มี 1 งาน”

“เป็นการทำงานในระยะยาว ทำให้มีข้อผิดพลาดบ่อยและแก้ไขเป็นประจำ”

3.3 พลาดโอกาสการเข้าใจเนื้อหาเมื่อตามไม่ทันในช่วงแรก

การจัดการเรียนการสอนได้กำหนดตารางเรียนโดยใช้เวลาทั้งวัน (ช่วงเช้าและช่วงบ่าย) การเรียนที่ต่อเนื่องทั้งวันอาจทำให้นักศึกษาที่ตามเนื้อหาไม่ทันตั้งแต่ต้นเกิดปัญหาเรียนไม่ทัน รวมถึงนักศึกษาที่มาสายหรือขาดเรียนในช่วงของวันอาจไม่เข้าใจเนื้อหาการเรียนทั้งหมด

ตัวอย่าง

“บางครั้งหากไม่เข้าใจเรื่องที่เรียนตอนเช้า ก็อาจทำให้วิชาตอนบ่ายยากขึ้น”

“บางเรื่องควรเรียนให้จบใน 1 คาบ เพื่อให้ให้นักศึกษาได้มีเวลาไปทำงานอย่างอื่นต่อ”

3.4 รอคอบคำปรึกษานานและไม่ทันเวลาในคาบ

อาจารย์แต่ละคนจะให้คำปรึกษาเรื่องการทำโครงการโดยสลับหมุนเวียนกันให้คำปรึกษาแต่ละกลุ่ม นักศึกษาต้องรอรอบคำปรึกษาทีละกลุ่มทำให้เสียเวลาและบางกลุ่มไม่ได้รับคำปรึกษาเต็มที่

ตัวอย่าง

“อยากให้อาจารย์ 3 ท่าน นัด consult พร้อมกันต่อ 1 กลุ่ม และนัดเวลาเป็นช่วง ๆ”
“consult ไม่ครบทุกกลุ่มเพราะชั่วโมงในคาบไม่พอ”

3.5 กัดต้นจากคะแนนของงานที่มีผลต่อผลการเรียน

การใช้ชิ้นงานเดียวกันในการประเมินหลายรายวิชา ทำให้นักศึกษากังวลและกดดันเรื่องคะแนนและผลการเรียน

ตัวอย่าง

“ต้องระวังมาก กลัวว่าผิดนิดเดียวจะกระทบเกรดทั้งสองวิชา”
“ถ้างานที่ทำออกมาไม่ดีก็จะส่งผลต่อทั้ง 2 วิชา และเกรดก็จะน้อย”

3.6 สืบสนกับการเรียนและรูปแบบการสื่อสาร

บางสัปดาห์อาจารย์แต่ละคนอาจนัดหมายนักศึกษาในช่องทางการเรียนที่แตกต่างกัน เช่น การนัดหมายให้เรียนในห้องเรียน หรือเรียนผ่านระบบออนไลน์ การเปลี่ยนแปลงระหว่างการเรียนรู้ในชั้นเรียนและออนไลน์ รวมถึงการสื่อสารที่ไม่ชัดเจนทำให้นักศึกษาสับสน

ตัวอย่าง

“สืบสนเวลาเรียนในแต่ละวิชา เช่น เรียน ออนไลน์ ออนไลน์”
“คำแนะนำของอาจารย์แต่ละคนไม่เหมือนกัน ทำให้ลังเลว่าจะเลือกทำตามใครดี”

4. ข้อเสนอแนะของนักศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะที่นักศึกษาได้สะท้อนผ่านบันทึกการสะท้อนคิดต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และการเรียนรู้และการแก้ปัญหา พบว่ามีแนวทางหลักที่นักศึกษาต้องการให้ปรับปรุง ดังนี้

4.1 กำหนดแนวทางการประเมินที่ชัดเจนในแต่ละสาขาวิชา

นักศึกษาต้องการให้มีเกณฑ์และเป้าหมายที่ชัดเจนในแต่ละรายวิชา โดยเฉพาะในส่วนที่ใช้ชิ้นงานร่วมกัน เพื่อให้สามารถวางแผนและทำงานได้ตรงตามจุดเน้นของแต่ละรายวิชา

ตัวอย่าง

“ควรกำหนดเกณฑ์การประเมินให้ชัดเจน เพื่อจะได้รู้ว่าแต่ละวิชาคาดหวังอะไร”

4.2 จัดตารางเวลาให้สามารถปรึกษาอาจารย์ร่วมกัน

นักศึกษาต้องการให้มีระบบการนัดหมายเพื่อรับคำปรึกษาจากอาจารย์ทั้งสามคนพร้อมกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการรับคำแนะนำและลดเวลารอคอย

ตัวอย่าง

“อยากให้อาจารย์ 3 ท่าน นัด consult พร้อมกันต่อ 1 กลุ่ม และนัดเวลาเป็นช่วง ๆ”

4.3 กระจายภาระงานในกลุ่มอย่างเหมาะสม

นักศึกษาคาดหวังให้มีการจัดกลุ่มอย่างเหมาะสม และออกแบบงานให้สมดุลระหว่างสมาชิก เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและลดความไม่เป็นธรรมเมื่อทำงานกลุ่ม

ตัวอย่าง

“ควรกระจายงานให้เหมาะสมระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เพื่อไม่ให้ใครต้องรับภาระมากเกินไป”

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา มีประโยชน์ต่อผู้เรียนในแง่ของการลดความซับซ้อน ลดภาระงาน เสริมสร้างทักษะและประสิทธิภาพในการเรียนรู้ รวมทั้งส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและความรับผิดชอบ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น การกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน การจัดเวลาปรึกษาอาจารย์ที่เหมาะสม และการกระจายภาระงานในกลุ่มอย่างเท่าเทียม ข้อเสนอแนะที่ได้จากนักศึกษาจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนในอนาคต เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและบริบทการศึกษายุคปัจจุบันได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผล

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การบูรณาการทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้แบบองค์รวมของนักศึกษา โดยนักศึกษาสามารถเชื่อมโยงความรู้จากทั้งสามสาขาวิชาเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความเข้าใจรอบด้านมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ (Integrated Learning) ที่เน้นการผสมผสานเนื้อหาและทักษะต่าง ๆ เพื่อสร้างความรู้และประสบการณ์ที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Fogarty (1991) และ Beane (1997) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการการเรียนรู้ช่วยให้นักศึกษามีทักษะในการเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังอาจส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในบริบทจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทการศึกษาเพื่อการพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพต่อไป

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งจากผลการสะท้อนคิดของนักศึกษาชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเอื้อต่อการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากหลากหลายศาสตร์ และสามารถประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมในสถานการณ์จริง ทั้งยังส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งช่วยลดความซ้ำซ้อนของงานการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของพระมหาประยุทธิ์ ปยุตโต (ยาวิชัย), พระครูศรีสุธรรมนิวิฐ และวรกฤต เกื้อนช่าง (2564, น. 340–341) ที่กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาและส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามในบริบทของงานวิจัยครั้งนี้พบว่านักศึกษาให้ความสำคัญกับ “เวลา” ในการเรียนรู้เป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นประเด็นที่งานศึกษาที่ผ่านมาไม่ได้กล่าวถึงนัก โดยเฉพาะในมิติที่ว่า การเรียนรู้แบบบูรณาการสามารถลดระยะเวลาในการเรียนได้ในขณะที่ยังคงประสิทธิภาพทางการเรียนรู้ได้ครบถ้วน สะท้อนให้เห็นว่า “เวลา” กลายเป็นปัจจัยที่นักศึกษายุคใหม่ให้ความสำคัญ ภายใต้บริบทของสังคมที่เร่งรีบและมุ่งเน้นการใช้เวลาน้อยแต่เกิดประสิทธิผลสูงสุด

ในแง่ของทักษะการสื่อสารภาษาไทย พบว่าการนำทักษะนี้ไปบูรณาการกับสังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และคิดแก้ปัญหา ส่งผลให้นักศึกษามีความสามารถในการสื่อสารความคิดและเหตุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความมั่นใจเพิ่มขึ้น ทำให้เห็นบทบาทของภาษาในการพัฒนาความคิด นอกจากนี้การฝึกการทำงานกลุ่มยังช่วยพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันและช่วยพัฒนาการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์

อย่างไรก็ตาม การบูรณาการทั้งสามสาขาวิชายังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ความแตกต่างในแนวทางและเกณฑ์การประเมินซึ่งอาจทำให้นักศึกษาสับสน ภาระงานที่มากและความซับซ้อนของเนื้อหาอาจทำให้นักศึกษารู้สึกกดดันและเกิดความเครียดได้ รวมถึงเวลาการให้คำปรึกษาที่จำกัด และความแตกต่างระหว่างการเรียนในชั้นเรียนและผ่านระบบออนไลน์ อาจเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้แบบบูรณาการ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนและบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้เกิดความสมดุลทั้งในด้านเนื้อหา วิธีการสอน การประเมินผล และการสนับสนุนนักศึกษา รวมถึงการสร้างช่องทางการสื่อสารและการให้คำปรึกษาที่มี

ประสิทธิภาพ การจัดกลุ่มเรียนให้เหมาะสม และการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจนจะช่วยลดความสับสนและเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้แบบบูรณาการได้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยในบริบทอื่น

1. ด้านขนาดและความหลากหลายของกลุ่มตัวอย่าง งานวิจัยนี้เลือกใช้กลุ่มตัวอย่างที่ตรงกับวัตถุประสงค์การศึกษา คือ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวัตกรรมการบริการดิจิทัล จำนวน 30 คน ซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะที่เอื้อต่อการศึกษารูปแบบการเรียนรู้ที่ออกแบบไว้ อย่างไรก็ตามการขยายกลุ่มตัวอย่างให้มีความหลากหลายทั้งในด้านสาขาวิชาและสถาบันการศึกษาในงานวิจัยอื่น ๆ จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการนำผลไปประยุกต์ใช้ในบริบทที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

2. ด้านบริบทของหลักสูตรและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ การออกแบบและการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการภายใต้บริบทของหลักสูตรเฉพาะ ถือเป็นจุดแข็งที่ช่วยให้สามารถทดลองและประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างตรงตามสถานการณ์จริง งานวิจัยในอนาคตอาจพิจารณาไปประยุกต์ใช้ในบริบทของหลักสูตรหรือสถาบันการศึกษาอื่น ๆ รวมทั้งศึกษาทัศนคติและข้อเสนอแนะจากทั้งผู้เรียนและผู้สอน เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ครอบคลุมและมีแนวทางปรับใช้ที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

3. ด้านการพัฒนาเครื่องมือและระยะเวลาในการเก็บข้อมูล การใช้การเขียนสะท้อนคิดเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่ช่วยให้เข้าถึงมุมมองส่วนตัวของผู้เรียนได้โดยตรง ภายใต้ระยะเวลาที่เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมการสอนในเบื้องต้น อย่างไรก็ตามเพื่อให้เข้าใจประสบการณ์การเรียนรู้ในเชิงลึกมากขึ้น อาจพิจารณาขยายช่วงเวลาเก็บข้อมูลให้ครอบคลุมทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการเรียนรู้ รวมถึงเพิ่มเติมเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งจะช่วยเพิ่มความสมบูรณ์ของข้อมูล และสะท้อนผลลัพธ์ของการจัดการเรียนรู้ได้อย่างรอบด้านยิ่งขึ้น

โดยสรุป การบูรณาการทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา เป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการพัฒนาทักษะสำคัญที่จำเป็นสำหรับนักศึกษาในยุคปัจจุบัน การจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้สามารถเสริมสร้างความสามารถในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อย่างไรก็ตามเพื่อให้การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ควรมีการวางแผนการสอนที่ชัดเจน การกำหนดเกณฑ์การประเมินที่สอดคล้องกัน และการสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านการให้คำปรึกษาที่ต่อเนื่อง รวมทั้งควรลดข้อจำกัดและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ในอนาคต

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ และคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. (2566, 10 พฤษภาคม). **หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวัตกรรมการบริการดิจิทัลหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566**. https://www.sit.kmutt.ac.th/wp-content/uploads/2024/07/DSI_curriculum66_public_1.pdf
- พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต (ยาริชัย), พระครูศรีสุธรรมนิวิฐ, และ วรกฤต เกื่อนช้าง. (2564). การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในชั้นเรียน [Integrated learning management in classroom]. **Journal**

of Roi Kaensarn Academi, 6(12), 329–341.

รัชนีกร ทองสุขดี. (2545). การเขียนสะท้อนความคิด: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. *ศึกษาศาสตร์สาร*, 29(2), 45-51.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สำนักงานวิชาศึกษาทั่วไป มจร. (2568, 18 กรกฎาคม) GEN 121 ทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา
<https://gened.kmutt.ac.th/gen121/>

Beane, J. A. (1997). *Curriculum integration: Designing the core of democratic education*. Teachers College Press.

Dewey, J. (1933). *How we think. A restatement of the relation of reflective thinking to the educative process*. (Revised edn.), Boston: D. C. Heath Brilliant.

Fogarty, R. (1991). Ten ways to integrate curriculum. *Educational Leadership*, 49(2), 61–65.

Gibbs, G. (1988). *Learning by doing: A guide to teaching and learning methods*. Oxford Polytechnic.

Schön, D. A. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. Basic Books.

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยโดยใช้ลำตัดเป็นฐาน แบบบูรณาการสหวิทยาการในระดับชั้นมัธยมศึกษา

Integrating Lamtat into Thai Language Education: An Interdisciplinary Approach for Secondary Schools

อชิชนัน สิงหตรกุล

Athichanan Singhatragul

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน, ประเทศไทย
Patumwan Demonstration School, Srinakharinwirot University, Thailand

*Corresponding author: athichanan@satitpatumwan.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะเด่นของลำตัดที่สัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ภาษาไทย และเพื่อวิเคราะห์แนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยโดยใช้ลำตัดเป็นฐานแบบบูรณาการสหวิทยาการ สำหรับระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์เนื้อหาลำตัดใน บริบทภาษาและวรรณศิลป์ และการเสนอแนวทางสำหรับการจัดการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบลักษณะเด่นของ ลำตัดที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้ภาษาไทย 4 ประการ ได้แก่ ลักษณะคำประพันธ์ ภาษาวรรณศิลป์ วรรณคดีไทย ในลำร้อง และแง่คิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์ จากลักษณะเด่นดังกล่าวได้เสนอเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ตาม ระดับชั้น โดยระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเน้นการบูรณาการลำตัดเป็นส่วนเสริมในหน่วยการเรียนรู้ ส่วนระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย เน้นการใช้ลำตัดเป็นตัวบทสำหรับการวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ชั้นสูง แนวทาง ดังกล่าวอาจสร้างพลังบวกต่อความสนใจของผู้เรียน ประสิทธิผลการเรียนรู้ และการดำรงอยู่ของลำตัด แนวทางนี้มีประโยชน์ต่อภาษาไทยของผู้เรียนยุคใหม่ควบคู่กับการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของ ชาติ ภาษาไทยของผู้เรียนยุคใหม่ควบคู่กับการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ

คำสำคัญ: ลำตัด, การจัดการเรียนรู้ภาษาไทย, บูรณาการสหวิทยาการ, มัธยมศึกษา, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

Abstract

This research aims to study the distinctive characteristics of Lamtat (Thai folk performance) that are related to the Thai language learning process, and to analyze an interdisciplinary approach for organizing Thai language learning using Lamtat as a foundation for secondary school students. The methodology employed document and literature review, content analysis of Lamtat in the context of language and literary arts, and a proposal of learning approaches. The findings reveal four key characteristics of Lamtat that are beneficial

for Thai language learning: its poetic structure, literary language, inclusion of Thai literature in its lyrics, and its capacity for critical reflection. Based on these findings, learning approaches are proposed for each educational level. For junior high school students, the focus is on integrating Lamtat as a supplementary element within learning units. For senior high school students, the emphasis shifts to using Lamtat as a text for advanced analysis and critical appraisal. This approach has the potential to positively impact students' interest, learning effectiveness, and the preservation of Lamtat itself. Furthermore, this approach benefits the Thai language skills of modern learners while simultaneously conserving the nation's cultural heritage.

Keywords: Lamtat, Thai Language Learning Management, Interdisciplinary Integration, Secondary Education, Cultural Heritage

บทนำ

ลำตัด เป็นการละเล่นที่มีผู้แสดงเป็นชายและหญิงร้องแ่กกัน มีลูกคู่และกลองรำมะนาประกอบ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, 2556) มีที่มาจากการละเล่นตีกองรำมะนาสรรเสริญพระเป็นเจ้าในศาสนาอิสลาม และพัฒนามาสู่การร้องว่าแ่กโต้ตอบกันเป็นกระทุ้ หวังดี นิมา หรือหวังเต๊ะ กล่าวถึงถิ่นกำเนิดของลำตัดไว้ว่า “ลำตัดเกิดขึ้นที่เมืองบุรี แ่กลำปลาทิว ไกล่ ๆ กับเทพพระยา หลวงแพ่ง” (ศุภย์สังคีตศิลป์ ธนากรกรุงเทพ, 27 มิถุนายน 2563) ได้รับความนิยมและมีผู้ฝึกหัดเล่นลำตัดมาเป็นลำดับมากขึ้น จนเป็นที่นิยมในพระนคร ปราภฏชื่อสถานที่ประชันลำตัดแห่งสำคัญ คือ วิกบุษปะ ที่มักจัดให้มีการประชันลำตัดของวงที่มีชื่อเสียงและเป็นที่นิยมของผู้ชมคล้ายกับการแข่งขันขมวยที่เวทีกลางในปัจจุบัน ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนบทบาทจากการประชันมาเป็นมหรสพการแสดงตามการว่าจ้างของเจ้าภาพหรือที่เรียกกันว่า “หางาน” เพื่อความเพลิดเพลินตามโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ได้รับความนิยมทั่วประเทศ ก่อนที่วัฒนธรรมนิยมอื่น ๆ จะเข้ามามีบทบาทและแทนที่ลำตัดลง ด้วยความสำคัญเชิงประวัติที่เห็นว่า ลำตัดนับเป็นศิลปวัฒนธรรมสำคัญของกรุงเทพมหานคร และอยู่ในระยะรอยต่อของวัฒนธรรมนิยมและการขาดแคลนผู้สืบทอดองค์ความรู้แขนงนี้ แม้จะมีผู้สนใจศึกษา สืบสาน เรียนรู้ ก็ถือว่ายังอยู่ในวงจำกัด สมควรที่จะมีแนวทางส่งเสริมการดำรงอยู่โดยใช้ลักษณะสำคัญของลำตัดที่สามารถเชื่อมโยงกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมปัจจุบัน ให้ลำตัดดำรงอยู่ได้อย่างเป็นประโยชน์และเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แม้ลำตัดจะยังได้รับความนิยมด้วยความเกื้อกูลจากหน่วยงานทางวัฒนธรรม ภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนภาคประชาชน แต่ก็เป็เพียงในมิติของผู้อดหนุนการปฏิบัติ ยังเกิดกระบวนการส่งต่อความรู้อย่างเป็นระบบเพียงส่วนน้อยซึ่งอาจจะยังไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมการดำรงอยู่ของลำตัดได้มากนัก ขณะที่กลุ่มผู้ปฏิบัติการ ได้แก่ ศิลปินลำตัด นั้นล้วนเป็นผู้ทรงภูมิทางภาษาและวัฒนธรรมที่สมควรจะได้รับการเชิดชูและรับทอดองค์ความรู้เหล่านั้นให้ดำรงอยู่ต่อไป วิกฤติด้านผู้สืบทอดการปฏิบัติจึงเป็นสภาวะการณ์ที่น่ากังวลว่าในอนาคตจะมีผู้รู้จักและสามารถสืบสาน รักษา และต่อยอดลำตัดได้อย่างถ่องแท้มากขึ้นเพียงใด การนำลำตัดเข้าสู่สถานศึกษาเพื่อเป็นวัตถุประสงค์ทางวัฒนธรรมสำหรับการเรียนรู้แบบบูรณาการจึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจและอาจจะช่วยส่งเสริมให้ลำตัดได้รับการสืบทอดต่อไปในกลุ่มผู้เรียนซึ่งเป็นพลเมืองสำคัญในอนาคต จึงเล็งเห็นว่า ลักษณะเด่นของลำตัดนั้นมีความสัมพันธ์กับบริบทรายวิชาภาษาไทยอย่างเด่นชัด ทั้งด้านลักษณะคำประพันธ์ ภาษาวรรณศิลป์ สำนวนความเปรียบ ตลอดจนทักษะการสื่อสารทั้งการพูด การเขียน

และการวิจารณ์ โดยนำวัตถุดิบวัฒนธรรมด้านวรรณคดีไทยมาเป็นองค์ประกอบหนึ่งอย่างน่าสนใจ ดังนั้นหากมีแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยโดยใช้ลำตัดเป็นฐานจะมีคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของลำตัดที่อุดมไปด้วยองค์ความรู้หลากหลายด้านโดยเฉพาะคุณค่าด้านภาษาและวรรณกรรม เพราะนอกจากจะได้เรียนรู้สิ่งที่ปรากฏในลำตัดแล้ว ผู้สอนและผู้เรียนก็จะมีโอกาสได้เรียนรู้และเข้าใจรวมถึงมีโอกาสได้ปฏิบัติการด้านลำตัดเพื่อให้เกิดความเข้าใจลักษณะของลำตัดด้วย แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยโดยใช้ลำตัดเป็นฐาน จึงอาจสามารถสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้วิชาภาษาไทยให้มีความแปลกใหม่ น่าสนใจ และยังสามารถส่งเสริมการดำรงอยู่ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติด้านลำตัดผ่านการเรียนรู้ สืบสาน รักษา และต่อยอดของผู้เรียนซึ่งเป็นอนุชนที่สามารถส่งต่อองค์ความรู้เหล่านี้ต่อเนื่องไปได้อีกยาวนาน

ในวงการศึกษามีผู้ที่สนใจและนำลำตัดมาเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการเรียนรู้ในสถานศึกษาอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นแนวทางการส่งเสริมการดำรงอยู่ของลำตัดโดยบูรณาการศิลปะการแสดงเข้ากับการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาได้อย่างน่าสนใจ จากการศึกษาพบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ด้วยลำตัด ดังต่อไปนี้

1) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลำตัดในสถานศึกษา

มาลัย เหล่าประเสริฐ (2546) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง *การใช้เพลงพื้นบ้านลำตัดพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนชุมชนวัดหน้าไม้ จังหวัดปทุมธานี* สอดคล้องกับ ลัดดา ฉิมสุวรรณ (2551) ที่ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง *ผลการใช้เพลงพื้นบ้านลำตัดเพื่อพัฒนาการพูดโต้ตอบเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดสามง่าม กรุงเทพมหานคร และวิลาวัลย์ รัฐธรรมานนท์ (2558) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ผลการจัดกิจกรรมการแสดงเพลงพื้นบ้าน “ลำตัด” ที่มีต่อพฤติกรรมการเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยโรงเรียนชุมชนวัดหน้าไม้* โดยงานวิจัยทั้งสามมีจุดมุ่งหมายที่จะอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมลำตัดโดยการสอดแทรกไปสู่กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา ผ่านการผสมผสานบูรณาการการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทยและการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในชั้นเรียน ด้านกัญญาภัทร พันตรี (2564) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง *การพัฒนาชุดกิจกรรมส่งเสริมการแสดงลำตัดสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนหทัยราษฎร์ กรุงเทพมหานคร* ซึ่งเป็น การสร้างชุดกิจกรรมเรื่องการแสดงลำตัดในรายวิชานาฏศิลป์ ผลสัมฤทธิ์ของงานวิจัยทั้งสามอยู่ในเกณฑ์ดี แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการลำตัดในการจัดการเรียนรู้สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ

ต่อมาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี (2565) จึงได้เกิดแนวคิดและดำเนินการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี “การแสดงลำตัด” เพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษานำหลักสูตรไปใช้จัดการเรียนรู้ตามบริบทของสถานศึกษา ทั้งการสอดแทรกในรายวิชาพื้นฐาน การเป็นรายวิชาเพิ่มเติม และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นความเป็นไปได้ของการส่งเสริมลำตัดควบคู่กับการเสริมประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ที่ขยายจากรายสถานศึกษามาสู่กลุ่มสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ด้วยลำตัดทำให้เห็นว่า ลำตัดสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาได้ และบริบทของการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาก็สามารถส่งผลดีต่อการดำรงอยู่ของลำตัดได้ด้วยเช่นกัน

2) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดบูรณาการสหวิทยาการ (Interdisciplinary Integration)

การบูรณาการสหวิทยาการ (Interdisciplinary Integration) เป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนและส่งเสริมนวัตกรรมในงานวิจัยและการศึกษา โดยเน้นการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากหลายสาขาอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในระดับการวิจัย คณะทำงาน และการออกแบบหลักสูตร สามารถแบ่งระดับการบูรณาการออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ แบบสหสาขาวิชา (multidisciplinary) แบบบูรณาการเชื่อมโยงสาขา และแบบบูรณาการสูงสุดโดยใช้กรอบทฤษฎีร่วมกัน (Rossini & Porter, 1979)

งานวิจัยในประเทศได้มีการใช้แนวคิดบูรณาการสหวิทยาการหรือในข่ายของความหมายบูรณาการข้ามศาสตร์อยู่เป็นจำนวนมาก โดยเน้นไปที่การพัฒนาหลักสูตร การบูรณาการ STEM ด้านศาสนา ด้านวัฒนธรรม และด้านการเกษตร ส่วนงานวิจัยด้านการศึกษาหรือการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดบูรณาการสหวิทยาการนั้นยังมีอยู่อย่างจำกัด ดังเช่นบทความวิจัยของกรภัทร เฉลิมวงศ์ และคณะ (2566) เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนข้ามศาสตร์แบบบูรณาการสมรรถนะ ด้านอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ เพื่อสร้างนวัตกรรมสำหรับสาขาวิชาช่างอุตสาหกรรม หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในพื้นที่ภาคใต้” เพื่อพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนข้ามศาสตร์แบบบูรณาการสมรรถนะ ด้านอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะเพื่อสร้างนวัตกรรมสำหรับสาขาวิชาช่างอุตสาหกรรม และเพื่อประเมินคุณภาพของโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการเรียนการสอนข้ามศาสตร์แบบบูรณาการสมรรถนะ ด้านอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะเพื่อสร้างนวัตกรรมสำหรับวิชาช่างอุตสาหกรรม ผลการวิจัยพบว่ามีความสอดคล้องระหว่างเนื้อหากับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม คะแนนค่าเฉลี่ย 0.90 และผลประเมินความเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตรทั้งด้านเนื้อหา ระยะเวลาจัดกิจกรรม และเทคนิคอยู่ในระดับดีมาก ด้านวรภัทร วชิรยากรณ์ (2565) ผู้บริหารจัดการโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเกษตรกรไทยสู่ Smart Farmer (กรณีศึกษาการพัฒนาเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อการส่งออก)” โดยผลการวิจัยได้บูรณาการศาสตร์ด้านนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนาเกษตรกรรม และใช้องค์ความรู้ด้านเคมีมาผนวกกับการพัฒนาคุณภาพทุเรียนไทย ขณะที่โรงเรียนบ้านพระนอน จังหวัดเชียงใหม่ (2564) ได้ดำเนินการ “การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการข้ามศาสตร์ เพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการตนเองของโรงเรียนบ้านพระนอน” ภายใต้การสอนแบบบูรณาการสหวิทยาการโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning และขับเคลื่อนการจัดกิจกรรมในรูปแบบของ PDCAR ด้วยการจัดการเรียนรู้ภาคบ่ายแบบบูรณาการข้ามศาสตร์ระหว่างวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม วิชาสุขศึกษา พลศึกษา วิชาศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ และวิชาการงานอาชีพ ต่างแนวคิด (Theme) ในแต่ละวัน เพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดทักษะการจัดการตนเอง และสามารถเชื่อมโยงไปใช้ในชีวิตจริงในศตวรรษที่ 21

ในด้านงานวิจัยที่ใช้แนวคิดบูรณาการสหวิทยาการในต่างประเทศนั้น พบว่า เน้นการนำเสนอวิธีวัดผลกระทบ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยข้ามศาสตร์ในหลากหลายรูปแบบ และปรากฏกลุ่มงานวิจัยด้านการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจ ดังเช่น งานวิจัยของ Spelt et al. (2009) เรื่อง “Teaching and Learning in Interdisciplinary Higher Education: A Systematic Review” ที่ได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาสหวิทยาการ โดยเน้นทักษะการคิดเชิงสหวิทยาการ ซึ่งหมายถึงความสามารถในการบูรณาการความรู้จากสองสาขาวิชาขึ้นไปเพื่อสร้างความก้าวหน้าทางความคิดที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการใช้เพียงสาขาเดียว ทักษะนี้ถือเป็นทักษะทางปัญญาที่ซับซ้อนและประกอบด้วยทักษะย่อยหลายด้าน ผลการทบทวนอย่างเป็นระบบจากฐานข้อมูลวิชาการ 4 แหล่ง พบว่างานวิจัยเกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาสหวิทยาการยังมีจำกัดและอยู่ในช่วงเริ่มต้น

อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะย่อยที่จำเป็นสำหรับการคิดเชิงสหวิทยาการ และเงื่อนไขที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะดังกล่าว ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาทฤษฎีและแนวปฏิบัติด้านการศึกษาศหวิทยาการในอนาคต ด้าน Klaassen (2018) ศึกษาวิจัยเรื่อง “Interdisciplinary education: a case study” โดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจธรรมชาติของการศึกษาศหวิทยาการ เพื่อช่วยในการตัดสินใจออกแบบหลักสูตรหรือกิจกรรมการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ โดยเสนอว่า การเลือกปัญหา ระดับของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชา และการจัดแนวสร้างสรรค์ (constructive alignment) เป็นปัจจัยสำคัญที่ควรพิจารณาในการออกแบบการศึกษาศหวิทยาการ งานวิจัยนี้ใช้กรณีศึกษา 2 กรณี และโมเดลการวิเคราะห์หลายรูปแบบ เพื่อค้นหาแนวทางสำคัญในการออกแบบการศึกษาศหวิทยาการ โดยมีเป้าหมายเพื่ออธิบายระดับและลักษณะของการบูรณาการ การนิยามปัญหาในฐานะหลักการนำทางสำหรับการจัดแนวสร้างสรรค์ และแนวทางการออกแบบและดำเนินการศึกษาศหวิทยาการหรือข้ามสาขาวิชา

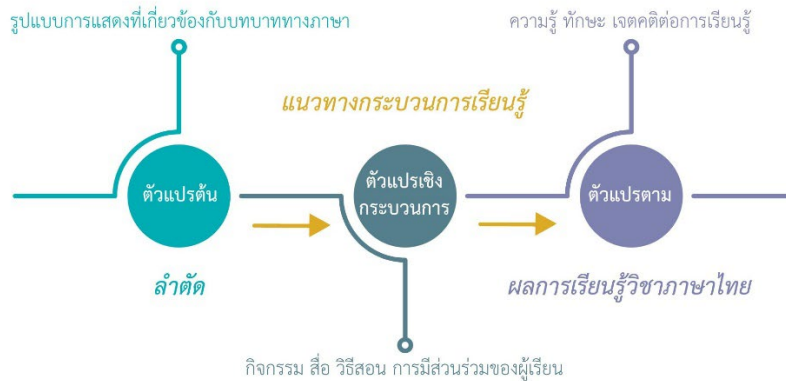
งานวิจัยดังกล่าวมานี้เน้นการบูรณาการสหวิทยาการในกระบวนการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา ซึ่งยังไม่พบการศึกษาวิจัยด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาในกลุ่มภาษา รวมถึงรายวิชาภาษาไทยกับการบูรณาการสหวิทยาการโดยใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาศหวิทยาการ ลำดับที่ตัดกับการสอนภาษาไทยแบบเป็นระบบในระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นนั้นยังไม่มีผู้ศึกษาหรือเสนอแนวทางสำหรับการปรับใช้จริงในกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งหากสามารถนำแนวคิดนี้มาพัฒนาเสนอเป็นแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยที่ผสมผสานศาสตร์ศิลป์การแสดงโดยเลือกใช้ลำดับเป็นฐาน น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความน่าสนใจในกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยมากยิ่งขึ้น ผนวกกับการส่งเสริมธำรงรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมลำดับที่ตัดควบคู่กันอย่างเกื้อกูล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะเด่นของลำดับที่สัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทย
2. เพื่อเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทยโดยใช้ลำดับเป็นฐาน

กรอบแนวคิด

การศึกษานี้อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดบูรณาการสหวิทยาการ (Interdisciplinary Integration) หมายถึง การผสมองค์ความรู้จากศาสตร์หรือสาขาวิชาต่าง ๆ มารวมเป็นชุดความรู้เดียว อันเป็นการตอบสนองภารกิจสร้างการเรียนรู้ที่อาจซับซ้อนหรือต้องการมุมมองที่หลากหลาย โดยต้องการให้เห็นความเกื้อกูลกันระหว่างศาสตร์ความรู้วิชาภาษาไทย และศาสตร์ความรู้ศิลป์การแสดงลำดับที่ที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้และการดำรงอยู่ของกันและกันได้ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้ลำดับเป็นฐาน โดยที่กระบวนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทยสร้างแนวทางการสอนที่ต่างไปจากเดิม ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการกระตุ้นความสนใจ โดยใช้องค์ประกอบและลักษณะทางวรรณศิลป์ของลำดับที่มาเป็นเครื่องมือการเรียนรู้สาระต่าง ๆ เมื่อลำดับที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ก็เป็นผลให้ลำดับที่มีโอกาสดำรงอยู่เพื่อส่งทอดองค์ความรู้ทางด้านภาษาไทยในอนาคตได้เช่นกัน ได้จัดทำกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิด

หมายเหตุ. โดย ผู้วิจัย.

จากกรอบแนวคิดการวิจัยข้างต้นนี้ ลำตัด (ตัวแปรต้น) (Independent Variable) มีลักษณะเด่น 4 ประการ ได้แก่ ลักษณะคำประพันธ์ ภาษาวรรณศิลป์ วรรณคดีไทยในลำร้อง และแง่คิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งลักษณะเด่นเหล่านี้จะนำมาผ่านกระบวนการบูรณาการสหวิทยาการเข้ากับแนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย (ตัวแปรเชิงกระบวนการ) เพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ (ตัวแปรตาม) ยกตัวอย่างเช่น ผู้เรียนมีความรู้และสามารถพัฒนาทักษะการแต่งคำประพันธ์อย่างง่ายผ่านการใช้ลักษณะคำประพันธ์ของลำตัดที่มีความเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากคำประพันธ์ไทยแบบดั้งเดิม โดยมีลักษณะหลัก คือ ความยืดหยุ่นในการแต่งและการรับส่งสัมผัส ประเภทของคำประพันธ์ลำตัดที่สำคัญ ได้แก่ กลอนหัวเดียว กลอนปันทน และกลอนตลาด ซึ่งแต่ละประเภทมีรูปแบบการรับส่งสัมผัสที่แตกต่างกัน เช่น กลอนสิบหัวเดียวที่มีลักษณะเป็นกลอนหัวเดียวที่รับส่งสัมผัสที่คำสุดท้ายของแต่ละคำกลอน โดยคำกลอนหนึ่งมีสองวรรค วรรคละประมาณสิบคำ และสามารถปรับเปลี่ยนจำนวนคำได้ตามความเหมาะสม ความยืดหยุ่นนี้ทำให้ลำตัดเหมาะกับการนำมาใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทยเพราะผู้เรียนสามารถเริ่มต้นแต่งคำประพันธ์ได้ง่ายกว่าการแต่งฉันทลักษณ์แบบฉันทลักษณ์ หนึ่งขณะเดียวกันก็ยังคงหลักการของการเล่นสัมผัสและความไพเราะของภาษาไทย นอกจากนี้ลักษณะคำประพันธ์ลำตัดยังสะท้อนถึงความหลากหลายของรูปแบบวรรณศิลป์ไทยที่มีอยู่นอกเหนือจากวรรณคดีแบบฉบับ จึงเป็นการขยายขอบเขตความรู้ทางวรรณคดีไทยของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งการสัมผัสบริบทการแต่งคำประพันธ์ที่ไม่ยากเกินไปจะช่วยให้ผู้เรียนมีเจตคติต่อการเรียนรู้วิชาภาษาไทยอย่างเป็นมิตรมากขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการทดลองใช้ โดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. การวิเคราะห์ลำตัดในมิติภาษาและวรรณศิลป์
3. การวิเคราะห์หลักสูตรภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา
4. การสังเคราะห์และเสนอแนวทาง

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาวิเคราะห์ลำตัดในบริบทที่สัมพันธ์กับภาษาและวรรณศิลป์ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับสาระการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยได้นั้น พบลักษณะเด่นของลำตัดที่สัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทยที่สามารถเป็นวัสดุภาษาเชื่อมโยงกับสาระการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทยตามพื้นฐานของหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 หรือสามารถปรับใช้ในหลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรท้องถิ่นได้ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการสามารถประยุกต์ใช้สื่อที่แตกต่างหลากหลายเพื่อการทำทำความเข้าใจสาระการเรียนรู้ที่ประกอบกับพบว่า ลำตัดมีลักษณะเด่นสำคัญที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทยหลายหน่วยการเรียนรู้ ทั้งลักษณะคำประพันธ์ ภาษาวรรณศิลป์ วรรณคดีไทยในลำร้อง และแง่คิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์ ดังนั้นแล้ว จึงเสนอแนวทางการบูรณาการใช้ลำตัดเป็นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยได้ เพื่อเชื่อมโยงส่งเสริมเจตคติต่อการเรียนรู้วิชาภาษาไทยในบริบทสังคมปัจจุบัน และเพื่อส่งเสริมคุณค่าไปสู่ การสืบสาน รักษา และต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมลำตัดในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ

อภิปรายผล

ตามผลการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะเด่นของลำตัดที่สัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทย จึงเสนอแนวทางการบูรณาการใช้ลำตัดเป็นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยได้ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ลักษณะเด่นของลำตัด

1.1 ลักษณะคำประพันธ์

ลำตัดมีลักษณะคำประพันธ์เฉพาะที่เป็นกลอนหัวเดียว กลอนปันทน กลอนตลาด และกลอนลักษณะอื่น ทำให้เห็นความหลากหลายของลักษณะคำประพันธ์ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ของไทย ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับการเรียนรู้เรื่องลักษณะคำประพันธ์ของไทยในมิติของการขยายของข่ายความรู้เพิ่มเติมจากรูปแบบคำประพันธ์ฉันทลักษณ์ตามขนบวรรณศิลป์ ยกตัวอย่างลักษณะคำประพันธ์กลอนลำตัดหัวเดียว ดังนี้

กลอนสิบหัวเดียว คือ กลอนหัวเดียวที่รับส่งสัมผัสที่คำสุดท้ายของแต่ละคำกลอน คำกลอนหนึ่งมีสองวรรค วรรคหน้ามักมีสิบคำ วรรคหลังมักมีสิบคำ อาจมากกว่าหรือน้อยกว่าก็ได้ คำสุดท้ายของแต่ละคำกลอนจะส่งสัมผัสสระเดียวกันตลอดทั้งบท ทั้งนี้สระเสียงสั้นและสระเสียงยาวสามารถรับส่งสัมผัสกันได้โดยอนุโลม เช่น กลอนลิ ส่งสัมผัสได้ทั้งสระอีและสระอิ กลอนลู ส่งสัมผัสได้ทั้งสระอูและสระอุ กลอนสิบหัวเดียวใช้ในการเดินเนื้อลำซึ่งเป็นส่วนหลักของการแสดงลำตัด โดยจะมีคำประพันธ์ขึ้นต้นเรียกว่า บทลูกรับ หรือบทลูกคู่ สำหรับขึ้นต้นก่อนการร้องและให้สมาชิกในคณะร้องรับเมื่อจบแต่ละลง ดังแผนผังคำประพันธ์

ลักษณะเด่นด้านลักษณะคำประพันธ์ดังกล่าวมีความยืดหยุ่นทางวรรณศิลป์ที่สามารถเอื้อต่อการเรียนรู้และทดลองของผู้เรียนในการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองเบื้องต้นได้ ทั้งยังแสดงให้เห็นรูปแบบวรรณศิลป์ที่หลากหลายและแตกต่างไปจากวรรณคดีแบบแผนอีกด้วย ซึ่งลักษณะดังนี้ช่วยให้ผู้เรียนมีโลกทัศน์

ด้านขนบวรรณศิลป์เพิ่มพูนขึ้นจากความรู้เดิม และเห็นการมีอยู่อย่างหลากหลายของรูปแบบลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองของไทย

1.2 ภาษาวรรณศิลป์

ลำดับปรากฏการใช้ภาษาวรรณศิลป์อย่างขนบวรรณคดี ทั้งส่วนที่เป็นสัมผัสส่นอวรรค สัมผัสในวรรคที่มีทั้งการเล่นสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะ ซึ่งสามารถศึกษา สังเกต และวิเคราะห์แนวทางสัมพันธ์กับขนบการประพันธ์ในวรรณคดีแบบแผนได้ ยกตัวอย่างการเล่นสัมผัสในวรรค ดังนี้

ว่าวันนี้วันสำคัญ มาแข่งขันพิฆาต
 อยู่ในกลางสนามนัด มั่นน่าอนาถจริงหนอ
 ความฉันทัวต้วน มาตั้งแต่ต้นราตรี
 มาเจาะจะปะพี เล่นเอาขวัญหนีดีฝ่อ
คณะน้องนะนารี ส่วนวงพีนั่นเป็นชาย
 ว่าการประกวดลวดลาย ยังหวั่นใจนี้ก็ท้อ
 ระทมจิตคิดคร้าม ไปเสียด้วยความประหม่า
ฉันทู่มมาดหมายมา ขอเชิญท่านหาร้องขอ

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นถึงภาษาวรรณศิลป์ในเชิงการเล่นสัมผัสคำ ทั้งการสัมผัสสระระหว่างวรรคหน้าและวรรคหลังในคู่คำว่า “สำคัญ-ขัน” “นัด-อนาถ” “ตน-ต้น” “พี-หนี” “นารี-พี” “ลาย-ใจ” “คร้าม-ความ” และ “มา-หา” และยังพบการสัมผัสพยัญชนะและสัมผัสสระในกลุ่มคำว่า “แข่งขันพิฆาต” “ในกลางสนามนัด น่าอนาถจริงหนอ” “ฉันทัวต้วน ตั้งแต่ต้นราตรี” “เจาะจะปะพี” “คณะน้องนะนารี” “ประกวดลวดลาย” “จิตคิดคร้าม” และ “มุงมาดหมายมา” ลักษณะดังกล่าวคล้ายกับการเล่นสัมผัสในที่ปรากฏในวรรณคดีแบบฉบับทั่วไป แต่คมคำที่ปรากฏให้จินตภาพในแบบพื้นบ้านที่เน้นการสื่อความหมายผ่านการใช้ถ้อยคำสัมผัสที่ไพเราะและมีกลวิธีโดดเด่น

การศึกษาภาษาและวรรณศิลป์ในลำดับช่วยให้ผู้เรียนเห็นบริบทความหลากหลายที่ปรากฏในงานวรรณกรรมที่เป็นวัฒนธรรมวรรณศิลป์แบบราชกุมารี สามารถเปรียบเทียบความเหมือนความต่างกับวัฒนธรรมวรรณศิลป์แบบแผนในวรรณคดีและวรรณกรรมแบบฉบับได้ การเรียนรู้ภาษาและวรรณศิลป์ในลำดับยังเป็นทางเลือกที่สามารถนำไปสู่กระบวนการทดลองแต่งคำประพันธ์อย่างง่ายแก่นักเรียนได้อีกด้วย โดยอาศัยลักษณะความยืดหยุ่นด้านแบบแผนที่ต่างจากวรรณคดีต้นฉบับ และการใช้ภาษาที่เรียบง่ายแต่สามารถสื่อความได้อย่างคมคายและเข้าใจ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และอาจนำไปสู่กระบวนการที่ผู้เรียนสร้างสรรค์ขึ้นด้วยตนเอง

1.3 วรรณคดีไทยในลำร้อง

ลำดับมีการนำวรรณคดีไทยมาเป็นวัตถุดิบวัฒนธรรมสำหรับเล่าเรื่องตามขนบเดิม และการแสดงเนื้อหาเชิงวิพากษ์ที่ต่างไปจากชนบทที่มีมา ซึ่งเป็นความน่าสนใจในรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาและการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบตามแบบลักษณะของลำดับ ยกตัวอย่างจากลำดับเรื่องราวเรื่องหญิงสองใจ นายบุญชู วงศ์ไทย และนายศรีนวล คุ่มวงศ์ ร้อง ดังนี้

<p>(ลูกคู่) ไร่รักแสนรัก ทำไมมาผลักรักทิ้ง ปากกลมคมขำ ใจไม่จำวาจา</p> <p>เมื่อตะก่อนร่อนรัก จะขอฝากซึ่งชีวา เหตุใดเนื้อเย็น ทำไมมาเป็นสองใจ เพ็งรู้อย่างซึ้งว่า หล่อนเป็นนางแสนกล รูปร่างก็งาม แต่ใจทราวมลิมคิด ดอกกรักมีแล้ว ยังหาดอกแก้วเข้าไปสำรอง จึงถูกประหาร คำสั่งพระพันธวัชา โบราณชานว่า อย่าเชื่อสุรานารี ใครเลี้ยงเป็นคู่ เหมือนอย่างเลี้ยงงูเห่าร้าย ดูแต่กาที่คนธรรพ์สามียังไม่เหลียวแล</p>	<p>ใจหนอใจหญิงไม่ผิดกับมิ่งโมรา สิ้นชาติวาสนา กันเกิดแม่หน้านวลเออย</p> <p>สบลสาบานกันต่อหน้า จะขอบูชารักไว้ ทิ้งเก่าเอาใหม่ ทำให้พี่อวยชาวชน ต่ำศักดิ์ไม่รักตน จริงมัยแม่คนงามเออย เป็นมนุษย์ทุจริต ดูช่างไม่ผิดแม่วันทอง ชอบทำชั่วมัวหมอง จึงถูกจองจำอาญา ลงแต่ดินสิ้นชีวา นอนอยู่ในป่าตองเออย เพราะหัวใจกะสตรี้ ตัวหล่อนนั้นมิอยู่หลายใจ ใครหลงรักจักต้องตาย เพราะมีนิสัยอ่อนแอ ยังจับยอดสร้อยไปลอยแพ ไปตามกระแสดลเออย</p>
---	---

จากบทลำตัดเพลงลอยเรื่องกาที่ข้างต้นนี้ เป็นกลอนปฏิพากย์¹ ที่พาดพิงถึงเหตุการณ์สำคัญของวรรณคดีไทยในเชิงกระทบกระเทียบเปรียบว่า หญิงคนรักนั้นเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในทางที่ไม่ถูกไม่ควรจึงหยิบยกเปรียบเทียบกับการกระทำของนางวันทอง ในเรื่องเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน และนางกาที่ในเรื่องกาที่คำกลอน เพื่อแสดงข้อมูล อารมณ์ และความรู้สึกให้ชัดเจนขึ้นผ่านการเปรียบเทียบ ในลักษณะนี้ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เรื่องราววรรณคดีไทยในรูปแบบใหม่ที่ต่างไปจากการอ่านตัวบทประพันธ์เพียงอย่างเดียว แต่ยังสามารถนำเสนอรื่องราวที่ต่างวิธีการ และหากรับสารผ่านการดูหรือการฟังจะเพิ่มความน่าสนใจแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้วรรณคดีเรื่องนั้น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ด้วย

1.4 แง่คิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์

ลำตัดมีลักษณะเด่นคือการว่าโต้ตอบกันคล้ายการโต้ว่าที่ระหว่างลำตัดฝ่ายชายและฝ่ายหญิง การสื่อสารเนื้อหานั้นจึงมีลักษณะการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์โต้ตอบกันอย่างเป็นเหตุเป็นผลตามมุมมองของแต่ละฝ่ายคล้ายกับรูปแบบการโต้ว่าที่ ในประเด็นเดียวกันลำตัดฝ่ายหญิงกับลำตัดฝ่ายชายซึ่งอาจนำเสนอสารที่มุมมองที่ต่างกันไปซึ่งโต้ตอบหรือแสดงเหตุผลสนับสนุนความคิดของฝ่ายตน ยกตัวอย่างลำตัดสอนชายสอนหญิงดังนี้

<u>สอนชาย</u>	<u>สอนหญิง</u>
<p>ผู้ชายมีสิทธิ์ อย่าคิดสั้น ๆ หาเมียเชื่อมั่น ตามวรรณคดี ตามวรรณคดี เขามีหลายอย่าง อย่าหาคู่สร้าง เหมือนนางกาที่</p>	<p>ยกตัวอย่างอ้างอิง เช่นผู้หญิงชั่วช้า ที่ไร้การศึกษา เกิดจากตาฤๅษี เกิดจากตาฤๅษี เสกนางนี้ขึ้นมา กระทำตัวชั่วช้า เช่นโมรากาที่</p>

¹ กลอนเพลงปฏิพากย์ หรือบางท่านใช้ว่า กลอนเพลงปฏิพาทย์ ก็มี เป็นกลอนที่มีลักษณะพิเศษกว่าที่กล่าวมา เพราะเป็นกลอนปฏิภาณกวี โดยมีลักษณะแบบกลอนสด ซึ่งกล่าวโต้ตอบกันระหว่างบุคคล หรือแบบร้องขอความรักใคร่, ความเห็นใจ หรือร้องขอแบบอธิษฐาน ร้องเดี่ยวชมโหม เกี่ยวกับพาราสิ แสดงถึงความบนบาน (พระพรหมกวี. (ม.ป.ป.). *ตำรากวีนิพนธ์*. <https://www.watmoli.com/poetry/488/>)

ท่านท้าวพรหมทัต ต้องมาตัดสัมพันธ์
 ครูทาพารรพ์ เย้ยหยันย่ำยี
 เจ้าครุฑรอบคอบ ผัวชอบสกา
 หาญหักลักพา ภรรยาเขาหนี
 ภรรยาากก็ ก็มีสันดาน
 ครูทาพามา วิมานฉิมพลี
 ถ้าได้คู่สร้าง เหมือนดังที่ว่า
 ต้องเซ็ดน้ำตา ภรรยาไม่ดี

ถ้าได้ผ้าแบบพระรถ ก็น่าสยดสยอง
 ต้องไปหาหน่วยตางสิบสอง คิดร่วมห้องกับเมรี
 ไปหลอกหลวงลูกสาวยักษ์ ทำศึกคักคิงเกล้า
 เสแสร้งแกล้งมอมเหล้า พอเมียมาแล้วหลบหนี
 เมรีนี้ไม่ชั่ว แต่มีผิวใจร้าย
 ผลที่สุดจุดสุดท้าย ก็ต้องมาวายชีวี

ตัวอย่างลำตัดสอนชายสอนหญิงข้างต้น เป็นการปฏิบัติที่ได้ตอบทศนะการประพฤติ ในมุมมองของฝ่ายชายและมุมมองของฝ่ายหญิง โดยฝ่ายชายเสนอคำสอนในเชิงให้คุณค่ากับความเป็นชาย ส่วนฝ่ายหญิงเสนอคำสอนในเชิงให้คุณค่ากับความเป็นหญิง โดยมีลักษณะเด่นคือการพาดพิงถึงเรื่องราวของตัวละครในวรรณคดีไทยมาใช้เปรียบเทียบสั่งสอนด้านการประพฤติตน ซึ่งแทรกทศนะการวิพากษ์บริบทของตัวละครในวรรณคดีไทยประกอบอย่างมีเหตุผลเพื่อเสริมความคิดเห็นให้น่าเชื่อถือ ลักษณะดังกล่าวเป็นแนวทางการวิพากษ์วิจารณ์วรรณคดีไทยในเชิงของวรรณคดีวิเคราะห์ได้ เป็นตัวอย่างของการประมวลเหตุผลมาเพื่อสนับสนุนข้อคิดเห็นต่อประเด็นความคิดหรือบริบทสัมพันธ์

ลักษณะเด่นของลำตัดที่กล่าวมาแล้วข้างต้นแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับหน่วยการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทยอย่างกว้างขวาง สามารถนำลำตัดมาบูรณาการเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยได้ตามความเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน ทั้งด้านทักษะการสื่อสาร หลักการประพันธ์และวรรณศิลป์ การสืบสรรค์¹วรรณคดี และการวิพากษ์เชิงเหตุและผล ซึ่งจะแสดงแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในลำดับต่อไป

2. ผลการสังเคราะห์แนวทางการจัดการเรียนรู้

2.1 แนวทางสำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ มัธยมศึกษาปีที่ 1 มัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้นการนำลำตัดมาบูรณาการในหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสม คือ การทำให้ลำตัดเป็นส่วนหนึ่งหรือส่วนเสริมความรู้ความเข้าใจเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้ นั้น ๆ ยกตัวอย่างดังนี้

2.1.1 การจัดกระบวนการเรียนรู้วรรณคดีไทย เรื่อง ราชาริราช

การจัดกระบวนการเรียนรู้วรรณคดีเรื่องราชาริราชนั้น ด้วยเนื้อหาของเรื่องเป็นเรื่องราวตามพงศาวดารมอญ เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจบริบทด้านสังคมและวัฒนธรรม จึงนำลำตัดออกภาษามอญเรื่องพระยาน้อยชมตลาด แม่จรูญ บุญยทัต และแม่จรัส บุตรสาว ร้อง ซึ่งมีที่มาจากเรื่องราชาริราชเช่นเดียวกันมาใช้จัดการเรียนการสอนในตอนต้นของเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและสัมผัสบริบทวรรณคดีในด้านภาษา สำเนียง วัฒนธรรม และเนื้อหาโดยย่อของเรื่องราชาริราช ผู้เรียนจะได้เรียนรู้วรรณคดีผ่านสื่อที่

¹ การสืบสรรค์ (creative perpetuation) หมายถึง การทำให้เห็นพลวัตของการสืบทอด ซึ่งไม่ใช่เพียงการสืบทอดเท่านั้น แต่ได้นำมาสร้างใหม่ด้วย คำว่า “สืบ” ตัดคำมาจาก “สืบทอด” หมายถึง การรับมรดกมาจากอดีต หรือการรับช่วงต่อ ๆ กันมา ส่วนคำว่า “สรรค์” ตัดคำมาจาก “สรรค์สร้าง” หมายถึง การสร้างสรรค์ในกระบวนการสืบทอดดังกล่าว (นิตยา แก้วคัลณา, 2551, น. 18)

แปลกใหม่นอกเหนือไปจากการอ่านตัวบทประพันธ์ อาจทำให้เกิดความสนใจในสื่อวัฒนธรรมที่แปลกใหม่ไม่เคยรู้จักมาก่อน ส่งผลต่อการพินิจกับเนื้อหาการเรียนรู้มากขึ้น และสามารถนำไปสู่การเรียนรู้การสอนในเนื้อหาหลักของเรื่องในชั้นการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความบทประพันธ์ วรรณศิลป์ และเนื้อเรื่องได้

ภาพประกอบ 2 การแสดงลำตัดแม่จรรยา บุญยทัต และแม่จรัส บุตรสาว

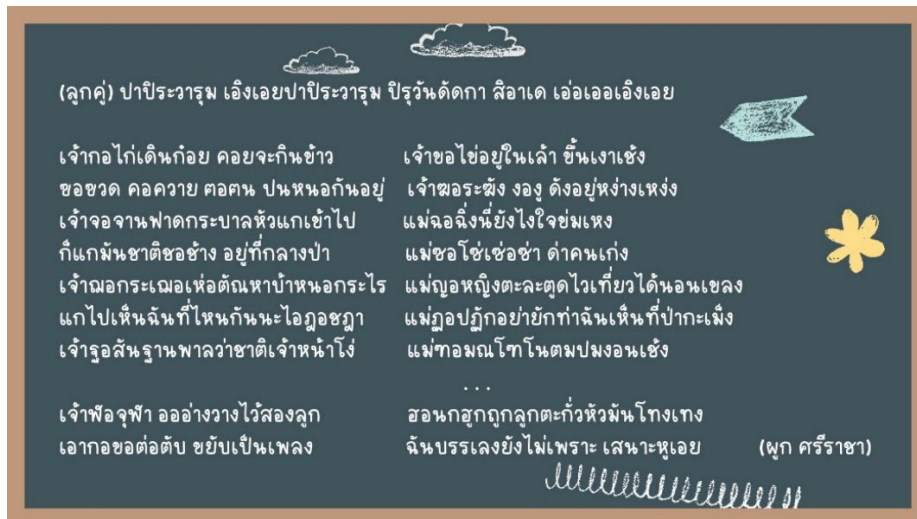
หมายเหตุ. จาก การแสดงของศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ครั้งที่ 530 การแสดงลำตัด “แม่จรรยา บุญยทัต” โดย ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ. (<https://www.youtube.com/watch?v=FXPv5WYjKqU&t=5703s>)

2.1.2 การจัดการกระบวนการเรียนรู้หลักภาษา เรื่อง การแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง

การจัดการกระบวนการเรียนรู้เรื่องการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง สามารถนำลักษณะคำประพันธ์ลำตัดที่มีรูปแบบไม่ซับซ้อน สามารถสร้างสรรค์เนื้อหาได้กว้างขวาง รวมถึงยังสามารถแสดงกลวิธีทางวรรณศิลป์ได้อย่างฉฉานลักษณะชวน มาเป็นทางเลือกสำหรับการเรียนรู้การแต่งคำประพันธ์ไทยอย่างเบื้องต้น ให้ผู้เรียนได้ทดลองปฏิบัติแต่งคำประพันธ์อย่างสั้น ๆ ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับตนเอง หรือการบอกเล่าบรรยาย พรรณนาเหตุการณ์หรือสิ่งที่ได้พบเห็น อาจเสริมด้วยการสาธิตประกอบการร้อง ซึ่งนอกจากผู้เรียนจะได้เรียนรู้ลักษณะคำประพันธ์ไทยเพิ่มขึ้นแล้วยังได้เรียนรู้ลักษณะทำนองและการใช้งานลักษณะคำประพันธ์ลำตัดในบริบทการแสดงอีกด้วย

2.1.3 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ทักษะภาษา เรื่อง การนำเสนอ

การจัดการกระบวนการเรียนรู้ทักษะภาษาเรื่องการนำเสนอ สามารถใช้ลำตัดเป็นทางเลือกของรูปแบบการนำเสนอข้อมูล เนื้อหา สารความรู้เรื่องต่าง ๆ ได้ โดยใช้แทนหรือประยุกต์ควบคู่กับการพูดนำเสนอแบบทั่วไปเพื่อให้การส่งต่อสาระสำคัญมีความน่าสนใจเพิ่มขึ้น มีความแปลกใหม่ และสร้างอัตลักษณ์การเรียนรู้ได้ด้วย เช่น ใช้ลำตัดเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณคดีไทยด้วยลำตัดสอนหญิงสอนชายวรรณคดี ใช้ลำตัดเป็นสื่อการเรียนรู้เรื่องพญายุชนะไทยจากลำตัดเรื่อง ก.ไก่ ข.ไข่ รวมถึงสามารถให้ผู้เรียนทดลองสื่อสารเนื้อหาสาระความรู้บทเรียนอื่น ๆ ผ่านการประพันธ์และการร้องลำตัดได้อย่างหลากหลาย

ภาพประกอบ 3 ลำตัดเรื่อง ก.ไก่ ข.ไข่

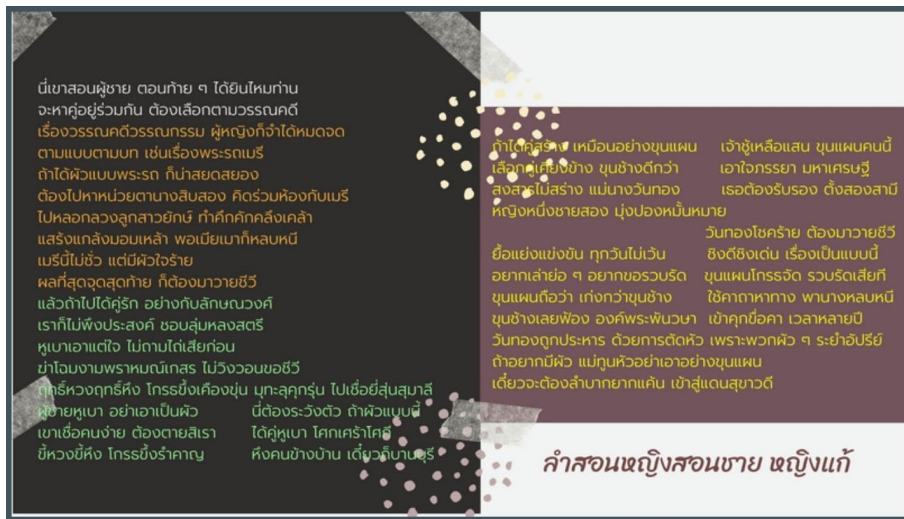
หมายเหตุ. โดย ผู้วิจัย.

2.2 แนวทางสำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ มัธยมศึกษาปีที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 5 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นระดับการศึกษาที่สามารถคิด วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ขั้นสูงได้ การนำลำตัดมาบูรณาการในหน่วยการเรียนรู้ จึงสามารถทำได้หลายวิธี เช่น นำมาเป็นตัวบทสำหรับคิด วิเคราะห์ วิพากษ์ นำแนวคิดทฤษฎีทางวรรณกรรมมาวิเคราะห์ตัวบทและเนื้อหา วิจัยขนต่อยอดการบูรณาการลำตัดกับการเรียนรู้วิชาภาษาไทยหรือศาสตร์แขนงอื่น ยกตัวอย่างดังนี้

2.2.1 การจัดกระบวนการเรียนรู้วรรณคดีกับศาสตร์แขนงอื่น เรื่อง วรรณคดีกับศิลปะการแสดง

การจัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องวรรณคดีกับศิลปะการแสดง นำเสนอให้เห็นว่า นอกจากรูปแบบการแสดงอื่น ๆ เช่น โขน ละคร หุ่นกระบอก ลิเก เพลงไทยเดิม เพลงลูกกรุง เพลงร่วมสมัย ที่นำวรรณคดีไทยมาต่อยอดนำเสนอเนื้อหาตามขนบหรือผ่านการตีความใหม่แล้วนั้น ในกลุ่มวรรณกรรมชาวบ้านอย่างลำตัดก็ได้นำเรื่องจากวรรณคดีมาสร้างสรรค์ตัวบทในลักษณะของการพาดพิงถึงหรือนำมาใช้เป็นกระตุ่มสำหรับโต้ตอบกันสองฝ่ายด้วย ซึ่งสามารถเป็นตัวบทวรรณกรรมกลุ่มหนึ่งที่สามารถศึกษาการสืบสร้างวรรณคดีไทยที่มีอยู่เดิมมาใช้ในต่างบริบทว่าเกิดกระบวนการสืบทอด สร้างสรรค์ และสร้างสรรค์ในกระบวนการสืบทอดอย่างไรบ้าง จะทำให้เห็นความสัมพันธ์กันของสื่อบันเทิงในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทยที่นิยมใช้สมบัติวัฒนธรรมเดิมมาเพิ่มเติมคุณค่าสืบทอดกันมาในหลากหลายลักษณะวิธีได้อย่างน่าสนใจ

ภาพประกอบ 4 คำสอนหญิงสอนชาย หญิงแก่

หมายเหตุ. โดย ผู้วิจัย.

2.2.2 การจัดการกระบวนการเรียนรู้เชิงวิเคราะห์ เรื่อง ภาษาและวรรณคดีวิเคราะห์

การจัดการกระบวนการเรียนรู้เรื่องภาษาและวรรณคดีวิเคราะห์ สามารถใช้ตัวบทจากลำตัด เป็นวัสดุภาษาทางวรรณกรรมนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์เนื้อหา มุมมอง หรือเจตนาของการสื่อสาร ผ่านมุมมองตามแนวคิดต่าง ๆ เช่น แนวคิดบุรุษนิยม แนวคิดสตรีนิยม ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ มาวิเคราะห์บท ลำตัดเช่นบทสอนหญิงสอนชายวรรณคดีที่กล่าวมาแล้วในผลการวิเคราะห์ลักษณะเด่นของลำตัดในประเด็น แง่คิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งสามารถทำให้เกิดองค์ความรู้ที่กว้างขวางขึ้นในวงวรรณคดีและวรรณกรรม เนื่องจากใน บริบทที่ผ่านมามีแนวโน้มแนวคิดทฤษฎีมาศึกษาวรรณคดีแบบฉบับ แต่ยังไม่มีการศึกษากลุ่มวรรณกรรมชาวบ้านซึ่ง น่าจะมีมุมมองสำคัญบางประการแฝงในการสร้างตัวบทสำหรับใช้สื่อสารในการแสดง ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนปลายเป็นช่วงชั้นที่สามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจแนวคิดทฤษฎีทางวรรณกรรมได้ จึงน่าสนใจที่จะจัด กิจกรรมการเรียนรู้วิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษาเพื่อขยายองค์ความรู้ในวงวรรณกรรมที่เอื้อพื้นที่แก่ วรรณกรรมชาวบ้านมากขึ้น

2.2.3 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ เรื่อง คติชนในเพลงพื้นบ้าน

การจัดการกระบวนการเรียนรู้เรื่องคติชนในเพลงพื้นบ้าน ในด้านตัวบท สามารถวิเคราะห์ เนื้อหาความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านบทร้องลำตัด ด้วยมุมมองทางคติชนวิทยาเพื่อแสดง เหตุผลของการเลือกนำเสนอสาระหรือคติบางประการที่มีนัยสำคัญกับลำตัดในฐานะวรรณกรรมชาวบ้านซึ่ง อาจสะท้อนแทรกความนึกคิดบางอย่างไว้ภายใต้ภาษาวรรณศิลป์และกลวิธีประพันธ์ตลอดจนในการแสดง ลำตัด ในด้านขนบการแสดง สามารถวิเคราะห์ความคิดความเชื่อของลำตัดที่ยึดถือปฏิบัติหรือส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น และยังปรากฏมาถึงปัจจุบัน เช่น การตั้งพานก้านลครุทำน้ามนต์ การถือเรื่องไม่ผลัดผ้าก่อนเลิกแสดง คติดังกล่าวเกิดขึ้นเฉพาะพื้นที่ หากมีการศึกษาวิเคราะห์วิจัยอย่างเป็นแบบแผนจะเป็นการบันทึกองค์ความรู้ ดังกล่าวไว้อย่างเป็นประโยชน์

แนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยโดยใช้ลำตัดเป็นฐานแบบบูรณาการสหวิทยาการ ในระดับมัธยมศึกษา จึงเป็นการนำแขนงวิชาหลากหลายทางด้านการเรียนการสอนภาษาและวรรณคดีไทยมา บูรณาการความรู้กับลำตัดซึ่งเป็นศิลปะการแสดงของไทย โดยใช้ลำตัดเป็นฐานในกระบวนการเรียนรู้เพื่อ ส่งเสริมความน่าสนใจในกระบวนการเรียนรู้ ได้วิธีการที่แปลกใหม่ในการเรียนการสอนรายวิชาภาษาไทยด้วย

ตัวบทหรือตัวอย่างใหม่จากลำตัด ซึ่งกระบวนการดังนี้ทำให้ลำตัดยังคงได้รับการสืบสรรค์และดำรงอยู่ได้ต่อไป และหากมีการนำลำตัดมาใช้เป็นวัตถุดิบวัฒนธรรมหรือเป็นวัสดุภาษาบันทึกองค์ความรู้ในรายวิชาภาษาไทยหรือนานาสาธิตที่เกี่ยวข้องจะช่วยเสริมสร้างให้ลำตัดเป็นแหล่งรวมความรู้ใหม่ที่น่าสนใจ รวมถึงนำไปสู่การพัฒนาให้ลำตัดกลายเป็นเครื่องส่งต่อองค์ความรู้สืบต่อไปในอนาคต แนวทางดังกล่าวทำให้เป็นแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยโดยใช้ลำตัดเป็นฐานแบบบูรณาการสหวิทยาการดังนี้

ภาพประกอบ 5 แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้

หมายเหตุ. โดย ผู้วิจัย.

แนวทางการนำลำตัดมาเป็นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยเพื่อเป็นต้นแบบการบูรณาการสหวิทยาการการเรียนรู้วิชาภาษาไทยกับศิลปวัฒนธรรมนั้น อาจนำไปสู่ผลลัพธ์ที่คาดหวังเพื่อส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้วิชาภาษาไทยเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งในแง่ของการศึกษาสาระสำคัญผ่านสื่อรูปแบบใหม่ และการสอดแทรกสืบสานความสำคัญและคุณค่าของลำตัดควบคู่กับการเรียนรู้ในชั้นเรียน โดยที่ลำตัดในฐานะตัวแปรต้น ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นจากกลุ่มประชากรใหม่ ที่อาจจะเคยรู้จักหรือไม่เคยรู้จัก ลำตัดมาก่อน ซึ่งกลุ่มประชากรนี้เป็นกลุ่มประชากรที่เป็นพลเมืองรุ่นใหม่ของประเทศ มีผลต่อการรับและส่งทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมลำตัดไปสู่พลเมืองอีกรุ่นในอนาคตได้ ซึ่งจะเป็นการช่วยเพิ่มระยะเวลาการดำรงอยู่ของลำตัดได้ต่อไปอีก ผลการเรียนรู้วิชาภาษาไทยของผู้เรียน ในฐานะตัวแปรตาม ผู้เรียนรายวิชาภาษาไทยโดยใช้ลำตัดเป็นฐานได้รับความรู้ นอกตำราที่มีคุณค่าด้านวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นจากองค์ความรู้ปกติ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะการสื่อสาร กระบวนการคิด กระบวนการทำงานร่วมกัน และเมื่อลำตัดเป็น วัตถุดิบวัฒนธรรมแปลกใหม่ที่นำเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนให้ความสนใจต่อสิ่งใหม่และมีเจตคติที่ดีต่อ หน่วยการเรียนรู้รวมถึงรายวิชาภาษาไทยเพิ่มขึ้น โดยมี แนวทางการจัดการเรียนรู้ ในฐานะตัวแปรเชิง กระบวนการ ซึ่งนำลำตัดมาเป็นสื่อการเรียนรู้ทั้งการสืบทอดของเดิมมาประยุกต์ใช้ และการผลิตใหม่ หรือ แม้แต่การสืบสรรค์ลักษณะสำคัญบางประการมาพัฒนาต่อยอดหรือปรับใช้กับสาระเนื้อหาอย่างเหมาะสม รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในแนวทางที่เสริมสร้างสุนทรียภาพในกระบวนการเรียนรู้ก็สามารถช่วยให้ ผู้เรียนได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ทดลองปฏิบัติทั้งการรับสาร การสร้างสาร การส่งสารในสาระ

การเรียนรู้ภาษาไทยด้วยลำตัด และเกิดความสนใจ ความพึงพอใจ อันมีผลสู่ประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งประสิทธิภาพการสอนของผู้สอนด้วย

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยโดยใช้ลำตัดเป็นฐานแบบบูรณาการสหวิทยาการ กรณีศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา อาจเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการเรียนรู้และการเห็นความสำคัญในวิชาภาษาไทยของผู้เรียนยุคใหม่ที่มีความสนใจต่อการใช้ภาษาไทยหรือให้ความสนใจต่อวิชาภาษาไทยน้อยลง ควบคู่กับการดำรงรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมลำตัดให้ดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมนิยมที่เปลี่ยนไปตามบริบทสังคมและวัฒนธรรมปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยโดยใช้ลำตัดเป็นฐานอาจจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลำตัดเป็นพื้นฐาน และสามารถเลือกใช้หรือประยุกต์ใช้ลำตัดกับหน่วยการเรียนรู้ที่สอดคล้องเหมาะสม สามารถยกตัวอย่างหรือสร้างสื่อลำตัดเพื่อนำเสนอเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่น่าสนใจ เพื่อพัฒนาต่อยอดเป็นเครื่องมือในกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยได้อย่างกลมกลืนและเป็นประโยชน์ ทั้งนี้ อาจขยายขอบข่ายการบูรณาการสหวิทยาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยใช้แนวทางที่นำเสนอมาแล้วนี้มาประยุกต์ให้สอดคล้อง และอาจสามารถพัฒนาเป็นหลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรท้องถิ่นที่ส่งเสริมอัตลักษณ์คุณค่าความเป็นไทยในศตวรรษที่ 21 ได้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณลำตัดผู้มีสติปัญญาความสามารถอันประกอบด้วยปฏิภาณไหวพริบอันควรค่าแก่การนับถือ และความสามารถทางการแสดงที่ควรเป็นแบบอย่างของศิลปินลำตัดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และล่วงลับไปนานแล้ว ซึ่งยังประโยชน์แก่วงวรรณกรรมและวงการศิลปะการแสดง ตลอดจนวงส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ โดยเฉพาะนายหวังดี นิมา หรือหวังเต๊ะ ศิลปินแห่งชาติ สาขา ศิลปะการแสดง (เพลงพื้นบ้าน) ปีพุทธศักราช 2531 ในโอกาสฉลอง 100 ปีชาตกาล 2 มีนาคม 2568 ผู้มุ่งมั่นดำรงตนเป็นแนวทางของการดำรงของลำตัดอย่างร่วมสมัยมาตลอดชีวิตจนกระทั่งมาสู่การสืบสาน รักษา และต่อยอดคณะหวังเต๊ะโดยแม่ศรีนวล ข้าอาจ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (เพลงพื้นบ้าน-ลำตัด) ปีพุทธศักราช 2562 เจ้าของคณะลำตัดหวังเต๊ะในปัจจุบัน ผู้เป็นครูผู้สอนลำตัดคนแรกและเป็นผู้ให้โอกาสในการเติบโตในการแสดงลำตัด และถ่ายทอดความรู้ สู่การดำรงส่งเสริมวิชาการด้านลำตัดศึกษาเสมอมา และขอขอบพระคุณแนวทางการศึกษาวิจัยและคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิที่ช่วยให้เกิดความสมบูรณ์

บรรณานุกรม

กรภัทร เฉลิมวงศ์ นุชจิเรศ แก้วสกุล วาสนา บุญส่ง และปิยะ ประสงค์จันทร์. (2566). การพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอนข้ามศาสตร์แบบบูรณาการสมรรถนะ ด้านอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะเพื่อสร้างนวัตกรรม สำหรับสาขาวิชาช่างอุตสาหกรรม หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษาในพื้นที่ภาคใต้. *วารสารพัฒนาเทคนิคศึกษา*, 35(127), 66-78. <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/jted/article/view/2925>

- กัญญาภัทร พันตรี. (2564). การพัฒนาชุดกิจกรรมส่งเสริมการแสดงลำตัด สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนหทัยราษฎร์ กรุงเทพมหานคร. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ]. ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย. https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=624561&query=%C5%D3%B5%D1%B4&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2567-11-19&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=17&maxid=18
- นิตยา แก้วคัลลนา. (2551). การสืบสรรค์จินตภาพในกวีนิพนธ์ไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย. ไทย. https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=230889&query=%CA%D7%BA%CA%C3%C3%A4%EC&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2567-11-19&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=1&maxid=10
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (2556). สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. พระพรหมกวี. (ม.ป.ป.). ตำรากวีนิพนธ์. <https://www.watmoli.com/poetry/488/>
- มาลัย เหล่าประเสริฐ. (2546). การใช้เพลงพื้นบ้านลำตัดพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่1 โรงเรียนชุมชนวัดหน้าไม้ จังหวัดปทุมธานี. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย. https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=237954&query=%C5%D3%B5%D1%B4&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2567-11-19&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=5&maxid=18
- โรงเรียนบ้านพระนอน จังหวัดเชียงใหม่. (2564). การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการข้ามศาสตร์ เพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการตนเองของโรงเรียนบ้านพระนอน. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา. https://www.edusandbox.com/11th-aug-2021-banphranon-school/?utm_source=chatgpt.com
- ลัดดา ฉิมสุวรรณ. (2551). ผลการใช้เพลงพื้นบ้านลำตัดเพื่อพัฒนาการพูดโต้ตอบเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดสามง่าม กรุงเทพมหานคร. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย. https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=242347&query=%C5%D3%B5%D1%B4&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2567-11-19&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=6&maxid=18
- วรภัทร วชิรยากรณ์. (2565). นักวิจัยธรรมศาสตร์ บูรณาการข้ามศาสตร์ เพิ่มมาตรฐานการผลิตทุเรียนไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. https://tu.ac.th/thammasat-100665-researcher-development-thai-farmers-to-smart-farmers-durian?utm_source=chatgpt.com

- วิลาวลัย ฐิติธรรมานนท์. (2558). ผลการจัดกิจกรรมการแสดงเพลงพื้นบ้าน “ลำตัด” ที่มีต่อพฤติกรรมความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย โรงเรียนชุมชนวัดหน้าไม้. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร]. ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย. https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=430340&query=%C5%D3%B5%D1%B4&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2567-11-19&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=10&maxid=18
- ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ. (2563, 27 มิถุนายน). รายการแสดงของศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ครั้งที่ 583 เสวนาประกอบการแสดงลำตัด โดย พ่อหวังเต๊ะ. https://www.youtube.com/watch?v=_2z9MglW-4c&t=2731s
- ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ. (2565, 15 กุมภาพันธ์). การแสดงของศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ครั้งที่ 530 การแสดงลำตัด “แม่จรรยา บุญยทัต”. <https://www.youtube.com/watch?v=FXPv5WyjKqU&t=5703s>
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี. (2565). หลักสูตรท้องถิ่น “การแสดงลำตัด”. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี.
- Klaassen, R. (2018). Interdisciplinary education: a case study. *European Journal of Engineering Education*, 43(6), 842-859. <https://doi.org/10.1080/03043797.2018.1442417>
- Rossini, F. & Porter, A. (1979). Frameworks for integrating interdisciplinary research. *Research Policy*, 8(1), 70-79. [https://doi.org/10.1016/0048-7333\(79\)90030-1](https://doi.org/10.1016/0048-7333(79)90030-1)
- Spelt, E.J.H., Biemans, H., Tobi, H., Luning, P., & Mulder, M. (2009). Teaching and Learning in Interdisciplinary Higher Education: A Systematic Review. *Educational Psychology Review*, 21, 365-378. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10648-009-9113-z>

ภาคผนวก

กำหนดการ การประชุมวิชาการระดับชาติ

“การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมพลวัต” ในโครงการวันภาษาไทยแห่งชาติ

วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2568 เวลา 08:00 - 16:30 น.

ณ ห้องประชุมหลักสุตรนานานาชาติชั้น 4 อาคารเฉลิมพระเกียรติฯ

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

เวลา 07:30 - 08:00 น.

ลงทะเบียน

08:00 - 08:30 น.

พิธีเปิด

- กล่าวรายงานการจัดโครงการฯ

โดย อาจารย์ ดร.ปราโมทย์ สกุลรักความสุข

รองผู้อำนวยการฝ่ายวินัยกฏหมายและกิจการพิเศษ / ที่ปรึกษาโครงการฯ

- กล่าวเปิดโดย รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์
อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

- มอบของที่ระลึกแด่วิทยากร / ถ่ายภาพ

- รับชมการแสดงเนื่องในพิธีเปิด

08:30 - 09:45 น.

ปาฐกถาพิเศษ หัวข้อ “ภาษาคือทรัพย์แห่งปัญญาการศึกษาไทย”

โดย อาจารย์ชัชชัยพร บางคมบาง ศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ ปี พ.ศ. 2557

09:45 - 10:00 น.

พักรับประทานอาหารว่าง/เครื่องดื่ม

10:00 - 12:00 น.

เสวนาทงวิชาการ หัวข้อ “ภาษาไทยกับบริบทสังคมโลก :
ทิศทางการจัดการศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ESG”

โดยวิทยากร

1. รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งทิwa แยมรุ่ง

ที่ปรึกษาด้านหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฯ / ผู้ทรงคุณวุฒิ

โรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวคิน เกษมปิติ

อาจารย์ประจำสาขาภาษาไทย คณะเอเชียอาคเนย์ศึกษา

Guangdong University of Foreign Studies, China

3. อาจารย์ ดร.ณประภาพร รุจจนเวท

รองคณบดีฝ่ายพัฒนาศักยภาพนิสิตและกิจการพิเศษ,

อาจารย์ประจำหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์ มศว

4. อาจารย์เอกพงษ์ ใจสมหวัง ผู้ดำเนินรายการ

12:00 - 13:00 น.

พักรับประทานอาหารกลางวัน

(โครงการฯ มีอาหารกลางวันบริการแก่ผู้ลงทะเบียนมาร่วมงาน)

กำหนดการ การประชุมวิชาการระดับชาติ

“การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมพลวัต” ในโครงการวันภาษาไทยแห่งชาติ

วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2568 เวลา 08:00 - 16:30 น.

ณ ห้องประชุมหลักสูตรนานาชาติชั้น 4 อาคารเฉลิมพระเกียรติฯ

โรงเรียนสาริตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

- เวลา 13:00 - 13:10 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
เรื่อง “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในชื่อท่าพ็อนนาฏยศิลป์พื้นเมืองอีสาน”
โดย คุณไชยวัฒน์ ทวยจันทร์
- 13:10 - 13:20 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
เรื่อง “กลวิธีการหลีกเลี่ยงความไม่สุภาพในการแสดงความคิดเห็นผ่านรายการโทรทัศน์”
โดย คุณธนาตล จันทร์ประดิษฐ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุมาภรณ์ สังฆมาน
- 13:20 - 13:30 น. ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์**
- 13:30 - 13:40 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
เรื่อง “กฤษฎาสอนน้องคำฉันท์: การสร้างคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต”
โดย คุณไตรสิทธิ์ สุขุมาลจันทร์
- 13:40 - 13:50 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
เรื่อง “วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราชญ์สยาม”
โดย คุณภูเบศร์ เพ็ญประโคน และผู้ช่วยศาสตราจารย์สุคนธ์รัตน์ สร้อยทองดี
- 13:50 - 14:00 น. ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์**
- 14:00 - 14:10 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
เรื่อง “แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยโดยใช้ล่าตัดเป็นฐาน แบบบูรณาการสหวิทยาการ: กรณีศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา”
โดย คุณอริชัน สิงหตระกุล
- 14:10 - 14:20 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
เรื่อง “ภาพจิตรกรรมที่ปรากฏในศาลเจ้าบุญไฟศาล จังหวัดนครราชสีมา: สัญลักษณ์และคติความเชื่อแบบจีน”
โดย คุณทักษิณ แก้วประเสริฐ,
คุณจิรายุ นิละเสวี,
คุณณัฐชฎินิชา เทพกมล
และคุณนวรรรัตน์ ตรีพัฒน์รัตน์

กำหนดการ การประชุมวิชาการระดับชาติ

**“การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมพลวัต” ในโครงการวันภาษาไทยแห่งชาติ
วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2568 เวลา 08:00 - 16:30 น.
ณ ห้องประชุมหลักสูตรนานาชาติชั้น 4 อาคารเฉลิมพระเกียรติฯ
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)**

- เวลา 14:20 - 14:30 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
เรื่อง “ความเชื่อเกี่ยวกับผีแม่ม้าย: เรื่องเล่า และวิถีปฏิบัติของท้องถิ่น”
โดย รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงเด่น บุญปก
- 14:30 - 14:40 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
**เรื่อง ประสบการณ์การเรียนรู้วัฒนธรรมอาหารไทย “ขนมจีน”
ของนักศึกษาชาวจีนในประเทศไทย**
โดย Miss Min Liu
- 14:40 - 14:50 น. ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์**
- 14:50 - 15:00 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
**เรื่อง “ผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกมการศึกษา เรื่อง คำราชาศัพท์
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น”**
โดย คุณประสิทธิ์ มานิมนต์
- 15:00 - 15:10 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
**เรื่อง “การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริม
แนวสมดุภาษา เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน และการเขียนของนักเรียน
ระดับประถมศึกษา”**
โดย ว่าที่ร้อยโท ดร.กัรติ นันทพงษ์
- 15:10 - 15:20 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
**เรื่อง “การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
โดยใช้การเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสร้างประสบการณ์
กรณีศึกษาโรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1”**
โดย คุณวิชญาดา แต่งโต,
คุณเก็จแก้ว พรหมแก้ว
และอาจารย์ ดร.ณประภาพร รุจจนเวท
- 15:20 - 15:30 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
**เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับการกำกับตนเอง
เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดี เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5”**
โดย คุณกฤษณา เวตสกุล

กำหนดการ การประชุมวิชาการระดับชาติ

“การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมพลวัต” ในโครงการวันภาษาไทยแห่งชาติ

วันอังคารที่ 29 กรกฎาคม 2568 เวลา 08:00 - 16:30 น.

ณ ห้องประชุมหลักสูตรนานาชาติชั้น 4 อาคารเฉลิมพระเกียรติฯ

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

- เวลา 15:30 - 15:40 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
เรื่อง “การพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้แบบฝึกโคลงนิทานคุณธรรมจากคุณค่าพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร”
โดย คุณวิริยา ตังตกาญจนนา
- 15:40 - 15:50 น.** การนำเสนอบทความวิจัย/บทความวิชาการ
เรื่อง “ผลการสะท้อนคิดของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทักษะการสื่อสารภาษาไทย สังคมศาสตร์ และทักษะการเรียนรู้และการแก้ปัญหา”
โดย อาจารย์นิชาพร ยอดมณี
- 15:50 - 16:00 น.** ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์
- 16:00 - 16:20 น.** ชักถาม-อภิปราย / สรุปและให้ข้อเสนอแนะโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
- 16:20 - 16:30 น.** อาจารย์ ดร.ปราโมทย์ สกุลรักความสุข
รองผู้อำนวยการฝ่ายวินัยกฏหมายและกิจการพิเศษ, อาจารย์สาขาภาษาไทย
กล่าวสรุปและปิดการประชุมวิชาการ

ภาพบรรยากาศการจัดกิจกรรม

คณะผู้จัดทำเอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ
“การสอนภาษาไทย : โอกาสและความท้าทายในบริบทสังคมพลวัต”
โครงการวันภาษาไทยแห่งชาติ ประจำปีการศึกษา 2568

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวลิต สุนทรใหญ่ ผู้อำนวยการ
รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งทิศา แยมรุ่ง ที่ปรึกษาด้านหลักสูตรและการสอน
อาจารย์ไพศาล จรรยา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิงกาญจน์ บุณยสินวัฒนกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ
อาจารย์ ดร.พรรณธร ครุฑเนตร
อาจารย์ ดร.ปราโมทย์ สกุลรักความสุข
อาจารย์ ดร.สุวิมล คำนวน

กองบรรณาธิการ

อาจารย์เอกพงษ์ ใจสมหวัง
อาจารย์ธนพร จึงประเสริฐศักดิ์
อาจารย์ปุณณชัย จันปุม
อาจารย์ชฎิกามาศ ศรีทองกุล
อาจารย์ธนภัทร ระโหลฐาน
อาจารย์ณัฐกฤษ ทะพาน้อย
นางสาวพิมพ์กานต์ พิณีจ

วันภาษาไทยแห่งชาติ

“ไทยนี้มีโชคแล้ว
องค์นวมินทรราชา
จรูญจรัสแผ่นธรา
สมตั้งดำรัสไว้
เสด็จจุฬาฯ ประทับห้วง
ชุมปราษฎ์ชาติดังกล
อักษรศาสตร์ศาสตร์วิมล
พระกรุณาธิคุณถ่องทั่ว
วรรณคดีคือทิพย์แท้
เลี้ยงหล่อก่อขวัญนรา
อมฤตทิพย์สุธา
ปรุงแต่งถ้อยแถลงล้ำ
สำเนียงเจรีียงเอ๋ยอื่น
สยามพากย์เปล่งปรากฏ
ศัพท์สรเหนาะเพราะพจน์
กรองรัตนมาลย์ระย้า

มีภาษา”
ตรัสไว้
มาเนิ่น นานนอ
ผ่องเพียงเพียงอุษาฯ
หทัยชน
ก่องฟ้า
เมืองวิ- ลาสเฮย
ถ่องเทียนเทียมศศิฯ
ทางภาษา
ฉก่น้ำ
รสริน ใจแฮ
เลิศแล้กระแเสเสียง ฯ
ออกรส
เกียรติหล้า
สารสื่อ เสมอนา
เฟื่องฟุ้งจรุงหอมฯ

อาจารย์ณัฐกฤษ ตะเกาน้อย

อาคารวิทยวิโรฒ